Eros’ begravning

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1922.

Fru Olga Janselius satt vid sitt halvöppna sängkammarfönster och betraktade någonting, som skulle giva upphov till åtskilliga samtal, än flera historier samt en del förvecklingar. Den unga fruns morgontoalett var ej avslutad; hon bar kamkofta och det svarta håret låg i en tämligen tjock fläta utmed ryggen. Just då denna fläta skulle upplösas, hade kammarjungfrun på sin matmors hals strax nedanför högra örat upptäckt ett litet hudutslag, en revorm. Denna åkomma orsakas enligt kammarjungfruns förmenande av en liten men energisk mask, som borrar sig in i den mänskliga huden, varvid den visar tydlig förkärlek för ung och mjäll hud. Han är mer förarglig än farlig men bör i alla fall utrotas och härtill ha de vise funnit ett utmärkt medel i grodspott. Grodan lever nämligen av mask och hennes spott, som man finner överallt på gräs och örter, är för masken ett dödligt gift. Så långt kammarjungfrun. Fru Janselius begagnade tillfället att sprida en smula upplysning. Den så kallade grodspotten har ingenting med grodor att skaffa utan är en slemmig vätska, varmed grodsputens – Aphrophora spumaria – larv omger sig. Härtill genmälte Bolla, kammarjungfrun, att vare sig en larv eller en slarv spottat klysan, så skulle hon därmed förjaga den eländiga masken. Och hon begav sig åstad i flygande fläng och trallande en hjärtslitande visa om en mycket olycklig kärlek. Såtillvida var allting gott och väl.

Men när flickan sprungit över gårdsplanen och just skulle vika om flygelbyggnadens hörn, mötte hon en ung karl, och mötet gjorde slut på hennes beskäftiga brådska. Fru Janselius kände icke karlen men antog, att han var en säsongarbetare, anställd vid torvupptagningen. Vidare antog hon att Bolla stannat för att inhämta några upplysningar rörande grodspotten. Det förra antagandet var riktigt, det senare höll ej streck. Vissa utmanande rörelser från den unge mannens sida, vissa mjuka slingringar hos flickan övertygade henne om, att samtalet tagit en galant vändning. Fru Janselius suckade. Hon stack pekfingern i mun och beströk därefter med sin egen saliv revormen – ty även det ska vara bra – varpå hon löste upp sin fläta, kammade sitt hår, satte upp det. Hon suckade än en gång och återvände till fönstret. Paret hade försvunnit, men en flik av Bollans blårandiga kjortel stack fram vid husgaveln, och då och då kom en hullig, brunbränd armbåge till synes. Samtalet fortsatte.

Hade fru Janselius varit en på handling inriktad natur, skulle hon givetvis ha slagit upp fönstret på vid gavel och med få, kraftiga ord tillrättavisat den försumliga. Tyvärr var hon en människa med vetenskaplig läggning. Passionerad statistiker föll det henne genast in att ett stort fält för vetenskapliga undersökningar här låg obrukat. Hur mycken tid offrar människan på sitt kärleksliv? Snabbt uppdelade hon arbetsfältet i trenne rutor: 1) tid för kärlekshandlingar (dans, smek, coitus), 2) tid för kärleksreflexioner och förberedelser (utsmyckning, »drömmerier», erotiska böcker och skådespel), 3) kärlekssamtal (»flirt» till gränsen av giftermålsanbud, där man råkar in på socialt område). Fru Janselius beslöt att genast plöja en första fåra på det stora fältets tredje ruta. Hon skyndade till nattduksbordet och ryckte det lilla damuret ur dess läderetui. Det lilla damuret stod. Hon blickade upp mot frontespisklockan över dörren. Stod. Hon vände sig mot Minervaklockan, ett konsolur av Per Henrik Beurling. Minerva stod. Fru Janselius fick ett allmänt intryck av bristande noggrannhet, av slarv, av lättsinne – vetenskapens lömskaste fiende. Så erinrade hon sig väckarklockan. Även den stod men kunde dragas upp i ett nafs. Med detta blygsamma men nyttiga instrument i sin hand tog hon åter plats vid fönstret.

Fru Olga Janselius, dotter till den kända professorskan Anna-Lisa Willman och hennes man professorn,

syster till doktor Karolina Willman och författarinnan Anna-Lisa Djurling, kusin till docenterna Betty Willman och Lotten Brenner samt amanuensen Lizzy Willman, var själv som nämnts av vetenskaplig läggning och hade icke saknat vetenskaplig ambition. Men ett i de flesta hänseenden olyckligt äktenskap hade upplöst denna fasta ambition i nycker och infall, som någon gång kunde få en viss prägel av förryckthet, så främmande för vetenskapen. Och likväl hade hennes äktenskap gagnat om icke vetenskapen direkt så åtminstone några av dess utövare. Vid en tidpunkt, då professorskan Willmans stora representationskostnader hotade att överstiga professorn- kirurgens ej obetydliga inkomster, hade en viss Jan-Petter Janselius råkat under professorns kniv och efter en lyckad gallstens- eller njurstensoperation införts i professorskans umgängeskrets. Hans historia kan icke kallas alldaglig.

Han var yngste son till en förmögen bergsman, häradsdomaren Erik Jansson på Lilla Klockeberga. Medlemmar av släkten hade skrivit sig Janselius, och då Jan-Petter bestämts för den lärda vägen, upptog han det lärda namnet. Efter ettåriga studier vid universitetet for Jan-Petter till Paris. Fadern hade dött och efterlämnat en betydande förmögenhet att delas på fyra barn. Jan-Petter tog sin lott i kontanter, och då åtta år förflutit hade kontanterna tagit slut. Han återvände hem, förvandlad. Han hade rest ut som en ilsket rödhårig, fräknig, uppnäst bondpojke; han återvände som en blek, mager, medelålders man med en kolsvart hårkrans kring den kala hjässan, kolsvarta bryn, böjd näsa, kolsvarta mustascher och dito pipskägg. En än större förvandling förestod. I närheten av Lilla Klockeberga ligger det Brennerska godset Larsbo. Det ägdes av greve Henrik Brenners barnlösa änka, ett fruntimmer i svart. De sista åren av sitt liv ägnade hon med nit åt religionen och upprättade en missionsskola i en av gårdens flyglar. En lada uppläts till väckelsemöten. Den sysslolöse och uttråkade vivören, som åt nådabröd hos sin äldste bror, uppträdde på dessa möten, först som åhörare, sedan som väckt och vittne, sedan som talare. Slutligen blev han föreståndare för missionsskolan. Änkegrevinnan besvarade alla invändningar mot utnämningen med de orden: han är en man, som älskat mycket och lidit mycket. På sin dödsbädd gifte hon sig med Jan-Petter Janselius och överlämnade gods och skola i hans vård. Skolan försvann före sorgeårets utgång. Jan-Petter hade åter förvandlats. Hans religiositet hade blivit högkyrklig. Dessutom hade han blivit genealog och upprättade med några yrkesgenealogers bistånd släkten Janses stamtavla, varvid han påpekade den egendomliga omständigheten att huvudmannen i varannan generation burit namnet Erik, vilket kunde tyda på en härstamning från den Erikska kungaätten. En hypotes, som han dock ej ville förfäkta, endast framkasta. För resten var hans huvudintresse under dessa år konst. Hans smak var icke dålig och han hade förvärvat en viss sakkunskap i fråga om kuriositeter. Han samlade och fäste sig i valet mera vid innehållet än vid formen. Det erotiska motivet var hans ledstjärna; den strålade lika klart från en grekisk vas som från ett forainskt blad.

Vid några och femtio års ålder gifte han sig med den tjuguåriga Olga Willman. Han var förälskad. Flickan var mager men tämligen kraftigt byggd, hon hade stora händer och fötter, ansiktets oval var fulländad, näsan vackert böjd, ögonen mörka och spelande, en liten smula kisande, pannan tämligen låg men prydd av en mycket ostyrig och lustig mörk lock. De stora händerna, de gängliga, kantiga rörelserna, de spelande ögonen och framför allt den ostyriga locken kom henne att likna en pojke, och Jan-Petter, som börjat tröttna på det renodlat kvinnliga, fann henne behaglig. Men han ville på inga villkor gifta sig med henne; lika litet ville hon gifta sig med honom. Professorskan, som önskade partiet, behövde likväl ej använda vare sig maktspråk eller övertalningsförmåga. För att rätt förstå hennes taktik måste man vara mor, och vi nöja oss med att konstatera faktum: yngsta flickan Willman gifte sig med Jan- Petter på Larsbo.

Före äktenskapets ingående upprättade Jan-Petter ett gåvobrev, som överförde äganderätten till Larsbo på hans första hustrus, änkegrevinnan Brenners, brorson, den då knappt tioårige greve Ludwig Battwyhl. Avkastning och nyttjanderätt förbehöll sig Jan-Petter för livstid och skulle efter hans död tillkomma änkan, så länge hon ej trätt i nytt äktenskap. Häremot reste professorskan invändningar, men bemöttes med en förklaring av så cynisk öppenhjärtighet att hon för första gången i sitt liv retirerade i hopplös oordning. I trots härav fick Willmanska släkten icke någon orsak att beklaga giftermålet. Larsbo var givande, dess

förvaltare, schweizaren Casimir Brut, en dugande man, och Jan-Petter själv visserligen snål men medgörlig. Denna medgörlighet var helt och hållet professorskans förtjänst. Svärmor och svärson ägnade varandra en svärmisk och något sliskig tillgivenhet. De förenades i en fullständig sympati, de hyste båda samma aktning för allt, som ägde officiell glans eller som hade utsikt att en gång nå denna glans; de hade båda besvarat livets stora frågor och kunde med lugn ägna sig åt de smärre; de voro båda tandlösa och könlösa och behövde icke dölja någonting för varandra; de hyllade samma etiska och estetiska åsikter utom i fråga om viner, där Jan-Petter visade prov på en mera känslig smak; de älskade båda det sköna och goda särskilt i dess pikanta former; de svärmade båda för genialisk och välformad ungdom av båda könen. Studenter och studentskor, unga konstnärer och litterater, som tillhörde den Willmanska släkt- eller vänskapskretsen, behövde icke taga hänsyn till offentliga stipendieutdelare. Professorskan, som gärna fronderade en smula, belönade tvärtom den ungdomliga oppositionslustan, särskilt om den kom någon liten skandal åstad. Hon hade ett förtjusande muntert lynne. Under ett decennium kunde Larsbo betraktas som en stiftelse till vetenskapens gagn och dessutom som ett rekreationshem för unga vetenskapare. Man har således anledning förmoda, att det Janselius-Willmanska äktenskapet väsentligt befordrat den fria forskningen i vårt land.

Den unga eller halvunga kvinna, som nu med väckarklocka i hand sökte bestämma normaltiden för ett kärlekssamtal, torde däremot haft mindre skäl att rosa förbindelsen. Jan-Petter var rentut sagt en dålig äkta man. De äktenskapliga plikter, som falla inom det intima samlivets område, skola icke här beröras, allra helst Jan-Petter redan före bröllopet uttryckligen förklarade sin ovillighet i nämnda hänseende. Men brist på ett håll kan ju i viss mån motvägas av överflöd på ett annat. Larsbofrun kunde ha gjort räkning på ett komfortabelt liv, nöjen, smycken, resor. Hennes anspråk – om de framställdes – blevo icke fyllda. Gentemot hustrun tog Jan-Petters naturliga snålhet ut sin rätt. Hon ville icke tigga slantar och kläder och fick heller inga. De unga, fattiga lärdomsljus, som under sommaren voro hennes gäster, prålade i den fagraste sommarstass, bekostad av Larsbopengar, men Larsbofrun själv gick i sina slitna, urblekta, söndertvättade bomullsklänningar. Om vintern, då makarna mestadels levde allena, var det till och med knappt om maten. Jan-Petters svaga hälsa krävde en särskild diet, och den matfriska unga frun fick suga på ramarna. Också förblev hon mager och gänglig ända till mannens död för att under sorgeåret fetma på ett nästan oroväckande sätt. Och att hon ännu två år efter mannens död gick klädd i svart, berodde mindre på pietet än på den omständigheten, att sorggarderoben var den första, som hon skaffade sig på egen fri hand och med fri börs. Den blev utomordentligt vacker, rikhaltig och nästan outslitlig.

En egendomlig slump eller måhända en högre tillskyndelse fogade så, att Jan-Petter och hans svärmor lämnade det jordiska på en och samma dag med endast ett par timmars mellantid. Man vågar kanske antaga att det band, som förenat dessa båda själar, varit starkt nog att trotsa den store Förstörarens skiljande hugg. Hur som helst så hade fru Olga i ett slag blivit kvitt ett dubbelt förmynderskap. Sorgen gjorde henne icke blind för denna fördel och hon sade sig själv att hon skulle börja ett nytt liv, fyllt av stora och starka intressen. Men hon redde sig illa i den nya friheten. Hennes kärlek till böcker hade varit Jan- Petter en nagel i ögat och för att i någon mån hävda sin självständighet hade hon läst som en tentand; nätter igenom hade hon legat på magen med huvudet inpressat mellan händerna, boken under näsan, pluggat. Nu föreföll henne läsningen meningslös. Ödet hade gjort henne till fru på ett storgods och hon ville helt ägna sig åt dess skötsel, ett mångsidigt och ansvarsfullt arbete. Men stopp! Där stod Casimir Brut på vakt.

Han var en man, som man möjligen kunde hoppa över men svårligen komma förbi. Axelbredden var förbluffande, nästan vanskaplig, längden mindre imponerande, tyngden ansenlig. Pannan var icke särdeles hög men bred och slät som en hyvlad planka. Ögonen hade en stark och som oftast ilsken blick, mildrad genom ideliga blinkningar, som tycktes säga: Nå, jag är ju inte så farlig – men akta er! Skägget var ett praktstycke, mörkbrunt, armslångt, svällande och välvårdat. Ibland doppade han det i soppan, vred då långsamt och omsorgsfullt ur det i det han noga såg till, att dropparna föllo tillbaka i tallriken. Eljest var han en hyvsad man och när fru Olga kom med sina allehanda förslag och reformer, lyssnade han. Den unga frun

utvecklade sina förslag med en reda, som bottnade i en bred, sund, klar och skolad logik. Men att hon var orolig och ivrig kunde man se därpå, att hon höll båda pekfingrarna uppsträckta alldeles som en geisha i en operett. När hon slutat, blinkade de mot varandra vid pass en minut – dock icke till samförstånd. Casimir Brut svarade:

Gärna för mig. Men då går jag.

Och det kunde ju inte komma i fråga.

Fru Olga måste söka sig något annat. Dagen blev tom. Jan-Petter hade alltid haft någon liten förargelse i bakfickan, vanligen bemängd med en viss del spänning och en viss del överraskning. Knappt en kväll under det tioåriga äktenskapet hade hon gått till sängs utan att säga åt sin spegelbild: Tänk i alla fall! Och detta lilla »Tänk i alla fall» hade dock varit en krydda. Dagen blev fadd. Den sista förargelse, Jan-Petter gjorde henne, var denna:

Som nämnts hade Jan-Petter under sista skedet av sitt liv samlat konstverk, som genom sina motiv kunde minna honom om det första skedet. Samlingen bestod huvudsakligast av kopparstick, träsnitt, mezzotinter, raderingar, teckningar, allt i allt över trehundra nummer. De upptogo en betydande del av rummens väggytor. Ungefär hälften voro av den art, att de trots det mer eller mindre lasciva motivet gärna kunde låta se sig; hos den andra hälften överskred – om uttrycket tillåtes – det oanständiga anständighetens gränser. Jan-Petter försvarade sin skatt med det bibelord, som lasten gärna för på tungan: Den renom är allting rent. Tyvärr måste Olga erkänna, att hennes renhet ingalunda bestod provet. Hon avskydde hela denna bordellutstyrsel, och då Jan-Petter glömt att i sitt testamente – som eljest var späckat med förargliga punkter och klausuler – värna den kära skatten, beslöt hon att skaffa den ur huset. Bränna den kunde hon icke med gott samvete, därtill var dess materiella värde för stort. Men hon kunde donera den till Nationalmuseum, i vars slutna portföljer den kunde komma de stackars forskare till gagn, som av sin konsthistoriska plikt tvingades att vada i smuts. Följaktligen gjorde hon med glatt och hämndgirigt mod en utgallring, skilde fårena från getterna, de oanständiga från de oanständigaste, tog de senare från väggarna, lossade bladen ur ramarna, buntade dem samman och – gjorde en upptäckt. På baksidan av dessa lasciviteter hade Jan-Petter med darrhänt men läslig stil skrivit: Till min älskade hustru Olga Janselius, född Willman. Här och var med ett tillägg: På hennes tjugutredje födelsedag. På hennes namnsdag o. s. v. En mezzotint, vars dunkel förgäves sökte dölja en ännu dunklare last, bar påskriften: Till minne av vår bröllopsnatt!

När hade den putslustige herrn spelat henne det sprattet? Vem vet! Kanske efter sin död. Ett försök att radera bort dedikationerna misslyckades och bladen gömdes på ett vindskontor. Fru Janselius hade icke mod att genom ett brännoffer tillfoga den konsthistoriska forskningen en om än ringa förlust. Eftervärlden skulle få en besynnerlig uppfattning om den unga fruns smak; det fick hon finna sig i. Tyvärr skulle redan samtidens omdöme förvillas av Jan-Petters sataniska påhitt. En dag upptäckte Ludwig Battwyhl gömstället och underkastade bladen en noggrann granskning. Han hade aldrig sett dem förr eller åtminstone ej lagt märke till dem. Ty vem lägger märke till det som hänger på väggarna? Han visade dem för sin vän Casimir Brut. Så föll det honom in, att Lotten Brenner borde se dem. I trots av hennes docentur och i trots av att hon alltid sov med en anatomisk handatlas under huvudkudden, ansåg han henne vara ovanligt okunnig och tillika dum. Han släpade den tjocka flickan upp på vindskontoret, satte henne på det dammiga golvet och omgav henne med etthundrafemtio erotiska akter. Det visade sig verkligen att hon var okunnig men vetgirig. Ludwig docerade. Efter en knapp timmes undervisning överraskades lärare och lärjunge av fru Olga. Hon såg sin hemlighet förrådd, hennes hjärta stannade, hennes pulsar upphörde att slå, hennes pekfingrar reste sig och pekade mot taket. Hon ville ljudlöst draga sig tillbaka, men sinnesrörelsen bröt ut i en hel serie kraftiga nysningar. Då rusade hon in på vindskontoret, grep Ludwig i kalufsen, släpade ut honom på vinden och örfilade upp honom.

Senare tog hon honom i förhör. Hade han visat bladen för någon mer än Lotten? Ja, för Casimir. Nu föll hon i gråt, gick till sängs och visade sig icke mera den dagen. Men följande dag tog hon honom åter i förhör. Ludwig bekände ytterligare ett brott: han hade visat bladen för Brita Djurling. Brita Djurling – en sjutton års flicka! Varför hade han gjort det? Härpå kunde han icke giva klart besked, men han antog att han gjort det för att pigga upp flickan, som var en smula dåsig av naturen. Vid denna bekännelse vände sig fru Olga plötsligt om, icke av blygsel utan därför att hon alldeles tydligt hört Jan-Petters fnittriga skratt bakom sin rygg. En hörselvilla. Alltjämt med bortvänt ansikte frågade hon, om han också visat dem dedikationerna.

Vilka dedikationer?

Dedikationerna på baksidan!

Nej. Han hade inte tittat på baksidan. Han tog ett steg mot dörren, antagligen för att gå upp och titta, men fru Olga höll honom tillbaka. Hon tog honom i famn och kysste honom på kinden. Han var nitton år och en stor odåga, som tre gånger rullat i studenten. Men han hade en förtjänst: han var otroligt sanningskär. I skolan hade han genom sin uppriktighet vunnit en herostratisk ryktbarhet och lärarkollegiet hade vid ett par celebra tillfällen allvarligt dryftat frågan, om icke gossen borde hänvisas till en anstalt för sinnessvaga. Denna omutliga sanningskärlek var för ögonblicket och för fru Olga av stort moraliskt värde. Pojken hade icke sett dedikationerna och följaktligen vågade hon hoppas, att icke heller de andra sett dem. Visshet gavs dock ej, och från den dagen blev hon än mera känslig för alla anspelningar och tvetydigheter, som kunde tänkas angå hennes sexuella moral. Eller rättare sagt – än mera benägen att i de oskyldigaste ord finna anspelningar och tvetydigheter.

Bakom denna känslighet och misstänksamhet, som kunna förefalla en smula löjliga, låg ett tioårigt lidande, en väl gömd men levande känsla av skam. En libertins hustru blir ofta utsatt för medlidande, alltid för misstankar. Den Willmanska släkten, som till ej ringa del levde av fru Olgas äktenskap, skulle ha förnekat sin egen moraliska grundsyn, om den gillat detta äktenskap. En högt uttalad förkastelse hade varit en oförsynthet, men det moraliska samvetet är hos människan (och hos väluppfostrade hundar) så stark, att den aldrig låter sig helt undertryckas av hänsyn till materiella fördelar. Där oppositionen mot det omoraliska ej tar sig grova uttryck, tar den fina. För att rätt skildra fru Olgas liv mellan Jan-Petters bröllop och hans begravning, för att tillfyllest förklara hennes förhållande till sin omgivning och hennes själstillstånd, skulle man behöva återge några hundratal pikanta situationer, citera några tusental ordlekar, kvicka infall, skrattretande anmärkningar. Det låg visst icke någon bitterhet eller elakhet i detta raljeri. Släkten hade nu engång svalt den moraliska mesalliansen med alla dess konsekvenser och konstaterade endast med leende vemod att en av dess medlemmar saknade högre sedlig halt.

Gentemot detta leende vemod ställde fru Olga envisa och förbittrade försök att uppträda som en fanatiskt sträng och noggrann husfru av gamla skolan. Försöken misslyckades jämmerliga. Hon kunde icke utdela den minsta lilla skrapa utan att stamma, rodna, ta tillbaka. Och hennes noggrannhet tog sig ej sällan lika löjliga uttryck som nu, då hon med väckarklockan i handen lurade på sin kammarjungfru. Den där väckarklockan hade för resten ännu en uppgift: den var en symbol för vetenskapen. Släktens ringaktning för hennes lilla person baserade sig ej blott på en underskattning av hennes moral utan kanske i ännu högre grad på ett underkännande av hennes vetenskapliga läggning. Där begicks säkerligen en stor och svidande oförrätt. Hon hade redan och med en viss glans avlagt sin fil. kand., då det Willmanska husets befarade ruin och Jan-Petters uppträdande inom räckhåll förmådde professorskan att i egenskap av släktens överhuvud utfärda ett uppseendeväckande dekret: yngsta dottern saknade läshuvud. Bestörtningen blev utomordentligt stor. Kalven med två huvuden är en mindre sällsynt naturens lek än en Willman utan läshuvud. Naiva medlemmar av släkten kände sig skandaliserade och protesterade. Professorskan svarade med ett hemlighetsfullt och ömt leende:

Olga har fått någonting, som är bättre än ett gott huvud.

Vad i helsicke nu då! Bättre än ett gott huvud? De grubblade.

Plötsligt gick det upp ett ljus för dem.

Ett gott hjärta! Ett gott hjärta är bättre än ett gott huvud. Åtminstone för omgivningen.

Det blev lösen och den vetenskapliga förklaringen av det något gåtfulla och generande fallet Olga Janselius, född Willman. Hon hade ett gott hjärta. Som alltid, då en stor upptäckt gjorts, infunno sig bevisen självmant och i legio. 1) I späd ålder hade hon, ehuruväl flaskbarn, aldrig kinkat utan sovit som en Guds ängel (vilket visserligen berodde på, att den strängt upptagna professorskan hällt några droppar brännvin i mjölken), 2) som minderårig hade hon a) ömt vårdat en sjuk kråkunge, b) självmant läst högt för tante Sara, c) gråtit på julafton och i det längsta vägrat att mottaga sina klappar, därför att hon mött ett fattigt barn på gatan, 3) som ung flicka hade hon trots sitt dåliga huvud(?) kämpat sig till sina examina (som om någon skulle vågat underkänna Anna-Lisa Willmans dotter!) blott för att glädja sina föräldrar, 4) som ungmö hade hon skänkt sin kärlek åt en sjuk och olycklig(?) man, 5) som matmor visade hon sina tjänare alltför mycken flathet (sant! men hindrar ej att hon dagligen önskade dem tandvärk och andra olyckor), 6) även mot fattiga släktingar visade hon någon godhet (med i runt tal 30,000 kronor om året!), 7) hon skänkte den olycklige och föräldralöse ynglingen Ludwig von Battwyhl den ömmaste omvårdnad.

Den sista punkten var sann i varje ord utom ett. Ludwig Battwyhl var ingalunda olycklig; tvärtom måste han betraktas som urtypen för en lycklig pojke. Ingen far hade förtryckt honom, ingen mor hade fördärvat hans mage eller hans själsstyrka. Han hade levat större delen av sitt liv i ett skolhushåll, som han helt och hållet behärskade genom sina talanger, sin nävstyrka och sitt kvinnotycke. Han ingav sina kamrater en skräckblandad beundran och sina lärare en fasa, som stundom stegrades till panik. Han hade relegerats från tvenne läroverk och slagit en massa rekord i diverse idrotter. Vid sjutton års ålder var han en över hela landet känd fotbollspelare, men lämnade i sitt ryktes blomning fotbollsplatsen till följd av ett komplicerat benbrott, som gjorde honom obetydligt halt och högst intressant. Han var kanske alltför mätt på ära men alls icke på mat, och gom och mage beredde honom dagligen nya njutningar. Han ägde landets finaste pointer med meterlång stamtavla och dessutom ett välförsett stall som visserligen icke var hans. Överhuvudtaget kan man säga, att han ägde allt, som icke var hans, och häri låg grunden till hans otroliga bekymmerslöshet och hans storartade frikostighet. Ur hans väst- och byxfickor rullade ständigt mynt, över vilkas härkomst inte katten gitte grubbla. Hans karaktär ansågs vara god men misskänd och därför dubbelt god. Hans omutliga sanningskärlek är redan berörd. Hans flärdfrihet gränsade till oartighet och hans artighet till närgångenhet – allteftersom det passade sig. Slutligen ägde han en stark och sällan motad benägenhet att hänga och slänga med armarna hårt knutna kring en eller annan fruntimmershals. Willmanska släkten med dess djupa psykologiska insikter tydde denna benägenhet som ett utslag av barnslig längtan efter modersömhet. Det kan vara sant; men i så fall visade han en utpräglad förkärlek för unga mödrar, även sådana som voro yngre än han själv. Sin fostermor, den goda fru Janselius, dyrkade han med en passion, som påminde om kattens passion för råttan. Hennes välsvarvade lilla person kramades i de långa pojkarmarna, tills hon kippade efter andan. Jan-Petter i livet hade åsett dessa ömhetsanfall med fnittrande välbehag. Damerna Willman torkade gärna en tår ur ögonvrån. Fru Olga riste sig och burrade upp sig som en höna i regn. Hon skämde verkligen bort honom, men det berodde mindre på det goda hjärtat än på en fullständig oförmåga att hålla honom stången.

Emellertid var det fastslaget, att hon ägde ett gott hjärta eller – tydligare formulerat – bättre hjärta än huvud. Vidare: att man av henne, Jan- Petters änka, ej kunde vänta en allvarlig syn på livet och enkannerligen ej på dess erotiska sida. Kort sagt: hon var älskvärd men en smula undermålig. Denna uppfattning retade henne ohyggligt och hon beslöt att komma den på skam. Hon ville visa, att erotiken för henne var en livsyttring av

underordnad betydelse, medan den för de flesta människor är det centrala i livet. Hon ville påvisa, vilken oproportionerligt stor plats den så kallade kärleken tar ej blott i individens utan även i samhällets liv. Hon ville lägga denna sociala parasit under mikroskopet, uppdaga dess livsbetingelser, kartlägga de härjade områdena, uppdraga gränsen mellan socialt berättigad och oberättigad erotik – i få ord: hon ville grunda en ny pragmatisk vetenskap. Det Willmanska blodet hade vaknat och ropade på siffror, iakttagelser, hypoteser, statistik, framför allt statistik. I månader hade hon sökt bekämpa detta utslag av ärftlig belastning. Hon var rädd. Hon var fullt medveten om att en människa, som vill grunda en ny vetenskap, är en löjlig människa. Hon väntade varken lager eller rosor, hon väntade törne och halm. Och där satt hon nu med sin väckarklocka.

Kammarjungfruns samtal med torvupptagaren varade 38 min. 14 sek. Då det till en början endast kunde bli fråga om approximativa beräkningar, strök hon genast sekunderna och rundade efter kort betänkande minutsiffran till 40, som är en synnerligen bekväm multiplikator. Hon ställde klockan i fönstret och grep till papper och penna. Larsbo huvudgård ägde 26 kvinnliga tjänare, av vilka sju föllo för åldersstrecket, som hon något godtyckligt drog vid de klimakteriska åren. Av återstoden voro nio gifta. Som en första arbetshypotes antog hon nu att gift kvinna äger hälften så stort behov av erotiska samtal som ogift. Hennes arbetsmaterial blev således 14 ½ eller $^{29}/2$ kvinnoenheter.

Mångåriga iakttagelser hade lärt henne, att en medelstarkt erotiskt betonad, arbetande kvinna i regel nöjer sig med ett längre erotiskt samtal (vulg. möte, träff, »tätatät») om dagen. En enkel multiplikation gav således vid handen, att Larsbo kvinnliga tjänare för erotiska syften dagligen bortslösade 9 tim. 40 min. arbetstid, representerande ett materiellt värde av cirka 4,85 kr. Ett »möte» kräver emellertid även en manlig deltagare. Denne kan visserligen vara en gården icke tillhörig arbetare; men då import och export gårdarna emellan härvidlag torde väga jämnt, ansåg hon sig kunna räkna med 29/2 mansenheter, varvid hon naturligtvis förbehöll sig att senare göra en särskild beräkning för gårdens övertaliga män. Den bortpratade manliga arbetstiden representerade efter en medeltimpenning beräknad 12,55 kr. Summa manlig och kvinnlig arbetskraft i kronor 17,40 per dag eller cirka 5,220 kr. om året!

Givetvis måste denna siffra nagelfaras och kanske avsevärt korrigeras med hänsyn till åtskilliga felkällor: årstidens inverkan på det erotiska livet (stickprovet togs på Saradagen, alltså mitt i högsommaren); den större eller mindre tillgången på säsongarbetare; gårdens moraliska atmosfär (en ej oviktig omständighet vad Larsbo beträffar); och sist men icke minst exprimentators något uppjagade sinnesstämning. Sistnämnda felkälla hade sin orsak i ett samtal mellan exprimentator och Casimir Brut. Förvaltaren hade föregående afton på ett tämligen ohyfsat sätt gjort henne förebråelser, sägande: Det går inte att upprätthålla disciplin på den här gården. Frun håller sina flickor för mycket i huset. Mina karlar vill tala med fruns flickor om kvällarna, men frun håller dem i flygeln och låter dem sy och läsa och sjunga som i himlen. Då går mina karlar till andra gårdar och om mornarna får jag springa omkring och dra fram dem ur lador och hövolmar. Hur ska det kunna bli någon disciplin?

Framställningen var ej blott cynisk utan även sakligt oriktig. Ett första bevis härför hade hon redan i handom och hon var fast besluten att fortsätta sina forskningar. De Willmanska tänderna hade blodats, hon erfor en släktärvd så att säga vetenskaplig lycka. 5,220 kr. om året! Allenast på Larsbo huvudgård! Hur många motsvarande gårdar äger Sverige? Hur många tjänarinnor överhuvudtaget? Huru många arbetande kvinnor? Hur många kvinnor? Statistiken skulle besvara dessa frågor, statistiken skulle förse henne med siffror ad libitum. Hon skulle träda ut ur den ljumma, fadda, sliskiga atmosfär, som omgav Jan-Petter Janselius' änka, och slå sig ned i vetenskapens matematiskt svala tempel. Hon såg framför sig räckor av bokhyllor, läspulpeter, biblioteksdiskar, folianter, bibliotekarier, professorer, studenter. Hon erinrade sig en ung man, som förr i världen ägnat henne en viss hyllning. Han var amanuens vid Riksbiblioteket och skulle bli mycket förvånad över att se henne; ännu mer, då han fick veta hennes ärende och planer. Hon kom att tänka

på att hon alltid borde bära en enkel svart dräkt; den skulle framhäva såväl hennes anspråkslöshet som hennes allvar. Det var endast en liten bitanke, som snabbt förbleknade. Framför henne låg ett arbetsfält, vars omfattning och betydelse ej kunde överskattas. Hon beslöt att uppdraga riktlinjerna för sitt förstlingsarbete och började med titeln. En väl vald titel verkar på en gång inspirerande och koncentrerande. »Det erotiska livet i social belysning.» En redbar och flärdlös titel men kanske alltför fantasifattig. Fantasien spelar större roll i det vetenskapliga tänkandet än man i allmänhet antar. »Kärlekens ekonomi»? Bättre, mycket bättre! På en gång allvarligt och en liten smula pikant – för dem, som prompt ville finna någonting pikant i detta ämne. Som boktitel utmärkt men kanske lämpligare för ett arbete n:r 2, ett standardwork i 2 à 3 delar. Broschyren är ett vigare redskap för den unga vetenskapen, som ej kan ställa sig förnämt avvisande till alla popularitetskrav. En kraftig, aktuell, allvarlig titel, snarare frågande än besvarande meditativ, riktad som en sprängkil mot problemets kärna –

Nu hade hon den!

»Har den moderna människan social rätt till kärlek?»

Nej. Nej det var inte bra. Inte rätt, inte! Det är ett tråkigt, banaliserat, deklasserat ord och i grund och botten djupt ovetenskapligt.

Men så här:

Har den moderna människan råd att älska?

Förträffligt!

Hon såg upp från papperet med de $^{29}/2$ kvinnoenheterna och de 5,220 kronorna och råkade rent tillfälligtvis se sig i spegeln. Det föreföll henne, som om detta tankfulla, tungsinta, en smula härjade men ej alldeles osköna ansikte skulle ha en särskild rätt att slunga fram en fråga som denna: Har den moderna människan råd att älska? Hon smålog för att se om de tankfulla och tungsinta dragen skulle förflyktigas; men nej, de snarare framhävdes, och över pannans kanske väl ungdomliga klarhet ringlade den svarta locken som ett frågetecken. Har den moderna människan råd att älska? Hon kom att tänka på, att om hennes arbeten engång skulle utges i en samlad upplaga, borde författarinnans porträtt just vara sådant som spegelbilden nu: huvudet lätt böjt, läpparna skilda i ett nästan omärkligt svårmodigt leende, blicken silad genom ögonhåren, locken på sin plats. Dessutom borde hon upptaga sitt flicknamn Olga Willman eller ännu hellre Olga Willman- Janselius – i sanning en symbolisk konstellation ovan orden: Har den moderna människan råd att älska? Var det kanske en slump att just hon skulle bryta en av mänsklighetens färdvägar genom den erotiska urskogen? Ett tioårigt lidande är icke en slump, det är ett öde. Hon stod inför Eros skyddad av erfarenhetens pansar, känslolös, rättvis, vetenskaplig. Hon kände sig segerviss, hon kände att hon skulle tillfoga den fatala guden ett nederlag, beröva honom en provins. Hon kunde ännu ej ha någon klar föreställning om, hur det skulle gå till, men hennes hjärta darrade av glädje och allvar, ty hon anade någonting stort. Tanter, systrar, kusiner, sysslingar, bryllingar och amanuensen vid Riksbiblioteket skulle lära sig inse, att hon icke var det lilla giftasdjur, de höll henne för; kohandeln mellan professorskan och Jan-Petter skulle hämnas. Samtidigt som hon sovrade och systematiserade sina erfarenheter, skulle hon friska upp sin matematik tillsammans med Ludwig, ty siffror och åter siffror är det sprängämne, som röjer årtusendens avlagrade fördomar ur vägen. Och Casimir Brut skulle få en välförtjänt läxa! Kall och nykter skred hon till verket, beredd att taga sina forskningars alla konsekvenser även de mest omvälvande, de mest ödeläggande – kanske framför allt dem. Hon skänkte sin spegelbild ännu en blick och upptäckte en ny, blek, kylig glans påminnande om marmorns och rätt klädsam. Men hon fäste sig icke vid dylikt, utan röck med ett raskt grepp det första redan nedklottrade arket ur notesboken och skrev på det blanka bladet i pärlrunda bokstäver orden:

Har den moderna människan råd att älska?

I detsamma ringde väckarklockan. Den fungerade utmärkt som dessa väckarklockor till fem och femtio vanligen göra. Dess slagverk var ställt på sju, dess visare pekade på sju och soluret på gårdsplanen hade ungefär samma uppfattning. Allt var i sin ordning. Fru Olga hade tagit plats i skrivkabinettet innanför sängkammaren; ett tiotal meter skilde henne från klockan. Hon var lika yrvaken och bestört som om hon väckts ur den sötaste slummer. Hon grep i blindo framför sig och fick tag i en ljusbärande, dansande, silverne faun, vars ljus hon knäckte. Hon störtade upp, snurrade runt och knuffade till något; hon sprang ut i sängkammaren och förnam bakom sig en skräll och ett vekt och sorgset krasande. Men framför henne arbetade klockan gäll och oförtruten; med utsträckta händer rusade hon bort till fönstret och skulle just gripa tingesten, då pekfingrarna plötsligt sköto fram som fällknivsblad och gåvo klockan en gemensam knuff. Den vacklade, den föll, den krossade sitt glas mot sanden; det glänsande nickelfodralet sprack men slagverket fungerade oklanderligt. Fru Olga skrek till och hävde sig ut genom fönstret. Klockan låg i sanden och ringde. Bevingade kryp kretsade surrande kring linden; svalor skuro genom luften och snärtade den med sina vingar; korna bölade efter mjölkpigorna; katten satt på solurets häll och tvådde sig efter nattens jakt; hunden såg på; gåsflocken betade i parkens gräs. Lat och lurig, tung av söta dofter drog vinden från västan till östan motande framför sig en maklig, vitullig skock. Det var morgon, det var högsommar, det var Saradagen.

Och ett efter ett öppnades fasadens fönster. Först ett i nedersta raden, det andra från vänster, och ut stack ett slätkammat huvud med bena över hjässan, flätsnäckor över öronen, med ovalt ansikte, ovala ögon, krum liten näsa, bågformiga läppar och mellan läpparna en stor polkagris. Det var Brita Djurling, fru Olgas systerdotter. Därpå öppnades fönstret i andra raden längst till höger, öppnades med en skräll och ut vällde två starka skuldror, nakna, feta, brunbrända av solen och som knoppen på en soppterrin så vilade på den breda kroppen ett alltför litet huvud, bukkindat och trint, rött och omgivet av röda testar. Över näsans köttiga rygg red på sned en skraltig och vinglig pincené med morgonimmiga glas och i vänstra mungipan hängde en helt liten snugga, syrlig att döma av den bruna såsen på hakan. Det var Lotten Brenner, värdinnans syssling på mödernet och kusin till den näst siste ägaren av Larsbo. Hon harsklade dovt och spottade långt ut på gårdsplan. Härnäst öppnades ett fönster i tredje raden den högsta och ett vackert och själfullt anlete kom till synes, ganska likt fru Olgas fastän mera förfinat, även mera åldrat och med blekare färger. Ögonlocken höjdes aldrig helt och munnen log ett förteget, tankfullt, roat och medlidsamt löje, som om hon ständigt lyssnade till vackra men sorgliga saker; men i sin dagliga gärning lyssnade hon säkert till annat, doktor Karolina Willman, den berömda magspecialisten. Här på Larsbo bodde hon alltid högst upp under taket och i en tämligen torftigt möblerad kammare, ty från dess fönster hade hon fri blick över Mosjön och kunde med kikarens hjälp se svanorna simma i vassen. Ännu ett fönster slogs upp, ljudlöst men snabbt, i andra våningens mitt, just tätt bredvid Olgas. Med sokratisk näsa mellan djupblå, närsynta ögon och skära, finhyllta kinder visade Betty Willman sin nätta person, drog munnen sidleds som flundran, då hon såg den i gruset troget ringande klockan, sände en snedblick mot himlen och en annan mot Olga, nös åt solen som stack henne rakt i uppnäsan och dolde sitt ansikte i smala, vita, blåådriga händer. Det sjätte fönstret slogs upp i nedersta raden ej långt ifrån Britas. Här bodde den fagra Lizzy, om vilken det sades, att hon ägt en trolovad fästman i var fakultet och i den filosofiska tvenne, men att hon nu, sedan fakultetsindelningen befunnits mindre lämplig, lät professurernas antal bestämma kavaljerernas, designerande var gång med sitt val en papabilis. Förtal, givetvis, men värdigt de svartaste, rikaste, knollrigaste lockar, som någonsin skyddat stora och djupa kunskaper i fornnordiska språk. Hon hälsade dagen med en susande gäspning följd av ett dovt och mullrande ljud ej olikt åskan; hon sträckte de fylliga armarna till en gest à la Müllers system men avbröt sin övning för att krafsa sig hårt kring ögon och näsa och här och var på den halvnakna kroppen. Till sist skrek hon ett kraftigt gomorron och nickade glatt till höger och vänster åt sömndruckna vänner. Men över det vänstra örat svävade lätt som en fjäril, fast intrasslad i håret, en glömd papiljott, brokig och klippt ur en modejournal. Slutligen och för att fylla sjutalet, öppnades långsamt, försiktigt, med något darrande händer det lilla fyrkantiga fönstret mittöver själva portalen. Och hon, som nu kom till synes, var

om ej ställets så dagens genius: fröken Sara Schönthal, en fattig judinna, till skillnad från alla de andra utan ringaste blodsband med gårdens värdinna. Om hon kommit i släkten som guvernant eller sällskapsdam eller hushållsmamsell, det är numera okänt. Säkert är, att hon varit förtrogen med den saliga professorskans flickhemligheter och att sen dess ett tjugutal ungmör av tvenne generationer anförtrott åt tante Sara allt, som kan komma ett hjärta att brista av fröjd eller smärta, och lite därtill. Icke förty var hon tunn och torr och tom som ett oskrivet pergament, gulnat och svartnat, skrynklat och sprucket till oläslighet redan innan det präntats. Näsan höjde sig som en tung, bugnad, skrovlig och murken bogspröt stagat av kraftiga rynkor, som löpte tvärsöver kinderna och hade sitt fäste vid öronens bas; men öronen själva hängde som slaka segel. Ögonen täcktes av svällande svartblå kuddar, fyllda av gammal, mörknad gråt, kunde tyckas. Ansiktet var stelt som trä men med rörliga, läderaktiga läppar, som än sögos in, än blåstes ut, än drogs isär och blottade en jämn och bländande tandrad i övre käken, tre gulnade betar i undre. Det var tante Sara. Men hennes godhet, blygsamhet, ömhet, försynthet kan ingen värdigt beskriva. Och när nu den gamla, bländad av solen och oveten om alla de andra, sträckte sig ut för att skaka en meterlång fläta, hopsnodd av under ett halvsekel avkammat hår, svart, grånat och vitt, samt rullade den till en praktfull korg och ett behövligt skydd för hjässan, ropade alla hurra! Leve tante Sara! Dock icke på en gång och taktfast utan ropen höjdes än här och än där och kilade kors och tvärs över fasaden. Det lät som då skator i skilda bon kivas och skratta; men gumman förlorade ej sin hållning, blygsam och värdig, utan neg till tack för varje nytt hurra och fäste under tiden sin fläta.

Äntligen tystnade klockan i gruset.

Och äntligen öppnades det åttonde fönstret, beläget rakt ovan fru Olgas. Ludwig von Battwyhl, svept i en kanariegul sovrock med svarta uppslag och slejfer, hävde sig ut och gjorde en ofrivillig bock, så att det rufsiga håret daskade ned i pannan. Fönsterkarmen träffade honom hårt i magen. Herregud, tänkte han, det måste bli en ändring! Han satte knogen med kraft i ögonvrån och borrade långsamt ut sömnen; han gäspade stort men ljudlöst, betänkte sig, gäspade än en gång och nu med ett illvrål. Han tuktade sin mun med ett hårt slag. Vad jag är rå! tänkte han. Det måste bli en ändring! En röst ropade:

Ludwig! Gratulera tante Sara! Det är hennes namnsdag.

Han spärrade upp ögonen, och i det han tog ett stadigt tag om fönsterstolpen, hoppade han upp på karmen och steg ut på blecket. Sex damer skreko men den sjunde, tante Sara, stod parat att taga mot gratulationen. Och han sa:

Kära tante Sara! Det är din namnsdag i dag och du är så söt. Ja, det är min uppriktiga mening, fast andra tycker att du är ful. Hade jag råd, skulle jag ge dig löständer till underkäken. Men jag är en fattig gosse och jag önskar dig allt gott. Undantagandes en riklig avkomma.

Ludwig! skrek Lizzy.

Lizzy? parerade han prompt och tjänstvilligt. Och bekymrad tillade han: Var det klumpigt sagt? Jag kom att tänka på bibeln och den risk, som vidlåder mångåriga Saror. Andra äro vid den åldern förskonade. Men det ska bli en ändring. Gomorron Lizzy. Gomorron Betty. Gomorron tante Karolina. Jag hoppas, att du har sovit gott? Gomorron Lotten. Gomorron lilla söta Brita. Och tack för i natt! Jag drömde att vi låg i syskonbädd –

Ludwig! skrek fru Olga. Han hoppade till så att blecket knakade, och stirrade förskräckt ned på henne.

Jaså, det är du Olle, sa han. Gomorron.

Olle var hennes smeknamn, ett påhitt av Jan- Petter.

Du är rå! sa fru Olga.

Ja, medgav han, det är jag, men det ska bli en ändring. Jag har haft en gemen dröm –

Han stirrade ned i backen, rynkade pannan och gjorde en min som om han svalt ricinolja.

Om mig? frågade Brita, tog polkagrisen ur mun.

Nej, inte om dig. Det sa jag för att retas. Jag drömde om ett annat kvinns. Det var inte någon av er. Jag tror inte, att jag kände henne. Vi gingo på myren och kommo till Spillebobrunn. Vi stodo alldeles vid vasskanten och gnabbades lite. Rätt vad det var, ville hon knuffa mig i brunn. Jaså du, sa jag, tog henne i håret och böjde henne bakåt. Jag tänkte att jag skulle kyssa henne på halsen; men i stället tog jag upp min jaktkniv och skar av henne strupen –

Å hu! skreko damerna. Å hu, vad du är rå!

Han hörde dem knappt; drömmen satt ännu kvar i honom. Han knep hårt ihop ögonen och hela kroppen riste av vämjelse. Han mumlade:

Jag blev alldeles blodig. Ända upp i ansiktet –

Plötsligt ropade Brita:

Där kommer Casimir Brut!

Ludwig hoppade in i rummet. I Casimir Bruts närvaro uppförde han sig alltid som en ung gentleman och tillät sig inga pojkstreck. Han hyste en fanatisk tillgivenhet för schweizaren, delvis beroende på den omständigheten, att Casimir var den ende, som grundligt agat honom.

Förvaltaren kom från parken och gick tvärsöver gårdsplanen mot högra flygeln. I ena handen höll han sin ridkäpp, i den andra någonting som liknade en rödprickig snusnäsduk. När nu damerna och Ludwig i korus ropade: Gomorron Casimir! Gomorron Brut! Gomorron förvaltaren! knycklade han hastigt ihop näsduken och stoppade den i fickan. Han lyfte lite på mössan och fortsatte sin väg. Fru Olga hejdade honom.

Brut! ropade hon. Har ni sett till Bollan?

Han stannade men vände sig inte om. Fru Olga fortfor:

Jag skickade ut henne ett ärende och vips kom en av era torvupptagare och la beslag på henne. Där ser ni!

Han vände sig långsamt om, tog några steg mot huvudbyggnaden, stannade.

Hur vet hennes nåd, att det var en torvupptagare?

Det vet jag inte, svarade fru Olga, men jag antar det. I alla händelser var det inte någon av gårdens folk.

Hur dags ungefär var det? frågade förvaltaren. Fru Olga smålog. Ungefär! Hon svarade:

Mötet ägde rum därborta vid husknuten. Det började klockan 6,43 och varade i trettioåtta minuter och fjorton sekunder.

Förvaltaren tog hastigt upp sin klocka; Ludwig skrek:

Kors i jissi namn! Tog du tid?

Jag tog tid, svarade fru Olga. Och hon tänkte: Det är så gott att jag förbereder dem.

Jag tog tid, upprepade hon och pekade på det krossade väckaruret, och jag tänker hädanefter ta tid, så ofta jag blir i tillfälle. Det förefaller mig nämligen vara av stort intresse att taga reda på, hur mycken betald arbetstid som pratas bort –

Vartåt gick de? frågade förvaltaren.

Det visste hon inte så noga. Karlen hade möjligen gått nedåt parken, flickan hade helt enkelt försvunnit. Frågan saknade för resten betydelse och hon fortfor:

Jag tror, att jag med en smula påpasslighet och noggrannhet skall kunna komma till en visserligen endast approximativ men ganska pålitlig uppskattning av den förslösade tiden och dess ekonomiska betydelse. De forskningar (hon sög på ordet) jag redan gjort, har givit förbluffande resultat –

Hon sökte förgäves någon förbluffelse i åhörarnas ansikten. Vetenskapares likgiltighet för forskningar på andra områden än deras eget är otrolig. Och den fullständigt ovetenskaplige Casimir Brut sa:

Frun hade gjort klokare i att ropa tillbaka flickan.

Det korta »frun» angav, att han var ond. Han svängde om på klacken och stegade in i flygelbyggnaden. Emellertid var det ju icke för honom hon tänkte avslöja sina planer. Han kunde gärna gå sin väg. Hon undrade, hur hon borde lägga sina ord. Det ar inte så lätt att annonsera en ny vetenskaps födelse på ett trovärdigt och icke löjeväckande sätt.

Under tiden försjönk fasaden och dess huvuden i en morgonsalig kontemplation. Doktor Karolina lyfte kikaren och följde med beväpnat öga svanornas glid genom vassen, log. Lotten med snuggan i den ena mungipan pustade rök ur den andra regelbundet som en motor. Lizzy blottade i smyg sin rika barm för solen. Brita kastade en lång och lömsk blick upp mot Ludwig, fnös och stoppade en ny polkagris i mun. Tante Sara räknade någonting på fingrarna. Betty satt hopkrupen, hakan stödd i handen, munnen dragen på sned, tittade i kors över nästippen och såg allting dubbelt.

Och fru Olga hostade lätt; hon rätade upp sig, hon grep med båda händer i fönsterkarmen och stod där som en föreläsare i talarstolen. Blodet sköt plötsligt upp i huvudet, glödde i kinderna och gjorde henne vackrare och yngre, än vad hon önskade vara just nu. Men hon klarade strupen och yttrade med dämpad, allvarlig, behärskad röst:

Flickor! Vet ni vad! Jag ska tala om någonting för er?

I detsamma ropade Ludwig:

Olle! Var snäll och böj dig lite mera bakåt.

Hon lydde, ofrivilligt.

Stå nu alldeles stilla! befallde han. Och hon stod alldeles stilla men sneglade upp mot honom, halvt förskräckt. Han nickade och log och strålade av oskyldigt nöje.

Han sa:

Som du nu står, ser jag dig långt ned på din vita rygg. Ända ned till stjärten.

Willmännerna brusto i skratt.

Fru Olga brast i gråt, drog sig hastigt tillbaka och stängde fönstret med en smäll.

Ludwig gick ned för att bedja om förlåtelse. Fru Olga satt vid fönstret och snyftade. Men hon var inte ond. Hon sa:

Du är en drulle, men det är inte för din skull jag gråter. Här har hänt en olycka.

Hennes röst sjönk en oktav, i det hon förkunnade olyckan:

Eros är sönderslagen.

Och hon snöt sig kraftigt för att hejda gråten.

Kors i jissi namn! skrek Ludwig. Är det Bollan?

Hon betänkte sig ett ögonblick, kastade sig därpå beslutsamt mitt in i eländet och yttrade:

Nej. Det är jag. Men var snäll och inte åbäka dig. Jag är ledsen nog ändå. Jag visste hela tiden, att det hänt en olycka. Jag kände mig så beklämd. Men jag visste inte, vad det var. Förrän jag kom tillbaka in i skrivrummet.

Ludwig gick mot skrivkabinettets dörr; fru Olga reste sig hastigt och följde honom. Förödelsen var fullständig, hela golvet översållat med små fina lerskärvor. Att åter sammanfoga dem var otänkbart.

Kors i jissi namn! upprepade Ludwig, satte sig på huk och rörde om bland skärvorna.

Hur gick det till?

Hon förklarade:

Jag satt där vid skrivbordet och tänkte på någonting allvarligt. Då började väckarklockan pingla. Jag blev ohyggligt nervös. Jag sprang upp och rusade ut i sängkammarn. Jag hörde att någonting föll och krasade bakom om mig och jag kände att det hade hänt en olycka. Men jag hade inte en tanke på Eros.

– Kors i jissi namn! upprepade Ludwig för tredje gången; tillade:

Det här skulle Jan-Petter ha sett!

Bet sig i tungan, ty fru Olga brast åter i gråt.

Eros var eller hade varit en grekisk vas, en vit lekyth. Jan-Petter hade köpt den av en parisisk antikvitetshandlare för 10,000 frs. Kännare, som besökt Larsbo, hade kallat den sällsynt i sitt slag, ty Eros brukar ej förekomma på dessa gravvaser. Dessutom var den signerad ehuru med oläsliga bokstäver. Jan-Petter påstod sig dock tydligt urskilja namnet Hieron, och det stod också mycket riktigt Hieron, om man antog att bokstäverna voro latinska, vilket åter illa stämde med den uppgivna fyndorten, Kreta. Hur som helst så var det en egendomlig och dyrbar vas och den hade kostat 10,000 frs. Jan-Petter placerade den vackra pjäsen i sin hustrus skrivkabinett och just framför den dörr, som ledde till hans eget sovrum. En egendomlig plats, kan tyckas, men Jan-Petter ville kanske därmed betona, att dörren var den enda dörr i huset, som aldrig öppnades. Den var reglad och dold bakom ett draperi. Vasen hade således stått där i fred och intet ont hade hänt den. Men nu var den krossad.

Och fru Olga grät.

Ludwig sa:

Det var ju en dyrbar vas, men jag förstår inte, varför du ska ta det så hårt.

Nej, svarade hon, det förstår du inte, därför att du är en osnuten pojke. Om du vore matmor, skulle du förstå mig. Senast i går eller förrgår sa jag till Bollan: Den dag du knuffar ikull vasen, får du flytta. Och nu har jag gjort det själv.

Ja, ja, sa Ludwig, man ska akta sig för överord. För resten begriper jag inte, hur du bar dig åt. Du skulle springa ut i sängkammaren och då rusar du först till Jan-Petters dörr. Det är idiotiskt.

Han gick mot Jan-Petters dörr men Olga ställde sig plötsligt i vägen för honom; hon lade händerna på hans axlar och stirrade honom eftertänksamt in i ögonen.

Jag tänker på en sak, sa hon. Det finns kanske en förklaring. Antagligen hade Bollan börjat städa i skrivrummet och flyttat på Eros. Ja, nu minns jag, att den stod snett bakom skrivstolen. Fast jag inte fäste mig vid det.

Alltså är det Bollans fel, dekreterade Ludwig.

Fru Olga funderade.

Hon sa:

Det blir inte mindre förargligt för det. Jag skulle önska, att hon aldrig finge reda på det. Jag kunde naturligtvis säga, att jag ställt undan vasen. Men skärvorna!

Skärvorna? upprepade Ludwig. Det är ju en smal sak. Dem tar jag och gräver ner dem. En mörk natt.

Så att ingen ser det?

Så att ingen ser det!

Och du skvallrar inte?

Å hut! sa Ludwig.

Då fick han två kyssar. Och uppmuntrad härav, krängde han av sig pyjamasrocken, bredde ut den på golvet och började fylla den med skärvor.

I detsamma knackade det på sängkammardörren. Å, herregud! viskade fru Olga. Det är Bollan!

Hon frågade:

Vem där?

En grov röst svarade kort och snävt: Förvaltarn.

Hon vände sig hastigt om. Ludwig såg upp, frågade:

Vad är det med dig?

Hon svarade:

Ingenting. Men du hinner inte ta med dig skärvorna nu. Jag ska lägga dem där i nedre skåpet, så kan du hämta dem vid tillfälle.

Plötsligt och till synes tämligen omotiverat stampade hon ursinnig i golvet och fräste:

Sätt åtminstone på dig rocken, din drummel!

Ludwig reste sig, storögd, tog sin rock.

Hon fortsatte viskande:

För resten behöver du inte gå genom sängkammaren. Du kan lika gärna gå genom Jan- Petters rum. Skynda dig!

Och vänd mot sängkammaren ropade hon:

Jag kommer. Jag ska bara snöra skon –

Äsch vad du är fånig! sa Ludwig och gav henne en förbittrad och sorgsen blick. Ljuga! Fy fan!

Men hon hade redan gått in i sängkammaren och stängt dörren. Ludwig gjorde en grimas och lydde. Först då han passerat Jan-Petters rum och kommit ut i stora salen, stannade han ett ögonblick eftertänksam. Dörren mellan skrivkabinettet och Jan-Petters rum hade för ovanlighetens skull och kanske för första gången på ett decennium stått oreglad.

Frampå förmiddagen anlände tante Saras gäster. Först kommo i förhyrd stadslandå damerna Theander, tre systrar och kompanjoner. Tante Saras förbindelse med dessa damer bestod endast däri att hon två eller tre gånger om året gjorde några små inköp i deras kortvaruaffär. Men gamla fruntimmer förstå att uppskatta varandra, de flocka sig gärna samman, sitta i ring och säga varandra barnsliga artigheter eller elakheter, giva varandra smeknamn och öknamn. De göra lustiga och oartiga miner, fnittra åt ingenting, råka ibland i gräl och gråta då bittert. Man säger, att de blivit barn på nytt; ack så väl är det inte. Men de önska, att de vore barn och att någon mycket, mycket gammal och stor och mildhänt och förståndig komme och toge hand om dem. Ty de känna sig trötta och griniga.

Damerna Theander medförde gåvor; den ena en luktvattenflaska, den andra ett par silkevantar, den tredje ett krås. De voro inte rika, men de funno vänskapen skön och ville gärna kosta på den något. Landån var den finaste hyrlandån i stan, kusken hade livré, hög hatt med kokard, gula handskar och en skär ros i knapphålet. Röda och gula och blå pappersblommor sutto instuckna i hästarnas manar, i munderingen och här och var i vagnen. Det hela var festligt. Då flickorna Willman blevo damerna Theander varse, kände de sig plötsligt modfällda och förstämda; de smögo sig ut i parken och gömde sig. Men damerna Theander stego ur vagnen, ställde upp sig i en linje samt marscherade med taktfasta steg fram mot trappan i det de räknade: ett tu, ett tu. Det var inte deras vanliga sätt att uppträda, men de hade kommit överens om att slå sig lösa, ha roligt och roa. Och de kunde inte tänka sig annat än att gårdens folk mangrant såg på, höll sig i sidorna för skratt och viskade till varandra: Titta på gummorna Theander! Så kavata! Det är ändå roliga gummor!

Men ingen såg dem och ingen tog emot dem; och framkomna till trappan blevo de plötsligt generade och tyckte, att de burit sig dumt åt. Mittibland dem dök då upp, som fallen från skyarna eller stigen ur jorden, en liten gammal herre med långt vitt bockskägg och stora, svärmiskt lysande svarta ögon. På huvudet bar han en grå cylinder och den spensliga lilla kroppen var höljd i en alltför vid svart redingote, som räckte nästan ända ned till fötterna. Det var generalagenten herr Moritz Schönthal, en släkting, och en man, som lånade ut pengar mot oskälig ränta. Eftersom han var ockrare ansågs han äga en stor förmögenhet; men i själva verket skulle han ej kunnat leva på sitt kapital, om han tagit en skälig ränta. Han levde sparsamt men hade en dyrbar passion: mekaniska leksaker, enkannerligen speldosor och i all synnerhet konstgjorda sjungande fåglar. Den dyrbaraste i hela samlingen, en gyllene näktergal i en silverne liten bur, förde han med sig till kusin Sara, ehuru visserligen ej som gåva. Så dum var han inte. Men hon skulle få lyssna till dess sång och de övriga ärade människorna skulle få lyssna och generalagenten skulle således väsentligt bidraga till att

höja stämningen utan att egentligen själv göra någon förlust. Han var viss om att vara välkommen och säker på sin framgång, och för resten var han inte så dum, att han tänkte låta någon människa fördärva hans goda humör. Han slöt sig till de väntande tre damerna, underhöll dem på bästa sätt och lättade lite på pappaskens lock så att de en i sänder fingo kasta en blick på den underbara fågeln.

Till dessa fyra kom nu en femte, en viss fröken Alexander, som alltid gick till fots, därför att det var nyttigare för henne. Hon bar på en stor tårta och var starkt upphettad efter den halvmillånga vägen. Om denna fröken vet man egentligen endast att hon ägde en stor vänkrets. För cirka tjugu år sedan hade hon träffat tante Sara på en järnvägsstation och hjälpt henne att bära en kappsäck över spåret, mitt framför nosen på ett visserligen stillastående men ilsket frustande lokomotiv. Denna äventyrliga händelse hade de båda damerna aldrig kunnat glömma, och då de träffades endast engång om året, nämligen just på Saradagen, blev den aldrig tillfyllest dryftad och ägde ännu efter tjugu års förlopp en oförsvagad stämning av spänning, dristighet och fasa.

Sedan hennes vänner sålunda samlats och väntat en stund vid trappans fot, trädde tante Sara ut, tämligen hastigt och sanningen att säga utknuffad. Ludwig, som kände den gamla damens otroliga blyghet och som funnit henne ängsligt lyssnande vid dörren, hade gjort processen kort, och i det han sa: Det hjälps inte! Fan själv är hövlig på sin namnsdag! – öppnade han dörren och makade ut den gamla. Tante Sara neg, stum och högtidlig, åt höger och vänster, varpå hon pekade nedåt parken. Den lilla gruppen, följd av tante Sara, satte sig i rörelse. Gratulanterna behöllo tillsvidare sina gåvor, väl vetande att tante Sara först efter ett försiktigt men ihärdigt trug skulle taga emot dem. Dessutom smittades de av hennes dystra högtidlighet till den grad att de inte vågade gå i bredd över den krattade grusplanen, utan smögo sig fram i varandras spår med den lille generalagenten i täten.

Knappt hade de vänt ryggen till, förrän Ludwig och Brita Djurling smögo sig ut, satte sig på trappan, omfamnade sina knän och fnissade – ungdomens ofrånkomliga grin bakom ålderdomens rygg. Men uppför allén kom en lövad skrinda, festlig och fylld av barn, flickor och ynglingar. Körsvennen, en slätrakad, grovskuren man, satt mjukt och bekvämt i en hövolm. Vid avvägen till stallbacken höll han inne och yttrade:

Stig av kära barn och se er omkring. Det är en präktig och välskött gård och ni kan alltid lära er något.

Genast sprutto alla barnen till som fiskar, då man kastar en sten i vassen, och de kullrade och de tullrade över skrindans kanter. Några kommo på fötterna, andra på händerna, andra på huvut eller baken. Men i ett nu voro de alla på benen, och kilade tysta och snabba i skilda riktningar och spridde sig över gården. Än ströko de genom hallonhäcken, än fastnade de i krusbärsbuskarna, än klängde de i körsbärsträden, än kastade de sig över de söta ärterna, än smeto de in i mejeriet och klunkade ur mjölkfaten, än dristade de sig långt in i köket. Mannen med det slätrakade ansiktet log milt och förnöjt.

Nu betar min hjord, sa han. Men Ludwig sa till Brita:

Här sitta vi och skratta, som om ingen olycka hänt. Men när jag ser, vad jag ser och hör, vad jag hör, så anar det mig, att prästens ha kommit.

Och prästen och hans äldste son, som redan var en lång räkel och jur. stud., spände hästarna från skrindan, ledde dem till stallet och försåg dem rikligt med Larsbo präktiga havre. Därpå slog sonen bosset av faderns rock, kammade hans hår med fingrarna, jämkade på hans krage, knäppte en knapp i hans sprund, putsade hans naglar och granskade honom slutligen med berättigad stolthet.

Vet du vad? sa han. När du är ren och hel, så behöver man sannerligen inte skämmas för dig. Kom så gå vi upp till gumman.

Prästen log ännu mera förnöjd, lade finger på mun och viskade:

Ingen brådska, min gosse. Låt hjorden beta. Tids nog blir den upptäckt.

Han skrockade belåtet och gladde sig åt de många munnarna och magarna, som nu voro i rask verksamhet. Men att han hade så många barn i sitt hus berodde icke på något klandervärt lättsinne utan helt enkelt därpå, att han råkat gifta sig tre gånger och varje gång med en barnrik änka. Av hela kullen voro endast sju eller åtta helsyskon, återstoden halvsyskon och Sammanbragta barn. Han gjorde alls ingen mannamån mellan egna barn och styvbarn och kunde, enligt Ludwigs iakttagelser, knappt skilja mellan de olika kullarna och vad de yngre telningarna beträffade icke ens emellan de olika individerna utan kallade allt mankön Lasse och allt kvinnkön Lisa. Rörande deras antal saknas exakta uppgifter. Ludwig hade vid olika tillfällen räknat dem och för varje gång kommit till olika resultat, varierande mellan sjutton stycken och en fem sex dussin – den senare uppgiften en påtaglig överdrift. Han sa emellertid till Brita Djurling:

Låt oss varna Olle. Kanske kan någonting räddas.

Fru Janselius hade andra bekymmer. Klockan var elva och kammarjungfrun, som utsänts i ett kortvarigt ärende klockan 6,43, hade ännu ej låtit höra av sig. Det var i och för sig besynnerligt och det besynnerliga underströks genom förvaltarens egendomliga uppträdande. Han var tydligen bekymrad och lika tydligt var, att han försökte bagatellisera saken. Han förklarade, att flickan antagligen begivit sig till Spilleboda. Tillfrågad, vad han hade för orsak att tro det, svarade han högst svävande. Någon hade sett henne på väg ditåt, men han kunde icke uppgiva sin sagesman. Det var olikt Casimir Brut. För resten – om flickan verkligen begivit sig till Spilleboda, så var det tråkigt och allvarligt nog.

Spilleboda var ett torp under Larsbo men sedan lång tid tillbaka befriat från alla skyldigheter mot huvudgården. Torparen, en sjuttioårig gubbe, åtnjöt dessutom ett jämförelsevis stort underhåll från Larsbo i pengar och produkter. Orsaken till dessa förmåner var den, att gubben på sin tid hört till missionsskolans och böneladans förnämsta apostlar. Just hans vältalighet hade omvänt Jan-Petter, visserligen endast för några få år. Godsherrn övergick till en tamare och världsligare religiositet, hans undersåtar följde honom så småningom; den lilla sekten smalt raskt samman och räknade till slut blott spillebodaren, hans hustru och ytterligare fyra eller fem åldringar samt en pojke, som var en smula sinnessvag. Den lilla surdegen fanns där emellertid, och vid flera tillfällen hade den helt plötsligt genomsyrat hela församlingen. Då gingo gubbar och gummor, ynglingar och flickor, män och kvinnor en efter en den smala stigen över myren till Spilleboda. Här lägrade de sig kring torpet och väntade tålmodigt, att predikanten skulle utträda. Ibland stack hans gumma ut huvudet och ropade:

Gån er väg, fän och svin, hedna avföda, Larsbo- djävulens undersåtar, gån er väg! Si Kalle sitter därinne med bibeln i hand, men själen är hos Gud. Evigt, evigt, evigt halleluja!

Halleluja! svarade folkhopen. De djärvaste smögo sig fram till fönstret och tittade på torparen, som mycket riktigt satt där med bibeln på knät men med blicken stelt riktad framför sig. Ibland åter kom den sinnessvage gossen utrusande med en kvast eller sotraka i högsta hugg och gick lös på menigheten, som vördnadsfullt vek eller lät sig slås. Till sist och då väntan framkallat en ångestfull spänning, öppnades dörren och torparens röst lät höra sig utan att han själv kom till synes. Han läste eller predikade på ett entonigt, sjungande sätt och med en ytterst långsam men stadig stegring av rytm och röstens styrka. Denna, stegring verkade hetsande och jagande som arabisk musik. Kvinnorna började buga framåt och bakåt, männen följde. Plötsligt stod predikanten mittibland dem; den vidöppna munnen tjöt fram en ström av ord eller ljud; både ansikte och kropp voro otroligt förvridna och efter samstämmigt vittnesbörd av troende och otrogna, svävade hela gestalten minut efter minut ett gott stycke, sannolikt ett par fot, över marken. Då extasen var över, föll han i en hög och bars hastigt in i stugan av gumman och pojken.

Men även då torparen icke predikade och då ingen allmän väckelse kom folk att förvandla myrstigen till bred och upptrampad väg, hände det som oftast att en och annan syndare sökte skydd i Spilleboda. Vanligen var det ungt folk och synnerligast kvinnor, vilka sett Satan nalkas i en eller annan gestalt och känt sin svaghet. Torparen spillde inte många ord på dem, men hans gumma satte dem till hårt arbete, och detta jämte sång och bön fördrev den lede. Såtillvida var allting gott och väl, men förtalet hade också något att säga om Spilleboda och påstod att de unga kvinnorna där ej blott funno skydd mot synden utan även befrielse från dess följder. Uttrycket »att gå till Spilleboda» hade inom vissa lättsinniga kretsar fått en alldeles särskild betydelse och nästan blivit en fackterm.

När förvaltaren framkastade den förmodan, att Bollan gått till Spilleboda, blev således fru Janselius i högsta grad upprörd och beskyllde Casimir Brut för att fördärva gårdens moral och anseende genom att draga dit en massa löst folk. Förvaltaren svarade med ovanligt saktmod att han genast skulle rida till Spilleboda för att undersöka saken. Han hade redan varit borta en timme eller mer, då Ludwig anmälde gratulanternas ankomst. Fru Olga fräste:

Har jag lust att sitta och sladdra med käringarna! Gå du och håll dem sällskap.

Tack så hjärtligt, sa Ludwig och återvände till Brita.

Fru Olga satte emellertid på sig sin tjockaste och svartaste klänning, knäppt ända upp till hakan och försedd med ett vitt krås. Hon ville göra sitt yttre så dystert som möjligt och i full överensstämmelse med hennes själstillstånd. Helst skulle hon ha satt på sig änkehatten med slöjan men fann det överdrivet. Hon begav sig till köket för att giva order om förfriskningar. I skänkrummet hejdades hon av ett kacklande från köket; hon smög sig bort till fönstret mellan de båda rummen. På en stol mittpå golvet satt en av prästens söner eller styvsöner, en sextonårig yngling, och i hans knä köksflickan. De åto växelvis av samma kaka och framför dem stod den gamla häxan till köksa med händerna i sidorna och log saligt. Fru Olga hostade och snöt sig kraftigt, hon gick med tunga, långsamma steg fram till dörren, som öppnades av köksan. De båda ungdomarna hade försvunnit och hon kunde ge sina order.

På var sin kant av stora trappan sutto Ludwig och Brita, hopkrupna, grinande mot solen men orörliga och allvarliga som indianer i rådslag. Ludwig sa:

Jag tycker i alla fall det. Men du är en lerkruka.

Tror du, jag är rädd? sa Brita. För dig kanske?

Vad käbblar ni om? frågade fru Olga. Hon stod mittemellan dem, rak och allvarlig, med magen något framputande och händerna korslagda däröver. I vänstra handen höll hon en klumpig och vördnadsvärd gammal nyckelring fullsatt med stora nycklar, som inte hörde någon vart. De brukbara nycklarna voro nämligen i hushållsmamsellens vård och lånades icke ut. Hon frågade alltså: Vad käbblar ni om? Och Brita svarade:

Han vill lura mig upp på sitt rum.

Jag skulle visa henne något, förklarade Ludwig.

Fru Olga sa med hårda läppar och skarp stämma:

Är detta något fastspikat på ditt rum, Ludwig? Eljest föreslår jag, att du visar det här.

Ludwig betraktade henne med grubbel och oro.

Kors i jissi namn vad du är dum i dag! sa han.

Brita sa:

Hon är inte dum. Men hon är naiv.

Och de fortsatte sina underhandlingar, i det han sa:

Om du inte vore en lerkruka, skulle du inte vara rädd –

Hon genmälte:

Vad skulle jag egentligen göra på ditt rum? Skulle jag ta handduken och torka dig bakom öronen?

Fru Olga ringde helt lätt med nycklarna och gick.

På ett gungbräde i en vrå av parken sutto Lotten Brenner och Lizzy Willman. Då fru Olga kom fram till dem, hörde hon Lotten kväka:

Ljuvligt!

Vad är det, som är ljuvligt? frågade hon.

Lizzy svarade:

Det vore ljuvligt att vara kvinna till sitt fyrtionde år och därefter man.

Vad skulle det vara bra för? frågade fru Olga.

Lotten rev sig i de röda testarna, tryckte sin pincené djupare in i den köttiga, sargade näsryggen och lät kindernas massor sjunka i ett sorgens minspel. Hon svarade:

Jag sitter och tittar på gummorna och då måste jag fråga mig själv: Vad ska jag ta mig till, när jag engång upphört att behaga? Jag blir drinkare. Säkert.

Lizzy slöt ögonen och mumlade:

Jag känner bara ett rus – det erotiska.

Fru Olga ringde med nycklarna och gick.

På en annan bänk sutto doktor Karolina och Betty Willman med den sokratiska näsan. När fru Olga nalkades denna bänk hörde hon doktor Karolina i ganska upphetsad ton säga:

Det är sant, att jag lyfter högt, men det gör jag, därför att jag är renlig. Jag är hygieniker jag, min lilla vän. Jag vill inte gå omkring med kjolar doppade i smuts. Jag är fanatiskt renlig.

Med sin saktmodiga, milda och en liten smula hesa stämma svarade Betty:

Överdriven renlighet låter alltid förmoda tillvaron av en eller annan perversitet. Jag är en naturlig kvinna och jag trivs med ett visst mått smuts. Icke förty går jag alltid i korta kjolar och då det inte hjälper, lyfter jag så pass, att varje förståndig man måste finna det anmärkningsvärt. Naturligtvis följer han mig och jag sätter i väg, bestämmande takten på ett ungefär efter hans ålder, vigör och karaktär. Jag har en snabb, intuitiv uppfattning av olika mäns olika förmåga. De lata behaga mig icke. Jag tycker om att bli jagad. Det är en kvinnlig instinkt och jag är kvinna.

Doktor Karolina log, blitt och drömmande; hon sa:

Man skulle också kunna säga, att du är en slyna.

Nej, genmälte Betty, det kan man rakt inte. En slyna jagar i stället för att jagas och hennes skenbara flykt är endast ett försök att locka bytet i bakhåll. Jag flyr på allvar. Jag är vanligen alldeles förbaskat rädd. Jag lägger hela min energi och hela min fyndighet i flykten. Men jag tycker om att jagas; det piggar upp mina sunda instinkter och gör mig till en bättre och mera sedesam kvinna, ständigt beredd att skydda sin dygd. Och genom övning har jag nått en avsevärd färdighet. Jag skulle vilja se den, som ens kommer så långt att han kan knipa mig i låret. Blott engång har jag verkligen varit nära att fastna. Jag kom en afton från Dramaten och skulle gå hem till Valhallavägen. En herre följde mig. Jag kunde inte se, hur han såg ut, men av vissa tecken att döma var det en äldre och något sjuklig man. Jag tog således saken med ro och han gjorde sig inte heller någon brådska. Vi larvade en stund gatan framåt, men plötsligt stod han framför mig i ett gathörn. Han hade rockkragen uppslagen och hatten nedtryckt, så att jag endast såg ett par satans glittrande ögon. Jag gick tvärsöver gatan för att vika om det hörnet; då stod han där också. Jag begrep inte vad han hade tagit för ett skutt, den elake gamle herrn. Han tog mig i armen, men jag slet mig lös och fortsatte i sträckt trav. I nästa gathörn stod han åter framför mig med utsträckta armar som en fågelskrämma. Då vände jag och sprang i kort galopp nedför gatan; jag mötte en tom bil, den tog jag, stod på trappsteget och spejade medan jag gav adressen, kröp in och kom rakt i famnen på honom. Då förstod jag, att fan var lös och gav mig godvilligt. Han bet mig i nacken, den gamle fulingen. Så började han tyvärr viska kärlekens heta ord och jag kände igen honom. Det var Jan-Petter. Jag presenterade mig kort och kraftigt och han blev gruvligt skamsen. Betty! sa han, Betty! Du med din uppnäsa och dina smala ben! Var hade jag mina ögon?

Fru Olga, som lyssnat bakom de båda damernas rygg, fann ingen orsak att ringa med nycklarna utan gick tyst därifrån. Tante Sara och hennes gratulanter hade slagit sig ned i lusthuset, som från sin tämligen höga kulle behärskar parken. Tante Sara satt mellan generalagenten och prästen; hon bar sin tjocka, lilafärgade sidenklänning, som tack vare det gedigna, stela och pösande stoffet, gav henne junoniska former. På hjässan hade hon förutom flätan en mössa med många lilafärgade band, vilka hängde än här och än där beroende på det gamla huvudets så småningom allt livligare rörelser. På hennes knä stod buren med den sjungande guldfågeln. Bakom denna grupp skymtade damerna Theander och Alexander som i blygsam tillbakadragenhet iakttog, hurusom de båda männen hyllade tante Sara.

När nu ställets värdinna nalkades, reste sig alla gästerna och gingo henne till mötes; endast tante Sara blev sittande, vred upp fågeln på nytt, lyssnade betagen till dess toner och betraktade med tårfylld blick dess naturliga, nätta och livliga rörelser. Men generalagenten sa:

Lilla hennes nåd kommer alldeles lagom för att slita en tvist mellan mig och de kära människorna – han pekade på damerna Theander och Alexander – som påstå, att man i deras och Saras ålder är alldeles ur leken. Men jag påstår, att en vacker och fin gammal flicka, som kusin Sara, aldrig går säker så länge det finns ämabla och kuranta änklingar som herr kyrkoherden och jag. Och särskilt håller jag före, att kyrkoherden med sin paranta och galanta statur kan vara farlig för lite var.

Jaha! sa prästen och spände ut bröstet.

Men fru Olga sa kort och torrt:

Jag tänker, att tante Sara betackar sig.

Ja, visst betackar hon sig! skreko damerna Theander i livlig kör. För mig? sporde prästen och betraktade sin slitna kaftan.

En änkling och präst, sa fröken Alexander, är som en ryttare utan häst.

Så oanständigt! skrek yngsta damen Theander men ångrade sig och påstod att hon tänkt på någonting annat. Prästen slog sig ned bredvid tante Sara och såg ganska snopen ut. Den gamla rördes till medlidande, klappade honom på handen och sa:

Ja, ja, kära kyrkoherden, vem vet vad jag hade sagt, om jag varit tjugufem år yngre.

Jaså! inföll fru Olga förbittrad. Vill du nu påstå, att du också varit giftassjuk? Du! Som inte vågat se på en karl genom sotat glas –

Jag? fräste tante Sara och riste på huvudet med de lilafärgade banden. Nej nu går det för långt! Vågar jag inte se på en karl?

Och hon höll andan och spände ögonen i prästen.

Äldsta damen Theander jublade:

Se på Sara! Så kavat!

Men tante Sara tog åter till sig blicken och gömde den under tårkuddarna. Helt förlägen över sin dristighet sa hon:

Jag behöver väl inte vara manhatare, därför att jag varken varit förlovad eller gift. Den som är ful och fattig får sitta på glasberget. Men jag har aldrig försummat att njuta av manligt sällskap, när det har bjudits.

Och vändande sig till prästen, tillade hon:

Det har jag heller aldrig ångrat; för jag ska säga kyrkoherden en sak: jag har funnit, att manligt umgänge verkar befruktande.

Då brast den olycksalige prästen i ett förfärligt skratt och sedan han skakat av sig den värsta munterheten och torkat ögon och mun med en tvivelaktigt ren näsduk, sa han:

Det är så sant som det är sagt, fröken Sara! Och dessutom ett allmänt känt faktum, som mina stackars hustrur fingo besanna vid upprepade tillfällen och understundom till deras stora, förargelse. Men här kommer, gudskepris, kaffetåren!

Tre nätta flickor med bländvita förkläden och spetsmössor samt bärande var och en sin överfyllda bricka, kommo i försiktig gåsmarsch tågande upp mot sommartemplet. Efter dem följde Ludwig och Brita och på något avstånd damerna Willman och Brenner, lockade såväl av brickorna som av prästens rungande skratt. Men på sidogångar, genom buskage och bakom dungar framsmögo prästabarnen från skilda håll och slogo en ring kring kullen. Äldste sonen var redan i templet, en gäst bland de andra, under det att syskon och halvsyskon tåligt väntade med blickarna oavlåtligt fästade vid den älskade, kloke och givmilde fadern.

Prästen hälsade först på de nyanlända, vände sig därpå med väl spelad harm och förvåning mot barnen och ropade barskt:

Hör ni bytingar, vem har givit er lov att komma så långt? Skingras!

Ja, kära pappa! skreko de alla på engång, försvunno. Och prästen sa till ställets värdinna:

Jag vet inte, hur det gick till, att några råkade slinka med i skrindan. Men bry sig inte om dem, hennes nåd; de fingo sin goda fast torftiga frukost, innan vi foro.

Nöjd att sålunda ha gjort skaran beaktad och viss om att ej bliva tagen på orden, slog han sig ned och tog för

sig. Generalagenten följde med glittrande och tårad blick de bortkilande barnen, snodde i tankar sitt bockskägg och vände sig till prästen med orden:

Vad man i kärlek sår, får man i kärlek uppskära. För en gammal man som herrn måste det vara en stor lycka att se sig omgiven av en talrik avkomma.

Nåja, svarade prästen och lät en veteskorpa dyka i koppen, de kunde vara flera, och de kunde vara färre. Värst är det med skomakaren och skräddaren, skolan och ricinoljan, som herrn kanske själv vet, om han eljest fått något dussin på halsen.

Juden suckade:

Nej, jag är barnlös. Ändå borde jag haft flickor fagra som Judit och en hel liten skara driftiga agenter, om det nämligen gått som jag drömde i min svärmiska ungdom.

Det var som katten! sa prästen. Vad kom emellan? Berätta!

Och juden förtalde följande om

RABBINEN OCH SKRÄDDARÄNKAN.

Min far var skräddare i Wien, en duglig och ansedd man. Vid vår gata bodde en annan skräddare, en anförvant till oss men en mycket dålig man både som skräddare och människa. Genom konster och knep lockade han till sig våra kunder. Far gjorde slutligen konkurs och dog kort därpå; jag kan säga av smälek. Ty sådana män fanns på den tiden. Jag var då vid pass tolv år och sannerligen skulle jag inte fått tigga mitt bröd, om inte min goda mor släpat och slitit för min skull. Hon knypplade de vackraste, finaste spetsar, jag någonsin sett och jag gick omkring i husen och sålde dem. Till en början fick jag dåligt betalt, och fast jag grät och sa, att jag och min mor, knypplerskan, voro nära att dö av svält, fick jag just inte mera för det utan snarare mindre. Men så hittade jag på att bära omkring spetsarna i en gammal pappask, på vars lock det fanns några venetianska poststämplar. Då trodde folk på min uppgift att spetsarna voro venetianska och betalade därefter. På så sätt uppehöllo vi livet och jag fick dessutom en god uppfostran. Så småningom började jag sälja andra småartiklar och det gick mig väl. Men att jag undgick alla barndomens och ungdomens frestelser, det har jag min mors stränga tuktan och vaksamma blick att tacka för. Ty hon gav mig sannerligen inte mycken frihet.

På min fars tid bodde vi i ett ganska stort och vackert hus åt gatan; bakom huset låg en liten trädgård, som genom en mur skildes från den egentliga bakgården. Efter fars olycka måste vi hysa in oss i byggnaden vid bakgården, och i vår forna bostad och vår kära trädgård inflyttade en viss rabbi Schamil. Han var en utomordentligt ansedd man och därtill ganska förmögen. Själv var han mycket anspråkslös och försynt, men han hade i sin tjänst ett par flickor, som sannerligen voro fräcka och övermodiga och snart råkade de i tvist med min mor. Engång, då de båda flickorna piskade mattor i trädgården och då jag stod i vårt fönster och nickade och grimacerade åt dem på barnsligt maner, kom min mor plötsligt över mig, drog mig i håret därifrån och ropade: Titta inte åt de där människorna! De äro fördärvade! Och jag blev så rädd, att jag på långliga tider inte vågade kasta en blick över trädgårdsmuren. Jag visste nämligen att min kära mor hade ögonen med sig, var hon gick och stod.

Med åren blev jag ju mindre rädd och mera självständig, och snart började jag kasta ganska långa blickar över muren, ty det visade sig att rabbi Schamil hade en dotter, enda barnet, och fager som Judit, vars namn hon också bar. Jag tittade alltså och efter hand började hon titta tillbaka men i största hemlighet, ty på den tiden var en dylik tittning en ganska allvarlig sak. Och om en ung flicka låtit en främling tilltala sig, så hade hon blivit lika utskämd, som om hon i våra dagar lät förste bäste kyssa sig på öppet torg; kanske ännu mera.

Vi gingo således mycket försiktigt tillväga och det dröjde rätt länge, innan vi vågade byta några ord över muren. Men snart fingo vi stort förtroende för varandra och jag fattade eld och blev mig icke lik utan vågade gång på gång motsäga min mor, som av lutter häpnad blev mig svaret skyldig. Dock tog hon snart skadan igen och återförde mig till ordningen.

En dag, då mor var ute för att göra inköp, kommo Judit och jag överens om att träffas efter middagen i Pratern. Jag var nu tjugu år och affärsman; jag hade flera ganska lönande agenturer och om jag ville gå ut en afton behövde jag endast säga till min mor: Den och den önskar presentera mig för den och den; det är fråga om en affär. Då svarade hon: Gå du, men kom hem i tid. Senare än nio, då gårdsporten stängdes, fick jag inte komma. Av denna frihet begagnade jag mig nu titt och tätt för att tillsammans med Judit njuta några saliga timmar i Pratern eller annorstädes. Mina inkomster lämnade jag regelbundet till mor men hade dock lagt en liten penning åt sidan, varmed jag kunde bestrida omkostnaderna för våra enkla nöjen. Vad som mest roade oss, var att iakttaga andra människors förlustelser och hur lättsinnigt de strödde pengar omkring sig. Vi bedömde deras karaktär och ställning och gissade och tvistade och gnabbades. Och fastän dessa utflykter upprepades flera gånger i veckan i två års tid och fastän vi båda hade roligare än någon annan i hela Wien, tror jag inte att de sammanlagt kostade mig över fem gulden. Ja, i sanning, det var de lyckligaste åren i mitt liv! Min mor anade ingenting; men engång var hon nära att upptäcka vår hemlighet. För att underlätta våra möten hade vi skaffat oss ett helt system av olika visslingar, med vilka vi frågade och svarade, bestämde tid och plats. Plötsligt en dag, då jag stod på gården och visslade, kom min mor utfarande och frågade i vred ton, vad jag hade för mig och varför jag så ofta visslade på gården. Antagligen trodde hon, att jag hade någon förbindelse med rabbinens pigor; så högt upp som till hans dotter gingo säkerligen hennes misstankar ej. Helt förskräckt svarade jag: Kära mor, jag visslar så gärna; men inomhus vill jag inte göra det för att ej visa dig vanvördnad.

Jaså på det viset, sade min mor allt annat än övertygad. Men vem är det då, som svarar dig?

Ännu mera skrämd sökte jag förklara för henne, att vad hon hört, endast varit ekot från husväggen.

Det ekot vill jag höra sade min mor och befallde mig att vissla. Med skälvande läppar formade jag en vissling. Och hör! Mycket riktigt svarade ett eko, svagt och avmätt och alldeles lagom. Men ekot var ingen annan än min flicka, som stått bakom muren och hört alltsammans. Då sa min mor: Få nu se, om ekot svarar mig. Och hon ropade:

Gemena slyna!

Slyna – svarade ekot och med en så god härmning av min mors grova och hesa röst, att hon kände sig övertygad och gick in igen. Dock förbjöd hon mig att vidare vissla på gården. Men jag fann råd. Jag var då som nu agent för en stor leksaksfabrik i Nürnberg och hade ett litet lager av speldosor, sjungande fåglar och dylikt. En av dessa fåglar förärade jag min käraste och en annan tog jag till eget bruk. När vi nu skulle stämma möte, lät jag min fågel sjunga på ena sidan av muren och hennes svarade på den andra. Det gick förträffligt och lät dessutom mycket vackert och sen dess har jag alltid haft en viss svaghet för dessa små fåglar. Min mor satt ofta i fönstret och lyssnade med välbehag till fåglalåten. Och hon sa:

Det är en artig fågel, du har. Och det låter alldeles, som om den hade två röster, en manlig och en kvinnlig.

Ja, svarade jag, det är alldeles så som du säger. Din hörsel är lika skarp som din syn.

Så småningom blevo våra känslor djupare och allvarligare; min flicka blev helt eftertänksam och jag förstod att hon funderade på äktenskapet. Det gjorde mig bekymrad och då hon såg det, sa hon:

Var inte orolig för min far. Han gör allt, vad jag vill och jag har redan talat med honom.

Jag blev blott ännu mera bekymrad, i det jag tänkte på min mor. Ty hon brukade säga: Då jag lägger mina ögon samman, är det tids nog för dig att gifta dig. Och jag visste, att om jag gjorde henne ett förslag, skulle hon strax säga nej, eftersom hon ville, att allting skulle komma från henne. Dessutom skulle hon fråga mig, hur jag gjort Judits bekantskap och jag skulle få svårt att förklara saken. Jag anförtrodde mina bekymmer åt Judit och hon sa:

Är din mor så beskaffad, måste vi använda list.

Vi grubblade hit och dit men slutligen sa jag:

Ärlighet varar längst och med sanningen kommer man långt, om man använder den rätt.

Jag utvecklade min plan för Judit och den vann hennes gillande. Men den kvällen dröjde jag med flit ute över stängningstiden och kom inte hem förrän klockan slagit tolv. Min mor var alldeles utom sig av ångest för min skull och i stället för att mottaga mig med bannor, som jag väntat, tryckte hon mig hårt i sin famn och grät vid mitt bröst. Då skämdes jag; men jag sa:

Kära mor, du rör mig till tårar och jag vill inte bedraga dig med undanflykter utan jag vill säga dig hela sanningen. Jag älskar en flicka och med henne har jag förlustat mig i Pratern fast på oskyldigaste sätt. Vad vi gjort i kväll, det ha vi gjort många kvällar; men olyckan ville, att vi försenade oss.

Då stötte min mor mig tillbaka och kastade sig därpå över mig och drog mig i håret. Hon frågade mig efter flickans namn och då jag ståndaktigt förteg det, ropade hon:

Det är säkert någon av rabbi Schamils pigor. Men jag ska slå ut min slask i hans trädgård och då han frågar, vad det ska betyda, ska jag säga honom sanningen!

Jag sökte lugna henne och draga hennes misstankar från rabbins hus, men hon vandrade av och an med utslaget hår och var i högsta grad upprörd. Följande morgon, då hon lugnat sig litet, sa hon:

Jag ser, att min tuktan och mina böner ingenting förmått, och nu börjar du bli för stor för aga. Men hellre än att du skall fördärva dig med slinkor, vill jag se till att få dig gift.

Därmed hade jag nått mitt första mål och jag förrådde min glädje i det jag ropade:

Ack, kära mor, om du så äntligen vill! Och jag har en präktig flicka på förslag.

Det tror jag nog, svarade min mor helt torrt. Men den saken angår mig och inte dig. Och låt du mig hållas.

Då förstod jag, att hon ämnade uppsöka en äktenskapsförmedlare, och även det hade jag förutsett. På vår gata fanns det tvenne och den ene var ingen annan än den där skräddaren, vår falske anförvant, som med sina konster och knep ruinerat min stackars far. Den andre var en aktad köpman och vår granne. Till honom gick jag och sa:

Om min mor kommer för att rådgöra med er i äktenskapsfrågan, så gör mig den tjänsten att föreslå rabbi Schamils dotter.

Han svarade:

Är du galen? Eller vem tror du dig vara? Det vore en skymf mot rabbi Schamil!

Jag anförtrodde honom vår hemlighet och förklarade alltsammans och då den gode köpmannen önskade köpa några av mina artiklar, lovade jag att skaffa honom en fördelaktig rabatt. Slutligen fast med tvekan gav han vika för mina böner. Sedan vakade jag över min mor och många dagar hade inte gått, förrän jag fick se

henne sätta på sig sin bästa dräkt och lämna vårt hem. Jag ställde mig i porten och höll utkik. Hon stannade utanför köpmannens dörr och stod där rätt länge, men plötsligt gick hon tvärsöver gatan och bort till skräddarens hus. Antagligen hade hon i sista stund bestämt sig för honom, därför att han var vår anförvant. Då greps jag av den svartaste förtvivlan; jag störtade in i min kammare, kastade mig på bädden och upphävde böner och förbannelser om vartannat. När jag efter en stund hörde min mor återvända sansade jag mig för att inte väcka hennes misstankar. Hon kom in till mig och sa:

Nu har jag gått i dina ärenden och gjort mitt bästa. Jag tänker, att du skall gifta dig med Nathan Speibachs Maria. Hon är fem år äldre än du, men i övrigt är det inte något fel med henne. För resten stod det inte bättre att få.

Jag vred mig i ångest men behärskade mig; och rätt vad det var, fick jag en god idé. Jag sa:

Kära mor, när du talade med mäklaren om mina förmögenhetsvillkor, hur stor årlig inkomst nämnde du då?

Hon svarade: Ett tusen gulden.

Jag sa:

Det är sant att jag förtjänat sjuhundra gulden i år, men varför skulle jag inte nästa år förtjäna det dubbla eller mera? Om du hade nämnt en högre siffra, så hade mäklaren gjort sig mera besvär och kanske funnit ett bättre gifte.

När min mor det hörde, rodnade hon ända upp till hårfästet, och jag trodde att hon skulle ge mig en örfil. Men hon svalde sin vrede och muttrade:

Har du någon gång rätt, din odåga, så ska du ha rätt. Jag går genast tillbaka till den skälmen.

Hon återvände alltså till mäklaren och efter vad hon sedan berättade, hade hon sagt:

Kära vän, när jag talade om min sons förmögenhetsvillkor, hur stor årlig inkomst nämnde jag då?

Men han var henne för slug och svarade:

Eftersom jag kunde föreslå Speibachs dygdiga dotter så måste du ha sagt minst två tusen gulden.

Då blev min kära mor alldeles rasande och ropade:

Jag minns mycket väl, att jag sa ett tusen gulden. Men du är en skälm och jag vill inte ha med dig att göra.

Och hon gick raka vägen till den andre mäklaren. Jag stod på lur i porten och jag kunde icke styra min ängslan utan smög mig fram till köpmannens hus. Han blev mig varse och öppnade fönstret på glänt, så att jag kunde höra, vad som sades. Och sannerligen prisade inte min goda mor alla mina egenskaper i sådana ordalag, att mina ögon fylldes med tårar och jag skämdes. Men när mäklaren till sist föreslog rabbi Schamils dotter, svarade hon alldeles som han själv hade svarat:

Vem är jag och vem är min son? Det vore en skymf mot rabbi Schamil!

Låt det bli min sak, sa mäklaren. Min mor satt länge i sina funderingar; slutligen sa hon:

Eller skulle det vara något fel med flickan? Kanske att den gamle snåljåpen inte tänker ge henne någon hemgift?

Tvärtom, svarade mäklaren och klippte med ögonen åt mig, tvärtom tror jag att hon får en stor hemgift och

riklig utstyrsel, eftersom hon är enda dottern. Inte heller känner jag till något annat fel om inte det, att hon har en helt liten vårta på överläppen.

Strunt i vårtan, muttrade min mor, jag önskar att hon hade hela huden full, så hade vi större utsikter.

Då förstod jag, att vi vunnit vår sak och jag lopp hem och hoppade upp på muren och berättade alltsammans för Judit. Men när mor återvände, satt jag i min kammare och såg mäkta bekymrad ut. Hon sa ingenting, men även hon såg bekymrad eller åtminstone fundersam ut. Bäst som vi sutto vid middagsbordet, kom mäklaren till oss och ropade:

Gläd er, kära fru, och du unge vän! Jag har redan talat med rabbi Schamil och han tog vänligt emot mitt förslag. I kväll skall han göra er ett besök.

Min mor sprang upp och slöt mig i sin famn.

Vad säger du nu om din mor? frågade hon med ömhet och stolthet. Tänk om jag skaffar dig rabbi Schamils dotter!

Jag var nära att kvävas av fröjd, men jag behärskade mig och svarade: Jag har sett henne någon gång i förbifarten och hon förefaller mig att vara ganska täck. Men har hon inte en vårta på överläppen?

Då fick jag en örfil för min oförnöjsamhets skull och mor for omkring för att pynta våra fattiga rum efter bästa förmåga och göra dem värdiga det fina besöket. Men ju längre det led, desto mera stillsam och eftertänksam blev hon, och när rabbi Schamil slutligen kom, tog hon visserligen emot honom på det hövligaste sätt fast utan att krusa alltför mycket. Och jag satt i min kammare och lyssnade. Rabbi Schamil gick rakt på sak men förteg, vad han visste om vår kärlek. Sedan de avhandlat saken en stund, sa min mor:

Ja det här är en stor ära och lycka för min son och måtte det lända till deras fromma. Jag hoppas, att er kära fröken dotter är bättre nu och att hon inte längre hostar blod, som jag hörde sägas för någon tid sedan.

Vad är det för prat? genmälde rabbi Schamil. Hosta blod? Jag har så visst aldrig hört min dotter hosta.

Ja, vad folk pratar! sa min mor. Jag hörde här för leden någon säga, att unga fröken satte på sig en ny klänning för varje dag och att det aldrig tog ända på hennes eleganta toaletter.

Nu blev rabbi Schamil smått ond och svarade:

Min bästa fru, min dotter är en enkel och allvarlig flicka och i mitt hus råder inga dyrbara vanor.

Just vad jag tänkte! sa min mor. Också tog jag hennes försvar och sa: Rabbi Schamils dotter hör inte till den nymodiga ungdomen, som sätter sig över föreskrifterna och hänger sig åt dans och flärd, teater och dylikt. Men människorna är ju elaka och vips var det någon som sa: Nej tacka för det – den stackarn är ju lomhörd.

Min dotter! ropade rabbin och reste sig. Nej nu går det för långt.

Ja, vad vet väl jag, suckade min mor. Men det vet jag, att om jag hade en vacker och dygdig dotter och om jag tänkte ge henne en god hemgift, så skulle jag inte vara rädd att tala om hennes fel.

Nu gingo de ut i förstugan och jag hörde ej, vad som vidare sades. Hela kvällen förblev min mor tyst och tankfull, och då hon såg min ängslan sa hon:

Var du glad, att du har en mor med ögon och öron. I morgon är det jag, som gör rabbi Schamil den äran.

Mycket riktigt satte hon följande morgon på sig det bästa hon hade och begav sig till våra grannar. Vad hon

där sa, vet jag inte så noga; men slutligen blev rabbi Schamil ond och ville köra ut henne. Han besinnade sig emellertid och gick först in till dottern för att höra hennes tanke om den besynnerliga gumman. Och han sa:

Här sitter din väns mor och dyvlar på dig det ena felet värre än det andra och jag vet inte, vad jag skall göra med henne.

Judit, den lilla skälmen, brast i skratt.

Ack, kära far, sa hon, gumman vågar inte tro på sin lycka, med mindre än att hon får veta att jag har något fel. Men ärlighet varar längst och därför ska du säga så här: Kära fru Schönthal, ni är mig för slug och därför är det bäst att jag kryper fram med sanningen. Min dotter har obetänksamt nog promenerat i Pratern och förlustat sig där och annorstädes i manligt sällskap. I tukt och ära, det försäkrar jag, men ni vet ju bäst, hur folk pratar. Och därför har jag så brått att få henne gift.

Det roade rabbi Schamil och han fröjdade sig åt att få skämta en smula med min kära mor. Alltså sa han henne ungefär detsamma, som Judit lärt honom, och tillade:

Är ni nu nöjd, fru Schönthal?

Ja, svarade min mor, nu är jag nöjd och det känns som om en sten vältrats från mitt bröst.

Hon tog avsked på det hövligaste sätt och lovade att snart låta höra av sig. Men jag lät min fågel sjunga på sin sida och Judit lät sin fågel sjunga på sin sida och om kvällen möttes vi i Pratern och togo avsked, ty jag skulle göra en affärsresa och vara borta i sex veckor. Båda voro vi vissa på vår sak och prisade vår list och en lyckligare kväll har jag aldrig upplevat.

Till min mor sa jag:

Måtte nu saken ha kommit så långt, när jag återvänder, att jag snart kan fira bröllop. Jag känner att jag börjar bli giftaslysten.

Var du lugn, sa min mor. Och låt mig hållas!

Mycket riktigt! Då jag återvände från min resa, såg jag genast att vårt enkla hem förvandlats och pyntats för att mottaga ett brudpar. Jag slog armarna kring min mors hals, kysste henne häftigt och bad henne, att hon genast måtte ledsaga mig till rabbi Schamil.

Hon svarade:

Till rabbi Schamil kan jag inte föra dig, ty både han och hans otuktiga dotter ha lämnat staden, följda av skam och smälek. Men med Nathan Speibach är allting klart och uppgjort.

Jag blev så häpen att jag i förstone ej förstod min olyckas vidd. Min mor berättade helt lugnt för mig, att hon skrivit ett brev till rabbi Schamil och skarpt klandrat både honom och hans dotter. Vidare hade hon gått omkring till grannarna och berättat, vad fadern bekänt om sin dotters otuktiga vandel. Och rabbi Schamil hade tydligen funnit det angenämast att åtminstone för någon tid lämna staden.

Äntligen fick jag klart för mig, vad som hänt. Jag var nära att kvävas av förtvivlan och i en vanvettig ström av ord och förebråelser bekände jag för min mor hela sanningen. Hon blev till en början ganska förbluffad och nedslagen. Men hon sa:

Mitt ord till Nathan Speibach kan jag inte rygga. Inte heller kan jag taga tillbaka vad jag sagt om Judit. Och inte kan jag se, att hennes vandel varit bättre, därför att hon drivit omkring med dig din odåga. Tvärtom! Jag

trodde ändå att det var med någon rik och förnäm ung herre hon förlustat sig.

Så firade jag bröllop med Speibachs dotter och ingen skall säga annat än att hon blev mig en god maka. Men vårt äktenskap blev ej välsignat med livsfrukt. Min mor, som sörjde mycket häröver, brukade säga:

Det är straffet, därför att du i din ungdom inlät dig med rabbi Schamils otuktiga dotter.

Jag åter var mera böjd att skjuta skulden på hennes alltför stora klokhet och min dårskap att vilja överlista henne. Då en fåvitsk son vill leda sin kloka mor vid näsan – ack, då skrattar satan!

Det är sant, bekräftade prästen, som så småningom övergått från veteskorporna till finare bakverk.

Men, fortsatte han, sådant ska man i våra dagar höra av en jude. De hålla alltjämt de goda tio budorden i helgd och inte minst det fjärde, under det att den kristna ungdomen tror sig kunna mästra både religionen och dess förkunnare. Så blir den också därefter och man kan även i bildat sällskap träffa på fräcka unga personer, som på sin manschett anteckna, vad en gammal prästman råkar doppa i sitt kaffe.

Denna skrapa, riktad mot Ludwig von Battwyhl, var icke alldeles oberättigad, ty den unge mannen hade verkligen gjort ett streck för varje skorpa och en kråka för varje småbröd, som prästen doppat. Emellertid hade han gjort det på uppmaning av Brita Djurling, som således bar det moraliska ansvaret. Han rodnade och drog hastigt in manschetten i ärmen; för att blanda bort korten ropade han:

Ack, så synd om lilla Judit! Kan inte herr generalagenten gifta sig med henne nu, sedan ni blivit änkling?

Jag för min del, inföll fröken Alexander, måste alldeles bestämt klandra herr generalagentens fru mor och beklaga fröken Judit. Efter allt att döma voro ni båda bestämda för varandra och enligt min övertygelse har varje människa sin utvalda motpart, som hon förr eller senare finner, om hon inte ger tappt.

Det är också min åsikt, sa Ludwig. Man får inte ge tappt om det ska bli någon bättring, och jag har hört en vacker berättelse om en kvinna, som fann den rätte först i sitt sjätte äktenskap och vid mycket hög ålder. Hon hade som sagt varit gift fem gånger och alla hennes män hade varit förträffliga karlar var och en i sitt slag. Och både under och mellan sina äktenskap tog hon stickprov till höger och vänster och samlade en mycket stor erfarenhet, så att hon till sist känt män av alla sorters temperament, åldrar och storlekar. Men hela tiden hade hon en bestämd förnimmelse av, att hon aldrig råkat den rätte. När hon blivit änka för femte gången och fyllt sjuttio år, sa hon till sig själv: Kommer han inte snart, så får jag uppgiva allt hopp och försöka att vara nöjd ändå. Men just vid det laget kom han. Hon träffade honom vid en badort, och eftersom han var en mycket fin och angenäm gammal herre, fick hon genast stor sympati för honom och han för henne naturligtvis. Snart förstodo de att de voro för varandra utvalda och så gifte de sig och levde lyckliga, fast de givetvis måste beklaga att de inte råkats förr, och en dag sa mannen till sin hustru: Inte för det att jag är svartsjuk på mina företrädare, ty jag vet ju, att du ej älskat dem så som du älskar mig. Men säg mig i alla fall uppriktigt om du verkligen och av hela din själ hållit av någon bland dem; det skulle roa mig att veta. Hustrun rannsakade samvetsgrant sitt hjärta och kunde snart meddela att hon icke älskat någon av sina män med verklig kärlek. Hon tog därefter sina mera tillfälliga bekantskaper i betraktande och gick i minnet tillbaka till forntiden, och prötsligt blev hon röd och vit om vartannat och hon tog sig för sitt bröst och sa: Du gjorde orätt i att fråga mig. Nu har du väckt ett ungdomsminne och jag känner mig livligt upprörd. Jag har verkligen älskat en man lika högt som jag älskar dig eller kanske ännu högre, ty vi voro båda unga. Denna bekännelse nedstämde mannens lynne och gjorde honom missnöjd med sin lott. När han nu i alla fall inte var den rätte, så tyckte han att det hela förlorat sitt värde och lika gärna kunde ha varit ogjort. Han blev gnatig och gick omkring och smågrälade och ville prompt ha alla möjliga upplysningar om den där personen, som kommit honom i förväg och varit den rätta. Slutligen sa den utpinade hustrun: För att stilla din svartsjuka vill jag berätta dig allt. Den där personen, vars namn jag för länge sen glömt men vars drag

stråla oförgängligt i mitt minne, träffade jag på en sjöresa mellan Stockholm och Visby. Han var ensam, jag var ensam. Vi promenerade på däck och bytte allvarliga tankar om allvarliga ting. Och jag förstod att han älskade mig och jag honom. En storm bröt lös och vi tydde oss samman; men senare på kvällen blev det åter lugnt och vi sutto på den lugnt framglidande båtens däck, sida vid sida, hand i hand, stumma, fyllda av vemod och lycka. När anständigheten så fordrade bröto vi upp och skildes. Han följde mig till min hyttdörr och tryckte en kyss på min panna; det var ett avsked för livet. Och nu vet du allt.

Men den gamle äkta mannen hade lyssnat med stigande förvåning och nu sa han: Du ser nog, att jag är förvånad, men egentligen vet jag inte, vad som förvånar mig mest. Ty ett alldeles liknande äventyr har jag upplevat och vid samma tidpunkt och på en resa mellan Stockholm och Visby. Likaså blåste det upp en storm och vi tydde oss samman och efteråt blev det åter vackert. Vad vi talade om, kan jag också säga dig, ty vi talade om det och det. Och vad talade ni om? – Just om detsamma, ropade den gamla damen och hon slöt honom i sin famn och sa: Vågar vi tro på vår lycka? Han sa: Min flicka var så och så klädd. Och hon ropade: Du beskriver mig till punkt och pricka sådan jag var. Intet tvivel mer! Du är den ende man, jag verkligen älskat! – Men han sköt henne lite ifrån sig och sa: Allting är inte klart ännu. Jag följde visserligen min flicka till hennes hytt och kysste henne på pannan till avsked, men sen ångrade jag mig och föreslog att hon skulle följa mig till min hytt, där vi voro allena. Och vad vi sen gjorde, det kan jag också säga dig –

Här avbröts berättaren av damerna Willmans samfällda skri. Han gav dem en föraktfull blick.

Hur är det fatt? Om er fantasi skenar i väg, så behåll det för er själva och oroa er inte för mig. När jag någon gång har lyckan att vistas i fina och bildade damers sällskap, vet jag nog att skicka mig.

Han bugade för damerna Theander och Alexander, som något förlägna besvarade artigheten; därpå fortsatte han:

Den äkta mannen sa alltså: Vad jag och min flicka gjorde i min hytt kan jag lugnt berätta, ty det var det oskyldigaste i världen. Vi sutto sida vid sida, hand i hand, stumma, fyllda av vemod och lycka. Men rätt vad det var, sprang min flicka upp och utropade: Jag olyckliga! Tänk om det här får tråkiga följder! Och hon rusade upp på däck. Jag följde henne så snabbt jag förmådde, ty jag fruktade att hon i sin förtvivlan skulle kasta sig över bord. Men det var mycket värre än så, ty däruppe väntade oss hennes anhöriga och båten hade för länge sedan lagt till och vi hade försovit oss. Om ditt äventyr var identiskt med mitt äventyr, hur vill du då förklara denna olikhet? – Det förklarar jag så, svarade den gamla damen, att någon av oss missminner sig, vilket åter kan bero på slump eller förväxling med något annat liknande tillfälle. Att du är den ende man, som jag verkligen älskat, därom är jag nu övertygad. Och deras kärlek tog ny fart och livet hade liksom fått en mening för dem. Men jag har hört en annan sann och bra historia om två tvillingar, som älskade samma flicka. Av den kan man lära sig ännu mera –

Förskona oss! ropade damerna Willman. Den ha vi hört och den är förfärlig!

Ludwig försvarade sig, sägande:

Det är i och för sig en lärorik och oskyldig historia fast jag nödgats peppra den för att motsvara er smak. Mina allvarliga och sedelärande historier berättar jag för stalldrängarna, som ta emot dem med tacksamhet; under det att tante Karolina aldrig kvicknar till, förrän jag sagt något, som kommer mig att skämmas. Men det ska bli en ändring. Och det påminner mig om en präst, som hette Kalle Mager. Han ägde all den lärdom en präst ska ha och dessutom var han sprängfylld med ädla tänkesätt och allvarliga förmaningar. Och det var nog gott och väl, om han bara haft avsättning för dem. Men han lyckades inte vinna allmänhetens förtroende och det såg mörkt ut för honom. Då kom han på den idén att lägga en liten livad och nätt historia här och var i sina mastiga gamla predikningar och den bästa gömde han till strax före välsignelsen, så att publiken skulle gå med glada hjärtan och längta efter nästa söndag. Det tog skruv, omsättningen ökades med många

hundra procent, och prästen fick mera smör och ägg och stekar, än hans dräng hann sälja på torget. Han kunde använda alla sina gamla predikningar och behövde varken ömsa eller ansa dem utan tog dem, som de voro. Han behövde bara se till, att han var väl försedd med trevliga historier. Så en dag då han talat om de eviga straffen och hållit en riktig tungviktspredikan i tre omgångar, sa han till sig själv: Det här går aldrig väl om du inte tar en riktigt glad bit ovanpå. Det var lögn! Han kunde inte erinra sig en enda rolig historia. Kallsvetten bröt fram på hans panna; men så ilsknade han till och tänkte: Är jag präst eller gyckelmakare? För engångs skull kan också jag få hålla på min värdighet! Och han grep sig raskt och barskt an med välsignelsen. Vad hände? Menigheten log. Tyst och anständigt som den brukade men brett och förnöjt. Var och en trodde att prästen berättat en rolighet, fast han eller hon sovit över den eller kanske inte förstått det fina i kråksången. Gubbarna logo mot gummorna och gummorna mot gubbarna och då de kommo ut, sa de till varandra: Det var nästan så att jag inte fattade, vad han sa, för så rolig var han i dag! Från den dagen behövde prästen inte längre besvära sig med några roliga historier. Hans rykte som trevlig och uppbygglig predikant hade vunnit stadga och han kunde vara hur tråkig som helst utan att riskera något.

Då Ludwig slutat uppstod en tystnad; alla anade oväder men ingen vågade uppträda som åskledare. Slutligen satte prästen kaffekoppen ifrån sig, torkade sig omständligt om mun och haka, kramade näsduken hårt i handen och sa:

Om den ouppfostrade och vanartige ynglingen önskat förarga mig med sin berättelse, så har han jämmerligen misslyckats. Jag känner mig verkligen inte träffad. Dels har jag äran heta Sven Lager och inte Kalle Mager, dels är det visserligen sant, att jag då och då upplivar min predikan med en och annan oskyldig anekdot, men det sker sannerligen inte för att väcka löje utan blott för att hålla några gamla stackare vakna, som eljest har det svårt med sömnen. Och att jag skulle ha anseende att vara en trevlig präst, det bestrider jag. Vad slutligen ägg och smör angår, så har jag aldrig fått för mycket av de varorna, åtminstone ej från Larsbo.

Hur olyckligt, inföll Ludwig, att herr kyrkoherden skulle känna igen sitt porträtt! Men eftersom det är sagt, så är det sagt, och jag håller styft på, att herr kyrkoherden är en trevlig präst.

Nu blev prästens son blossande röd och utbröt:

Står du fast vid vad du säger om far, så följ mig bakom lagårn. Jag tror att jag på fem minuter ska lära dig åtskilligt.

Prästen ropade: Bra, bra, Hans! Klå upp honom!

Ludwig svarade hövligt:

Det ska bli mig ett nöje; men först vill jag höra om Casimir funnit Bollan.

Nej, sade Casimir Brut sedan han som hastigast hälsat de församlade, jag har inte funnit henne. Jag har letat genom hela Spilleboda och kommer antagligen att få obehag av det, ty gubben blev rasande. Så mycket vet jag emellertid, att på Spilleboda finns hon inte, fast hon varit synlig på myren.

Ensam? frågade fru Olga. Förvaltaren svarade undvikande:

Det vet jag inte.

Ludwig sa:

Har hon varit synlig på myren och i närheten av Spilleboda brunn, så behöva vi inte fundera över den stackars flickans öde. Någon har lockat henne in i småskogen, skurit halsen av henne och stoppat henne i

brunnen. Varför skulle jag eljest ha drömt, som jag gjorde i natt? Jag har varit sanndrömmare förr, så att den saken är klar.

Vad har du drömt? frågade Brut, och Ludwig berättade, men det var egentligen endast damerna Theander, som fäste någon vikt därvid.

Fru Olga sa:

Jag antar, att förvaltaren vet eller anar, var flickan befinner sig. Fast han inte vill erkänna det. Har man sett henne på myren, så måste hon ha varit på väg till arbetarbarackerna. Jag har förbjudit torvupptagarna att komma fram till gården och slå sig i slang med dess flickor, men förvaltaren har tillåtit att man ogenerat överträtt mitt förbud. Här se vi en av följderna. Flickan har gjort dåliga bekantskaper, hon har låtit locka sig dit, hon har fördröjt sig och nu skäms hon och håller sig undan. Men jag ska genast avskeda henne –

Casimir Brut anmärkte, att hennes nåd först måste ha tag på flickan. Damerna Willman protesterade; doktor Karolina sa:

Det är en nymodig stränghet; den skulle Jan- Petter inte förstått.

Fru Olga rodnade och hennes pekfingrar reste sig till anfall. Hennes stund var kommen, och bekämpande en olycklig benägenhet att stamma, yttrade hon:

Jag vet, att man nuförtiden betraktar ungdomens lättsinne med ett visst överseende och till och med uppmuntrar den. Jag har inte heller lust att lägga mig till med några moraliska glasögon. En dag skall man upptäcka, att saken också har en ekonomisk sida, och då skall man taga den allvarligare. Jag har redan gjort den upptäckten.

Ett misstroget mummel från damerna Willman eggade henne att fortsätta, blind för alla faror:

Jag har samlat ett material, som jag längre fram tänker bearbeta. Men redan nu kan jag meddela, att mina fjorton kvinnliga tjänare på huvudgården årligen bortslösa för 5,520 kronor betald arbetstid.

Siffran imponerade och hon fortsatte:

Detta allenast på Larsbo huvudgård. Ni börjar kanske ana att saken har en ekonomisk sida? Om vi betänka att landets kvinnliga legohjon i åldern 15-40 år uppgå till 67,890 –

Kors i jissi namn! skrek Ludwig. Vem har gått omkring och räknat alla de töserna?

Statistiken! svarade fru Olga, i det hon gav sig ett tyst löfte att med det snaraste söka den verkliga siffran i någon uppslagsbok; för ögonblicket måste hon operera med en hypotetisk.

Hon fortsatte:

Mina beräkningar äro långtifrån avslutade, men jag kan redan nu nämna att var och en av dessa 67,890 kvinnliga legohjon i erotiskt syfte bortslösa i medeltal 198 tim. 4 min. 24 sek. om året. En enkel multiplikation skall övertyga er om att det redan här är fråga om stora värden.

Ludwig mumlade:

198 timmar 40 minuter 24 sekunder gånger 67,890 kvinnliga legohjon, det är långtifrån någon enkel multiplikation. Men jag ska göra mitt bästa.

Fru Olga fortsatte:

Detta om den tjänande klassen. Utsträcka vi våra undersökningar i berörda hänseende till de bildade klassernas uppväxande ungdom tror jag att vi ska komma till ännu mera förbluffande och nedslående siffror.

Det vill jag också förmena, medgav prästen, med vad vill lilla hennes nåd göra åt den saken?

Fru Olga svarade beslutsamt och målmedvetet:

Statistik, organisation, upplysningsarbete, i sista hand lagstiftning. Jag förbereder till en början en broschyr med titeln: Har den moderna människan råd att älska?

Den lille generalagenten, som med en viss vördnad lyssnat till de stora siffrorna, brast plötsligt i ett ytterst vanvördigt skratt, som ej ens värdinnans förbittrade blickar kunde tysta. Äntligen förmådde han framstamma: Råd att älska? Fråga damerna Theander! Fråga damerna Theander!

De tre små damerna, som intagit en mycket blygsam och tillbakadragen hållning och då och då nickat uppmuntrande åt varandra, på det att inte blygheten helt och hållet skulle taga överhanden, satte sig plötsligt i försvarsställning, burrade upp sig och sträckte på halsarna. Och samfällt ropade de:

Vad menar generalagenten med det?

Men han bara skrattade. Och Lizzy Willman sträckte på sin vackra lekamen och smålog och smågäspade och krängde lite av och an på stolen i det hon sa:

Du är en liten toka! Kärleken har inte råd att vara ekonomisk. Och inte heller någon anledning. Den är självändamål och alltings innersta syfte. Alla mänskliga strävanden drivas av lusten att tjäna kärleken. Samhället är till för dess skull, religionen, vetenskapen, konsten, det materiella framåtskridandet. Själva uppehållelsedriften kapitulerar inför kärleken, men du frågar, om man har råd att älska. Du är väldigt löjlig. Kärleken är det enda, som människan aldrig skall kunna organisera.

Och äktenskapet? insköt prästens juridiske son.

Lizzy svarade:

Äktenskapet har inte organiserat kärleken, men väl organiserar kärleken äktenskapet dagligen och stundligen efter sina behov och nycker.

Låter det på det viset? sa Ludwig. Och sådant ska man få höra av Lizzy Willman, som är den duktigaste och slängdaste flicka jag känner just i fråga om att förnuftigt organisera och utnyttja kärleken. Jag kan berätta ett exempel. Då hon ännu var ung och skulle taga studentexamen, hade hon två fästmän. Den ene hette Karl-August och var en mycket lärd yngling, som hjälpte henne med läxor och uppgifter, men den andre hette Karl-Herman och var en odåga, som hon bara hade för ro skull. Ju närmre det led mot examen, desto innerligare fäste hon sig vid Karl-August, så att han blev så gott som hennes erkände fästman och fick rätt att ge henne dyrbara presenter, under det att Karl-Herman bara fick ge henne kyssar. Några veckor före examen insjuknade hon i en svår tandvärk, och då den ansatte henne, blev hon som galen, skrek och grät och kunde inte fortsätta sina studier. Under sådana förhållanden hade hon mindre nytta av Karl-August, eftersom de i alla fall inte kunde studera tillsammans. Ur ren förströelsesynpunkt var Karl- Herman att föredraga och han satt hos henne och tröstade henne så gott han förstod. Men rätt vad det var, flög värken sin kos, ty det var flygvärk, och vad den beträffar, så låter den inte organisera sig. Då tänkte den kloka flickan: Ska jag sitta här och förslösa en dyrbar studietid med Karl-Herman? Nej! svarade hennes samvete och hon sa: Kära Karl-Herman, gå in i min garderob och sitt där tills jag ropar på dig. Han frågade varför och hon svarade: Karl-August kunde komma och som du vet, är vi tillsvidare trolovade. Han kunde taga illa

upp, ifall han funne dig här. Men när faran är över, ska jag ropa på dig. Gott! sa Karl-Herman och gick in i garderoben och vad han gjorde där i mörkret, det vet jag inte, om han inte tog sig en tupplur. Nå, efter en kort stund var ju värken där och hon ropade ut honom igen. Och så fortsatte de många dagar i sträck under en lång tid, ända till dess att Karl-August en dag verkligen infann sig. Lizzy hade just sin goda stund och Karl-Herman satt i garderoben som vanligt och den gången vet jag att han sov. Karl-August slog sig ned och de försjönko båda i djupa studier, men vips satte tandvärken i och upp flög flickan som en galning och skrek: Mina tänder! Jag dör! Och ut störtade den yrvakne Karl-Herman och där stodo de båda rivalerna framför varandra, frustande av förakt och leda. Lizzy kastade sig emellan dem och ropade: Karl-August! Tro inte att jag bedrar dig! Jag tar aldrig fram Karl-Herman annat än då jag har tandvärk. Och det var sant. Men nog blir jag ledsen, när jag hör den flickan påstå, att man inte kan organisera kärleken.

Häråt skrattade alla undantagandes fröknarna Theander, som alltjämt höllo sig upprätt i försvarsställning och fordrade att få veta orsaken till herr generalagentens skratt och utrop. Han sade:

Jag vill bara ha sagt, att om hennes nåd önskar organisera kärleken på ett ekonomiskt sätt, så bör hon ej försumma att inhämta damerna Theanders råd, ty även de ha gjort sina rön i den frågan.

De tre damerna betraktade varandra, upphetsade och till synes färdiga att taga till flykten. Slutligen sade den äldsta:

Vi få hoppas att herr generalagenten syftar på en sak av ringa betydelse och i så fall äro vi beredda att meddela våra erfarenheter. Men skulle han verkligen syfta på någonting annat, då sitta vi här mållösa. Däremot kan min yngsta syster berätta, vad som hänt oss med vår springflicka.

Den yngsta systern satte sig med en kraftig knyck tillrätta på stolen, och i det hon vände ryggen åt den tyst flinande gubben förtalde hon:

Vi ha i vår lilla affär en springflicka och fröken Sara känner henne. Hon är renlig och ärlig, god och ordningsälskande, uppriktig och trovärdig, gudfruktig och dygdig, snabbtänkt och flitig, gladlynt och behaglig samt har ett mycket gott sätt mot kunderna, så att vi tänka behålla henne, om vissa personer lämna henne i fred. För någon tid sedan upptäckte vi, att hon har en så kallad fästman, en ung person, som ofta besökte vår butik utan att köpa något. Likaså lade vi märke till, att hon fördröjde sig på gatorna och förslösade tiden antagligen i den unga personens sällskap. Då fick jag en idé, ty av oss tre är det vanligen jag som får idéerna, under det att min äldsta syster är firmans chef och min näst äldsta kassörska. Och jag tänkte alldeles som hennes nåd och gjorde ett överslag och fann att det där pratandet och fjantandet vållade firman en rätt stor förlust. Jag överlade med mina systrar och vi blevo eniga. Och min äldsta syster sa till flickan: Varje dag du inte träffar din fästman skall vi betala dig tjugufem öre, ifall du om kvällen kan taga oss i hand på att du varken sett eller talat med honom under dagens lopp. Hon betänkte sig men samtyckte. Det visade sig genast, att idén varit god. Den unge mannen uppträdde icke mera i vår butik, flickan uträttade snabbt sina ärenden, och minst sex kvällar i veckan kunde vi med lugnt samvete utbetala de tjugufem örena, som vi lade i en sparbössa för att ej fresta henne till onödiga utgifter. På så sätt skärptes hennes sinne för sparsamhet, hennes karaktär stärktes och vi gladde oss mycket åt det goda resultatet. Ty om vi också icke äro mera moraliska än andra människor utan snarare tvärtom – vilket herr generalagenten kan intyga, om han vill – så måste det i alla fall glädja oss att se en ung människa öva sig i självbehärskning i stället för att ge sig hän åt nycker och passioner. Flera månader förgingo, sparpenningen växte oavlåtligt och vi började redan smått fundera på, hur den bäst borde användas för att lända flickan till fromma. Men en dag uppenbarade sig den unge mannen åter i vår butik. Utan att ens se åt flickan, som för resten vände sig bort, begärde han att få tala med firmans chef. Min syster kände sig ganska orolig, men styrkt av sitt goda samvete, tog hon emot honom på kontoret. Han frågade helt hövligt, om det ägde sin riktighet att vi betalade hans fästmö tjugufem öre för varje dag, de inte träffades. Min syster svarade med fasthet: Det göra

vi och ämna så fortfara. Det vill jag innerligen hoppas, sa den unge mannen, ty min fästmö sparar på sitt håll och jag på mitt. Och ju mer vi få, desto bättre, ty i pingst ska vi resa upp till Stockholm och roa oss grundligt och fästa upp pengarna. Man kan tänka sig min systers känslor; men innan hon hunnit fatta något beslut eller rådgöra med oss yttrade personen: Jag har ett förslag att göra fröken Theander. Betala min fästmö femtio öre i stället för tjugufem, så kommer hon att arbeta tio gånger mera än nu och ni vinner i alla fall på affären. – Varför skulle jag göra det? frågade min syster. Och varför skulle hon arbeta tio gånger mera? – Därför, svarade personen, att vi i så fall skulle förbinda oss att inte heller träffas om nätterna, vilket nu är fallet. Hon skulle komma utsövd till sitt arbete, och vad våra nöjen beträffar, så kunde vi taga igen skadan i pingst.

På så sätt, slöt fröken Theander, blevo vi lurade, och vårt lilla försök misslyckades, fastän idén var god. Vi anförtrodde oss åt vår granne, herr generalagenten; han gjorde narr av oss och skrattade ut oss. Och vi vilja innerligen hoppas, att det är åt denna obetydliga sak, han skrattar och inte åt någonting annat. Det vore för hjärtlöst!

Det vore det! bekräftade äldsta och näst äldsta damen Theander, men generalagenten sa:

Hjärtlöst eller ej, så är det just åt det där andra jag skrattar. En historia, som jag brukar kalla historien om upplysningens frukter. Och är det så, att damerna Theander inte vill berätta den, så kan jag göra det själv.

Med ett gemensamt skri flögo de tre damerna upp från sina stolar men satte sig åter; och där sutto de ehuru ingalunda mållösa, som de befarat, utan tvärtom pratande varandra i mun, så att ingen förstod ett ord. Slutligen fick den yngsta åter övertaget och yttrade:

Hellre än att herr generalagenten skall skildra den sorgligaste händelsen i vårt liv, vill min äldsta syster göra det. Och om det också länder till vår skam, så tror jag inte, att någon ska ha hjärta att skratta åt oss mer än en enda och just den, som hellre borde gråta. Men först och främst måste vi be den unga damen avlägsna sig, ty det är ingenting för hennes öron.

Om damerna syfta på sjuttonåriga Brita Djurling, inföll nu Ludwig, så ber jag dem förr oroa sig för mig. Hon berättar historien om de båda tvillingarna, som älskade samma flicka, mycket bättre än jag, i varje fall med mera saft och kläm. Tro ni mig inte, så ska jag gärna draga upp henne och sätta henne i gång, men ni får själva svara för följderna.

Det stämmer! sa Brita. Äldsta damen Theander bemannade sig och satte sig tillrätta, med blicken fast riktad mot generalagenten. Och hon tog icke längre någon hänsyn utan berättade historien om

UPPLYSNINGENS FRUKTER.

Vi tre systrar ha alltid levat ett lugnt och gott liv och ingen kunde väl ana att det skulle hända oss, som hände oss. Vår lilla affär ha vi ärvt efter vår far; vi ha skött den så gott vi förstått och den har givit oss vår bärgning. Andra äga rikedomar och många vänner och nöjen och stora intressen av skilda slag; men vi ha vårt hem, där allting påminner oss om våra föräldrar och synnerligast om vår käre far, som var en sträng och allvarlig, gudfruktig och rättsinnad man. Vi älskade honom mycket högt och vi ha alltid ansett det vara vår plikt och uppgift i livet att hålla hans hem prydligt och rent och liksom helgat åt hans minne. Vi ha just aldrig tyckt om att taga emot våra få manliga bekanta i vårt hem; det har nästan förefallit oss som en otrohet mot fars minne. Men låt vara, att vi därvidlag kanske gått för långt i pietet, så kan man åtminstone ej förtänka att vi velat förskona vårt hem från besök av ett visst slag – besök, som naturligtvis ej gällt oss.

Det har gjort, att vi synnerligen noga betänkt oss varje gång vi tagit en flicka i vår tjänst. Ty sannerligen kan inte en sådan, om hon är av rätta sorten, förpesta och vanhelga ett helt hus. Trots våra efterforskningar och

undersökningar ha vi inte undgått en hel del tråkigheter av den arten; och jag kan nästan säga, att dessa flickor varit vårt livs kors. Varför skall i flickornas nöjen alltid ingå en manlig individ? Så är det, säger man, och så måste det vara. Men det är ett misstag. Ty se nu på oss tre! Om jag undantar vår kära far, som vi aldrig ska upphöra att sakna och begråta, så ha vi sannerligen aldrig längtat efter manligt umgänge. Och fast vi uppfostrats så att vi kunna umgås med vem som helst, och fast vi lika glatt betjäna en manlig som en kvinnlig kund – ja till och med hellre, ty de äro mera rejäla och pruta mindre – så ha vi alltid trivts bäst bland våra väninnor. Därför ska man inte komma till oss och säga, att den rena, sanna dygden strider mot det naturliga och normala. Vi ha vår erfarenhet och vi veta, vad vi tala om.

Nu hände det sig en sommar, att jag och min yngsta syster besökte en kvinnlig anförvant som är gift med en enkel lantman i Småland. Traktens skönhet förtjuste oss och ännu mer befolkningens sedesamma och strävsamma liv. Där blandade sig icke de båda könen i mer eller mindre tvetydiga danser och andra nöjen, utan när de icke förenades i bön, gick den kvinnliga ungdomen för sig och den manliga för sig. Glädjen var icke mindre för det, men det var en glädje i kyskhet. Och om också äktenskap ingingos och barn föddes, där som annorstädes, skedde det dock aldrig utan föräldrars och målsmäns samtycke – åtminstone försåvitt jag vet. Denna rena atmosfär verkade uppiggande på oss och min yngsta syster fick en idé. Vår anförvant hade många barn, hon hade anförtrott oss, att stugan började bliva dem för trång, äldsta flickan, som hette Lisbeth, måste söka sig en plats. Var det icke en vink från ovan? Vi gingo länge i smyg och granskade flickebarnet; en vänare, frommare och renligare flicka kunde man inte se. Vi fattade ett raskt beslut och togo den överlyckliga flickan med oss till staden.

Naturligtvis hade vi klart för oss att vi därmed påtagit oss ett ansvar av mer än vanliga mått. Vi vidtogo också, som vi trodde, alla tänkbara åtgärder till hennes skydd. Hennes dräkt blev enkel men ej lantlig, ty en instinkt sade oss, att lantflickorna äro särskilt utsatta för flickjägarnas attacker. Vi gåvo henne vår egen fars rum, som är beläget mellan min yngsta och min näst yngsta systers; på dess tredje sida ligger kontoret, där jag brukar sova; fönstret vetter åt gården och försågs dessutom med tämligen täta gardiner. Vi skaffade lämplig lektyr för hennes fristunder; vi lagade så att vår fars porträtt med de goda men bistra dragen betraktade henne, då hon låg i hans säng. Naturligtvis fick hon följa oss i kyrkan, och på söndagen lämnade vi henne överhuvudtaget aldrig ur sikte. Sedan vi gett henne en hel del kloka förhållningsregler ansåg jag för min del, att vi borde lämna resten åt Försynen och flickans naturliga oskuld.

Men min yngsta syster, som läst mycket och som har ett skarpt huvud, delade icke min mening. Det är, sa hon, en modern åsikt, att ungdomen i vissa hänseenden bör upplysas, försiktigt men grundligt. När vi nu påtagit oss ansvaret för detta naturbarn, vore det orätt av oss att ej lyssna till tänkares och pedagogers ord. Jag var inte mycket för saken, men min systers idéer bruka vara goda och lönande och jag gav efter. Hon läste ytterligare några böcker i ämnet, och sedan hon förberett sig gingo vi alla tre in till flickan. Kära Lisbeth, sa hon, den moderna tiden har medfört ett friare umgänge mellan könen, vilket befordrar ett välsignelsebringande tankeutbyte och andra fördelar. Men denna frihet är en frihet under ansvar.

Jag tror inte, att flickan riktigt förstod henne, ty det gjorde inte jag heller, varför jag bad min syster använda ett lättfattligare språk. Hon lät då flickan förstå, att den manliga ungdomen i vår stad ingalunda har det bästa rykte och hon sa: Om nu någon av dem tilltalar dig, så ska du inte genast lägga benen på ryggen. Så gjorde man visserligen förr, men det hade redan då sina olägenheter och passar ej för vår ordnade tid. Utan du skall hövligt men bestämt tillrättavisa honom, en gång, två gånger, tre gånger. Hjälper icke det, skall du tillkalla närmaste polisman eller, om sådan ej finnes i närheten, ropa på hjälp.

Lisbeth lyssnade uppmärksamt och i hennes stora, klara barnaögon läste vi med rörelse ett fast beslut att fatta och följa våra råd. Men vi, som uppfostrats i en stads osunda atmosfär, kunde inte rätt uppskatta hennes oskuld och skulle tyvärr inte lära oss att förstå henne förrän det var försent. Snart nog blevo vi dock utledsna på alla hennes nödrop och tröttnade på alla de polismän, som begärde upplysningar om den

stackars flickans själstillstånd. Och då slutligen en aktad manlig kund frågade oss, varför vi skaffat oss en så ohövlig flicka, som snäste honom och hotade honom med polisen, blevo vi helt förskräckta. Vi rådslogo, och på vår yngsta systers förslag beslöto vi att taga ännu ett steg i upplysande riktning. Vi gingo således in till flickan och sade henne att hon missförstått oss och att våra regler endast gällde män med dåliga avsikter. Och hur skall jag lära känna deras avsikter? frågade flickan med dess klara men oerfarna vett. Vi betänkte oss länge; slutligen sa min yngsta syster: Om en man visar benägenhet att vilja kyssa dig, så kan du veta, att han hör till den dåliga sorten. Ack, suckade Lisbeth, hemma hos oss kysstes vi alltid, och när vi konfirmerades kysstes både pojkar och flickor, utan att det gjorde oss något omak. – Min syster sa: Du vistas inte längre i dessa paradisiska nejder. Om en karl här i stan kysser dig, så har han redan beslutat ditt fördärv. – Då ska det heller aldrig ske! utropade Lisbeth. Och hon höll ord.

Nu kunde vi en lång tid fröjda oss åt vår skyddsling. Vi frågade de manliga kunder, som beklagat sig, hur de nu funno henne, och de svarade med en mun: Flickan har blivit riktigt trevlig. Vi levde således i ro tills jag en dag råkade kasta en blick ut på gården. Där stod Lisbeth och herr generalagenten; med ena handen höll han henne under hakan och med den andra strök han hennes kind. Jag kan icke säga, att jag blev särdeles upprörd, ty generalagenten är ju en mycket gammal man och han är dessutom vår granne och brukar hjälpa oss med att sätta pris på våra varor. Jag ansåg emellertid en varning vara befogad och kallade in flickan. Hon mötte min milda förebråelse med utropet: Han kysste mig inte! Nej, det hade bara fattats det, sa jag, och det kan du icke heller vänta dig av en man vid hans ålder. Min varning gäller fast mer de unga gloparna, ty om en sådan tar dig under hakan, sker det i en bestämd avsikt att kyssa dig.

Lisbeth lovade vara på sin vakt och jag ansåg mig icke ens behöva omnämna tilldragelsen för mina systrar. Vi levde som sagt en tid i lugn och lycka. Visserligen iakttogo vi, att vår manliga kundkrets avsevärt ökades, men vi togo det med ro; och inte ens då en viss ung man började bli en allt flitigare gäst i vår butik, anade vi oråd, ty vi kände hans mor som en aktningsvärd kvinna och han gjorde både stora och dyrbara inköp. Vår godtrogenhet skulle emellertid hämna sig. En dag, då jag oförhappandes trädde ut i butiken, där Lisbeth för några ögonblick lämnats ensam, fann jag henne rentut sagt i den unge mannens armar. Han tog genast till flykten och jag tillkallade mina systrar. Jag behöver icke omtala vår bestörtning men väl den unga flickans, ty hon var verkligen och trots allt oskyldig. Hon sa: Vad skulle jag göra? Han talade så vänligt till mig och slog armarna omkring mig, men han kysste mig inte och tog mig ej heller under hakan. – Inser du icke, frågade vi, att du sluten i en mans famn redan är så gott som förlorad? Då brast hon i bitter gråt och bad att få resa hem. Ty, sa hon, därhemma kan sådant ske utan omak, men jag inser, att det här i stan är någonting rysligt. I trots av vår upprörda sinnesstämning behärskade vi oss och sökte lugna den förtvivlade flickan. Och vi sa: Om den unge mannen någonsin mer tilltalar dig, får du icke svara försåvitt han inte frågar dig om priset på en vara eller eljest något, som angår affären. Hon lovade och vi sökte åter invagga oss i lugn.

Vad hände? Knappt en vecka senare, då jag granskade Lisbeths byrålådor, fann jag några papper, som visade sig vara sannskyldiga kärleksbrev, fyllda med de mest hänsynslösa och glödande uttryck och delvis skrivna på vers. Med dessa papper i min hand skyndade jag ut i butiken, där såväl Lisbeth som mina systrar uppehöllo sig. Flickan visade icke det ringaste tecken till bestörtning utan omtalade helt lugnt, att den unge mannen skrivit breven. Hon medgav även, att hon besvarat dem. Och hur har du besvarat dem? frågade jag. Hon sa: Så gott jag kunde, kära tante; och jag försökte också skriva vers, men det gick inte.

Jag inskränkte mig till att säga: Du har nu åter varit nära att kasta bort ditt liv och din lycka.

Men nu började jag ana att en verklig och stor olycka hotade oss. Och sedan jag tagit mina systrar i enrum, sa jag till den yngsta: Ditt upplysningssystem har burit dåliga frukter. Jag tror, att du endera upplyst henne om för mycket eller också om för litet. – Det kan vara, medgav min syster, men du måste också betänka, att detta är en mångfaldig sak. Hur skall jag kunna upplysa och uppräkna och komma ihåg och tänka på alla de

faror, som i detta hänseende hotar en ung flicka? Lika gärna kan jag gå ned och sätta mig under alarna vid ån och fånga mygg.

Vi rådgjorde hit och dit och funno slutligen den utvägen bäst, att hålla flickan under ständig bevakning. Följaktligen skaffade vi oss en annan flicka för affären, och jag flyttade in i Lisbeths rum och sov jämte henne i min fars säng och vi släppte henne överhuvudtaget aldrig ur sikte. Men det led mot midsommar och någon av oss sa: Jag skulle gärna vilja gå i kyrkan och höra den stora konserten! Det voro vi alla med på och inte minst Lisbeth, som tyckte mycket om musik. Emellertid blev hon sjuk just den dagen och att det inte var något svepskäl, det veta vi med visshet, ty hon var kavhes, i halsen fanns en tjock vit beläggning, som lyckligtvis snart försvann; pulsen slog visserligen endast 70 slag, men temperaturen var nära 42 och magen krånglade märkbart. Vi ansågo oss således med lugn kunna lämna henne, sedan vi reglat hennes dörr och satt springflickan på kontoret för att bevaka henne.

Dock, knappt hade jag slagit mig ned i kyrkan, förrän jag greps av en oförklarlig oro. Jag vred mig och sökte förgäves lugna mig och till slut sa jag till mina systrar: Det sker en olycka därhemma, låt oss skynda! Och ehuru det väckte en pinsam uppmärksamhet i kyrkan, reste vi oss och banade oss väg och skyndade hem. Det första jag upptäckte var att springflickan gick på gatan och åt karameller. Jag smög mig raskt in på kontoret och reglade ljudlöst upp dörren. Vad jag nu såg, ville jag helst förtiga, men man har uppmanat mig att icke visa någon hänsyn. I vår egen fars säng och under hans porträtt låg Lisbeth, avklädd ehuru med täcket draget upp under hakan. På sängkanten satt den unge mannen. Gårdsfönstret stod öppet, visande vilken väg han tagit in, och samma väg tog han ut. Lisbeth, som senare än han varsnade min ankomst, ropade efter honom: Vart tar du vägen så brått? Jag har ju inte sagt dig vad det kostar!

När jag senare frågade henne, vad hon menat med dessa ord, sa hon att hon mitt upp i sin förblindelse haft mina tillsägelser i tankarna och att hon därför med sin förförare endast resonerat om de olika artiklarna i vår lilla affär och deras pris. Man skall kanske icke tro det, men detta tröstade mig något, ty det visade att den stackars flickan i grund och botten hade en ädel karaktär och att skulden mindre var hennes än vår, i det vi flyttat henne från de oskyldiga nejder, där hon uppväxt. Och det är skönt att spåra något gott i varje mänskligt bröst. Men att just vårt hem, som vi strävat att hålla rent och obesmittat och som fylldes av minnet av vår käre och stränge far, att just det skulle utöva ett så olyckligt inflytande, det har smärtat oss mer än någon av er förstår.

Nu beslöto vi, att flickan skulle återvända till de sina; men hon bad så bevekande, att hon måtte få stanna till tjänsteårets slut, då det annars skulle heta, att hon blivit bortkörd. Vi gåvo vika; och under den tid, som återstod, visade hon oss så mycken sann ömhet och enfaldig tillgivenhet, att våra ögon ofta tårades. Men det bittraste skulle ej bliva oss besparat. Frampå hösten gjorde hon oss ett meddelande. Hon sa, att hennes belägenhet var sådan, att hon icke kunde återvända hem förrän en viss tid förflutit. Jag skulle krossa mina föräldrars hjärta, sa det stackars barnet, och jag kan inte av dem vänta samma överseende som av er, vilka så att säga sett mitt gradvisa fall.

Jag tror nästan att vi anat olyckan; den fann oss i varje fall stålsatta. Vi lagade så att den olyckliga fick bästa möjliga vård, och då den förfärliga väntetiden var över, anförtrodde vi barnet åt en god fostermor.

Men ännu en smärtsam överraskning var oss förbehållen. Då vi skildes från Lisbeth bad hon oss under strida tårar om tillgift. Och hon sa: Jag har allt att förebrå mig; men ni måste dock betänka att jag i min ungdom och dumhet litade på era föreskrifter. Och jag kan svära på, att den man, som blev mitt olycksöde, aldrig kysst eller omfamnat mig och aldrig ha vi heller resonerat om annat än affären.

Denna oavsiktliga förebråelse mot oss sårade mig en smula så att jag sa: Du kan dock icke neka till, att både jag och händelserna varnat dig just för den unge mannen.

Då spärrade hon upp sina stora, vackra ögon och svarade:

Vad den unge mannen beträffar, så har han alls ingen del i min olycka. Det var en annan och någon, som ni inte varnat mig för och dessutom en gammal man och för resten ingen annan än er granne, generalagenten!

Det sista ordet framslungade äldsta damen Theander med en viss hatfull och dyster kraft. Därpå reste hon sig hastigt och med henne de båda andra systrarna. Men nu voro de med ens återförvandlade till blida och blyga små mamseller, som nego och logo och tackade ställets värdinna för visad gästfrihet. De togo en och var i hand till farväl; dock gingo den äldsta och den yngsta med bortvända ansikten förbi generalagenten. Den mellersta däremot stannade framför honom, räckte honom handen och sa:

Jag är inte ond på generalagenten. Jag vet och förstår, vad ni och den stackars lilla Judit lidit. Och hur skulle jag då kunna vara ond på er?

Generalagenten fortsatte emellertid att ohyfsat grina, i trots av att hela församlingen med värdinnan i spetsen visade honom en tydlig ovilja. Damerna Theander gingo emellertid utför trappan, och sedan de ännu en gång hastigt och på givet tecken vänt sig om och nigit för de samlade, tågade de bort till den festligt smyckade hyrvagnen, som väntade dem i allén. Under ömsesidiga viftningar, slängkyssar och glada tillrop lämnade damerna Theander gården. Men prästen vände sig till generalagenten, sägande:

Hör ni vördnadsvärde grinolle! Kunde ni åtminstone inte låta bli att flina? Och varför tvingade ni damerna Theander att berätta den där bedrövliga historien? Ni borde skämmas att pina de beskedliga kräken!

Snälla människa, ni gör mig orätt! invände generalagenten. Jag har inte pinat dem mer eller annorlunda, än de själva önskat. Om herr kyrkoherden vore i den belägenheten, att en flickas syndafall utgjorde den största och märkligaste tilldragelsen i ert liv, skulle ni förstå både mig och damerna Theander bättre. De ha kanske aldrig älskat någon annan än deras stränge far, men de ha inte haft mindre behov än andra av att älska och älskas. Äldsta systern hade kanske kunnat besluta sig för saken, om hon blott sett någon utväg att komma förbi det obligatoriska kyssandet, som hon i sin barnsliga vördnad ansåg vara ett faderligt prerogativ. Den yngsta åter, som är mera kavat, har i sina kärleksfunderingar kommit så långt som till omfamningen, där hon resolut gjort halt, under det att den mellersta och blygaste skyggat tillbaka redan vid en klapp på kinden, även den ett faderligt prerogativ. Men vad de vägrat sig själva att uppleva, det har de upplevt i den vackra flickans person. Anmärkningsvärt är, att de förbjödo henne att kyssas, omfamnas och skriva kärleksbrev men lämnade den viktigaste punkten oberörd. Troligen anse de, att det skett av anständighetsskäl, men i grund och botten ha de haft en känsla av, att den saken varken kunde eller borde förbjudas. Och just därför ha de funnit flickans historia på engång djupt tragisk och högst tillfredsställande. I fantasin ha de sett henne utrustad med deras egna kyska dygder, och de ha låtit henne kämpa tappert mot den manliga ondskan för att slutligen duka under, där de själva bort duka under. Jag gör inte damerna Theander någon otjänst genom att då och då egga dem att berätta sin historia, ty den är deras livs enda innehåll och vida mer deras upplevelse än flickans. Och vem skulle vilja förmena en gammal sjöbuss, som försmäktar på landbacken, att förtälja sitt värsta skeppsbrott, även om det blott existerat i hans fantasi? Nej, jag är sannerligen damerna Theanders bästa vän och vill deras väl. Jag kände deras far och förstår dem.

Det är gott och väl det, sa Ludwig, fast jag på grund av min ungdom inte begriper ett jota. Om generalagenten är damerna Theanders vän, det vet jag inte, men nog tycks han ha varit påfallande vänlig mot den stackars flickan.

Vad flickan beträffar, fortsatte generalagenten sitt försvar, så var hon ett utomordentligt liderligt litet stycke och fullfjädrad redan i boet, fast damerna Theander partout vill tro motsatsen. Hon var en skandal för vårt kvarter och hela gatan. Och att hon slutligen sköt skulden på mig, arme man, berodde därpå att jag varnat och tadlat henne och skvallrat på henne, vilket ställde mig i ett förhatligt ljus även inför damerna Theander.

Deras tro har jag emellertid ej velat rubba för att ej fördärva historien för dem. Men när den oförsynta flickan hade fräckheten att sända en advokat till mig i penningutpressande syfte, kunde jag lyckligtvis avvärja försöket med en läkarattest. För många år sedan drabbades jag nämligen av en olycka, som berövade mig förmågan att ställa till med olyckor.

Kors i jissi namn! skrek Ludwig. Och jag, som just satt och beundrade herr generalagentens kroppsliga vigör! Men man ska inte lita på någonting och allra minst på läkarattester. Ty det är faktiskt bevisat, att kärleken gör underverk. Jag har läst en sannfärdig och rolig historia om en eunuck, som blev stamfar för en stor kejsarätt någon gång när det nu var. Dessutom vet man, att de påvliga kastratsångarna på sin tid voro världens bästa och ryktbaraste fruntimmerskarlar och alls inga trögmånsar utan prydnader för sitt kön. Och att de inte dömdes att betala barnuppfostringshjälp berodde endast på en brist i den påvliga lagstiftningen.

Vad den dumme ynglingen där yttrar, inföll prästen, för mig i minnet en skolkamrat, som jag en tid ansåg vara den olyckligaste människa på jorden.

Och han berättade historien om

DEN OLYCKLIGE YNGLINGEN.

Året innan jag slutade skolan fick min klass en högst remarkabel tillökning i en yngling från Stockholm, som helt oförhappandes placerades bland oss. Dopnamnet var Arthur och tillnamnet vill jag förtiga, då det tör vara alltför känt. Han var jämnårig med oss andra, sjutton eller aderton år, men mera utvecklad än vi i alla hänseenden. Vi betraktade honom med en viss misstro och gåvo oss till en början ogärna i lag med honom. Han ägde dyrbarheter, som man då för tiden inte brukade finna hos skolgossar, såsom guldklocka och kedja, pärlknappar till skjortan med mera. Det stötte oss. Slutligen upptäckte vi, att hans tröja var av silke och att han närmast kroppen bar en guldkedja med en tämligen stor medaljong av samma metall. Det retade vår nyfikenhet och vi frågade, om han i medaljongen bar sina föräldrars porträtt. Då gjorde han antydningar, som ännu mer eggade oss, så att vi till sist lockade honom med oss in på avträdet, där vi slogo omkull honom och fråntogo honom medaljongen. Den innehöll ett porträtt, huvudet av ett vackert fruntimmer; men det märkliga var, att porträttets ögon voro genomstungna, munnen sönderskuren och kinderna prickade med knappnålsstyng. Arthur röck ifrån oss medaljongen, han snyftade av vrede och bearbetade oss med ett sådant raseri, att vi voro ganska förlägna.

Emellertid blevo vi snart förtroligare med honom. Han var en god och frikostig kamrat och obegripligt slängd i att ljuga bort alla obehag såväl för sig själv som för oss. Han blev vår ordningsman och på honom lassade vi alla våra förtroendeuppdrag, enkannerligen sådana, som gingo ut på att draga herrar lärare vid näsan. Undantagandes en viss snobbighet i klädseln och ett ständigt kammande och pomaderande, tvättande och nagelpetande funno vi ingenting att klandra. Och sedan vi sönderbrutit en liten öronslev av elfenben, som blivit oss för mycket, tyckte vi rätt bra om honom.

Men det blev mig förunnat att upptäcka hans svaga sida. En dag sa han till mig:

Jag trivs i den här staden för dess många kvinnors skull.

Finns det då flera här än annorstädes? frågade jag i min enfald; och han svarade:

Du begriper inte, vad jag menar. Kvinnor kallar jag blott sådana fruntimmer, som man kan få lust till och har någon utsikt att komma över.

I min lantliga oskuld vågade jag inte annat än låtsas begripa. Jag släppte mig lös i lättsinnigt tal och bredde på efter bästa förmåga för att icke ställa oss i löjlig dager inför en yngling från en annan stad och läroverk. Ty fruktan att göra sig löjlig övervinner hos ungdomen även den starkaste dygd. Han blev då helt förtrolig,

tog mig under armen och sa:

Jag vet inte, hur du har det ställt, men jag för min del kan inte leva utan kvinnor. Hemma fick jag inte stanna, därför att jag hade ett förhållande med min mors sällskapsdam. För resten skulle jag inte ha brytt mig om henne ifall det inte varit för att reta dem därhemma. Och här ska du få se.

Han tog ur västfickan ett papper, på vilket han ej utan skicklighet avbildat ett ungt naket fruntimmer i en betänklig ställning. Då tog äntligen dygden hos mig överhanden, så att jag bannade honom och ryckte ifrån honom papperet. Och jag har det ännu i mina gömmor, fast jag först tänkte bränna det. Men det var ju icke det unga vackra fruntimrets fel, att en liderlig lymmel avbildat henne, och därför blev hon sparad. Emellertid lät jag kamraterna veta, vad jag erfarit, och de ropade med en mun:

Tro honom inte! Han skryter!

Ty för oss var detta någonting oerhört, som kränkte vår världsåskådning. Visserligen roade vi oss ibland med rätt mustiga berättelser och voro i fantasin lika hemmastadda under kjolen som ovan. Men vi hade en förnimmelse av att själva händelsen borde inträffa först efter avlagd mogenhetsexamen, som icke utan orsak bar sitt namn och som var en vändpunkt i den bildade mannens liv. Vårt umgänge med könet bestod däri, att vi varje afton sleto Storgatans borgmästarstenar i sällskap med en trofast väninna.

Nykomlingen däremot hade andra seder och snart kommo de besynnerligaste rykten i svang. Inom kort utpekades än den tjänstflickan, än den sy- eller bodmamsellen som offer för hans förförelsekonster. Och hur skall man förklara hans framgång hos dessa stackars flickor? Jag kan utan skryt säga, att jag själv var en vida vackrare yngling, fast min anständiga blyghet ständigt legat mig i fatet. Hans hår var alldeles korpsvart om det nu ska vara någonting, och ögonen tämligen stora och lysande. Munnen var liten, smal, högröd och till formen elak. Mest framträdande var ansiktets onaturliga vithet; och vare sig detta var hans medfödda hudfärg eller redan en följd av utsvävningar, så gjorde den i alla händelser ett egendomligt intryck. Staturen var i mitt tycke för klen, fast välväxt. Verkliga orsaken till hans lycka hos könet var säkerligen hans dristighet och framfusighet och de stackars småstadsflickornas ovana vid dylik hardiesse. Huru som helst så vet jag med visshet att han gjorde många erövringar och alla så grundligt att tårar och elände följde honom i spåren.

Vi kamrater måste naturligtvis ogilla hans liderlighet, men det skall icke förnekas, att vi beundrade hans dristighet och företagsamhet. Även då dessa egenskaper ställas i de svartaste lasters tjänst, avtvinga de ungdomen beundran: ett faktum som kan kallas sorgligt men knappast underligt, ty mänskligheten kan möjligen existera utan dygder men omöjligen utan dristighet. En och annan började så smått träda i hans fotspår. Och till mig sa han:

Tänker du leva i många hundra år, eftersom du inte börjar i tid? Tror du dig inte om att på egen hand skaffa dig en flicka, så tag den och den. Jag har tröttnat på henne och du är min bäste vän. Sådan och sådan är hon.

Han beskrev henne på det skamlösaste sätt. Min fattigdom skyddade min kyskhet och jag hade starkare skäl än han att vilja bevara folks goda tanke om mig. Andra visade mindre fasthet än jag. De stackars töser, som övergivits av förföraren, sökte tröst hos hans vänner. Några förföllo till fullständig sedeslöshet och gingo snart ur hand i hand och detta ingalunda av vinningslystnad, utan därför att de blivit slavar under ett begär, som för tidigt väckts. I vårt lilla och beskedliga samhälle införde han på några månader ett lättsinnigt leverne, som filosofer av betänkliga skolor skulle behövt årtionden att propagera. Lasten vinner sina största segrar tack vare exemplets makt.

Det kan tyckas underligt, att ingen stävjade den tygellöse pojkens framfart. Men dels var det ej många bland de äldre, som erforo något därom, ty om någonting kom i dagen, sköto flickorna skulden på andra och läto

Arthur gå fri. Dels hade han vissa egenskaper, som tillvunno honom även äldre personers aktning. Han var orädd och hade en verklig mani att rädda folk ur livsfara. Under svag-is-tiden bedrev han ett riktigt småpojksfiske vid åstranden och hans hjälterykte tog icke ens skada av vissa pysars påstående, att den ädelmodige räddaren först knuffat i dem. Ej heller vunno de illasinnade tilltro, som förfäktade att han antänt ett träruckel för att få tillfälle att i sista stund släpa ut en gammal lemmalytt käring. Hur som helst så var han i alla fall ett stycke hjälte; han fick stora lovord och hans dygders heder kommo hans laster till godo.

Dessutom var han älskvärd mot alla utom mot dem, han älskade. Han hade alltid något skoj för sig, som livade upp folk. Han stiftade föreningar och bildade teatertrupper, ställde till med baler och anförde storartade gåsmarscher, han slog ut fönsterrutor hos förhatliga lärare och var en mästare i alla sorters serenader, både de angenäma och de oangenäma. Han var korteligen trevlig. Jag höll av honom och kunde inte annat än sörja över hans lättsinne. Men han sa:

Det där begriper du inte. Ditt liv är utstakat. Du kommer att bli präst och gifta dig tre gånger med tre barnrika änkor. Du blir nittio år och på din gravvård skall dina dygder inristas av dina barn. Med mig är det annorlunda. Jag dör snart och tänker inte försitta tiden.

Förvisso, medgav jag, kommer du att dö snart, om du fortsätter med detta levernet.

Då föreföll han ett ögonblick betänksam och jag minns ganska väl hans vita ansikte just från den stunden. Det liknade snarare en åttaårings än en adertonårings. Plötsligt sa han:

I så fall gjorde jag min kära mamma en stor tjänst. Hon har aldrig kunnat tåla mig. Och inte jag henne.

Jag blev alldeles försagd vid denna bekännelse, som tycktes mig både orimlig och hemsk. Ty själv har jag alltid satt det fjärde budet bland de yppersta, mest bindande och självklara. Han såg min förlägenhet och mina tvivel, att jag hört rätt. Då ryckte han hastigt upp sin medaljong, höll dess bild framför mina ögon och utbrast med en lidelse, som man väl aldrig får varsna hos vuxet folk:

Här har du henne! Och tro du mitt ord: hon har aldrig så mycket som kysst mig eller sagt mig ett gott ord! Men jag sticker henne var kväll ett styng. Det är min aftonbön.

Jag sa ingenting, men från den stunden höll jag mig borta och kom honom inte nära, viss att en olycka väntade honom.

Han drabbades till slut av olyckan; hans synder fingo sin lön. Några veckor före studentexamen försvann han ur skolan och i förtroende meddelade man oss orsaken, förmenande att exemplet borde avskräcka. En vansköt sjukdom, som lasten ådragit honom, hade tagit en så elak vändning, att han måst föras till lasarettet för att undergå en operation, som skulle rädda livet på könets bekostnad. Jag tror, att de bland oss, som deltagit i hans utsvävningar, sovo tämligen illa den natten och under de följande dagarna kände sig ynkligare än om de haft sju dödliga sjukdomar i kroppen. Måtte icke skräcken ha släppt dem för tidigt!

Jag för min del beklagade djupt hans öde och prisade min egen ståndaktighet. Men examen stod för dörren och jag hade icke någon tid över för den olycklige ynglingen. Först då jag med stor heder bestått mitt prov, erinrade jag mig honom åter. Jag erfor, att han alltjämt vistades på lasarettet som konvalescent. Jag gjorde honom ett besök.

Han låg klädd på sängen, avmagrad och om möjligt blekare än förr men eljest sig tämligen lik. Mina tafatta och måhända något klumpiga försök att trösta avfärdade han med smutsiga skämt. Först då jag uppmanade honom att bära sitt öde med tålamod och ägna sitt liv åt någon stor och god gärning, som kunde ersätta förlusten av kärlekslycka och familjeliv, tog han saken allvarligare och yttrade:

Tror du, att jag tänker överleva det här? Då känner du mig inte.

Därefter utgöt han sig i hädelser och smädelser mot livet och den Högste, smutskastade allt och lämnade intet rent. För att avbryta dessa styggelser frågade jag, hur hans mor tagit hans olycka. Han svarade helt vårdslöst, att hon i varje fall borde ha varit förberedd, eftersom han aldrig stuckit under stol med sitt leverne utan, tillfrågad därom, snarare överdrivit än mildrat. Jag fann ingenting vidare att säga den unge cynikern utan tog ett tämligen hastigt och kyligt farväl. Jag räckte honom handen.

Han tog den. Men plötsligt satte han sig upp till hälften, drog mig till hälften ned, slog armarna kring min hals. Och han brast i en gråt – och Gud skone mig att höra den engång till. Han låg i famnen på mig, hjälplös och ömklig som en liten barnunge, och jag visste inte, vad jag skulle göra. Till sist gick gråten ned i snyftningar och snyftningarna övergingo till ett lågt rabblande mummel, vilket jag slutligen uttydde som:

Mamma, mamma, mamma –

Då tänkte jag: Den förstockade har veknat; han vill tala vid sin mor. Jag gjorde mig lös och skyndade att uppsöka en sjuksyster, som jag underrättade om hans bön. Hon såg helt bestört på mig och svarade:

Hans mor har visserligen varit här men for redan för en vecka sedan. Det måste råda ett hemskt och besynnerligt förhållande dem emellan, ty då han fick veta, att hon var här, blev han ursinnig och förbjöd oss att släppa in henne. Och hon visade icke någon stor lust att träffa honom utan avlägsnade sig.

Jag återvände till den olycklige ynglingen, som nu var fullkomligt lugn och låtsades om intet. Vi togo avsked.

Vad mig beträffar, så visade han sig sannspådd. Jag blev präst och gifte mig tre gånger med barnrika änkor. Nu återstår endast gravstenen med de inristade dygderna, slutet på en obetydlig men hederlig levnad. Om min ungdomsvän visste jag i många år blott det, att han för egen räkning varit mindre sannspådd och alltjämt levde. Tänkte jag någon gång på honom, vad väl sällan skedde, betraktade jag honom som den olyckligaste människa på jorden. Ty jag har alltid haft en klockarkärlek till barn och synnerligast till mina egna. Fast de orsakat mig många umbäranden, har jag haft min fröjd i att se dem beta och växa som killingar. När den sjunde kom till upphörde jag att röka och det klara bondvattnet kom på mitt bord; vid den tionde avstod jag från att se gäster i mitt hus; tolvan tog ifrån mig böcker och tidskrifter; efter fjorton har jag inte skaffat mig nya kläder; sexton vande mig av med snuset och förbjöd mig att giva allmosor, vilket faller sig svårt för en präst att underlåta. När den sjuttonde och sista kommit till världen, beslöt jag att icke vidare besöka min kära hustru. Det var det allra värsta men oundgängligt, om jag inte ville avstå från att äta. Så sköt då självbevarelsedriften en regel för den porten.

Men den olycklige ynglingen återsåg jag för ett tjugutal år sedan, då jag var på prästmöte i en stad, som jag inte vill namngiva. Där hade nyligen invigts en makalöst grann krog, som skulle vara förgylld från ovan till nedan, och det tyckte jag var underbart. Så att jag sa till mig själv: Nu har du predikat så många gånger mot de rikas fördärvliga lyx, att du ock bör se den. För resten ska du ha någonting att berätta för barnen, när du kommer hem. Alltså steg jag dristeliga in, satte mig i ett hörn av salen och beställde en kopp kaffe. Krogen var verkligen syndigt grann och vacker, men min uppmärksamhet fästes dock mest vid det lysande följe av damer och herrar, som fyllde den. En liten lantpräst, som vallar sin hjord på magra tegar, känner sig bortkommen i sådant sällskap, förlägen och en liten smula förargad. Ty även om man med glatt mod vandrar den smala vägen fuller övertygad om, att den är den rätta, känner man understundom en viss nedslagenhet vid anblicken av dem, som förstått att taga sig fram på den breda.

Jag satt alltså i skymundan och filosoferade vid min kaffekopp, då jag varsnade en man, som av allt att döma var ett strå vassare än alla de andra. Hans hållning var rak, hans gång majestätisk och varhelst han

framskred, hälsades han med aktning. Men han var ingen annan än min skolkamrat, Arthur, den olycklige ynglingen. Jag kände genast igen honom, fast han mycket ändrats. För spenslig förr, för bred nu. Det smala, vita ansiktet rött och pussigt. Jag jämförde i sinnet den hjälplöst gråtande pojken med den trygge, ståtlige mannen. Och ehuru att jag väl bort glädja mig åt förvandlingen, gladde jag mig icke.

När han kommit i närheten av mitt bord, reste jag mig och gick emot honom. Jag frågade: Känner du mig? Nej. Han kände mig ej fast jag förändrats vida mindre än han. Jag nämnde mitt namn; han betraktade mig helt bekymrad och svarade:

Jag vet, att jag känner dig ganska väl; men ditt namn säger mig ingenting.

Då nämnde jag staden och skolan; alltmera bekymrad och förlägen blev han och jag såg att han kramade sitt minne. Han sa:

Min skolgång var något vidlyftig och jag besökte många städer och läroverk. Men låt oss sätta oss, så kanske det klarnar.

Vi togo plats mitt i salen och han beställde för oss båda allehanda läckerheter i mat och dryck, som ditintills och dädanefter varit mig förvägrade. Det sätt, på vilket vi blevo betjänade, styrkte mitt antagande, att han var en betydande man. Så småningom men liksom motvilligt vaknade hans minne och vi fördrevo en stund med att väcka glada erinringar. Plötsligt sa han:

Skada att jag inte kan taga dig med till mitt hem! Min hustru är en smula opasslig.

Aha! tänkte jag. Han är gift och hemlivets behag har han ej måst försaka. Besynnerligt och något orättvist. Men vad förmår icke rikedom!

Nu skildrade jag mina öden och tillstod att hans spådomar voro på god väg att besannas, ty jag var redan gift för andra gången och hade tolv barn i stugan. Han sa leende:

Jag för min del har nöjt mig med tre!

Ehe? tänkte jag och frågade helt oförhappandes: Du har då också gift dig med en änka?

Men det var icke fallet och min fråga förvånade honom. Då böt jag hastigt samtalsämne, och under det vi pratade hit och dit, blev jag alltmera tankspridd och funderade starkt och nagelfor mitt minne. Åter beklagade han, att han icke kunde införa mig i sitt hem; och han sa:

Men min hustru väntar i dagarna en liten.

Oho! tänkte jag. Och nu upptäckte jag, att hans ansikte hade alla sorgens rynkor och att pannan var fårad och dunkel. Jag visste icke rätt, om jag borde tala eller tiga. Han måste likväl ha känt mitt varma medlidande, ty han lade sin hand på min och kramade den kraftigt, i det han sa:

Inte heller står det så bra till i mitt hem, som det borde. Rentut sagt – jag är rädd, att det blir skilsmässa.

Jojo! tänkte jag. Här båtar ingen rikedom och hans straff har blivit grymt nästan över förtjänst. I egenskap av präst ansåg jag mig dock böra yttra några allmänneliga ord om äktenskapets helgd och den kristnes plikt att förlåta; och jag sa:

Du bör tänka dig för mer än en gång.

Han svarade:

Du misstar dig! Jag har ingenting att förlåta. Bevare mig väl! Hur kan du komma på en sådan tanke. Jag vill allt annat hellre än att skiljas. Min hustru är den bästa maka och mor och dessutom skulle jag som den felande parten gå miste om mina barn och det är mig en olidlig tanke.

Du är då den felande parten? sporde jag och spärrade upp ögonen. Han svarade:

Fel och fel! Vem kan ändra sin natur? Du minns, att jag redan som yngling hade en viss svaghet för det täcka könet och den har knappast blivit mindre med åren. Emellertid har jag ingenting allvarligt att förebrå mig. Men min kära hustru förstorar mina fel och plågar mig med sin svartsjuka. Hade hon bara en smula förtroende för mig, skulle jag vara den lyckligaste människa i världen!

Han suckade tungt men jag suckade ännu tyngre. Ty mina cirklar hade rubbats, min rättskänsla hade fått en fläck och min naturkunnighet en knäck. Den olycklige ynglingen, som vid mitt bröst begråtit sin förlorade mandom, hade jag återfunnit som fader till tre barn med hopp om ett fjärde och som den lyckligaste människa i världen, ifall han blott icke plågats av sin hustrus svartsjuka. Min förvåning besegrade min finkänsla och jag förde talet på vårt avsked. Jag sa att det gladde mig att återfinna honom frisk och sund helst han varit i ett bedrövligt tillstånd, då vi skildes på lasarettet. Nu började han stamma någonting men yttrade till sist kort och avvisande:

Du missminner dig. Jag har aldrig legat på något lasarett.

Mitt minne är emellertid klart som kristall och just min stolthet, och när någon vill förneka det, blir jag lätt lite het om huvudet. Jag beskrev därför lasarettet, läkaren, sjuksystern och påminde honom om allahanda detaljer. Till sist vaknade hans minne även på denna punkt och han sa:

Du har rätt. Nu minns jag verkligen, att jag låg på lasarettet. Jag fick difteri strax före studentexamen och min kära mamma reste ned till mig och vårdade mig. Jag minns fullkomligt.

Nej, det gör du inte! genmälte jag, upphetsad av min iver att få rätt. Difteri vårdas, som du vet, inte på lasarett. Och vad din kära mamma beträffar, så vill jag minnas, att hon inte kunde tåla dig och du inte henne. Utan du stack hennes porträtt var kväll med en knappnål. Och bär du fortfarande den där medaljongen? Och har du nu kanske utbytt din kära mors porträtt mot din kära hustrus?

Åter började han stamma och hans feta ansikte var så mörkrött, att jag blev hart när ängslig. Men när han nu med sin sluddrande tunga beskyllde mig för lögn, rann sinnet på mig. Ehuru jag av naturen är saktmodig, besegrades mitt saktmod av min vedervilja och jag utbrast:

Det är du, som är lögnare av födseln. Mig bedrar du dock icke och än mindre torde du vara i stånd att bedraga din hustru. Men kanske har du verkligen bedragit dig själv, och jag skulle gärna vilja veta, hur någonting sådant är möjligt!

Härpå svarade han ingenting utan talade i stället om ditt och datt, som om vårt föregående samtal varit ogjort. Plötsligt avbröt han denna svada, och efter några ögonblicks tystnad yttrade han ganska lugnt och stillsamt:

Varför jag bedragit mig själv och hur jag kunnat, det kan jag säga dig. Jag har i hela mitt liv blott älskat två kvinnor. Den ena var min mor, den andra min hustru. Men du har rätt däruti, att min mor inte höll av mig.

Och din hustru? var jag nära att fråga men bet mig i tungan. Ty hans ansikte hade blivit vitt som förr och det stora köttet hängde slappt kring den spensliga stommen. Jag tyckte mig se den gråtande pojken och fast jag inte är blödig, var jag själv nära gråten. Han fortsatte emellertid att tala om ditt och datt, som om ingenting hänt. När han efter en stund reste sig och gick, var han lika stor igen. Jag satt kvar och var åter lika liten och

obetydlig som förut i den makalöst granna omgivningen.

Så var det med den saken, avslöt prästen sin berättelse. Kanske var jag obarmhärtig. Jag fick senare veta, att det verkligen blivit skilsmässa, ehuru icke på hustruns begäran utan på mannens. Så att möjligen har jag krossat det äktenskapet. Men jag har icke fördrag med folk, som trolla bort sina minnen och leva i inbillningar. De häda Gud och den naturliga ordningen. För resten äro de redan döda och bör inte få gå omkring och spöka. Mitt straff fick jag i alla fall och det genast. Ty i sin förvirring glömde karlen bort att betala vår rikliga förtäring, vilket alltså föll på min lott och blev kännbart.

Men nu, fortsatte han, kan det vara tid för mig att bjuda farväl. Eljest kunde hennes nåd få den föreställningen att jag tänker stanna till middag. Och förvisso skulle jag tackat och sagt ja, om jag inte haft alla barnen med mig.

Orden väckte förstämning och skrämde damerna Willman. Prästens barn på gården hela dan betydde friden förstörd jämte häckar, buskar, rabatter och bärträd. Varje vrå i park och trädgård skulle genomsnokas och alla rummen i huset. Gömmor, som kanhända dolde någon oskyldig svaghet, skulle blottas, undanlagda brev finnas och läsas både tyst och ljudligt, toalettbordens diskreta slöjor avhöljas, alla hemligheter, stora som små, samvetsgrant bringas i dagen. Därtill oförutsedda olyckor, krossade speglar, lössläppta tjurar, smärre eldsvådor och dylikt. Prästens barn saknade ingalunda tukt och ordning; i hemmet uppträdde de på det mest mönstergilla sätt, men prästen ansåg med rätta, att barn någon gång måste rasa ut. I trots av dessa utsikter framstammade fru Olga redan en inbjudan, då Ludwig avbröt henne, ropande:

Stopp Olle och hör ett förslag, som tar hänsyn såväl till prästabarnens berättigade intressen som till våra. Kyrkoherden förbinder sig att samla sina barn och väl inräknade stuva dem i skrindan. Under tiden reder tante Sara en makalös matsäck och med den ombord avresa prästabarnen glada och tillfredsställda. Vi åter få ännu någon tid njuta kyrkoherdens sällskap. Och jag säger än en gång: Herr kyrkoherden är en trevlig präst!

Jaså, du gör det! mumlade kyrkoherdens äldste son och nalkades hotfull; men fadern höll honom tillbaka, sägande:

Stilla dig! Förslaget är gott och gillas. Leta du reda på barnen, så ska jag spänna för och köra fram.

Så skedde. Kyrkoherden begav sig till stallet och äldste sonen begynte jaga. Ludwig sa till Brita: Låt oss hjälpa honom! Och snart ljödo jaktrop och härskri från alla delar av parken och gården. Jakten misslyckades. Brita Djurling föll själv offer för tre halvvuxna pojkar, som bakbundo hennes händer och fastsurrade henne vid ett träd, varpå hon medelst en bränd kork försågs med mustascher, pipskägg och två horn. Ludwigs enda byte blev en treåring, som låg på magen och gallskrek allt under det att gåskarlen bearbetade honom med sina kraftiga vingar. Damerna Willman, Brenner och Alexander började inom kort se rött, jaktfebern grep dem och de hängåvo sig med iver åt fångsten. Och vad barnen inte förstörde, det förstörde fröken Alexander, som ständigt hade ett lättfotat byte just inom räckhåll, ständigt ropade: Äntligen en unge och ständigt tomhänt rullade runt i de dyrbaraste rabatterna. Generalagenten däremot använde en klokare metod, satte sig stilla på solvisaren och lät sin fågel sjunga. På så sätt fick han ett par barn men nödgades åter släppa dem för att rädda fågeln och plåstra om några lättare skråmor.

Äntligen framrullade i sakta mak prästen, hästen och skrindan. Leende åsåg han en stund den spännande jakten, och då fadershjärtat fröjdats tillräckligt åt ungarnas rapphet och slughet, stack han två fingrar i mun och framstötte tre gälla signaler. Genast stannade leken och tretton fnysande, frustande, flämtande barn klungade sig heta men stilla kring fadern. Sitt nu upp! befallde han och de sutto redan i höet.

Nu visade sig åter de tre nätta små pigorna följda av tante Sara, alla fyra bärande duktiga bördor, som prästen fördelade rundhänt och rättvist. Tacka vackert! sa prästen, och barnen ropade alla på engång: Tack

kära far! Men han lärde dem bättre och de tackade nu tante Sara. Slutligen skramlade skrindan nedför allén, följd av faderns ömma blickar och de andras förtretna. Sedan Ludwig med omsorg tvättat sin vän, Brita Djurling, och därpå löst hennes fjättrar, var ordningen återställd och episoden lyktad.

En ny tog sin början med en säregen scen mellan gårdens värdinna och förvaltaren Brut. Flocken av pustande och rödflammiga barnjägare nalkades lusthuset i långsam marsch, då i dess dörr framträdde som på en kasperteater Casimir och fru Olga. Den senare höll sina pekfingrar hotfullt framsträckta och den behagliga kroppen, framåtböjd i en båge, spänstig och spänd, höjdes och sänktes med fotbladen och studsade för varje gång lätt på tåspetsarna. Mot henne stod rotad med hälarna Casimir Brut, knäna svagt böjda, den mäktiga ryggen i en kurva och huvudet framsträckt, armarna krökta och sakta svängande och de präktiga nävarna redo att taga ett livtag. Det såg ut att bli ett verkligt spektakel, hotfullt, besynnerligt och högst intressant. Damerna Willman dröjde en halv sekund i förundran, men när tante Sara förskräckt och försynt ville slå in på en annan väg, fnöso de plötsligt av iver och störtade fram som fålar, varvid doktor Karolina lyfte sin kjortel till friare språng. Men de kommo för sent, ty i ett nu upplöstes scenen i intet, Olga försvann i lusthusets inre och förvaltaren trädde helt lugnt nedför trappan. Likväl inbjöd hans min inte till frågor och damerna Willman skyndade in i lusthuset och ropade: Vad har hänt? Klockan över herrgårdsportalen slog med mörk malmklang tolv slag; soluret däremot kastade skuggan någonstans mellan två och tre.

Vi sågo, sa Ludwig, ett gräl och början till ett slagsmål. Varför kom ni av er?

Fru Olga svarade värdigt fast med skälvande röst:

Mellan husbonde och tjänare förekommer ej något sådant som gräl. Vi resonerade bara. Jag tänker inte tåla, att mina flickor dras från sina sysslor av hans oskickliga karlar. Det här med Bollan är en förolämpning mot mig personligen. Jag bär ansvaret för gårdens skötsel och här skall reformeras radikalt och efter vetenskapliga grunder.

Doktor Karolina log sitt veka leende och mumlade:

Detta sedliga nit förefaller så främmande här på Jan-Petters lummiga Larsbo.

Fru Olga vände sig hastigt om, blek och storögd; hon sa:

Mitt nit är allt annat än sedligt. Om jag får be! Det är rent ekonomiskt och kan således kräva att mötas med allvar.

Ja bevars, medgav Lizzy, men just ur ekonomisk synpunkt sett vore det en dumhet att sätta Eros på svältkost. Hans pilskott är det starkast stimulerande medel, som medicinens historia känner. Erosterapien har ännu icke funnit sin vetenskapliga grundläggare, fast beaktansvärda försök ej saknats. Men som huskur är den uråldrig. Erotikens stimulerande inverkan på skalder och tänkare är välkänd, och antagligen verkar den icke annorlunda på torvupptagare. En helt liten dos ökar arbetsintensiteten kolossalt. En mycket trovärdig jägmästare har berättat för mig följande: Han skulle avverka skog någonstans i obygden och hade ett arbetslag på femton man. Ett äldre fruntimmer åtog sig att hålla dem med mat. Hon var en duktig och matkunnig kvinna, men karlarna voro i alla fall inte nöjda med kosten. De tjurade och surade, voro ovilliga i arbetet, och det hela gick trögt. Slutligen ledsnade den goda gumman på deras klander och lämnade dem i sticket. Att finna en ersättning var inte lätt, och jägmästaren hade stora bekymmer, som han händelsevis råkade anförtro åt en ung kvinnlig släkting. Hon kände medlidande med de stackars männen, och dessutom var hon vetgirig av naturen och ville gärna vara med om lite av varje. Hon erbjöd sig att taga gummans plats, och ehuru hon inte dög mycket till i matlagning, gjorde hon sitt bästa för att hålla karlarna vid gott humör. Efter en vecka lågo fyra av dem på lasarettet, mer eller mindre knivskurna; men de överlevande

gingo fram som bärsärkar i skogen och tävlade om att visa sin kraft och skicklighet. De mäktiga furorna föllo med fart och med dån. Jägmästaren förvånade sig, men flickan sa: Deras krafter ha mångdubblats, därför att jag lagar dem så god och närande mat. Och låt mig bara hållas, men kom aldrig till min stuga, ty jag känner på mig att det skulle bringa olycka. Jägmästaren lovade och han kämpade tappert med sin nyfikenhet, men en höstkväll blev den honom övermäktig. Han smög sig bort till kojan, som timrats upp för flickan. Det var så dags, att hon borde reda aftonvarden, och på en häll utanför stugan brann mycket riktigt en eld och över elden hängde en kittel. Några karlar voro samlade runt elden; en av dem rev sig i huvudet och slängde en knippa morötter i kitteln, en annan tog sig betänksamt om hakan och la en fläsksvål till rötterna, en tredje tömde grynpåsen i soppan, en fjärde betade bröd i den, en femte kryddade den med salt och peppar, ingefära och kanel, anis och fänkol och alla de kryddor som fanns i burken. Den sjätte rörde flitigt om med en träpinne i det han sa: Knepet med soppor är att röra dem väl.

Men flickan, som skulle laga maten, syntes inte till! Då gick jägmästaren in i stugan och där satt flickan och speglade sig och la upp papiljotter till natten. Jägmästaren blev mycket ond, därför att hon tänkte mera på sitt utseende än på sin plikt. För att grundligt näpsa henne smög han sig på henne bakifrån, lade händerna över hennes ögon och kysste henne. Flickan ropade: Ack olycklige, vem du än må vara! Har du glömt, hur det gått dina kamrater? Var förvissad om att du ligger på lasarettet i morgon så här dags! Då hon fick se, vem som kysst henne, blev hon ännu mera bestört och anade en olycka. Men jägmästaren skrattade åt hennes oro och gick med friskt mod därifrån. Vad sedan hände är dunkelt. Jag för min del hörde ingenting, men säkert är, att han låg på lasarettet någon tid. Till följd härav upphörde avverkningen, det duktiga arbetslaget skingrades och flickan gick till andra sysslor.

Av denna historia framgår emellertid, fortsatte Lizzy Willman, att redan små doser erotik stärker ambitionen och kroppskrafterna samt ökar matlusten, så att även mindre smaklig föda förtärs med frimodighet och glädje. Sin mest gynnsamma verkan har dock detta medel vid fall av bristande självförtroende och företagsamhet.

Det stämmer! bekräftade Ludwig. Jag kände en bankkassör, som stal tjugutusen kronor bara därför att han en afton råkade komma i närmre beröring med en serveringsflicka. Ändock hade han hela sitt liv gått och gällt för att vara ett fårhuvud och en slö och slapp person, som man kunde anförtro hur mycket pengar som helst utan ringaste risk. Det blev en ändring! Flickan piggade upp honom och satte honom i form så att han presterade ett riktigt vackert spel, smidigt och djärvt; på mindre distanser som 10 och 20,000 kronor blev han distriktsmästare och fick beröm av domaren och smickrande kritik i fackpressen. Men när serveringsflickan fått honom så långt, tyckte hon att hon gjort sitt och drog sig blygsamt tillbaka. Ingen människa spillde trycksvärta på henne, och sådan har kvinnans lott alltid varit.

Det påminner mig, fortsatte Lizzy, om faster Anna-Lisa Willman och en viss sorts unga idioter, som umgingos i hennes hem. Bland många andra. De ledo av imbecillitet parad med melankoli och förryckthet. Sjukdomsorsaken var alltid densamma: dålig uppfostran. De goda mödrarna hade väl sagt: Var alltid hövlig! Gå ur vägen! Bocka dig! Bättre böjas än brista! Låt bättre folk gå före dig! Tålamod är den ringes styrka! Tro dig inte om för mycket! Varligt är aldrig farligt! Blygsamhet är ungdomens skönaste dygd! Och andra lika lögnaktiga och dumma påståenden, som de siktat genom erfarenhetens silduk i den olycksaliga tron, att det var renaste guld. Resultatet av denna uppfostran blir ofta en psykos. Om patienten införes i rum, där andra personer vistas, söker han skydd i dörrspringor och kakelugnsvrår eller bakom gardiner och skärmar. Framdragen ur sitt gömsle, råkar han i stark upphetsning, som snart följes av utmattning och stundom kollaps. Tremor förekommer, stämman blir hes och grötig eller också utomordentligt gäll, talet är stammande och osammanhängande, pulsen ojämn, han svettas ymnigt särskilt om händer och fötter, i svåra fall förekommer inkontinens. Omdömet är avtrubbat och han visar fullständig oförmåga till logiskt tänkande. Han anser sig vara världens obetydligaste människa men tror sig samtidigt vara föremål för allas

uppmärksamhet. Skratt och viskningar sätter han alltid i samband med sin person, och om det också inte visar bristande omdömesförmåga, så är det i alla fall vådligt dumt. Han kan vara kunnig, flitig, samvetsgrann, över medelmåttan begåvad och till karaktären överjordiskt ren, men han är alltid underjordiskt blyg och tafatt. I yngre år kan hans utseende vara ganska behagligt och man kan säga till sig själv: Det blir nog någonting av den där pojken, om han får mera ruter i kroppen. Men det får han inte! I alla händelser ej om han lämnas åt sig själv. Navelsträngen blyghet kväver honom. Kastar han sig någon gång över ett självständigt arbete, blir den glädjen inte lång. Snart stöter han på någon liten detalj, som förefaller oöverkomlig. Andra skulle se på den med otålighet, han betraktar den med ödmjukhetens vidskepelse. Jag har velat flyga för högt! Vad min kära mor hade rätt! Så dalar han nedåt. För att straffa sin egen djärvhet inmundigar han andras tankar i kolossala kvantiteter, och ingenting kan vara osundare. Blicken blir skum, ryggen kröks, huvudet sjunker. Rockkragens luggslitning smittar håret, som börjar falla; klädernas fläckfeber angriper huden och vanställer ansiktet; själens skygghet alstrar var i ögonvrån och kommer näsan att droppa. Han åldras hastigt och försvinner, väl ej i graven men i någon grå och mörk och murken vrå.

Sjukdomen, fortsatte Lizzy, går aldrig av sig själv till hälsa, men lyckligtvis ha vi ett ofelbart specificum: erotik. Faster Anna-Lisa använde medlet med stor framgång på sina unga idioter. Hennes terminologi var oklar och hon begagnade ordet förståelse i stället för erotik. Ett ogenerat och framfusigt uppträdande kallade hon genialitet, och hon brukade därför säga: Den där unge mannen skulle vara ett geni, om han bara hade någon som förstod honom! Hennes hem var i själva verket en mycket välskött privatklinik, där hon med aldrig svikande nit, skicklighet och erfarenhet ledde arbetet, under det att vi unga flickor assisterade. På min lott kom vanligen de svåraste fallen. Jag ansågs ha naturlig fallenhet, som i fråga om denna kur spelar större roll än kunskaper och erfarenhet. Jag har heller aldrig misslyckats, men engång var jag nära däran och hade redan uppgivit allt hopp, då en ren slump räddade patienten. Han var son till en fattig änka och för att råga hans olyckors mått hade han kommit till världen ett par år efter sin fars död. Barndomen blev därefter och då han fördes in på vår klinik var han ett verkligt skolexempel på blyghet, tafatthet, imbecillitet, melankoli och förryckthet. Faster Anna-Lisa la sin hand på mitt huvud och sa: Försök att förstå honom, så blir han säkert ett geni. Det blev han också, fast det satt hårt åt. Jag grep mig genast an med kuren; bestrålade honom med mina ögon, smekte och smickrade honom med mitt tal och lockade honom med alla en ung och oskyldig flickas behag. Men han trodde att jag gjorde narr av honom och hans tillstånd försämrades. Slutligen var jag som sagt nära att uppgiva hoppet, vartill nog också den omständigheten bidrog, att jag vid ifrågavarande tidpunkt själv led av olycklig kärlek.

Du! inföll Ludwig. Det tror jag inte! Vem skulle ha vägrat att pussa dig?

Försåvitt jag vet ingen, svarade Lizzy, men det var inte fråga om kyssar utan om ett förtjusande halsband, som jag sett i ett fönster och som personen i fråga med oförklarlig halsstarrighet vägrade att köpa åt mig. På en bal hos faster Anna-Lisa kom det till öppen brytning oss emellan och jag beslöt att gråta ut. Jag har för sed att inte gråta över en sorg i sänder utan samlar dem till ett knippe, som jag vid lägligt tillfälle fuktar med mina tårar. Det sparar tid, ögon och hy men för också med sig, att min gråt når upp till en förbluffande intensitet och uthållighet. Jag uppsökte alltså ett avsides liggande rum, där jag kunde få vara i fred, men av gammal vana råkade jag släpa med mig min patient. Jag tänkte inte vidare på saken utan satte honom i en stol och kastade mig själv framstupa i en soffa. Jag lade genast in hela min energi, betänkte min olyckas vidd och mångfald och grät med full fart, ty jag visste att det tog tid och jag ville gärna vara med om kottiljongen. Under en kvart rådde i det lilla rummet den mörkaste förtvivlan, en orkan av snyftningar, hickningar och halvkvävda klagorop virvlade om med de strida tårarna, och mina fötter smattrade kraftigt mot soffgaveln. Plötsligt fick jag känna ett krafsande bak i nacken. Patienten hade på eget bevåg rest sig och kommit fram till mig. Stammande men tämligen tydligt frågade han, varför jag grät. Jag svarade sanningsenligt, att jag ville dö, därför att den, jag älskade, mötte min kärlek med förakt och kyla. Krafsandet upphörde och jag satte åter i gång. Efter ytterligare en kvart hade mitt lidande nått sin höjdpunkt och jag var

i starkt behov av en näsduk. Jag lyfte litet på huvudet för att be min patient snyta mig. Vad såg jag! Han stod framför rummets spegel med en hållning, som var honom alldeles främmande. Ryggen var rak, huvudet högburet, handen i sidan, kinderna färgades av en livlig rodnad och ögonen i spegelbilden glittrade av mod och oskrymtad lycka. Han såg ut som en spansk toreador. Plötsligt varsnade han mig i spegeln och blev i hög grad förvirrad. Han var en dålig skådespelare och behövde en god minut för att forma om ansiktet till en något så när anständig förtvivlan. Han kom fram till mig och sa: Lizzy, du krossar mitt hjärta! Gör jag det? sa jag och satte mig upp. Han tog mina händer och tryckte dem mot sitt bröst. Han sa: Hade jag anat, att du höll av mig, så skulle jag för länge sen ha dragit mig tillbaka.

Nu blev jag verkligen bestört och förvirrad, fortsatte Lizzy, och jag sa: Så besynnerligt! Varför skulle du ha dragit dig tillbaka? Han svarade: Därför att jag älskar din kusin Betty; och om du inte har någonting däremot, ska jag gå ut ett slag och dansa med henne. Det var som katten! tänkte jag. Nu gäller det att hålla tungan rätt i mun. Jag besinnade mig ett ögonblick för att finna den rätta tonen. Därpå stötte jag honom med kraft ifrån mig, kastade mig åter framstupa och mumlade dovt: Gå! Gå! Jag hatar er båda! Utan att ens göra ett försök till förställning ropade han: Tack! och försvann. Men jag for upp och smög mig efter honom. Karsk och käck gick han tvärs genom balsalen, knuffade de dansande till höger och vänster och tog med dristig hand Betty från hennes kavaljer. Härvid uppstod ett litet gräl och även därutinnan redde han sig bra och avsnoppade sin rival och hånskrattade åt honom. Lyckan att ha lyckats göra en vacker flicka olycklig hade stigit honom åt huvudet. Från det ögonblicket fortskred hans tillfrisknande med förbluffande snabbhet. Han är nu en framstående man i sitt fack och i fråga om ogenerat uppträdande den mest geniale, jag någonsin träffat. Mot mig visar han en medlidsam ömhet, som gör mig gott ända in i själen.

Och sens moralen är, insköt doktor Karolina, att lilla Olga ska ta det med ro, om hennes flickor nojsa en smula med drängarna. Den tid som förspills därmed är inte förspilld. Kärleken ger tusenfallt mer än den tar. Den är stolt och lugn, fri och skön som svanarna i vassen och känner inte till några småaktiga regler och skrankor. Lämna därför den förträfflige Brut i fred. Alltför stor prydhet klär inte en ung änka, i all synnerhet då hon heter Janselius! Hon är den sista, som i kärleken bör se någonting brottsligt.

Det kan vara, sa prästen, men vad här anförts som exempel på kärlek, det godtar jag inte. Jag kallar det rätt och slätt kättja. Kärleken är en och oföränderlig och varar hela livet.

Med svärmisk och högtidlig röst upprepade generalagenten:

Kärleken är en och oföränderlig och varar hela livet.

Och tante Sara yttrade blygsamt:

Det är också min åsikt.

Ja, av dem ska man få höra't! sa Ludwig. En karlskygg mamsell! En gentleman, som råkat ut för en allvarlig olycka! Och en trevlig präst som varit gift tre gånger med tre änkor!

Knappt hade han uttalat dessa ord, förrän han hukade sig ned bakom Brita och viskade:

Ve mig! Och besynnerligt att jag inte kan lämna prästen i fred. Se på sonen, hur ögonen gnistra och finnarna glöda! Jag börjar känna mig kuslig.

Men Betty med den sokratiska näsan yttrade:

Jag ska be att i kärleken få se någonting brottsligt. Lugn och stolt kärlek kan passa för mycket vackra flickor som Lizzy, men jag med min uppnäsa och mina ovanligt smala ben måste nog hitta på någonting annat. Jag kan inte tänka mig en kärlek utan spänning och förskräckelse. Och jag antar, att då samhället fullkomnats

och brottsligheten reducerats till ett minimum och människan blivit så idealt social som möjligt, skall älskogen stå kvar som en grönskande hage, där hon kan beta sin naturliga brottslighet och tillfredsställa sin lust att vara djäklig mot sig själv och andra.

Hur sant! utropade plötsligt fröken Alexander. Och hon suckade djupt och upprepade: Hur sant, hur sant! Men Betty hade redan börjat berätta

DEN SPÄNNANDE HISTORIEN.

Min första kärlek hade varken början eller slut. Min älskade kom från månen, till månen återvände han och jag vet inte ens hans namn. Visserligen uppgav han ett och till på köpet ett mycket högadligt, men jag vet inte, varför han skulle ha hållit sig till sanningen just i fråga om namnet.

Min far var ju ämbetsman, och när han blivit pensionerad, kom en svår tid för mig. Han var fruktansvärt pedantisk och hade bara mig att regera. Jag fick således uppbära alla de påpekningar, tillrättavisningar, föreskrifter och bannor, som tidigare fördelats på ett halvt dussin kanslister och vaktmästare. Det var för mycket för en ung flicka. Mitt sinne blev bittert och trotsigt och jag var inte långt ifrån att fatta hat till min stackars far. Jag skulle säkert ha gjort uppror och ställt till med något elände, som jag måst ångra i hela mitt liv, om inte min första kärlek kommit emellan och gjort mig brottslig i mina egna ögon och ödmjuk och undergiven mot min far.

En månskenskväll, då jag återvände hem från en väninna och med hjärtat i halsgropen, ty jag var fem minuter försenad, stod plötsligt min älskade framför mig. Han var bara några år äldre än jag, som var sexton fyllda; hans utseende var romantiskt och gav ett starkt intryck av opålitlighet. Han förklarade genast sin kärlek. För mig kom det som en visserligen behaglig men överraskande nyhet, eftersom jag aldrig sett honom förr och inte han mig. Han brydde sig inte om min förlägenhet utan började berätta om sig själv. Han antydde, att han haft en stormig forntid och väntade sig en än stormigare framtid. Till sinnelaget var han dyster och betydligt bittrare och hatfullare än jag; han levde snarare på trots än därför att det beredde honom något nöje. Slutligen ville han bestämma tid och rum för ett verkligt kärleksmöte. Jag hade lyssnat med stigande intresse, men nu tyckte jag, att jag också kunde få en syl i vädret. Jag förklarade, att mötet skulle stöta på oövervinneliga svårigheter, ty min far, som fruktade att man skulle enlevera mig, höll mig så gott som i fängsligt förvar. Jag lät honom förstå, att jag ingalunda var det oskrivna blad, han tog mig för, och att vissa erfarenheter gjort mig skeptisk och kall. Korteligen, jag smorde i honom ungefär lika mycket som han smort i mig, och vi skildes, nöjda med oss själva och varandra.

Följande dag, då far och jag togo vår morgonpromenad, mötte vi min älskade. Mitt hjärta dunkade våldsamt men höll på att stanna, då han, just som han passerat oss, vände sig om och räckte mig ett brev, i det han sa: Damen har tappat något. Far tackade honom artigt och bannade mig för mitt otroliga slarv. Jag var maktlös av sinnesrörelse och ännu klenare blev jag, då jag äntligen fick tillfälle att läsa brevet. Det innehöll någonting förskräckligt. Om jag inte vid det och det klockslaget mötte min älskade utanför vårt hus, skulle han skjuta sig på vår trappa. Eftersom jag visste, hur högt han älskade mig och hur lågt han skattade sitt liv, så borde jag ej betvivla hans ordhållighet. Jag tvivlade inte ett ögonblick och min ångest var storartad, ända till dess jag kom att tänka på, att det bestämda klockslaget i själva verket var högst gynnsamt. Just vid det klockslaget begav sig min far med vanlig regelbundenhet till ett ställe som då för tiden och i landsortsstäder var beläget på bakgården. Här tillbragte han en kvart, varken mer eller mindre, och vägen fram och tillbaka tog fem minuter. Tjugu minuter stod således till vår disposition. Vi utnyttjade dem den dagen och följande med en punktlighet, som inte ens överträffades av min fars. Och vår kärlek växte.

Men far insjuknade, och den omständigheten att sjukdomen bröt ned hela hans system av vanor och ändrade hans tidsindelning, borde ha sagt mig, hur allvarlig den var. Det förstod jag emellertid inte, och all min

strävan gick ut på att överlista min stackars far och stjäla mig till möten med den älskade. Jag utbildade mig snabbt till en skicklig lögnerska. Det var illa. Å andra sidan sökte jag uppväga mina synder genom att visa far utomordentlig tjänstvillighet och tålamod, och jag skulle säkert ej ha varit hälften så självuppoffrande och öm, om jag inte bedragit honom. Till sist orkade far inte längre hålla sig uppe; och då han inte ville se någon annan än mig i sitt rum, var jag så gott som hela dagen bunden vid hans säng.

Jag sökte förströ honom så gott jag kunde; och det hade varit en lättare uppgift, om han intresserat sig för någonting annat än statskalendern. Han resonerade med mig om befordringarna i de olika ämbetsverken; jag fick slå upp än den och än den ämbetsmannen och vi beräknade tillsammans hans utsikter. Under tiden satt jag och tänkte på min älskade, med saknad naturligtvis men ännu mer med skräck, ty jag var övertygad om att han endera dagen skulle störta in till oss eller spränga huset i luften eller begå någon annan förtvivlad gärning. Jag visste mig ingen råd och levde i stor osäkerhet. Men fars punktlighet tog snart ut sin rätt; han skaffade sig nya, pålitliga vanor. Jag iakttog, att han på slaget nio varje kväll somnade för att åter vakna, då klockan slog elva. Mellan dessa klockslag behövde jag ej befara att bli kallad till hans bädd. Jag lyckades sända min älskade ett meddelande härom och bjöd honom att infinna sig på vår gård klockan nio för att i två timmar njuta av mitt sällskap. Fars sängkammare låg nämligen åt gården; det var sommar och han sov för öppet fönster. Jag kunde således även från gården vaka över honom och höra, om han ropade.

Denna anordning motsvarade i hög grad mina krav på en fullständig lycka. Jag fick träffa min älskade och levde i dödlig ångest för upptäckt; jag bedrog min far och gnagdes av ånger. Livet var fyllt av spänning. Min älskade såg på vårt förhållande med icke mindre tragisk blick än jag. Han föreslog, att vi skulle förgifta far. Jag vägrade bestämt; däremot förklarade jag mig villig att rymma med min älskade när och vart som helst. Ty jag ville sannerligen ej att han skulle tro, att jag var någon vanlig snäll pappas flicka, även om jag ryggade tillbaka för fadermord. Tanken att rymma tilltalade också honom och vi sutto på bänken nedanför fars fönster och månen lyste på oss och far snarkade och vi omfamnades och kysstes och uppgjorde våra planer.

Min älskade ägde ett gods i Skåne och ett bland de allra största och präktigaste man kunde tänka sig. Med detta gods var en tragisk hemlighet förknippad. Min älskades styvmor hade förgiftat hans far och levde nu på godset tillsammans med sin älskare. Hon hade också sökt förgifta sin styvson, och om han infunne sig på slottet, kunde han vara tämligen viss om sin död. För att göra sin rätt till godset gällande behövde han emellertid vissa papper, som den elaka kvinnan förvarade på okänt ställe. Han föreslog nu, att vi skulle rymma, att jag förklädd skulle taga plats på godset, innästla mig i styvmoderns förtroende och beröva henne papperen. Det var den ursprungliga planen och skäligen enkel. För varje kväll blev den mera komplicerad. Nya svårigheter döko upp, nya fiender ställde sig i vägen för vår lycka. Särskilt har jag livligt minne av en tante, som sannolikt tecknades efter levande modell och förlänades ytterst markanta drag. Det var en ruskig käring, elak så det förslog och med åtskilliga brott på sitt samvete, men hon var på samma gång mycket begåvad och sataniskt listig. Hennes skarpsinne nödgade oss att göra vår plan allt mer och mer invecklad. Jag ville döda henne genom gift eller kvävning, ty min älskade hade lärt mig att inte skatta ett människoliv särdeles högt. Men han smålog hemlighetsfullt och svarade: Tror du inte, att jag har försökt! Hans sinne råkade i häftigt uppror, bara han kom att tänka på den förfärliga tanten, och jag måste ofta lägga handen över hans mun, så att han inte skulle väcka far med sina utgjutelser.

Då jag gick in till far om mornarna, hade jag en förfärlig hjärtklappning. Jag väntade, att min hemlighet förr eller senare skulle upptäckas, och jag var beredd på någonting rysligt. Far såg ofta mycket plågad och sorgsen ut, med det berodde nog på sjukdomen. Han blev sämre. En dag sa läkaren till mig: Du får inte behålla din far länge. Jag trodde inte det var sant. Men samma dag lät far kalla till sig ett par vänner. Jag lyssnade vid dörren och hörde far rådgöra och bestämma om sin begravning. Då blev jag alldeles förtvivlad och min första tanke var: Aldrig mer ska jag lämna honom ens för ett ögonblick. Men då klockan slagit nio

och far somnat, smög jag mig ut på gården. Så gjorde jag den kvällen och så gjorde jag de följande.

Där sutto vi och därinne låg far, som snart skulle dö. Min älskade talade ofta så högt, att hans röst mycket väl kunde väcka far, och att tysta honom tjänade inte mycket till på grund av hans livliga temperament. Men mer än rädslan plågade mig skammen. Jag ljög för far, bedrog honom. Mitt hjärta pinades. Jag drömde om nätterna, att vi sutto på bänken och att far plötsligt trädde fram i fönstret, blåvit och med förvridet ansikte och för resten just sådan, som jag sedan såg honom i dödskampen. Jag blev till sist så uppjagad, att minsta buller försatte min kropp i skälva. Slutligen märkte min älskade att jag förändrats; han frågade, hur det var fatt. Jag berättade, vad läkaren sagt om far. Min älskade släppte mig och såg upp mot den mörka fönsteröppningen. Så vände han sitt ansikte mot mig, men såg åter bort och makade sig ett stycke ifrån mig. Vi sutto där i månskenet, tysta. Jag vet inte hur länge, men länge. Äntligen reste sig min älskade och utan att se på mig, sa han: Här sitter du och därinne ligger din far. Vem vet? Kanske dör han just nu.

Min älskade gick och jag tänkte: Jag får aldrig se honom mer. Det fick jag inte heller. Han försvann helt enkelt, lät aldrig höra av sig. Från månen kom han och till månen återvände han. Men jag hade då bara en tanke och en önskan: Jag ville bekänna för far. Innan han dog måste jag tala om alltsammans; annars skulle jag aldrig få frid. Jag gick hela följande dag och sökte ett tillfälle, men modet svek mig. Tungan vägrade helt enkelt. Far somnade som vanligt klockan nio, och den kvällen satt jag vid hans bädd. Efter en liten stund vaknade han åter. Han såg på mig och sköt samman ögonbrynen, som han brukade göra, då han förundrade sig och tänkte efter. Han sa: Ska du inte gå ut i kväll?

Jag mumlade någonting och skyndade in i mitt rum. Jag var illa däran, matt och eländig. Jag kunde inte gråta ens. Visste far något? Och vad visste han? Jag tänkte: Han vet alltsammans, men han kan inte ens förmå sig att banna mig. Han vämjes vid mig, därför att jag är en slyna, som bedrar sin döende far. Och jag förstod, att jag varken skulle få bekänna min skuld eller erhålla förlåtelse.

Hela nästa dag satt jag tyst vid hans bädd, förmådde inte säga ett ord. Far var också tyst. Klockan nio somnade han och sov vid pass tio minuter. Så lyfte han plötsligt huvudet och sa: Tänker du inte gå ut i kväll heller? Då brast mitt hjärta i två hälfter och mitt hjärteblod strömmade ut i tårar. Och med tårarna bekännelsen. Jag låg på knä vid hans bädd och berättade alltsammans. Far lät mig tala och gråta och jag gjorde båda delarna länge. Till sist tystnade jag och väntade min dom; far sa:

Det är så dags att tala om det där nu, sen jag legat här i veckor och hört på er.

Och han tog sig en funderare; ty i hela sitt liv hade han aldrig begått en överilad handling eller sagt ett obetänksamt ord. Slutligen strök han mig över kinden, vilket var förlåtelsen. Och han sa:

Egentligen borde jag vara mycket ond på dig och ännu mera på den unge lymmeln, som ville förgifta mig. Det borde jag. Men å andra sidan har han fördrivit många tunga timmar, och du gjorde mig just ingen tjänst, då du tystade på honom. Jag skulle bra gärna vilja veta, hur han till sist ska få bukt med den där rysliga tanten. Ja, jag är verkligen ledsen, att jag inte får höra slutet på historien, ty den var spännande.

Sen dess, fortsatte Betty, har jag tänkt och trott och stundom funnit bekräftat att vi överdriva betydelsen av våra handlingar, de onda ej mindre än de goda. Kanske sover också den gode Guden för öppet fönster, och då vi engång på skälvande ben släpa vår syndabörda inför hans tron kommer han kanske att säga: Egentligen borde jag vara mycket ond på dig, men å andra sidan har du fördrivit mången tung timme –

Förlita sig inte på det, hon lilla mamsell! snäste prästen vresigt. För då torde hon i sinom tid bli obehagligt överraskad. Helvetet tar dem som synda, alldeles som solen torkar snöslasket. Det är nog tämligen bergsäkert. Och för syndare mot sjätte budet brinner en särskild eld, vars lågor slå upp över själva jordskorpan. Ty förvisso ser man dem brinna redan här i livet. Den som haft den tunga plikten att giva Jan-

Petter Janselius sista smörjeisen vet väl, att hettan börjar bli svår redan på denna sidan graven.

Antydan om, var man för närvarande hade att söka den hädangångne Larsboherrn, väckte ingen rörelse utom hos änkan, som hastigt vände sig bort, och hos Ludwig, som skrek:

Kors i jissi namn! Nu börjar prästen bli trevlig igen. Men här har den ena efter den andra anfört slående bevis för kärlekens vikt och betydelse i olika skiften och gestalter. Och jag vill sannerligen inte undandraga mig min plikt, utan nu ska tvillingarna fram! Jag ska berätta så fint och anständigt att varken herr generalagenten eller tante Sara ska finna någonting brokigt i den historien.

Det var engång ett manligt tvillingpar av ädlaste skapnad och fullkomligaste likhet. Och likheten sträckte sig också till tycke och smak, så att de älskade samma flicka. Då sa den ene till den andre: Det här är ett sådant fall, då bruden bör ha valet fritt. Och de gingo till flickan och friade och bådo henne välja utan att genera sig. Hon betraktade dem fram och bak och vände på dem och kände på dem och bad dem räcka ut tungan och hon lät dem trava och galoppera och klämde dem på hasorna och såg dem i mun och förfor lika samvetsgrant som vid ett hästköp. Men det var stört omöjligt att upptäcka den ringaste skillnad. Då la hon handen slumpvis på den ene och ropade: Dig tar jag, för annars blir jag galen. Men bror din måste genast resa till en annan världsdel, ty kärleken är en och oföränderlig och varar hela livet och jag vill inte veta av några förväxlingar eller andra tråkigheter.

Det var kloka ord och så skedde. Men tvillingarna voro sjömän och ödet ville, att de skulle råkas än engång och blåste så finurligt på deras skutor, att de löpte in i samma hamn någonstans långt borta. Man tänke sig deras glädjetårar! När de skildrat sina äventyr, sa den ogifte: Broder, en fråga! Är du lycklig i ditt äktenskap? – Sätt dig på det! svarade den andre. Mitt äktenskap har på grund av dess lyckliga beskaffenhet satts i högsta klass och vi älska varandra dag och natt året runt, så att vi få blåsor på läpparna. Dessutom ha vi svurit en helig ed att dö tillsammans och inte överleva varandra en dag ens. – Kors i jissi namn! utropade tvillingen och i sin starka rörelse ville han omfamna brodern, men bar sig inte bättre åt än att han knuffade ned honom från kajen. Det hade varit en smal sak att dra upp honom, men tvillingen hade sina söndagskläder på, och under det han tog av dem och vek ihop dem, som hans mor lärt honom, kom en haj och åt upp den olycklige brodern.

Sedan den ogifte bittert begråtit den gifte, sa han till sig själv: Hur ska det nu bli med lilla svägerskan? Det här är en ledsam historia för henne särskilt i betraktande av den där heliga eden. Det vore skada på tös. Han funderade ett litet slag och gick därpå ombord på broderns skuta och sa: Här är jag nu igen era busar! Känner ni inte igen mig? Karlarna svarade: Nog känner man igen dig, fähund, om det så vore i mörka natten. Då kände han sig trygg för upptäckt och seglade hem med broderns skuta. Hemma gick det likadant; ingen betvivlade att han var den gifte och numera avlidne tvillingen. Visst kände han sig litet skral, då han trädde inför den älskade kvinnans prövande blickar; visst var han litet orolig att inte fullt motsvara alla förväntningar, men det var onödiga bekymmer. Ty vetenskapen lär oss att tvillingar av denna sort äro varandra lika in i minsta detalj. Han bestod provet och följden blev att de levde sälla och nöjda i många, många år.

Ända till dess att de skulle fira guldbröllop. Då small det och sprack och gick upp i sömmen, som man säger. Där satt i sin förmakssoffa den älskliga fina lilla gumman med snövitt hår och bredvid henne satt den väderbitne åldringen och höll hennes hand i sin. Och gumman tackade den Högste, som låtit henne leva i ett långt och lyckligt äktenskap utan trassel och mankemang. Fint och smort hade det gått hela vägen och inte klickat på en enda punkt. Än prisade hon sin gud och än sin man och hela tiden sig själv. Hon utlade texten, rotade i minnena, smickrade gubben och sa att han var densamme i dag som för femtio år sedan. Och alltid har du varit min snälle, rare gubbe, sa hon, och dig lik från den ena dagen till den andra. Undantagandes den gången då du kom hem från den och den resan i fjärran vatten. Då hade du förändrat dig en liten gnatta.

Men bara till din fördel, så att du var rappare och duktigare, och jag tyckte nästan ännu bättre om dig efter den resan.

Då tänkte den falske tvillingen: Nu är rätta stunden för en gentleman att bekänna färg och lägga korten på bordet. Jag vill ej dö med en lögn på mitt samvete. Och i skonsamma ordalag späckade med vackra tänkespråk skildrade han den sorgliga händelsen och bedyrade att han gärna skulle ha kastat sitt bästa snus i ögonen på hajen, om han därmed kunnat rädda sin olycklige broder. Men varken hans skonsamhet eller hans ädla tänkesätt hjälpte det bittersta. Gumman blev översiggiven och slog omkring sig och grät och betedde sig, som om hon velat riva ned hela huset. Och hela tiden ropade hon: Det grämer mig! Det grämer mig! Tvillingen blev nästan litet stött. Han hade alltid gjort sitt bästa för att vara henne till lags, och att hon blivit änka var inte hans fel utan hajens. För resten hade hon haft mindre men av det än änkor i gemen. Och han karskade upp sig och sa: Vad är det, som grämer dig, tokstolla? Har du inte själv sagt, att du just inte märkt någon skillnad på mig och min bror utan att vi så att säga varit oss lika hela livet igenom?

Men gumman skrek:

Det är just det som grämer mig! När ödet gjorde mig till änka och narrade mig att bryta det heliga löftet till min stackars man, så kunde jag åtminstone ha fått lite ombyte!

Det är en bra historia, avslutade Ludwig sin berättelse. Och fastän jag för tante Saras skull nödgats ersätta de finaste poängerna med blinkningar och harsklingar, känner ni nog på er, att det är en tragisk skildring ur det verkliga livet. Vill herr kyrkoherden dra den om söndag och får jag sköta reklamen, så garanterar jag lapp på luckan.

Detta grova skämt med den vördige prästen möttes på många håll med ovilja, men prästens köttslige son bröt ut i ett sakta och gnäggande fnitter som jämte minspelet uttryckte tydlig beundran för den unge grevens skämtsamma snille. Och Ludwig blev flat! Han sa till Brita:

Vad går det åt dåren? Se hur han grinar, när jag grovt förolämpar hans far! Har vreden släckt hans ljusa förstånd?

Han reste sig, gick bort till prästens son och sporde:

Hör nu herrn! Var det inte herrn, som nyss ville tala med mig bakom lagårn?

Jag vet just inte det, mumlade prästens son och smålog förläget. Men Ludwig rynkade pannan i grubbel och återvände till Brita, som sa:

Lugn min ängel! Den där kommer inte att kröka ett hår på ditt huvud, om jag får hållas.

Hållas? upprepade Ludwig.

Älskade Ludwig, sa Brita, tror du att jag kan tillåta den där lurken att klå upp dig och kanske vanställa ditt vackra barnaanlete? I en halv timmes tid har jag haft honom under behandling, fast du blindbock ingenting märkt.

Vad för behandling? frågade Ludwig. Och Brita svarade:

Jag värmer upp honom. Jag ska nog visa, att jag kan den konsten lika bra som Betty och Lizzy. Se hur han rodnar! Lurken kommer inte att slåss, säger jag, om inte för min skull.

Nu bleknade Ludwig, och när han såg sin älskade, trofasta flicka brösta av, lägga an och med blixtrande blickar beskjuta en annan mumlade han sakta för sig själv:

Finns det något djävligare än kvinnor? Betvivlas!

Men Lotten Brenner sa:

Det där var historien om ett guldbröllop och till halten lika dum och dålig som berättaren själv. Men jag tänker på, hur det ska bli med mig, stackars flicka, då jag sitter åldrad någonstans alldeles ensam, då ingen vän trycker min hand och smeker min kind, då jag alldeles upphört att behaga. Den tanken gör mig förtvivlad.

Hon rev sig livligt i håret och tog – till generalagentens illa dolda förvåning – fram sin lilla snugga, stoppade den och tände, drog några kraftiga bloss och spottade långt ut i parken.

För resten, fortsatte hon, har jag själv som liten, liten tös varit med om ett guldbröllop här på gården. Och det blev märkligt. Det var på grevinnans, min fasters tid och före Jan-Petters. Vill ni höra?

Och hon berättade historien om

FILEMON OCH BAUKIS.

Där arbetarbarackerna nu stå, fanns i min barndom en trädgård, som inte skämdes för sig. Tämligen förvildad var den visserligen och äppleträden och päronträden liknade mest gamla kvastar, som Vår Herre varje sommar behängde med några löv till ett under och tecken, att han gör, vad honom behagar. Men han hängde också dit päron och äpplen och lät dem giva god skörd vare sig det var fruktår eller ej.

Mitt i trädgården stod en ganska stor röd stuga i två våningar och med kupigt mörkt tegeltak. Den var säkert mycket gammal; golvtiljorna voro alnsbreda, trösklarna timmerstockar, dörrklinkorna nästan för tunga för mina händer. På väggarna i salen fanns holländska kattuntapeter med blommönster och en väldig kakelugn med två eldstäder. Den var, som hörs, en bostad för ståndspersoner, och jag vet inte för vem den byggts eller hur den förr i tiden använts. Men i min barndom beboddes den av Filemon och Baukis, fast gubben här på trakten kallades Erik och gumman Lovisa.

Som jag minns honom, var han bortåt åttio år eller kanske mera, gumman en tio år yngre. Han hade någon gång varit kusk på herrgårn, men det var redan så längesedan, att ingen mindes när. Lite håvor och gåvor fick de men hade varken stat eller pension. De enda djur jag såg där, var en gris, en katt och tre urgamla, skalliga hönor, som tillsammans inte orkade med mera än ett ägg om året. Täppa och potatisland hade de förstås. Och gubben hade en lång svart rock, som han fått från herrgårn och gumman hade en gredelin och blommerant klänning med halskrås. De sutto i det fina huset som herrskapsfolk och gerådet var därefter åtminstone i stora salen, som var det enda rum dit folk släpptes. Där stod då gubben i position och tog emot, om man kom med en strut snus. Tack för all del för den vänliga hågkomsten, sa han, jag hoppas kunna ge den snälla grevinnan lika gott igen. Och det gjorde han om hösten, när han kom med sina underbara päron. Då fick han snaps och tilltugg men inte som annat folk i köket utan i lilla salen. Och där satt han och underhöll grevinnan en timme, varefter han fick en korg med godsaker till Lovisa. Men den korgen skulle han av någon anledning inte bära själv utan en flicka eller dräng sändes med honom. Och han gick aldrig jämsides med flickan eller drängen utan ett par steg före och höll en käpp i handen.

Ingen visste, hur han kunde vara så fin som han var, alltid slätrakad och med fadermördare kring den breda hakan. Ingen visste heller vem som givit honom och gumman rätt att bo i det stora huset, som var alldeles för vidlyftigt för deras stånd och villkor. Grevinnan gjorde efterforskningar och fann, att då huset för en trettio år sedan stått tomt, hade gubben och gumman helt enkelt flyttat dit. Men nu började det bli ont om husrum på Larsbo. Grevinnan lät rusta upp stugan på ett nedlagt skogstorp. Den hade kök och kammare och var ganska nätt; täppa hörde till, lagård, fruktträd och buskar. Men det var ju på intet sätt att förlikna vid det

stora röda huset. Då grevinnan föreslog gubben att flytta dit, skrattade han åt henne och gjorde på ett hövligt och skämtsamt sätt narr av henne. Nej, kom aldrig mer till mig med det! sa han. För då nödgas jag tro att grevinnan blivit vilsen. Hur skulle det se ut, om vi flyttade till det där lösseboet? Folk kunde tro att det gått utför med oss på gamla dar. Inte för att jag bryr mig om, vad som pratas i socken. Men Lovisa har sina känslor! Och om det tillåts mig att i ödmjukhet ge grevinnan ett råd: Stöt sig inte med Lovisa!

Därvid fick det tillsvidare bero. Gubben spatserade tillbaka till det fina gamla huset, kavat och rak i ryggen, rödblommig mellan de vita polisongerna. Och han hade klarat sig ur många svårigheter och genomdrivit sin vilja vid flerfaldiga tillfällen genom att säga: Får jag ge ett råd? Stöt sig inte med Lovisa!

Men Lovisa var en liten gumma med stora, runda ögon, stort, runt huvud och liten, rund kropp. Hon var så urbeskedlig att man nästan kunde tro, att hon tappat målföret. Hon sa aldrig ett ont ord, och det myckna goda hon sa bestod mestadels i ömma och förtjusta utrop. Det fanns inga planer att stöta sig med henne och det visste väl gubben bäst som regerade henne som tuppen regerar hönan. Själv var han munter och godmodig och då vi barn stulo frukt i hans trädgård, låtsades han aldrig se oss, försåvitt vi inte kommo alltför tidigt på morgonen. Han hade ett förskräckligt morgonhumör och det ska ha varit orsaken, varför han fått avsked som kusk. Det gjorde, att vi barn helst stulo hans frukt om mornarna, och även de lataste bland oss kunde inte motstå frestelsen utan knogade upp klockan sex för att stjäla hos Erik. Då kilade han omkring under träden med en piska och snärtade oss. Mina ben voro ofta randiga och svullna. Om gumman också fick smaka piskan, det vet jag inte men tror det knappast. Ty när han var i det humöret, brukade han utstöta en sorts gäll vissling, som enligt mitt förmenande var ett varningsläte för gumman. Och jag hörde honom också ropa: Kvinna! Håll dig undan! Jag har djävulen i hjärtat och piskan i hand!

Sådant hände om mornarna; eljest var han from och gladlynt. På gumman hade han ingenting att anmärka undantagandes tre ting. Det ena var det häftiga lynne, han påstod henne äga. Men det var en klar lögn. Det andra var, att hon snöt sig i underkjolen. Det var sant och grämde honom desto mera, som han påstod att enda verkliga skillnaden mellan bättre och sämre folk låg i näsduken. Han hade själv de allra finaste battistnäsdukar med min farfars namnchiffer och grevekrona. Somliga påstodo att han stulit dem, men det troliga är att han fått dem efter farfars död då allt linne utdelades bland folket. Den tredje anmärkningen bestod däri att gumman inte löd honom på fläcken och efterkom hans önskningar ögonblickligen. Det var delvis sant, ty gumman var döv och hade mycket svårt att fatta vad han sa henne. Gubben tyckte, att gumman på femtio år borde ha lärt sig förstå hans miner och åtbörder. Han övade och exercerade henne dagligen utan att hon gjorde några egentliga framsteg. Det bedrövade dem båda, men enligt mitt förmenande levde de ganska lyckligt.

Emellertid började torvupptagningen i stor skala och det blev allt trängre om utrymmet på Larsbo. Förvaltaren låg över min faster och uppmanade henne att låta avhysa de båda gamla och skicka dem till fattighuset, eftersom de i sin sturskhet inte ville nöja sig med skogstorpet. Det bar henne emot och hon fann en annan utväg. De gamla hade två döttrar, som båda voro präktigt gifta, den ena med en sotarmästare i Örebro och den andra med en kopparslagare i Arboga. Engång, då grevinnan var i Örebro, kallade hon till sig sotarmästaren och gjorde honom det förslaget, att han skulle taga svärföräldrarna i sitt hus och sin kost mot hederlig vedergällning och ett passande underhåll. I betraktande av deras höga ålder kunde det ju också vara lämpligt att de fingo vård och tillsyn. Sotarmästaren hade ingenting emot förslaget, vad gumman beträffade, men gubbens svåra morgonhumör skrämde honom. Han sa: Min svåger i Arboga är kopparslagare och en satan till karl; han är minsann inte buskablyg. Om han vill ta gubben, så ska jag gärna ta gumman.

De blevo ense och sotarmästaren och kopparslagaren blevo också ense. Tiden för avhämtningen bestämdes till en dag på sensommaren då de gamla skulle fira guldbröllop och då döttrarna och mågarna i alla fall skulle ha gjort den långa resan för att bereda dem en glädje. Eftersom gubben var tjurskallig, beslöt man att

tillsvidare hemlighålla saken. Min faster sa alltså ingenting åt de båda gamla, och då den betydelsefulla dagen nalkades, reste hon bort, sedan hon först givit order om, att guldbröllopet skulle firas med all tänkbar ståt och på hennes bekostnad.

Vid tolvtiden på guldbröllopsdagen begåvo vi oss till den fina gamla gården. Jag, som var sju eller åtta år, representerade min faster och var vitklädd och hade en blomkrans på håret och en stor blomkvast i handen och i blommorna ett kuvert med pengar. Närmast efter mig kommo alla gårdens honoratiores, förvaltaren och bokhållarna, rättaren och kusken med hustrur, hushållsmamsellen och kammarjungfrun. Vidare infunno sig klockaren och skolläraren och skollärarinnan och kanske ännu några flera men allasammans bättre folk. Ett par pigor buro stora korgar med Guds gåvor. –

Gubben i svart rock och galonerad kuskmössa stod mitt i trädgården och bredvid honom gumman. Stora röd-och-gula päron och skär-och-gröna äpplen hängde på bugnande grenar över deras huvuden. Gubben mottog vår hyllning med lagom förvåning, artigt och värdigt; gumman mös och pep av tacksamhet och lycka. Ett bord dukades bland hallon, vinbär och krusbär och vi slogo oss ned och tittade mot vägen. Bäst det var, reste sig ett dammoln och ur molnet kom med rassel och smattrande hovar Larsbo char-à-bancs, lövad och med den likaledes lövade kopparslagaren på kuskbocken. I vagnen sutto sotarmästaren, döttrarna och några barn och barnbarn. Det hela slingrade och slog, slank och log; ty körsvennen var mer munter än skicklig och i matsäcken fanns ett femkannorskrus med brännvin och ett annat med punsch. Vi lantbor hade varit stillsamma och sedesamma och vi hade talat om väderleken. Men stadsbor som dessa äro gladare och hurtigare och skickar sig ledigt. Kopparslagaren tog alla i famn och mig kysste han så att skäggstubben stack hål på skinnet. Ful är du, sa han, men nu har jag i alla fall kysst en grevinna!

Vi bänkade oss kring bordet, åto och drucko. Kopparslagarn gav mig ett glas punsch och strax blev jag så yr i huvudet, att jag varken såg eller hörde någonting tydligt. Armar och ben, huvuden och händer dansade runt för mig bland päron och äpplen under himlen. Men när jag återkom till besinning, varsnade jag gumman och gubben. Hon stod och drog honom i rockärmen och han drog åt sitt håll så att de vacklade fram och tillbaka. Gubben skrek:

Nej, jag ska till Arboga, och det passar mig, för det är en fin stad. Där ska jag gå på de släta gatorna och spegla mig i de stora fönstren. För jag är trött på bondlandet och på dig med bondgumma!

Och han vände sig till de andra och sa:

Tror ni att jag på femtio år kunnat lära henne att snyta sig som folk?

Snyt dig! röt han i örat på gumman. Snoren rinner om dig!

Det var sant, ty gumman grät bittert. Nu tog hon genast upp underkjolens kant och snöt sig.

Si! Si! Si! triumferade gubben. Tri ting har jag aldrig kunnat lära henne, fast jag ordnat och exerat i femtio år: att snyta sig som folk, att lyda på momangen och att styra sin elaka tunga. Nej, nu är jag utless på dig, Lovisa! Far till Örebro du! Far till Örebro! Jag far till Arboga!

Gumman drog och grät och grät och drog och slutligen lyckades hon få honom in i huset. Det sista jag hörde av dem, var gubben som skrek: Jag är utless på dig, gumma! Har jag inte dragits med dig i femtio år och nu ska du missunna mig! Att komma till Arboga! Men si det ska jag! Och leva herrens glada dagar! Ska jag!

Mer fick jag varken höra eller se av Filemon och Baukis, ty fasters kammarjungfru tog mig skyndsamt vid handen och förde mig hem. Antagligen hade sällskapet blivit alltför livligt. Men när glädjen stod som allra högst, skall gubben ha kommit ut igen, förlägen och allvarlig. Han tog sin måg kopparslagarn avsides och förklarade, att det hela varit ett skämt. Varken skulle han fara till Arboga, ej heller gumman till Örebro.

Utan de skulle förbliva i sitt hus, de dagar som återstodo. Då blev kopparslagarn förtörnad och han sa:

Är du tjurskallig gubbe, så ska vi genast packa ihop. Och det ska vi ändå göra, eftersom vi måste ge oss av bittida i femdraget.

Så gingo de in i huset, döttrarna och mågarna och de andra, och begynte packa ihop. Förvaltaren lät en skrinda köra fram och i den stuvades bohaget. Och förvaltaren sa:

Det är grevinnans befallning. Där har ni, för att ni inte ville bo i skogstorpet.

Nu gick gumman från den ene till den andre, från döttrarna till mågarna, från förvaltaren till klockaren, från skolläraren till hushållsmamsellen. Hon tog var och en i hand och till var och en sa hon allt under det hon grät:

Å kära hjärtanes! Kan I inte förstå? Kan I inte förstå!

Skolmästarn sa:

Vad kan vi inte förstå? Ska gammalt folk vara så tokigt att de inte kan bo i var sin stad? När det länder till deras bästa och de få den ömmaste vård av barn och barnbarn!

Men gumman hade inte fått flera ord än dessa:

Kan I inte förstå! Kan I inte förstå!

Och gubben stod ordlös inför omstörtningen, tung efter middagsruset. Visste till sist inte bättre än att begagna det gamla knepet och säga: Får jag ge er ett råd? Stöt er inte med Lovisa!

Då kunde de inte annat än skratta, men de blevo också rörda av de båda gamlas hjälplöshet; de togo dem i famn och klappade om dem och under tiden fullbordades packningen. När besvärligheten var undanstökad och gumman äntligen tystnat och med henne gubben, ville kopparslagarn att glädjen skulle återvända, eftersom det i alla fall var en festdag. De båda gamla bekransades, sotarmästarn höll tal för dem och prisade deras trohet och kärlek; döttrarna och barnen satte sig när dem och smekte dem. Det läto de ske; men när de suttit en stund, reste de sig och gubben sa:

Ska vi fara bittida, så är det bäst att vi gå bittida till sängs.

De gingo in i huset, där en bädd lämnats kvar åt dem för natten. I trädgården fortsatte festen, och som hushållsmamsellen sörjt för den med rund hand, tröt glädjen inte i första taget. De gjorde sig glada, tills plötsligt ett av barnbarnen kommo springande och ropade:

Titta farfar och farmor! Titta farfar och farmor på vägen!

Ett stycke bort på vägen gingo gubben och gumman och mellan sig sköto och drogo de en kärra, och på kärran stod sängen. Genast rusade de efter dem och hunno snart fatt dem. De skreko och ropade om varandra, somliga förargade, andra rörda, åter andra skrattande. Men gubben sa:

Nu gå vi till skogstorpet. Ska I inte unna oss det heller?

Pass mante! svarade kopparslagarn. Vi ha ord och avtal med grevinnan och det blir ingen ändring.

Han tog gubben på armen just som en barnunge, sotarmästarn tog gumman och de andra togo kärran. Så stängde de in dem i huset. Festen fortsatte tills det blev tid att gå till sängs. Stadsborna fingo husrum på herrgården men en av döttrarna stannade för att vaka över de båda gamla, som krupit till kojs och somnat.

Hon redde sig en bädd bredvid deras och höll sig vaken en god stund. Då hon inte hörde någonting från dem annat än ett jämnt snarkande från gubben och snusande från gumman, lät hon dock sömnen få sitt och sov en timme. Hon vaknade mitt i natten och fann de gamlas bädd tom. Sedan hon ropat och letat förgäves, skyndade hon upp till herrgården och väckte de sina. De begåvo sig åter uppför vägen till skogstorpet och hade inte gått långt, förrän de hunno dem. Gubben låg rak lång tvärsöver vägen och gumman satt på dikeskanten med hans huvud i sitt knä. När hon såg, att barnen åter voro över henne, började hon skaka gubben och dra i honom, men han vaknade inte. Barnen togo honom mellan sig och buro honom hem, gumman följde tyst efter. Den gamles kropp var iskall och barnen trodde, att han var döende. Men sedan de gnidit honom och värmt honom med heta grötar, kände de att hjärta och puls slogo normalt. Väcka honom kunde de däremot icke. En läkare efterskickades och en klok gubbe och en klok gumma och allt vad på trakten fanns av insikt och förstånd, men väcka honom kunde de icke. De båda mågarna måste återvända till sina städer och yrken. Döttrarna lämnades kvar för att vänta på gubbens uppvaknande.

Han sov fem dygn i sträck och hans besynnerliga tillstånd väckte allmän förvåning. Ty fastän hjärta och lungor arbetade normalt tycktes alla andra kroppens funktioner vara upphävda. Döttrarna sörjde honom redan som död och hans hustru grät då och då en skvätt utan att dock visa den förkrossande sorg, som man väntat sig. Det var också en gåta och båda fingo samtidigt sin förklaring på sjätte natten. Den ena dottern, som sov i rummet utanför de gamlas sängkammare, väcktes nämligen av ett skrällande ljud. Hon lyssnade, men då hon inte förnam något vidare buller, trodde hon sig ha drömt; hon steg dock upp och gläntade på dörren. I sängen satt gubben kapprak och av ansiktet att döma i sitt värsta morgonhumör; på golvet låg gumman på knä och samlade hop kokt potatis och skärvorna av en karott. Och hon viskade: Äss, äss! Ge dig till tåls! I morron kommer grevinnan hem och sen behöver du inte ligga och åbäka dig utan kan få ordentlig mat.

Hemligheten var röjd och gubbens falskhet och gummans list, ty det ska ha varit hon som funnit på, att gubben skulle ställa sig skendöd. Men som han till sist lessnat på den dåliga kosten hon förmått smuggla in till honom, hade han givit henne en knuff, så att karotten flugit henne ur händerna. Nu ville döttrarna åter gripa sig an med verket och föra de båda gamla till var sin stad. Min faster anlände emellertid samma dag. Hon lät återställa huset i dess gamla skick och förbjöd envar att oroa Filemon och Baukis. Knappt hade hon uttalat detta förbud, förrän gubben stod på sina ben, frisk och helbrägda. Dock blev den glädjen icke lång, ty redan dagen därpå låg han i sin säng och nu skötte sig varken hjärta eller lungor som sig borde. Spänningen var över, viljan hade slappnat och den gamla kroppen gav vika.

En dag, då det led mot slutet, skickade han efter min faster. Hon satt både länge och väl hos honom, men hon kunde inte locka ur honom, vad det egentligen var, han önskade. Slutligen sa han:

Inte ska grevinnan fråga mig utan fråga Lovisa! För det är hon som rår och regerar. Och stöt sig inte med henne, grevinnan!

Faster gick då ut i köket, där gumman stökade och frågade henne, vad det var, de båda önskade.

Äss, äss! vojade sig gumman. Har han inte fått det sagt ännu? Det är ingenting annat än att grevinnan inte ska brådska med begravningen. Utan att vi kan komma i jorden båda på engång. Det önskar vi, om grevinnan vill vara så god att inte brådska, fast det är sommar. Och länge dröjer det nog inte.

Min faster lovade allt, vad som önskades, ty hon trodde att den ene yrade och att den andre tagit skada till sitt förstånd. Men två dagar innan gubben dog insjuknade gumman i lunginflammation och två dagar efter hans död dog hon. Då nu de båda gamla gjort sitt, gjorde min faster också sitt och gav dem en hederlig och vacker jordafärd.

Filemon och Baukis anhöllo om nåden att få dö samtidigt. Jag tror inte, att det skulle ha fallit Erik och

Lovisa in att bedja en sådan bön. Men då de båda kände slutet nära, funno de det tilltalande och klokt att ordna begravningen så, som skedde. Trots denna olikhet kallar jag dem Filemon och Baukis. Och därmed ärar jag ingen och skämmer ingen.

Under det att Lotten Brenner förtalde sin historia och punkterade den med utropsformade rökmoln, stod fru Olga och trampade sakta av och an, bortvänd från de övriga. Hon måste avlägga en bekännelse och hon visste, att den skulle mottagas med brusande indignation. Hon sa till sig själv, att hon var en självständig varelse, som inte behövde taga hänsyn till någon, men det hjälpte henne föga. Hennes knän veko sig; hon sjönk ned på en stol. Hon stammade, hackade med tänderna och sa:

Po-pojkar! Jag har någonting att tala om för er.

Genast lyssnade man uppmärksamt, ty då en Willmanflicka anropar mänskligheten med kollektivet pojkar, är hennes meddelande av vikt och hennes sinnesro rubbad. Med mera stadgad röst fortfor hon:

Ni kommer att skrika och väsnas, men det gör mig ingenting. Det inverkar inte på mitt beslut. Jag är en självständig varelse. Jag tänker visa det nu. Jan-Petter tillät mig inte att taga någon del i gårdens skötsel –

Jan-Petter, avbröt prästen, var i flera avseenden en förståndig man och god make. Icke desto mindre säger mig min erfarenhet som människa och själasörjare, att lilla nåden borde gifta om sig.

Jan-Petter har satt stopp för det, anmärkte doktor Karolina torrt. Vid omgifte går Larsbo till Ludwig. Det vore en stor förlust.

I synnerhet för Willmännerna! hånade Ludwig, vars lynne oavlåtligt förmörkades på grund av Britas energiska ögonkurtis med prästsonen. Min första åtgärd skulle bli att avhysa de rysliga flickorna undantagandes Olle själv, som är sedligt oförvitlig och en bra pojke.

Jan-Petters testamente, återtog doktor Karolina med kraft, länder Larsbo till gagn. Så länge Olga är ogift, kommer hon att behålla Casimir Brut som förvaltare. Och gården kan inte vara i bättre händer. Hade Olga rätt att gifta om sig, skulle hon kanske fastna för någon ung odåga, som skulle förstöra Larsbo.

Fru Olga stack sina pekfingrar i vädret och sporde:

Var det jag, som skulle få tala?

Och då ingen bestred henne rätten, fortsatte hon:

Jag är en självständig varelse –

Det har vi hört! bolmade Lotten. Jag tycker, att Jan-Petters testamente är osedligt. Att vara trettio år och inte få gifta om sig! Man tänke sig följderna!

Jag är en självständig varelse! upprepade fru Olga med höjd röst och gråten i halsen. Nu avbröt henne Ludwig, sägande:

Den stora Katarina av Ryssland var också en självständig varelse och fick inte heller gifta om sig, efter vad man sagt mig. Följden blev ett spring av diverse karlspersoner värre än i någon pigkammare –

Fru Olga sa:

Vill ni höra på eller vill ni inte?

Och då alla bedyrade sin villighet, fortsatte hon:

Släkten har alltid betraktat mig som en nolla, men jag tänker i alla fall visa, vad jag duger till. Jag tänker sköta gården själv. Jag tänker införa vissa reformer. Moralen på Larsbo är sådan, att den väcker anstöt. Jag är inte trångbröstad, men jag inser att den slappa moralen betyder ett allvarligt läckage. Jag vill reformera gårdens ande. Det blir min livsuppgift.

Tänker du bygga missionshus? frågade doktor Karolina. Och samarbeta med spillebodaren?

Fru Olga fnös.

Min metod ska baseras på psykologiska iakttagelser. Den ska bli fullt vetenskaplig.

Och vad vill du vinna? sporde magdoktorn. Fru Olga svarade rappt:

Ökad arbetsintensitet, minskade omkostnader, fördubblad avkastning!

Då bugade herr generalagenten till jorden för den duktiga frun.

Nu hör jag, att hennes nåd slagit in på den rätta vägen! Minskade omkostnader och fördubblat netto är en mycket sund princip.

Gärna för mig, medgav doktor Karolina, må du reformera och exprimentera. Bara du inte tråkar ut herr Brut.

För då bär det åt skogen! bekräftade Ludwig. Casimir har ett faderligt överseende med dig, men jag är väldigt rädd, att han en vacker dag ger dig en orre. Tag dig till vara! Jag vet, hur det känns!

Varningen gjorde en besynnerlig verkan på den självständiga varelsen. Hon vaggade av och an, som om hon plågats av magsmärtor. Ansiktet uttryckte den hisnande känslan hos ett ungt fruntimmer, som oryggligen beslutat att doppa tåspetsarna i kallt vatten. Och plötsligt framstötte hon de ödesdigra orden:

Pojkar! Jag har avskedat Casimir Brut.

Meddelandet, som gränsade till det ofattbara, mottogs med långvarig tystnad. Äntligen yttrade doktor Karolina med lugn och eftertryck:

Det skulle betyda, att du blivit svagsint. Vad är din avsikt? Förklara dig!

Fru Olga mumlade nästan ohörbart:

Jag tänker sköta gården själv.

Betty sa:

Begåvade personer, vilka i likhet med Olga länge blivit sedda över axeln av sin omgivning, falla lätt offer för storhetsvansinne. Här är det läkarens plikt att ingripa.

Åter uppstod ett ögonblicks tystnad, varpå damerna Willman, plötsligt seende olyckan i hela dess vidd, utropade:

Avskedat Casimir Brut! Det är inte sant! Det är omöjligt!

Nu är det i alla fall gjort, mumlade fru Olga, reste sig från stolen och höll sig upprätt vid dess ryggstöd. Ludwig, som greps av medlidande med hennes ömkliga tillstånd, yttrade milt och lugnande:

Ingen olycka är ohjälplig undantagandes döden. Och även den kan undgås, om man i tid tillsätter en

kommitté. Låt oss överlägga! Olle har förolämpat Casimir. Hon har för resten länge uppträtt som om det vore hon och inte han, som befallde på Larsbo. Det måste bli en ändring. Först och främst måste hon be honom om ursäkt under högtidliga former. Kanske låter han sig bevekas av hennes tårar –

Den lilla fruns tårar hade verkligen börjat rinna, en efter en, sakta men stadigt runno de utför kinderna. De lättrörda flickorna Willman stämde om tonen. Med mild röst frågade doktor Karolina:

Och varför, stackars Olle, har du avskedat Brut?

Därför, svarade fru Olga med plötslig bestämdhet och sväljande gråten, därför att det inte går i längden med två viljor på en gård.

Och vem, frågade Ludwig vänligt men sorgset, vem har inbillat dig, stackars Olle, att du har en vilja?

Och vem, fortsatte doktor Karolina, tänker du ta i hans ställe? Antagligen någon ung person, som kan prestera ett förmånligare yttre än herr Brut.

Han är inte snarvacker, medgav Lizzy. Och han är allt annat än älskvärd. Men i ett fall som detta skulle jag bara fästa mig vid hans duglighet.

Ack, vi stackars flickor! utbrast Lotten. Hur ska det gå, om Olle ruinerar oss? Mitt lilla stipendium räcker knappt till tobaken.

Lummiga Larsbo! tremulerade Ludwig med djupa brösttoner. Stolta och manliga fädernegård, som fallit i en kvinnas händer! I andanom ser jag dina ruiner! Ängar och åkrar kvävda i ogräs, begravas i grånande mossa. Nöten skria förgäves efter ans och föda, sprida till sist sina knotor över myren. Lador och logar störta murknade samman vid vindens dova suckar. Och i det taklösa slottet spirar gräs i de ruttnande tiljornas mull. Uv och hök reda bo i salonger och salar, räven sin lya i källaren. Men jakten är eljest kaputt, ty hundratals tjuvskyttar har förstört den. Och i de milsvida skogarna givs ej annat matnyttigt vilt än flickorna Willman, en irrande uthungrad skock, som till sist rikta de trånande blickarna mot den kyske gubben i månen. Sådant, Larsbo, blir ditt öde om Casimir flyttar!

Prata inte dumheter! avbröt doktor Karolina i gällare ton. Jag tål inte höra talas om den saken. Unga änkor är ju kända för sina nycker och ställa stora fordringar på omgivningen, i synnerhet den manliga. Men det får vara måtta med allt! Jag ska genast tala med herr Brut.

Hon reste sig för att verkställa sitt beslut. Men fru Olga ställde sig i vägen för henne och hon tog henne i armen och tryckte den så hårt att det närmast liknade en nypning. Hon sa:

Herr Brut har fått sitt avsked och den, som tänker blanda sig i den saken, gör bäst i att lämna Larsbo. Jag är en självständig varelse och ni ska inte tro, att jag är angelägen om ert sällskap. Ni kan gärna ge er i väg! Allasammans! Eljest kan det hända! Att jag kör i väg er!

Sedan den lilla frun utslungat denna vidunderliga hotelse tog hon själv till flykten och lämnade lusthuset halvspringande. Upp störtade tante Sara och satte efter henne; doktor Karolina kippade ett ögonblick efter andan men följde raskt. I hennes fotspår gled med mjukt vaggande gång Lizzy, trippade Betty, lufsade Lotten med det stripiga håret slakt hängande ned över panna och näsa. Brita slutligen gav sig tid att sticka en polkagris i mun och skänka prästens son till avsked en lång blick.

Hör nu herrn! sa Ludwig till denne. Man blir rasande av flickor. Har herrn märkt det? De är nog trevliga, så länge de varar, men efteråt mår man illa. Tycker herrn som jag, så går vi bakom lagårn. Det är rätta stunden för det nu.

Och de följdes åt bakom lagårn. Sedan kusken tillkallats för att tjänstgöra som domare, yttrade Ludwig sakligt och sansat:

Vet herrn, vad jag har hört sägas av en trovärdig person? Jag har hört sägas, att herrns far ska vara en riktigt genomtrevlig präst!

Vem säger det? frågade prästsonen.

Jag! svarade Ludwig.

Och du, genmälte prästsonen, är en ouppfostrad lymmel och en äcklig flickpojke!

Vem säger det? frågade Ludwig.

Jag! svarade prästsonen.

Denna korta ceremoni gav slagsmålet ett moraliskt berättigande, och de båda kämparna avlade nu med värdighet och utan brådska sina rockar, varpå kusken harsklade, spottade och sa till, att de kunde börja.

I lusthuset kvarblevo emellertid prästen, fröken Alexander och generalagenten. Prästen vandrade sävligt omkring och tog sig en kaka här och en bulle där och stoppade dem tankspritt i fickorna. Slutligen lät han upp sin mun och sa:

Har pratas hit och dit om kärlek och annat, men jag tänker att här finns någonting, som ska döljas. Någonstans ligger en hund begraven, det ska ni få se. Allting står inte rätt till. Och vad är det nu för en historia med den bortsprungna flickan?

Ack, herr kyrkoherde! svarade fröken Alexander, det är en faslig historia! Flickan ska ha släpats till Spilleboda brunn, mördats och sänkts i vattnet.

Vem har inbillat henne det, lilla fröken? sporde prästen och spärrade upp ögonen. Fröken Alexander log.

Det är så med mig, sa hon, att folk gärna anförtro sig åt mig, om de ha någonting sorgligt eller hemskt på hjärtat. Jag vet inte, hur det kommer sig, men så är det. Och den här sorgliga händelsen hörde jag redan på hitvägen av en gumma, som jag mötte och hon hade hört det av ett par karlar och de hade hört det av torparen på Spilleboda. Det ska vara mycken oro bland arbetarna och man kan vänta sig vad som helst om inte den skyldige bekänner och får sitt straff. Men vem som är den skyldige, det skulle jag också kunna säga kyrkoherden, om jag inte tagit till princip att aldrig föra sådana saker vidare.

Värderade fröken! genmälte prästen. Vill ni gälla för att vara en sannfärdig människa, så upprepa aldrig, vad ni hör sägas på Larsbo. Bland så många fruntimmer trivs lögnens ande rätt väl, och gubevars, det gör jag med. Emellertid håller jag det ej för otroligt, att någonting gruvligt inträffat och i så fall har jag gjort en trevlig upptäckt. I morse, då jag och mina barn nalkades gården, gjordes halt i backen vid Spilleboda. Ty timmen var tidig och man blir inte väl bemött av lättingar, om man stör deras morgonsömn. Därför sände jag mina barn att plocka lite bär i skogen. Och några av dem kommo åter och berättade, att de sett hennes nåds kammarjungfru i småskogen, fasthållen och kämpande med en mansperson, från vilken hon slutligen slet sig lös. Skrikande sprang hon därifrån och han efter. Och manspersonen var ingen annan än förvaltaren Casimir Brut. Men jag, min värderade fröken, går nu och sträcker min gamla kropp i en backe och tar mig en lur före middagen.

Därmed gick prästen; ensam med generalagenten yttrade fröken Alexander:

Jag har en tämligen god observationsförmåga och mig undgår just ingenting. Jag skulle kunna berätta

åtskilligt, som verkligen skulle förvåna herr generalagenten.

Men generalagenten svarade:

Snälla människa, jag är inte nyfiken. Andras bekymmer angår mig inte, och jag för min del tänker vara glad så länge jag kan och lite längre. I min ungdom och mannaålder förde jag ett strävsamt och oroligt liv, flackade omkring och låg i, som man säger. Jag hade en massa agenturer, stora artiklar och goda artiklar. Men nu är jag bara en angenäm sällskapsmänniska, som njuter sina stunder i ro. Kärleksaffärer och penningaffärer kvittar mig lika och rör mig inte i ryggen. Jag har dragit mig tillbaka och är numera blott generalagent för konstgjorda fåglar. Det är en liten artikel men fin och angenäm.

Han öppnade med kärleksfull omsorg dosan och buren med fågeln kom till synes. Han vred på en skruv och det nätta djuret bugade artigt, smällde med vingarna och spretade med stjärten.

Generalagenten log ömt och lyckligt:

Snälla människa, sa han, vi ha båda kommit till den ålder då man kan taga det mesta med ro. Vädret är vackert, platsen behaglig. Vad fattas oss? Jo, lite fågelkvitter! Hör får ni höra en näktergal, som aldrig blir hes! Det är konst, som överträffar själva naturen! Och priset är fantastiskt billigt! Hör får ni höra! Utan köptvång! Blott för att njuta ställets och stundens behag!

Han tryckte på en knapp och genast började fågeln sjunga med välljud.

Liksom en höna då hon vill lägga sitt ägg i fred, sökande kilar än hit och än dit för att finna ett gömsle för den övriga flocken och ett passande bäle, så sprang fru Olga orolig och förvirrad omkring än i parken, än på gården och slutligen genom husets salar och rum. Efter henne följde Karolina och Lizzy, Brita, Betty och Lotten, under det att tante Sara sackade av och andfådd utgick ur leken. Damerna ropade då och då och i tur och ordning: Vad har hänt? Vad har hänt? men fingo ej svar. Äntligen i ett rum med bara en ingång, undgick fru Olga ej längre förföljarna. Rummet var litet, intimt, kokett i sin eftergjorda rokoko. Engång ett tillhåll för Jan-Petters särskilda urval av slippriga bilder, bar väggarna numera ingenting oanständigt, om man ej som sådant får räkna ett porträtt av Jan-Petter. Mecenaten håller i handen en liten läcker grupp, »Leda med svanen», och synes försjunken i en väl återgiven, oskrymtad beundran. Här fastnade fru Olga och här flämtade damerna i korus: Men Olle! Vad har hänt? Hon betraktade dem med ögon, som hastigt torkades av en het och gnistrande vrede. Plötsligt tog hon Jan-Petter mellan sina händer, vände honom helt om mot väggen, satte sig rak och stel på en stol och sa:

Det är det förskräckliga! Att då jag gripits av en idé, begrundat den, bearbetat och sovrat den samt i hast skisserat den för er – då frågar ni: Vad har hänt? Som om inte jag skulle kunna få en idé med mindre än att någonting hänt! Eller inte kunna tänka, iakttaga, analysera, syntetisera, grubbla, fatta, förstå av mig själv! Tror ni, att jag behöver få en takpanna i skallen eller magknip eller andra obehagligheter för att kunna komma till en världsåskådning?

Olle! svarade doktor Karolina, satte sig mitt framför henne och sökte kuva henne med sin läkarblick. Vi veta, att du kan tänka, iakttaga, analysera, syntetisera, grubbla, fatta och förstå av dig själv. Men du kan väl i alla fall tala om, vad som har hänt!

Nåja, sa fru Olga, ingenting har hänt; men jag kan tala om, vad som plågar mig. Det är han där!

Och hon pekade med tummen över axeln på Jan- Petters helomvända porträtt.

Han har plågat mig hela dagen och för resten många dagar och för resten alltid. Jag är inte vidskeplig, jag tror inte på ett liv efter detta. Själv kommer jag att dö som en blomma och ni med. Men jag gör ett undantag

för Jan-Petter. Han var för koncentrerat elak för att lämna mig, så länge det finns någonting kvar av mig. Han går igen och han kommer att gå igen, tills han fått sin vilja fram.

Vilja? upprepade doktor Karolina. Förklara dig! Vad ville Jan-Petter?

Fru Olga lät sina pekfingrar bilda en spetsbåge, som hon betraktade. Plötsligt smålog hon; hon lyfte blicken och lät den vandra från doktor Karolina till Betty, från Betty till Lizzy, från Lizzy till Lotten. Och alltjämt smålog hon; men de andra smålogo icke; de blinkade, förläget och nervöst, de beto sig i läppen, de vände sig bort.

Nåja, svarade fru Olga på frågan. Vad han allra innerst ville låter sig antagligen ej uttryckas på redigt språk. De sista åren kunde han ju bara stamma och sluddra. Men vi kan ju säga, att han ville göra mig till en dålig människa. Han ville ta ifrån mig den lilla tro på sedliga krafters existens, som jag ännu hade kvar. Jag har i tio års tid kväll efter kväll lyssnat till hans historier. Hans själ hade drunknat i erotik och var så upplöst, förruttnad och vämjelig som en kropp, som legat i månader i vattnet. Ni ska inte tro, att han besparade mig någonting alltifrån den puerila impotensens fantasier till den senilas. Men när jag med min dyrköpta erfarenhet framkastar en idé och framlägger vissa förslag till reformer, då behandlar ni mig som en barnunge, skrattar ut mig och frågar till på köpet, vad som har hänt!

Det är fräckt! medgav Betty. Och vi bry oss inte längre om vad som har hänt. Vi hysa en intensiv önskan att förstå dig, men vi anhålla vördsamt om saklighet och lugn.

Jag är alltid saklig, så länge man inte retar mig. Men jag har hela dagen känt på mig, att Jan- Petter skrattar åt mig. Och hur bär ni er åt? Jag började redan i morse att tala allvarligt med er om dessa saker, men i stället för att delgiva mig era åsikter, drar ni den ena oanständiga historien och anekdoten efter den andra. Ni tro helt enkelt, att jag inte förstår mig på åsikter.

För att bevisa motsatsen, inföll Lizzy, anhålla vi enträget att du meddelar oss din åsikt. Vi trodde, att någonting hänt men förstå nu, att händelsen varit av själslig art. Någonting nytt har fötts inom dig och av vissa yttranden att döma är detta nya en åsikt. Vi vänta med spänning på ditt meddelande.

Det gör vi! instämde samtliga flickorna Willman.

Fru Olga betraktade dem misstänksamt och skyggt.

Skojar ni nu igen?

Men de skojade inte.

Min åsikt, återtog fru Olga, uppmuntrad av deras imposanta allvar, som till och med förmådde Brita att taga polkagrisen ur munnen, min åsikt är den, att vår så att säga erotiska kultur hotar att ödelägga mänskligheten. Det nya hos min åsikt är, att jag inte alls fäster mig vid osedlighet och dylikt. Det är mig egentligen djupt likgiltigt. Jag riktar mitt anfall mot själva kärleken. Den är lika skadlig inom som utom äktenskapet, kanske skadligare inom. Var helst den finns, finns också frestelsen att ägna den ett övermått av tid, krafter, tankar, fantasi. Man påstår, att kärleken är en nödvändig förutsättning för släktets fortplantning. Det är falskt. Människosläktet kan och skall visa, att den kan fortplanta sig utan mystik och vidskepelse, utan kärlek alltså, sakligt och lugnt.

Kors i jissi namn! viskade Brita till Lotten. Om Ludwig får höra det här, så blir han uppriktigt ledsen.

Men fru Olga fortsatte alltmera inspirerad:

Människan måste averotiseras. Jag skulle vilja formulera saken bättre, men sådant kommer senare av sig

själv. Vårt intellekt måste befrias från den erotiska slaggen. Jag skulle vilja förbjuda all erotisk konst och litteratur. Och jag syftar inte på den så kallade smutslitteraturen. Den är mig djupt likgiltig. Det är just den stora konsten och litteraturen som äro fördärvliga i den mån de behandla erotiska motiv. Kärleken mellan tvenne motkönade individer utsmyckas som det skönaste, viktigaste, ädlaste i livet. Det är ju rentav äckligt! Kärleken till makan ställes över kärleken till människosläktet, framåtskridandet, vetenskapen! Det är alldeles galet, ty makan kan föda barn utan kärlek, men framåtskridandet behöver vår kärlek odelad för att komma någon vart.

Ack! utropade den snälla Lotten bekymrad, vad detta gör mig ledsen! Är det ingen som kan lista ut, vad som fattas henne?

Och Lizzy sa:

Vi skulle så gärna vilja hjälpa dig, stackars Olle! Är det ingenting vi kan göra för dig?

Jag tror, inföll doktor Karolina, att vi inte böra slå bort hennes funderingar med skämt. Naturligtvis kommer inte en klok människa med dylika galenskaper utan att ha en allvarlig orsak. Endera är hon sjuk, och det är ingenting att skämta med. Eller också har hon någon avsikt, som vi inte ha reda på.

Men fru Olga hörde dem icke. Hennes kinder blevo livligt röda, hennes ögon började gnistra, och hon drog girigt in luften genom vidgade näsborrar. Plötsligt sa hon, rappt och piggt:

Pojkar! Jag skulle vilja åstadkomma en rörelse!

De lystrade till.

En rörelse? upprepade doktor Karolina och lyfte hastigt de släpiga ögonlocken. Även Lizzy, Betty, Lotten och Brita upprepade ordet, alla med samma intresse och aktning. Detta intresse var i själva verket en honnör för minnet av Willmanska släktens huvud, professorskan Anna-Lisa. Den kraftfulla kvinnan hade nämligen under sin halvsekellånga glansperiod årligen väckt tre à fyra mäktiga och betydelsefulla rörelser på skilda områden och i olika riktningar. En förteckning på dessa rörelser skulle bliva längre än flertalets varaktighet, men de hade alla låtit tala om sig. Ordet rörelse, taget i denna bemärkelse, hade således en särskild och kär klang för flickorna Willman. Och trots det lättsinne, som någon gång kunde prägla deras sätt, tal och livsåskådning, skulle ingen av dem ha vägrat att skänka sina krafter åt en pigg och allvarlig rörelse, vare sig den gällde reformerade seder eller hattar eller korsetter eller mat och dryck eller fångvård eller sjukvård eller barnavård eller slinkors upprättande eller sluskars tillvaratagande eller skvallrets bekämpande eller råttors utrotande eller musiklivets höjande eller kaffets avskaffande eller bildningens spridande eller kaninavelns främjande eller umgängets förenklande eller kroppskulturens utveckling eller någonting annat som överhuvudtaget kunde reformeras, upprättas, tillvaratagas, bekämpas, utrotas, höjas, avskaffas, spridas, främjas, förenklas eller utvecklas.

Men trots släktkärlek och uppriktig vänskap hyste de för Olle en misstro, som tog sig uttryck i doktor Karolinas ord:

Skulle det vara en verklig rörelse? Tror du dig om det?

Varför skulle jag vara mindre kapabel till det än någon annan? Jag har visserligen inga examina eller andra meriter i den vägen, men jag har energi! Och det är, vad som behövs. För resten skulle det roa mig eller rättare sagt intressera mig. Mitt liv skulle få ett innehåll.

Det är sant, medgav doktor Karolina. Och jag skulle naturligtvis skänka dig mitt stöd. Men vad skulle det vara för en rörelse?

Fru Olga svarade:

Man kan naturligtvis kalla den vad man vill, men den behöver ett enande slagord och jag skulle vilja föreslå: Bort från erotiken! Vad jag tror är väldigt bra och tillplattande för belackarna, det är, att jag behandlar saken helt och hållet ur ekonomisk synpunkt. Det är så reellt. Jag har en massa broschyrer i huvudet och en har jag redan skrivit: Har den moderna människan råd att älska?

Doktor Karolina begärde att omedelbart få läsa detta opus, men fru Olga erinrade sig att vissa siffror måste korrigeras. Hon fortsatte:

Jag har också tänkt på möjligheten att grunda en litterär tidskrift. Den skulle ställa kärleken på dess rätta plats, som inte är någon plats alls. Kan människan reda sig utan erotik, så kan naturligtvis skönlitteraturen också göra det.

Olle! utropade Lizzy. Om du tänker grunda en tidskrift, så ställer jag mina krafter till rörelsens förfogande. Jag har alltid drömt om att få redigera en tidskrift men aldrig fått det. Däremot har jag aldrig drömt om att flirta men alltid fått det.

Nu viftade Brita ivrigt med handen och sa:

Får jag fråga? Ska alla pojkar avskaffas? Eller hur ska det annars gå? Så länge Ludwig är i livet, kan jag inte räkna med någon odelad kysk och ekonomisk tillvaro.

Du är nog inte så dum, som du gör dig! snäste doktor Karolina. Det finns ingen orsak att håna Olle, därför att hon uttrycker sig lite suddigt. Hennes tanke är i alla fall en tanke och som incitament för en sedligt uppfostrande rörelse inte oäven. Vi tänka inte avskaffa vare sig kön, könsegenskaper eller könshandlingar. Bevare oss väl! Men vi ämna reducera det erotiska inslaget i vårt känsloliv till vad det bör vara: en negligeabel kvantitet. Vårt intellektuella jag bör befrias från erotiska distraktioner. Det ligger i alla fall ett stycke framtidsprogram i det här.

Fru Olga rodnade av glädje.

Du börjar förstå mig, sa hon. Jag tror, att det kunde bli en kraftig och uppryckande rörelse.

Jag börjar också förstå, betygade Lotten, fast det går trögt. Personligen är jag inte villig att avstå från ett ömt och svärmiskt umgänge med yngre manspersoner, om sådant verkligen bjuds. Men ifall den beramade rörelsen Bort från erotiken kan gagna kommande flickor med rött hår, glasögon och klumpnäsa och göra dem stoiska och kyliga gentemot mankönet, så är det min tydliga plikt att stödja rörelsen. Om sådant förekommer ska jag med glädje deltaga i demonstrationer, och att bära fanor med inskrifter i blåsväder är bland det roligaste jag vet. Jag ska också hålla föreläsningar i ämnet mot skälig ersättning. Men längre kan jag för mitt samvetes skull ej gå.

Och jag, sa Betty, ansluter mig också till den nya frälsningsarmén under förutsättning att den får en klädsam uniform. Jag tror inte mycket på saken, men genom att övertyga andra kommer jag att övertyga mig själv. För resten är det en jäkla spänning med att sätta i gång någonting som folk finner vanvettigt. Men en upplysning ska jag be om: Vad har rörelsen för samband med Casimir Brut och hans avsked?

Fru Olgas svar kom ögonblickligen och med utomordentlig skärpa:

Den som inte inser det, är en åsna eller en hycklande person. Herr Brut måste bort, därför att han hindrar mig från att göra Larsbo till en sedligt-ekonomisk mönstergård. Det är min mening att göra Larsbo till rörelsens Point Loma, där det ska visa sig, att de båda könen kunna arbeta sida vid sida utan att ödsla tid och

krafter på det erotiska.

Och vad, frågade doktor Karolina, har Brut att invända mot det? Skulle han själv vara en lättsinnig person?

Casimir! skrek Brita. Nej, nu går det för långt! Han är den mest sedligt-ekonomiska tvärvigg som finns. Ha vi inte alla bevittnat, hur den stackars Lizzy bränt sina kol hela sommaren utan att kunna ljumma upp honom det bittersta! En sån karl ska köras bort av rörelsen men Ludwig får stanna, som hänger och slänger som en boa kring halsen på alla pigor, när han inte hänger på Olle själv. Det är rättvisa!

Fru Olga rodnade åter men av harm. Hon sa:

Ludwig är ett barn. Han kan böjas och bildas. Jag inser, att erotiken måste ersättas med någonting annat. Jag vill att arbete och bildande förströelser ska avlösa varandra efter ett förnuftigt schema.

Oj, oj, kved Brita. Jag ska gärna sprätta dynga, om jag slipper de bildande förströelserna!

Men damerna Willmans samfällda ogillande tystade henne. Fru Olga improviserade raskt ett schema, som överraskade genom sin rikedom. Dygnets timmar skulle i sanning väl utnyttjas. Det beskedliga Larsbo blev ett Nya Jerusalem, ett Mecka. Improvisationens lycka berusade den lilla frun; hon glömde sina sorger och gav fritt lopp åt sin fantasi. Kvinnor och män av ovansklig, kylig renhet fyllde den lummiga parkens valv med ett surr av förnuftiga och insiktsfulla samtal. Stora salen fick ett tycke av Skolan i Aten. Allting var vitklätt, rent, arbetsamt, ekonomiskt och förnuftigt. Plötsligt avbröt hon sin skildring i det hon utropade:

Begriper ni nu, att den där människan måste bort? Han passar inte för mitt program. Vi skiljas i godo och han är mycket nöjd med att få lämna Larsbo. Han har naturligtvis andra planer för sin del –

Hon svalde ett par gånger, men rösten var dov och oklar då hon fortsatte:

För resten tänker jag avskeda ännu flera. Jag är utledsen vid dem allasammans. Jag tänker utrota hela den gamla surdegen. Jag tänker göra rent hus. Så att jag äntligen får känna mig som en hygglig och anständig människa. Jag tänker avlägsna allt, som påminner mig om Jan-Petter. Brut var hans ögonsten och det förlåter jag honom aldrig. Jag kan inte se honom utan att tänka på något, Jan-Petter sa mig innan han dog. Infamt! Han har inte rättighet att gå omkring som ett spöke och skratta åt mig. Jag har kämpat med mig själv mer än sådana tossor som ni kan ana. Jag har en tioårig erfarenhet av bitterhet och smälek. Jag vill ha upprättelse; jag vill uträtta någonting. Men när jag fattat mitt beslut och utvecklat en plan, som i alla fall är ganska storartad, då kommer ni tossor och säger: Vad har hänt?

Hon reste sig upp och gick. Genom ett sus av kära Olle och snälla Olle och stackars Olle skred hon fram, smidigt undvikande utsträckta händer, försvann. Utbrottet hade skrämt och överraskat damerna Willman till den grad, att de en lång stund sutto fullständigt tysta. Slutligen utbrast doktor Karolina:

Men finns det då ingen människa, som kan säga oss, vad som har hänt!

Jo en! Fröken Alexander hade sett, förstått och dragit sina slutsatser. Sedan hon tåligt lyssnat till generalagentens sjungande fågel och bestämt avvisat alla förslag att vare sig kontant eller på avbetalning köpa en dylik, yttrade hon:

Generalagenten! Med mig är en egenhet, som ni kommer att finna kuslig. Själv är jag aldrig utsatt för några olyckor, men jag kan aldrig besöka någon bland mina vänner utan att det händer dem någonting sorgligt. Det är naturligtvis inte mitt fel, och det förstå de. Men så fort de få se mig, ropa de: Där kommer fröken Alexander! Stäng alla dörrar och fönster och koppla från telefon! Alldeles som vid åskväder. Vad säger ni om det?

Jag säger, svarade generalagenten, att äldre damer äro vidskepliga, men att de i alla fall helst bör hålla sig hemma.

Kallar ni det vidskepelse, att jag bringar olycka, så kommer ni antagligen att ångra er innan kvällen. Ni måste väl ändå medge att vår kära värdinna redan är allt annat än lycklig? För att nu inte tala om den stackars herr Brut!

Generalagenten lade speldosan i asken; han tänkte: Om lyckan är mig bevågen och gumman, som jag tror, tycker om vin, får jag kanske sälja en liten fågel efter middagen.

Men högt sa han:

Lyckan, kära människa, är en fågel, som alla hör och ingen ser. Den flyger från gren till gren och från träd till träd och därför blir vår vandring krokot och utan mål. Men inte utan mening, ty vi se oss omkring och lära oss ett och annat, som kan vara bra att veta vid ett senare tillfälle.

Ack ja! Så sant och så skönt! suckade fröken Alexander. Vi äro alla barn och livet är ingenting annat än en dansskola, där vi få lära oss ett passande uppträdande. Men somliga lära för himlen, andra för helvetet. Jag var engång på en bjudning hos älskvärda människor, man, hustru och dotter, en förtjusande flicka, vacker och oskyldig, vek och drömmande. Föräldrarna voro rikt folk, präktigt folk, ansett folk. Men vid middagsbordet råkade de i tvist. Vem hade tänkt sig det! Tvisten blev gräl och det yttrades saker, som gingo över alla gränser. De generade gästerna sökte slå bort det hela med skämt, men det skulle de inte ha gjort, ty de båda makarna uppeldades därav. Särskilt gnistrade hustrun av hån och hat och slungade fram den ena beskyllningen värre än den andra. Rätt vad det var, reste sig mannen och lämnade rummet. Gästerna sutto där tysta och förlägna; frun yttrade heller ingenting och tycktes alldeles frånvarande. Men den unga flickan pratade och skrattade och sökte hålla målron vid makt. Efter en stund reste sig också frun och lämnade salen. Strax därpå kom en tjänstflicka inrusande och ropade: Hjälp, hjälp! Herrn har hängt sig! Gästerna störtade upp och följde henne. Hon förde dem in i en stor garderob; i taket hängde ett avskuret rep och under repet låg den store, fine, gode, rike, ansedde herrn oskadad, fast avsvimmad. I sin hustrus armar kvicknade han åter till liv. Och nu, herr generalagent, fingo gästerna höra så ömma ord och heta kärleksförklaringar, som de kanske aldrig hört förr. Hade de inte varit med om det föregående, så kunde de sannerligen ha trott sig bevittna ett kärleksmöte mellan två unga älskande. Förlägna drogo de sig åter till salen och visste varken ut eller in. Men den unga flickan, parets dotter, sa: Ack lämna dem bara i fred och bry er inte om det! Det är inte första gången det här händer, och blir väl inte den sista! Vad säger herr generalagenten om det?

Jag säger, svarade generalagenten, att flickan var ett monstrum.

Just ingen komplimang för mig! sa fröken Alexander och log vemodigt. Emellertid kan jag försäkra, att mina stackars föräldrar älskade varandra innerligt. Att de ibland hatade så där cyklonartat var nog endast ett sätt att komma varandra närmre och förenas innerligare, än kärleken förmår åstadkomma. Ty kärleken är ingenting annat än ett hopplöst försök att bli kvitt sig själv.

Men där borta, fortsatte fröken Alexander, kommer någon, som jag verkligen beklagar!

Hon sträckte på halsen och ropade:

Herr Brut! Herr Brut! Har ni funnit henne?

Casimir Brut kom från åkern och gick tvärs genom parken. Vid fröken Alexanders rop ryckte han till, stannade för ett ögonblick, skakade på huvudet och fortsatte i ökad takt. Fröken Alexander följde honom med blicken, så länge han var inom synhåll. Och hon vände sig till generalagenten, sägande:

Medgiv att samvetet är en besynnerlig inrättning! Somliga anse, att samvetet är rädsla för straff, men det tror jag inte mycket på. Snarare är det rädsla att undgå upptäckt. Tron på sanningens helgd är den mest outrotbara tro eller övertro, människan äger. Om hon uppfört sig mindre passande och nödgas ljuga med munnen, försöker hon tala sanning med ögonen eller ansiktsfärgen eller hon bekänner den i förtäckta ordalag eller hittar på ett teckenspråk. Ty fram ska den och samvetet är ingenting annat än rädslan att den inte ska komma fram. Om herr generalagenten haft den saken klar för sig, skulle ni hört och sett många bekännelser här i dag. Men herr Bruts bekännelse kommer nog under dagens lopp och då ska ni passa på!

Vad har då hänt? skrek generalagenten och spärrade upp ögonen alldeles som flickorna Willman.

Efter vad jag kan förstå, svarade fröken Alexander, så har herr Brut slagit ihjäl den stackars flickan. I hastigt mod naturligtvis. Jag antar, att han älskade henne passionerat. Jag passade på och språkade litet med hennes kamrater och fick veta, att hon på sista tiden skaffat sig en fästman bland torvupptagarna. Antagligen var det honom hon mötte i morse och antagligen har förvaltaren överraskat dem i skogen. Fästmannen tog till flykten och lämnade flickan ensam med den rasande människan. Prästens barn såg dem brottas. Om han sedan sköt henne eller på annat sätt bragte henne om livet, det törs jag inte säga. Men det kommer nog snart i dagen. Och vad säger herr generalagenten nu?

Jag säger, svarade generalagenten, att ni är en ryslig människa! Hur vet ni allt det här?

Fröken Alexander log vemodigt.

Vissa människor ha en skarp blick och en snabb uppfattning i fråga om olyckor. De bli uppövade i barndomen. Och nu hoppas jag att herr generalagenten inte skyller mig för vidskepelse, då jag säger, att jag för olycka med mig?

Men den upprörde gamle mannen svarade:

Ni är en tossa! Jag säger det av uppriktigt hjärta! Ni är en hemsk gammal tossa! Jag tror inte ett ord, av vad ni har sagt! Och ni skrämmer mig inte med er vidskepelse!

Som ni behagar! sa fröken Alexander. Jag hoppas innerligt att jag inte ska bringa er olycka! Nu ska jag gå och språka lite med flickorna i köket och titta in hos rättarn och höra mig för här och var, så får jag kanske veta någonting närmre. Men jag säger bara: Stackars herr Brut, som ska behöva leda skallgången efter sitt eget offer! Och man kan tänka sig hur den blir ledd! Och stackars det lilla offret! Och stackars lilla hennes nåd, när hon får veta, vad som hänt! Och stackars er också, herr generalagent!

Hon reste sig, men hon hade inte tagit många steg mot lusthusets dörr, då hon råkade trampa på en murken planka, som lossnat i fogen. Plankan guppade till och välte ett litet bord, på vilket generalagenten ställt asken med den sjungande fågeln.

Ack! utropade fröken Alexander. Måtte inte den vackra fågeln ha tagit skada!

Därmed gick hon. Generalagenten åter tog med skälvande händer upp asken, öppnade försiktigt locket och fann, att hans älsklingsfågel fallit från pinnen. Den låg på burens botten med de gyllene små vingarna utbredda och halsen knäckt, så död och fördärvad som det är möjligt för en sjungande konstgjord fågel att bli.

Fröken Alexander språkade med flickorna i köket, tittade in hos rättarn och hörde sig för här och var. Hon gick också ut på stora landsvägen och träffade en del personer, med vilka hon inledde intressanta samtal. Ingen av de goda människorna visste mer än hon och de flesta visste mindre. I stället för att inhämta upplysningar blev det snarare hennes lott att meddela dylika. Och det gjorde hon gärna. Hon sa också, att

hon trodde, att förvaltaren skulle bekänna före kvällen. Var hon gick fram, lugn och mild, lämnade hon bakom sig bestörta och häpna människor. Hon gick som ryktet.

Hennes väg och vandring förde henne också förbi stallbacken. Uppklättrade på räcket vid gödselbrunnen sutto tre manspersoner och rökte cigarretter. Den ene var kusken, den andre var prästens son och den tredje var Ludwig. De unga herrarna hade slagits i fyra omgångar och vilade sig nu för den femte. Prästens son var illa åtgången, Ludwig däremot helbrägda men dorsk och ledsen, därför att saken aldrig fick någon ända. Ty så snart han fått den stackars prästpojken under sig och tilltygat honom just lagom, framstötte den slagne mellan flämt och flås: Vill du nu erkänna att du är en lögnare?

Och det kan jag inte, sa Ludwig till kusken. Jag har blivit relegerad från två allmänna högre läroverk på grund av min sanningskärlek, och hur ska jag då kunna förneka att hans far är en genomtrevlig präst?

Nej, det går nog inte det, medgav kusken.

Det bevisar, att du behöver mera smörj! flämtade prästens son. Så stod saken då fröken Alexander anlände. Hon stannade framför dem och sa:

Skulle inte de unga herrarna kunna företaga sig någonting nyttigare och mera aktningsvärt än att slåss?

Han där, svarade Ludwig vresigt, slåss för sin fars ära, och jag för min egen. Vet fröken något nyttigare och mera aktningsvärt så kläm bara fram med det!

De unga herrarna, fortsatte fröken Alexander utan att fästa sig vid hans vresighet, skulle till exempel kunna deltaga i skallgången efter den olyckliga flickan. En kedja går genom skogen, har man sagt mig, och en annan över myren.

Kors i jisse namn! skrek Ludwig. Gå de skall efter Bollan och jag är inte med!

Herrn, sa han till prästens son, ska vi leta efter tösen ett slag? Så hinner herrn komma i bättre form.

Förslaget antogs och de båda kämparna satte av över ängen och utmed vetefältets diken bort mot myren. På avstånd hördes redan ropen från den ännu osynliga kedjan, som närmade sig.

Och vad tror kusken? frågade fröken Alexander.

Kusken såg på fröken Alexander och han såg bort åt skogen och han såg upp mot herrgårn och ut över myren. Slutligen sa han:

Vad jag tror? Jag tror, att jag tiger.

Fröken Alexander lät honom då veta, vad hon trodde.

Och under allt detta slogo Larsbos klockor sina slag och angåvo sin åsikt om tiden, medan soluret hade en annan och prästens mage en tredje. Vad honom beträffar, så låg han utsträckt på gräsvallen nedanför gårdsplanen. Gässen betade omkring honom, Ludwigs jakthund hade slickat honom i ansiktet och delade nu hans läger med huvudet på hans bröst. Gården var tyst, dagen var varm, gräset var mjukt, prästen sov ostörd i två timmar.

Han vaknade till sist, han satte sig upp, han sträckte på sig och gäspade, han sa:

Det kurrar så skönt i min mage! Om gamla märken stå, så skulle det betyda, att den välsignade timmen är slagen. Och att bordet på Larsbo är dukat.

Tyvärr hade herr kyrkoherden i sina beräkningar utelämnat vissa psykologiska faktorer, som visade sig äga stort inflytande i försenande riktning. Maten var lagad, därom skvallrade själva luften, mättad med härliga dofter. Bordet i stora matsalen stod dukat, rikt på silver och kristall, blommor och karaffer, vänligt och skönt. Husets gäster, kyrkoherden, generalagenten och fröken Alexander, uppehöllo sig i dess omedelbara närhet och tante Sara strök då och då tyst genom rummet, ändrade och ordnade. Men husets värdinna, som ensam kunde uttala det förlösande ordet och göra slut på en pinsam väntan, infann sig icke och ej heller hennes väninnor. Till sist tog kyrkoherden fröken Schönthal i armen och yttrade hövligt men bestämt:

Bästa fröken Sara, färdiglagad mat förlorar för varje minut i saft och arom. Man gör orätt mot sig själv, om man inte äter den, då den är som läckrast.

Ack ja, jag vet! mumlade den olyckliga gamla damen och skyndade bort som för att åstadkomma en ändring. I själva verket saknade hon allt inflytande och kunde inte göra någonting åt saken.

De psykologiska faktorer, som kyrkoherden utelämnat i sin beräkning av måltidstimmen, var fru Olgas skiftande själstillstånd. Den långa sommardagens händelser hade frestat hennes krafter över förmågan. Efter en tämligen orolig natt hade hon stigit upp i ottan, fylld av en viss flämtande energi, som tagit sitt första uttryck i kammarjungfruns utsändande. Flickan hade i likhet med Noaks tredje duva icke återvänt, och ehuru den lilla nåden alls icke ägde en fröken Alexanders divinatoriska snille, måste hon likväl ana en olycka. Och förtretligheterna hade följt varandra slag i slag! Hon hade kastat en klocka ut genom fönstret och i otid väckt hela huset. Hon hade krossat Jan-Petters dyrbaraste konstskatt, vasen Eros, och sammansvurit sig med Ludwig för att undanröja spåren av denna olycka. Därvid hade hon överraskats av förvaltaren, och den uppjagade sinnesstämningen hade medfört en tvist, som längre fram på dagen lett till fullständig brytning. Herr Brut, som i femton år oklanderligt förvaltat det vidsträckta Larsbo, hade fått sitt avsked! Och människan hade mottagit sin dom med överdriven och alldeles oväntad tillfredsställelse; han hade utbett sig att få lämna platsen genast, han packade kanske redan sina kappsäckar. Hon stod där med sin gård, skäligen hjälplös. Saradagen uppvisade alla en Tychobrahedags kännemärken.

Men ur dessa olyckor, förolämpningar och förföljelser hade hennes själ hämtat en oanad styrka. Fru Olga hade i själva verket utvecklats med förbluffande hastighet. Klockan sex på morgonen hade hon ännu varit Jan-Petters rika och behagliga men själsligen rätt obetydliga änka. Framemot fyratiden på eftermiddagen hade själva doktor Karolina måst medgiva, att denna obetydliga person måhända upptäckt möjligheter till en ny stor rörelse i tidens anda. Bort från erotiken! En ny frigörelse, sund och ekonomisk, fri och sträng; en rörelse, som kunde få vidsträckta förbindelser med alla möjliga vetenskaper och som kunde intränga på alla mänskliga områden. Det var ju i alla fall inte småsaker! Och denna rörelse hade framsprungit ur hennes själ mellan klockan 6 f. m. och klockan 4 e. m. – i sanning en lätt förlossning! Naturligtvis var den ännu i sin linda, dess karaktär en smula obestämd, dess drag otydliga – man får inte begära för mycket – men den fanns där! Och den hade i ett slag vänt upp och ned på hela hennes liv. Hon såg i dunkel men lockande dager en framtid av tidningsartiklar, broschyrer, intervjuer, kongresser på Larsbo, agitationsresor jorden runt, förföljelse och ära, fanatiska fiender och fanatiska vänner. Hon hade icke varit professorskan Anna-Lisas dotter om hon icke funnit denna framtid uppiggande och förtjusande. Vem eller vad hade åstadkommit denna plötsliga förvandling? Ingen, intet. Naturen själv hade återinsatt henne i hennes rätta sammanhang med mänskligheten. Engång hade hon varit den stora, vetenskapliga Willmanska släktens offer på den snöda Mammons altare. Hon hade sålts som i österlandet unga flickor säljas till rika vällustingars harem. Men hon hade kämpat sig upp ur den erotiska dyn, hennes intelligens hade triumferat, hennes huvud hade segrat över hennes hjärta. Hon hade frigjort sig själv och hon skulle frigöra andra. Bort från erotiken! Vad det nu var, men inte var det småsaker!

Under sådana betraktelser och i en stundom ångestfylld, stundom glädjebävande sinnesstämning skred fru Olga till att bestämma sin middagstoalett. Hennes första avsikt var att icke vidtaga några som helst

ändringar i den svarta och nästan dystra dräkt hon bar. Men efter en blick i spegeln kom hon att tänka på, att hennes liknöjdhet för yttre bjäfs kunde uppfattas som en ovänlighet mot namnsdagsbarnet, tante Sara, och en ohövlighet mot de långväga gästerna. Med en lätt suck begav hon sig till klädkammaren. Medan hon betänksam gick från dräkt till dräkt, nästan alla svarta eller åtminstone mörka, upptäckte hon en helvit klänning undanhängd i en vrå. Hon tog fram den och betraktade den med ett vemodigt leende. Det var hennes sista balklänning som flicka, använd blott en gång. Den var omodern naturligtvis, mycket enkel och obetydligt dekolleterad men bortsett från några fåniga skära bandstumpar ganska söt. Och det enda vita i garderoben. Fru Olga sa till sig själv:

Det är vansinnigt men jag tar den, därför att det roar mig att ta den. Jag har gått klädd som en gammal nucka sedan jag gift blev. Den är väldigt kortärmad för en sån här middag, men om jag inte vågar trotsa en så löjlig fördom, så kan jag gå och lägga mig. Och Bort från erotiken med mig! Jag tar den, om den inte är för trång över bröstet och för snäv kring stjärten.

Hon ömsade och ställde sig framför spegeln. Det visade sig, att hon i det närmaste behållit sin flickfigur; endast få och små ändringar voro av nöden. Hade hon tid därtill? Hon såg på sitt ur; det stod alltjämt och gav henne inga exakta upplysningar men väl ett allmänt intryck av, att det inte kunde vara så farligt med tiden. Hon gick raskt till verket, tog fram sax och sprättkniv och sparkade kraftigt i golvet för att tillkalla Lotten Brenner, som bodde i rummet inunder. Lotten kom i underkjol och med två små röda flätor hängande och slängande kring det klotrunda huvudet. Hon betraktade klänningen; den provades ånyo och Lotten sa: Det är bäst att ta hit flickorna Willman! Hon började därför irra omkring i huset och kom även inför prästen, som vände sig bort med vämjelse. Äntligen fann hon flickorna Willman samlade i Lizzys rum, där de alltjämt diskuterade dagens händelser.

Vet ni vad! skrek hon. Olle tänker klä sig i vitt!

Allt det underliga, som dagen fört med sig, tycktes kulminera i detta utrop! Flickorna Willman sjönko ihop, deras munnar öppnades till ett uttryck av slö förvåning. Betty repade sig först, satte den sokratiska näsan i vädret och yttrade:

Jaså i vitt! Är det ännu någon, som betvivlar, att hon är kär i Casimir Brut?

En fråga, som just diskuterats.

Doktor Karolina sa:

Hon är inte kär. Jag skulle ha märkt någonting, och jag har ingenting märkt, fast jag nog haft ögonen på dem.

Hon är inte kär, bekräftade Lizzy. Men hon är ursinnig. Han har på något sätt förolämpat henne och hon vill visa honom, vem han stungit haver!

Låt oss hjälpa henne! ropade den godhjärtade Brita. Hon sprang före och de andra följde henne, trängandes och knuffandes i alla dörrar. Men då de kommo i närheten av klädkammaren, stannade de och lyssnade med återhållen andedräkt. Fru Olga sjöng! Hon hade sjungit som flicka men aldrig efter bröllopet och ej heller efter begravningen. Nu sjöng hon i sin ensamhet! Hon sjöng pagens aria ur Figaros bröllop; musikaliskt ej tadelfritt, men med känsla och hörbart nöje. Flickorna Willman trädde sakta in i klädkammaren. Där satt fru Olga vid sybordet och sprättade bort de skära banden. Hennes ansikte hade en livlig färg, hennes ögon en varm glans. Doktor Karolina, som var bestämd motståndare till kärlekshypotesen, befarade ett kroppsligt lidande.

Har du feber? frågade hon.

Nej, svarade fru Olga lugnt. Varför skulle jag ha feber? Jag står vid en vändpunkt i mitt liv och känner mig lite konstig. Jag tänker sätta på mig den här kära gamla trasan. Vad säger ni om det?

Och du mår inte illa på något sätt? fortsatte doktorn sitt förhör; men Lizzy sa:

Vi måste se, om den klär dig.

För tredje gången påtogs den halvt uppsprättade klänningen. Fru Olga vände sig långsamt runt och lät sig beskådas. Lotten gränslade sin pincené över den köttiga näsryggen och brummade sakta en ed; Betty stödde hakan i handen, försjönk i kritisk beundran; Lizzy stoppade munnen full med knappnålar och började ordna vecken; doktor Karolina, alltjämt orolig, stack handen ned på fru Olgas rygg för att känna om hon var mycket het; Brita sa:

I den där klänningen ser hon ut som en barnrumpa. Den kommer att göra susen.

Vilken sus? sporde fru Olga, tillade med skärpa: Om jag får fråga!

Inte vet jag, mumlade flickan kuvad av glöden i fru Olgas blick och majestätet i hennes hållning. De andra fortsatte i lugn men med stigande stämning sin granskning. Betty sa:

Jag hoppas du inser, att din koaffyr måste radikalt läggas om?

Det inser jag fullkomligt, svarade fru Olga. Jag måste hitta på någonting alldeles nytt och jag tror nästan, att jag har en idé. Men vem ska hjälpa mig med det?

Vi! svarade flickorna Willman; och Lizzy fortsatte:

Jag har aldrig förr skänkt Olles utseende någon närmre granskning. Faktum är, att hon är närapå vacker och att hon med små och enkla medel kan göras bländskön. Jag hoppas, pojkar, att vi alla ha en honnett ambition och veta vår plikt i ett fall som detta?

De begåvo sig alla med glatt mod, beslutsamma, ivriga, behjärtade, kunniga, idérika, väl skolade och förberedda till fru Olgas toalettrum. Några ägnade sig åt henne, andra åt klänningen, och alla visade vackra prov på nit, smak och förstånd. Efter en timmes ihärdigt tyst arbete kunde de ställa den lilla frun framför spegeln, sägande:

Nåå? Vad tycks?

Hon såg och hon log, dels av glädje vid den vackra bilden, dels för att prova ett halvt dussin löjens skiftande verkan. Hon sa:

Tjusig!

Men blev i en hast allvarlig och ängslig, utbrast:

Har någon en aning om klockan? Jag tror det är matdags. Prästen blir oresonlig om han får vänta en halv minut. Låt oss genast gå!

Då ropade flickorna Willman på engång: Fem minuter om vi få be! Bara fem! Och de störtade bort var och en till sitt rum och sitt toalettbord. Minuter förrunno i femtal, tiotal och tjogtal, ty flickornas honnetta ambition var verkligen väckt och stod i sitt flor och tog tid. Under det att generalagenten slank ur vrå i vrå med sin tystade fågel, ängsligt undvikande den olycksbringande fröken Alexander; under det att prästens mage kuttrade dovt som duvor i skogen och hans tunga med satiriska och vresiga tillrop plågade den oroligt vankande Sara; under det att Casimir satt fördjupad i gårdens räkenskaper och gång efter annan reste sig

upp för att kasta en mörk och orolig blick ut över myren; under det att de båda kedjorna skallgångsmän en efter en samlades vid Spilleboda för att med Ludwig i spetsen göra ett sista försök att återfinna den försvunna flickan, död eller levande – arbetade de fem flickorna friskt och flinkt vid fem toalettbord, obekymrade om tid och tilldragelser. Fru Olga i sin omstuvade dräkt från den sista flickbalen, obeskrivligen nätt och fin, ilade från den ena till den andra, ständigt beredd att hjälpa med råd och dåd och aldrig försummande att med nöje betrakta sin egen person i de olika speglarna. Av allt att döma hade hon för stunden glömt dagens sorger, uppskakande händelser och stora tankar.

Men när resultatet av allt detta samvetsgranna arbete, denna fantasi, idérikedom, smak, äntligen i samlad trupp infann sig i matsalen, kunde flickorna Willman inte undgå att känna en djup besvikelse. De hade icke väntat sig någon publiksuccès, väl vetande, att det icke fanns någon publik att tala om på Larsbo, och likväl hade tätatäten med den stadigt minut efter minut allt skönare spegelbilden ingivit dem en vag förhoppning om att bliva hälsade med förtjusta utrop, komplimanger, beundrande blickar. Det blev inte fallet. Prästen var fräsande förargad, generalagenten sorgsen och surögd, fröken Alexander butter och sårad av jämförelsen mellan sin egen grå enkelhet och dessa praktblommor, tante Sara blyg och nedslagen. Casimir Brut, Ludwig och prästsonen saknades. Den kolossala disproportionen mellan avsikt och verkan måste väcka en viss förstämning även hos dessa godmodiga och rappa flickor, som sannerligen inte voro rädda om besväret och som skulle ha nöjt sig med en kogubbes beundran, om den varit uppriktig. Allenast fru Olga syntes helt oberörd av det kyliga mottagandet och gick så långt i naiv självbeundran att hon frågade den farlige prästen om inte vitt klädde henne. Lyckligtvis lät han maten tysta munnen; och fru Olga vände sig nu mot generalagenten och lät de sex omsorgsfullt utprovade leendena avlösa varandra i en snabb och graciös följd. Och fastän icke ens detta gav nämnvärt resultat, föreföll hon glad och belåten. Men när Casimir Brut först efter soppan gjorde sitt inträde, rynkade hon pannan och yttrade kärvt:

Jag vet inte, hur det kan ha förhållit sig i ert barndomshem, herr Brut; men i mitt fick man lära sig att passa på måltiderna eller åtminstone be om ursäkt, när man kom för sent.

Brut svarade lugnt:

Jag har inte haft något barndomshem och är en alldeles ouppfostrad människa. Men naturligtvis ber jag om ursäkt.

Han tog plats bredvid prästen, som vände sig till honom sägande:

Att höra fruntimmer prisa punktlighet är lika rörande som att höra fan prisa evangelium. Själv har jag fått en vårdad uppfostran och därför säger jag att denna steken är god men att den säkerligen var bättre och mera lättsmält och smaklig för två timmar sedan.

Som han hade steken bredvid sig, undersökte han den noga, skar med omsorg några skivor och åt. Fru Olga tog åter sin tillflykt hos generalagenten, skänkte flitigt i hans glas och gjorde sina blickar och leenden så sinnesbedövande som möjligt. Till sist började den sorgsne gamle mannen fatta eld, han viftade med händerna alldeles som den krossade lilla fågeln viftat med vingarna, han guppade på stolen alldeles som fågeln på sin pinne, och hans falsett drillade och tremulerade.

Titta! viskade Brita till Betty. Min sju och själ får hon inte gnistor ur generalagenten!

Plötsligt avbröt fru Olga leken; hon spratt till och med uppspärrade ögon frågade hon:

Var är Ludwig?

Ja, var är Ludwig? upprepade flickorna Willman.

Fröken Alexander smålog överlägset och medlidsamt.

Damernas observationsförmåga, sa hon, är synbarligen inte särdeles uppövad. Jag kan emellertid tala om, att herr Ludwig och kyrkoherdens herr son deltaga i skallgången efter den mördade flickan.

En kvarts minuts paus uppstod, varpå de sex damerna samfällt skreko: Den mördade flickan! Den mördade flickan? Sex sopraner, en falsett och fröken Alexanders alt flödade nu över i en oredig ström av utrop, frågor utan svar och svar utan frågor. Tills med ens Casimir Bruts stämma bröt igenom det gälla larmet, mörk och skrällande som en åskknall.

Jag anhåller, att det inte pratas några dumheter!

Han tillade mera dämpat:

Flickan är inte mördad.

Jaså, inte mördad? upprepade fröken Alexander efter ett ögonblick. Och hon fortsatte med ett betydelsefullt småleende:

Kanske herr förvaltaren vet, var hon finns?

Nej, svarade han korthugget. Men jag antar, att hon kommer tillrätta. I alla händelser är det onödigt att tala om saken nu.

Sååå! inföll fru Olga. Varför skulle man inte få tala om saken?

Han såg ned på tallriken, han såg åter upp och han såg henne för en sekund rakt in i ögonen. Han svarade med ett blitt lugn och saktmod, som besynnerligt stred mot den kärva formuleringen:

Därför att jag inte vill det.

Fru Olga teg och tystnaden blev allmän. Till dess att prästen ätit så pass, att magen tystnat och han själv kunde börja tala.

Nå, herr Brut, sa han, hur känns det att lämna Larsbo?

Casimir Brut kastade en storögd blick på fru Olga, som rodnande och otålig utropade:

Varför ser ni så på mig? Jag har talat om för mina vänner att ni ska lämna oss.

Brut nickade, och vänd till prästen svarade han:

Hur det känns? Tungt. Jag har arbetat här i femton år, jag har haft min bästa tid här. Det känns tungt.

Varför i herrans namn flyttar ni då? frågade prästen.

Han svarade:

Man brukar flytta, när man blir bortkörd.

Fru Olga gav till ett rop, men doktor Karolina snäste henne med ett barskt: Tyst du! Och hon sa:

Vad vill det säga? Bortkörd? Olle har sagt oss, att ni är mer än villig att lämna Larsbo.

Har hon sagt det, genmälte Brut lugnt, så har hon ljugit.

Ljugit! flämtade fru Olga. Men han bekymrade sig inte om hennes sinnesrörelse utan fortsatte:

Om en person får höra att han är överflödig och att man vill bli av med honom, så kan han naturligtvis inte stanna. Men han går inte frivilligt. Fast det låter trevligare att säga så. Fruntimmer tycker om det, som låter trevligt.

Det är sant! medgav Lizzy. Jag för min del föredrar det som låter trevligt framför det som låter otrevligt, alldeles som jag föredrar det vackra framför det fula och det angenäma framför det oangenäma.

Och sanningen då? insköt Brut. Lizzy putade ut med munnen och sänkte ögonlocken i förnäm likgiltighet. Betty sa:

Det är lättare att skilja det angenäma från det oangenäma än det sanna från det osanna. Därför är det klokast att hålla sig till det angenäma. Risken att begå fatala misstag är väsentligt mindre.

Nej, sa Brut och sänkte huvudet så att det svarta skägget bredde sig över duken. Det är inte risken, det kommer an på. Kvinnor är inte rädda för risk; det ska man inte skylla dem för. Men de tycker inte om sanningen; de förstå sig inte på den och veta inte, vad de ska göra med den. Att hålla sig till sanningen är ju allenast att taga hänsyn till fakta och låta dem gälla, vare sig de äro angenäma eller oangenäma. Kvinnor ta bara hänsyn till hur saker och ting borde vara. I deras tycke. Om en man har en puckelryggig hustru, så tycker han, att hon är ful, vad det yttre beträffar. Om en kvinna har en puckelryggig man, så tycker hon att han är ovanligt rak i ryggen. Vilket naturligtvis inte hindrar, att hon finner andra och större fel hos honom. Men sådana som han inte har. Det finns ingenting, som de inte kan ljuga från eller till. Män kunna också ljuga, när de tvingas. Men sanningen är för dem granit; de måste spränga bort den. Kvinnor vifta bort den med näsduken.

Herrn är bitter, inföll kyrkoherden, och det skulle jag också vara om jag blivit bortkörd av en eller annan liten nippertippa. Och därmed syftar jag inte speciellt på hennes nåd utan på unga fruntimmer i allmänhet, som, då de nått en viss ålder, ersätta de ljuva kärleksorden med allahanda fraser. När en kvinna säger: Jag älskar dig! så menar hon, att vederbörande skall ta henne i famn. Men när hon säger: Rädda mänskligheten! så menar hon ackurat detsamma.

Och hur är det med männen? frågade Betty. Om en man säger till en kvinna: Vad du är vacker! så menar han: Är jag inte en ståtlig karl? Och säger han: Rädda mänskligheten! så menar han ackurat detsamma. Det finns kanske en skillnad, men den är hårfin.

Jag anhåller! smattrade plötsligt doktor Karolinas röst, skarp och olycksbådande. Jag anhåller, att herr Brut förklarar sig! Herr Bruts sorgliga erfarenhet av kvinnlig lögnaktighet är sannerligen inte vidare smickrande för oss damer på Larsbo. Vi tänker inte nöja oss med några dunkla antydningar! Var så god!

Brut svarade långsamt:

Jag behöver ju inte ha gjort mina erfarenheter på Larsbo. Jag har dem redan från min barndom. Min far och min mor voro inte gifta, men väl blev min mor gift med en annan man kort efter det jag föddes. Mor ville inte kännas vid det där. Hon ville inte att det skulle vara så. Och fastän hela byn visste, att jag var son till en dräng och inte till en bonde, tvingade hon min gamle styvfar att låtsas att jag var hans. Jag skulle rönt mindre smälek och fått färre stickord och blivit bättre behandlad, om hon satt på mig ett plakat med noggrann uppgift om min börd. Men om en kvinna kan reda sig med ett halvt kilo sanning så föredrar hon att ödsla tio kilo lögn. Har hon bränt hål på en duk, så har blixten slagit ned. Har hon krossat en tallrik, så har det varit jordbävning. Har hon begått, vad man kallar ett felsteg, så måste hela mänskligheten genast och med kraftiga medel räddas. Ty hur skulle hon kunna ha begått ett felsteg, om inte mänskligheten vore

genomfördärvad? Det blir så stort och ovåligt allting på grund av hennes starka fantasi och hennes ringaktning för små, enkla fakta. Äro de till på köpet obehagliga, så få de absolut inte existera. Hennes fantasi skänker åt obetydliga handlingar de hemskaste och omöjligaste konsekvenser. Om hennes allra minsta hemlighet förrådes, står genast världen i brand. Och det värsta är, att hennes fantasi är suggestiv och har en ovanlig förmåga att sätta annat folk i rörelse och förmå dem att begå dumheter. Låt oss ta ett exempel. Låt oss säga att en kvinna råkat ut för en jämförelsevis obetydlig malör. Hon har slagit sönder ett värdefullt föremål, till exempel en dyrbar vas –

Just i detta ögonblick inträffade en liknande olycka: fru Olga råkade knuffa omkull ett blomglas, som stod framför henne. Det var ett egendomligt sammanträffande men väckte i och för sig mindre häpnad än fru Olgas skrämda utrop:

Casimir!

Flickorna Willman, trots deras lättsinne kända för en ovanlig självbehärskning, hoppade högt på stolarna; prästen harsklade dovt; fröken Alexander öppnade munnen stort som om hon velat säga: aha! Generalagenten drog sig hastigt åt sidan, ty i fru Olgas röst låg ett energimättat hot. Men Casimir Brut yttrade lugnt:

För min del föredrar jag sanningen, behaglig eller obehaglig. Den obehagligaste sanning ställer till med mindre trassel än den behagligaste lögn.

Nu buro de tre nätta flickorna in kaffet, likörerna, cigarretterna. Under det att dessa håvor utdelades och de första rökmolnen korsades över bordet, rådde en tankediger tystnad. De häftigt uppskakade flickorna Willman började sända varandra en och annan betydelsefull blick i förening med vissa hemlighetsfulla grimaser, som bildade släktens teckenspråk. Fru Olga satt alldeles stilla och såg rakt framför sig; i den vita något ungdomliga dräkten såg hon ut som en flicka, som för första gången får vara ute bland stort folk.

Tystnaden bröts av prästen, som sa:

Ett gott ord är detta: Säg sant vad du säger, men säg inte allt, som är sant. Jag säger gärna sanningen, men jag gör det på ett belevat sätt och sårar ingen. Det är min metod. Men herrn torde inte vara i besittning av mycken belevenhet.

Jag är nog inte det, medgav Brut. Jag har inte fått lära mycket i den vägen.

Herrns barndom, fortsatte prästen, tycks också ha varit av det bedrövliga slaget. Att vara styvson till en bonde och oäkta son till en dräng, det är en dålig början. Jag antar, att herrns riktige far inte bekymrade sig stort om honom?

Han kunde inte det, svarade Brut. Han kom i fängelse, då jag var några år gammal, och han dog i fängelse.

Allt bättre och bättre! sa prästen. Törs man fråga, varför han kom i fängelse?

För mord, svarade Brut.

Jag må säga, återtog prästen efter en fundersam tystnad, jag må säga, att dylika premisser kunde ha givit en sämre konklusion än vad herrn har blivit. Men nu ska herrn berätta oss någonting om allt det där!

Nåja, sa Casimir Brut och strök skägget från bordet. Om det kan lära någon något, så kan jag väl berätta.

Då och då avbruten av prästens frågor och damernas infall förtalde han i ungefär följande ordalag historien om

HANS HINZ OCH KVINNORNA.

Hans Hinz Faber hette han, som skötte kvarnen; ägaren hette Gruber. Kvarnen låg en halvtimmes väg ovan byn, och vattnet, som drev kvarnhjulet, dämdes i byn upp i ett murat bäcken, vari kvinnorna sköljde sin tvätt. Då de sysslade härmed, föll deras tal gärna på Hans Hinz, och kvinnorna överbjödo varandra i att prisa hans kunskaper och förmågor. Om en främling lyssnat till lovsången, hade han säkerligen fått den föreställningen, att mjölnaren var en mogen man och i besittning av den rikaste erfarenhet. Det var dock icke fallet. Hans Hinz räknade blott några och tjugu år. Däremot var det sant, att han ägde utomordentliga kroppskrafter, vilket kvinnorna ej heller försummade att prisa. Han skötte ensam arbetet i kvarnen och vidmakthöll det gamla skrället, som nästan dagligen måste lappas och stöttas. Dessutom fann han tid och krafter att bistå bykvinnorna i deras oräkneliga mödor och bekymmer.

Den bland dessa, som först upptäckte Hans Hinz, var en viss fru Maturin, en änka, som sedermera blev gift med den rike bonden Joachim Brut. En augustiafton kom hon och många med henne från skördefesten i en avlägsen bergsby. Det övriga sällskapet gick kvarnen förbi utan att varsna Hans Hinz, som satt orörlig på bänken vid kvarnväggen. Väggen var grågrön av mossa, drängen gulgrå av mjöl; i skymningen sågo de honom icke. Men fru Maturin stannade och upptäckte hans ögonbryn, som svarta, breda och sammanvuxna lågo som en likkista över ögonen. Fru Maturin var trött efter dansen och gången, hon satte sig bredvid honom, i det hon frågade:

Är du inte Hansi, vallpojken? När blev du mjölnare?

Han svarade icke utan såg framför sig i skymningen, lugn med sina tankar. Det var hans fritid och han brydde sig om ingen. Då fru Maturin vilat ut, reste hon sig och bjöd farväl. Icke heller nu svarade han och hon gick utan att särdeles fästa sig vid hans ohövliga tystnad. Men om natten, då hon låg vaken utan tankar, erinrade hon sig hans mörka, kraftiga ögonbryn och hon började fundera över hans tystnad, hans ensamhet och hans ungdom, och hon gjorde sig många föreställningar om honom. Vid första tillfälle begav hon sig åter till kvarnen. Och hon upprepade sina besök. Byfolket, som ständigt höll vakt över fru Maturin, började gäckas med henne. Då tog hon illa vid sig och svarade häftigt att om det funnes många så kunniga och sedesamma ynglingar som Hans Hinz Faber skulle hon hysa en bättre tanke om männen. Särskilt framhöll hon, hur sedesamt han levde i ständig ensamhet och ständigt arbete. Häråt skrattade männen, men kvinnorna blevo nyfikna.

Redan samma höst började de vandra uppför stigen till kvarnen och gingo i skymningen över gläntan och utmed skogsbrynet, tysta som nattskärror. Han såg dem smyga sig fram mellan tallarna och stanna vid den sista närmast kvarnen, som om de väntat att han skulle ropa dem till sig. Han ropade icke. Äntligen stego de fram, hälsade och slogo sig ned. Han beredde dem icke plats och gjorde sig intet omak för deras skull.

Men när nu en kvinna för att giva sitt besök en rimlig orsak frågade honom, varför hennes ko sinade, förändrades hans sätt, ty det var en allvarlig fråga och han hade som vallarepojke samlat en hel del erfarenhet beträffande kreaturen. Han tog alltså frågan i övervägande och ansträngde sig att finna det rätta svaret. Då undergick hans ansikte en märklig förvandling. Den trumpna minen försvann, den dåsiga blicken fick liv, ögonen mörknade och förstorades, pupillerna blixtrade som svarta diamanter. Det starkaste intrycket och ett alldeles säreget gjorde hans ögonbryn, som höjdes helt sakta men slutligen så högt, att åskådaren erfor samma känsla av orolig förväntan som om hon sett en skicklig bågskytt spänna sin båge till det yttersta. Och hon fick lätt den föreställningen, att bakom ögonbrynens högspänning förefanns en andlig spänning av samma styrka.

De råd, som i detta och liknande fall blevo resultatet av drängens allvarliga övervägande, voro ingenting annat än gamla huskurer, som kvinnorna vanligen kände till förut. Icke förty började tron på hans underbara

insikter och gåvor att sprida sig och kvinnorna drogo snart den slutsatsen, att den, som kan bota djurens sjukdomar ock kan bota människornas. Mödrar förde till honom sina sjuka småttingar. Han vägrade att taga någon befattning med dem, han brummade, han förbannade, han knuffade undan dem. Men denna motsträvighet endast eggade mödrarna. En charlatan bjuder ut sin visdom; den verklige undergöraren låter däremot alltid truga sig. Ju djupare hans insikter äro, desto oginare är han själv. Och omvänt: ju oginare undergöraren är, desto djupare äro hans insikter.

En afton kom skogsfogdens Grädel. Hon var ung och ogift och hade inga barn att bekymra sig om. Då Hans Hinz såg henne komma gick han hastigt upp i kvarnkammaren, hämtande i förbifarten en skopa vatten ur rännan. Han tvådde ansikte och händer. Under tiden närmade sig Grädel tveksamt. Hon kände drängen från barnaåren, men hon hade redan hört så mycket förtäljas om hans underbara kurer, hans ensliga leverne och hans hårda och oartiga sätt mot kvinnorna, att hon närde en bävan för mjölnardrängen, som om han varit kyrkoherden själv. Dessutom var hennes ärende futtigt och löjligt. Hon hade stora fula vårtor på händerna, som varken krita eller lapis förmått utrota. Var det nu ett lyte att komma med till en undergörare?

Hon stod vid dörren och hennes hjärta klappade hårdare än hennes hand. På andra sidan dörren stod Hansi och lyssnade och gud vet, hur länge de så stodo. Äntligen tog han mod till sig och trädde ut och även Grädel tog mod till sig, framförde sitt ärende och visade honom sina stackars händer. Hansi vidrörde vårtorna helt lätt med fingerspetsarna och skakade på huvudet. Han kunde för död och pina inte erinra sig ett enda medel mot vårtor. Sedan han hastigt torkat av bänken med rockärmen, bad han Grädel taga plats. Hon satte sig och de tego, till dess att Grädel en smula otåligt sporde, om han icke ville hjälpa henne.

Vad pratar du! svarade Hansi. Är jag kanske en doktor eller en klok käring? Vad är det för dumheter? Varför kommer ni till mig med era krämpor? Och du till! Dra för hin i våld!

Men då hon helt förskräckt reste sig, tryckte han henne åter ned på bänken. Där satt hon och där stod han, båda tysta. Ända till dess att en koltrast hoppade fram till Hansi och började picka på hans stövel. Han lät fågeln hoppa upp på handen och började härma dess locktoner, varvid trasten kråmade sig på det lustigaste sätt, spretade ut med stjärten och gluckade, så att det lilla bröstet svällde upp till en stor mjuk boll. Då brusto de i skratt och fågeln flög.

Och nu började Hansi visa prov på de konster, han verkligen lärt under sina vallpojkeår och som huvudsakligast bestodo i en skicklig efterhärmning av allahanda djurläten. Sedan han sålunda och annorlunda framhållit sina förtjänster och förmågor, sprang han bort till ett urgammalt körsbärsträd, vars enda levande gren ännu bar några övermogna men saftiga bär. De befunnos vara tretton till antalet; sex gav han Grädel, sex åt han själv men det trettonde delade de sålunda, att Grädel höll dess ena hälft mellan sina läppar under det att Hansi bet till sig den andra. Då var det redan så skumt i skogen att Grädel måste återvända till byn.

När vintern kom, blev kvarnvägen svårframkomlig och det var nu endast fru Maturin, som besökte kvarnen då och då, medförande en korg fullproppad med matvaror. Likväl upphörde icke Hansi Hinz att sysselsätta kvinnornas fantasi. Några bland dem hade läst berättelser om eremiter och fromma undergörare, vilka alla levde lika ensligt och torftigt som mjölnaren. Hans bild växte i deras föreställning. Och under de långa mörka månader, då de endast sågo spåren efter hans skidor i snön och endast hörde ljudet av hans kraftiga yxhugg mot frusna stammar, blev Hansi Hinz oavlåtligen föremål för deras tankar och funderingar.

Männen i byn kunde svårligen undgå att förarga sig över allt detta prat om en mjölnardräng. De trodde sig ha funnit hans svaga sida och skyndade att angripa den: han gick aldrig i kyrkan. Följaktligen måste han vara en gudlös slyngel. Härtill genmälte kvinnorna flinkt, att han läste sina böner lika troget som någon annan, och ehuru de aldrig hört honom läsa ett enda Fader vår, voro de beredda att gå ed på hans

gudsfruktan. De läto också förstå, att de vid sina besök i kvarnen fått höra många gudaktiga och tänkvärda ord. Desslikes började de på det nedrigaste sätt häckla och svärta den stackars kyrkoherden och förmenade, att den som ville hålla sin tro i helgd, helst borde undvika bykyrkan. Männen fingo slutligen gå allena i högmässan, och förde de kvinnorna med sig, syntes på dessa som oftast spår efter tårar, örfilar och hårdragning.

Under det att kvinnorna sålunda försvarade Hans Hinz, var hans eget största bekymmer just det, att han aldrig kom i högmässan. Orsaken till hans uteblivande var enkel men avgörande: han ägde icke någon helgdagsdräkt. I de lappade, lumpna arbetskläderna, genompyrda av mjöl och liksom fernissade med beck och kåda, kunde han icke infinna sig utan att komma på skam både inför Vår Herre och skogsfogdens Grädel. Han övervägde länge och under högt spända ögonbryn frågan, hur han skulle kunna skaffa sig en anständig helgdagsdräkt. Pengar hade han inga. Hans lön utgick in natura och var så knapp att den blott räckte till drängens dagliga spis, en sorts mjölröra, som han kokte i salt vatten. Hansi Hinz funderade i sex månader och beslöt till sist att uppsöka kvarnägaren, herr Gruber, som bebodde en vindskammare i skolhuset. Besöket skulle äga rum en söndag, men redan på lördagskvällen begav han sig åstad. Natten ämnade han tillbringa i närheten av Grädels gård.

Där i byn rådde den seden att den manliga ungdomen använde helgdagsnatten till att uppsöka sina kärestor. Hansi stötte fördenskull samman med många unga män, som ensamma och tysta eller ock i sjungande flockar drogo ned mot byn. De hälsade honom med en visserligen trumpen men dock oförtydbar aktning, och för första gången njöt han sötman av att vara en betydande person. Den rike bonden Bruts ende son i första giftet, en ung och enfaldig man vid namn Henrik, lämnade till och med sin sjungande flock för att sluta sig till Hans Hinz. Och den hjärtans beskedlige token hade inom kort anförtrott Hansi sin lördagshemlighet: han ämnade uppsöka skogsfogdens Grädel!

Hans Hinz hade gärna velat fråga, om Henrik stämt möte med Grädel och om de kanske redan voro fästfolk. Men han kom sig icke för. Stillatigande och till synes oberörd gick han vid den sladdrande ynglingens sida, lagade dock så, att de båda sackade efter och snart befunno sig på ett betydande avstånd från flocken. Då stannade han plötsligt, och i det han gjorde sig fri från Henriks arm, sa han:

Du tänker gå till skogsfogdens Grädel. Men hör nu på: jag skall gå i ditt ställe.

Den förbluffade friaren sökte slå bort saken med skämt. Hansi övertygade honom dock snart om sitt allvar och kastade honom slutligen på rygg i ett vattenfyllt dike. Viss om att morsgrisen skulle återvända hem för att ömsa kläder, gick han själv raka vägen till skogsfogdens gård. Han smög sig uppför fritrappan, som förde till vinden och Grädels kammare. Han kände på dörren och fann den stängd. Nu började han härma trasten och därav väcktes ingen i huset undantagandes Grädel. Efter en stund kom hon ut till honom och de sutto sida vid sida på trappan. Hansi berättade, att han skulle gå till herr Gruber och begära pengar till en helgdagsdräkt. Grädel funderade en stund; därpå sa hon:

Du borde skaffa dig en annan och bättre plats men inte här i byn.

Det blev nu Hansis tur att fundera och efter en stund sa han:

Får jag komma tillbaka till dig, sedan allting är uppgjort med husbond?

Hon svarade:

Det blir väl, som du tycker.

Grädel gick åter in, men Hansi blev sittande på trappan. Och under det att han välvde allahanda planer för framtiden och beslöt att taga sig bort från bygden och dess dumma kvinnor, började äntligen tupparna gala.

Hansi begav sig till herr Gruber.

Gubben tog emot honom liggande på sängen utan andra sängkläder än en smutsig och trasig tageldyna. Han hade varit skollärare och först på gamla dagar blivit kvarnägare tack vare ett arv. Själv kunde han icke sköta kvarnen, och det gamla skrället skulle inte ha givit honom något som helst överskott, om han nödgats ordentligt avlöna drängen. Han hade emellertid lyckats locka till sig och fängsla vallarepojken med allahanda dunkla löften om framtida förmåner. När nu Hansi med mössan i hand, trumpen men hövlig, begärde pengar till en helgdagsdräkt, blev gubben ursinnig och överöste honom med ovett. Hade han inte lovat honom framtida förmåner?

Hansi svarade:

Husbond lovar men inte vet jag, om han tänker hålla. För resten kan jag inte vänta på det. Jag tänker gifta mig.

Herr Gruber, som just fört vattenkruset till munnen för att läska sin strupe efter ovettet, fick vattenklunken i vrångstrupen. Först sedan Hansi dunkat honom duktigt i ryggen och ruskat om honom, återfick han andan men låg en lång stund alldeles utmattad. Slutligen reste han sig med Hansis hjälp och stapplade på bara fötter bort till en kista, vari han förvarade sina papper. Överst låg ett stämplat dokument, som gubben med skälvande händer vecklade upp, och snarare ur minnet än från bladet läste han upp dess innehåll, varvid den skrovliga och gnälliga gubbrösten fick varma, nästan ömma toner.

Dokumentet var ett testamente, varigenom Gruber tillförsäkrade sin trogne dräng Hans Hinz Faber all sin kvarlåtenskap. När gubben slutat uppläsningen tillfogade han med samma ömma och varma tonfall:

Jag har tänkt på dig som en far tänker på sin son. Men du vill lämna mig gubbstackare i sticket. Så gå då, otacksamme!

Vare sig nu att gubben verkligen tänkt på Hansi som en far på sin son eller om han upprättat testamentet blott för att få njuta frukterna av den flinke drängens möda utan att i livstiden behöva ge honom någon lön, så kände sig Hans Hinz alldeles överväldigad av denna plötsligt uppenbarade godhet. Gubbens ständiga kält föreföll honom nu som ytterligare ett bevis på hans faderliga omtanke. Han böjde sig ned och kysste nattrockens ärm och gubben mottog ömhetsbeviset med en värdighet, som redan röjde den kränkte välgörarens harm. Han började korsförhöra drängen beträffande hans giftermålsplaner, och när han fick höra, att de gällde Grädel, sa han efter kort betänkande:

Att du valt skogsfogdens Grädel har jag ingenting emot. Men låt mig först tala med skogsfogden och säga honom, hur det står till mellan mig och dig. Eljest får du ett bleklagt nej, min stackars gosse. Jag däremot har nog ett och annat i den här kistan, som kan göra skogsfogden benägen att tänka på saken. Låt mig hållas och återvänd genast till kvarnen.

Allt detta yttrade han med faderlig välvilja och myndighet och så begav det sig att Hans Hinz lämnade byn utan att först uppsöka Grädel men fast övertygad om, att han lagt hennes sak och sin i de bästa händer.

För herr Gruber var det emellertid av största vikt att stryka ett grovt streck över Fabers framtidsplaner. Och den Lede själv förde fru Maturin i hans väg. Han anförtrodde henne oförbehållsamt sin ångest och lät henne förstå, att om Hansi gifte sig med Grädel, skulle han säkert lämna bygden för att annorstädes söka sig bättre utkomst. Fru Maturin visade sig vara en lika avgjord fiende till detta gifte som herr Gruber själv. Och hon var kvinna och till på köpet en van äktenskapsstifterska: hon visste råd. Hon uppsökte bonden Brut, påpekade, vilket förmånligt gifte, som här yppade sig för sonen Henrik och uppmanade honom att ofördröjligen tala med skogsfogden. Så skedde. Grädels far hade ingenting att invända mot friaren men lade

avgörandet helt och hållet i flickans hand. Grädel förklarade att hon icke kunde gifta sig med Henrik, eftersom hon hade en annan kär. Tillfrågad om denne andre vore Hansi Hinz svarade hon ingenting utan lämnade rummet. Men den påpassliga och rådiga fru Maturin följde henne, hann upp henne på gården, lade förtroligt armen kring hennes liv och förde henne ut på ängen bakom huset. Här meddelade hon henne vissa saker rörande sitt förhållande till Faber och vare sig att hon talade sanning eller osanning, fick hon flickan att inse, att hon icke hade någonting gott att vänta av Hansi. Slutet blev, att Grädel gav Henrik sitt löfte.

Bröllopet stod vid midsommar, och på själva bröllopsdagens afton fick Faber besök av fru Maturin. Som äktenskapsmäklerska hade hon suttit högt och förnämt både i kyrkan och i bröllopsgården, och brudgummens far, som var änkling, hade visat henne mycken uppmärksamhet. Men då dansen skulle börja, hade hon försvunnit från bröllopsgården och satt redan på bänken bredvid Hans Hinz. Hennes hjärta dunkade hårt; likväl dolde hon sin oro under leenden och ett oavlåtligt surrande prat. Hon skildrade bröllopet och hela brudföljet och kom till sist till bruden. Hon sade, att Grädel varit den gladaste och lyckligaste flicka man väl någonsin sett under brudkronan.

Under allt detta pladder bevarade Faber sitt lugn och sin tystnad. Hon dristade fatta hans hand och flyttade sig tätt intill honom. Han lät henne hållas. Efter en stund reste han sig och gick in i kvarnen. I förstone ryckte hon till som om hon fått ett slag i ansiktet. Hon satt några ögonblick stilla och stirrade framför sig. Hennes kropp skälvde, hennes händer darrade. Men då hon reste sig för att gå, märkte hon, att Hansi lämnat kvarndörren öppen. Nu smålog hon och suckade och hennes ögon blevo för heta för tårar. Sakta och tyst steg hon in i kvarnen och reglade dess dörr bakom sig.

Efter detta skötte Faber kvarnen lika flitigt som tillförne utan att någonsin besvära herr Gruber med någon anhållan om lön. Bykvinnorna försågo honom med så mycken och välredd mat, att hans stora, starka kropp säkerligen skulle ha blivit alldeles övergödd, om han icke späkt den med allt hårdare arbete. Utan tvivel skulle de också ha försett honom med kläder och kontanter, om han blott velat mottaga sådana gåvor. Men dylikt avvisade han bryskt och ibland hårdhänt nog. För resten bekymrade han sig inte stort om kvinnorna utan lät dem hållas, komma och gå som dem behagade. Likväl fordrade han, att de ej besvärade honom med fåfänga besök. Kommo de icke med allvarliga frågor, som krävde sinnrika svar, eller med bön om hjälp i någon kinkig belägenhet, kunde de vara vissa om att bli illa mottagna. Men då kvinnans liv städse är fyllt med många om också icke alltid stora bekymmer, saknade de aldrig förevändning att taga plats vid hans sida. Även sin syndaångest och sina religiösa tvivelsmål och grubblerier började de anförtro honom. Och under det att Hans Hinz bakom långsamt stigande ögonbryn begrundade den kvistiga saken, gavs det tillfälle att gripa och smeka hans händer och värma hans blod. Sedan han besvarat frågan i ord och vändningar, som med tiden blevo alltmera djupsinniga och svårförståeliga ej blott för kvinnorna utan även för honom själv, steg han vanligen upp och gick in i kvarnen. Stängde han dörren bakom sig, återstod för kvinnan ingenting annat än att besviken och förödmjukad smyga dädan. Lämnade han åter dörren på glänt, kunde hon följa honom.

Slikt måste givetvis väcka stor förargelse i bygden dels bland männen dels och i ännu högre grad bland de ärbara kvinnor, som ej smittats av den besynnerliga »kvarnfebern». Kyrkoherden uppmanades att inskrida mot ofoget, men åldern hade gjort den förträfflige mannen bekväm och obenägen att påtaga sig en så kinkig sak. Han urskuldade sig med att Faber trots sina signerier och vidskepliga utläggningar icke gjort sig skyldig till något verkligt kätteri. Och det sjukliga svärmeriet för hans person skulle slockna desto förr, ju mindre man blåste på det. Slutligen och då Fabers rykte vunnit sådan spridning, att folk från fjärran socknar uppsökte honom, blev den beskedlige gubben alldeles förskräckt, kröp till kojs och förebar sjukdom. Då inträffade följande.

En hustru kom till Faber och bad honom stötta hennes hönshus, vars gavel tryckts in av snöns tyngd. Hansi svarade: Bed din man! Vartill kvinnan genmälte:

Du pratar! Vore inte min man ett kräk, skulle jag inte komma till dig. Dessutom har han farit till staden med en kalv och vänder inte tillbaka, förrän han supit upp pengarna. Jag är ensam på gården.

Hansi lovade att hjälpa henne och fram mot kvällen infann han sig mycket riktigt med en stock över axeln. Han skred genast till verket. Men nu bar det sig inte bättre, än att bonden återvände hem tidigare än hustrun förmodat. Då han varsnade den ökände mjölnaren på sin gård, tumlade han ur släden och vacklade på ostadiga ben fram mot Faber. Denne nickade en tyst hälsning och fortsatte att arbeta. Bonden stod en stund och betraktade honom med rusiga, blinkande ögon; så fann han trots ruset rådligast att göra upp saken med hustrun. Han raglade således in i huset och snart hörde Faber ett förfärligt kattrakande därinifrån. Alldeles oberörd härav fullbordade han sitt arbete och återvände helt lugnt till kvarnen. Knappt hade emellertid hustrun med eder och bedyranden nödtorftigt lugnat mannen, förrän hon smög sig ut för att möta Hansi. Hon sökte honom förgäves, och nu blev det hennes tur att bryta ut i raseri. Hon störtade in till mannen, som redan låg och snarkade på träsoffan, drog honom i håret och överöste honom med skymfliga tillmälen, i det hon med skamlös öppenhet tillstod, att hon lockat dit Hansi för att vara ensam med honom om natten. Hon ryckte den halvsovande fyllbulten från soffan, släpade honom ut genom dörren och vräkte honom i en driva.

En halvtimmes sömn i snö och kyla kom mannen att nyktra till. Han reste sig för att gå in men fann dörrar och fönsterluckor stängda. Genast tog han för givet att hustrun låst sig inne med Hansi. Sedan han förgäves dunkat på porten, måste han söka tak över huvudet hos grannas, där han gråtande och svärjande förtalde sin olycka. Följande dag bars händelsen fram till kyrkoherden och denna gång kunde han icke vägra att inskrida. Åtföljd av några bland byns äldsta anträdde han med tungt hjärta vandringen till kvarnen. Men Hansis väninnor, som underrättats av hustrun, beslöto att icke lämna honom i sticket. De bröto upp i samlad flock och följde på något avstånd männen.

Faber, med mössan i hand, lyssnade tålmodigt och undergivet till kyrkoherden, som tillvitade honom intrång i en aktad mans hem och kanske i hans äkta säng. Då kyrkoherden tystnat, redogjorde han lugnt och fåordigt för händelsens verkliga förlopp. Han hade hjälpt kvinnan med att stötta hennes hönshus och efter slutat arbete hade han återvänt hem. Han kunde till och med namngiva ett par personer, som han mött på hemvandringen. Kyrkoherden och de äldsta stodo där ganska förlägna men icke så kvinnorna. Nu ingrepo de och skrädde icke orden, varken då de prisade Fabers duglighet och hjälpsamhet eller då de skildrade byamännens ömklighet och svartsjuka. Snart började de krydda sitt rappa snatter med ordlekar och grovkorniga anspelningar, som visserligen voro obegripliga för den beskedlige kyrkherrn men som alldeles förbryllade honom. Hans följeslagare fingo icke en syl i vädret och till råga på olyckan kunde några bland dem icke motstå kvinnornas mustiga skämt utan brusto i flin. Även Faber smålog, och trots hans alltjämt vördnadsfulla min kunde man se att han gonade sig åt sina vedersakares förlägenhet.

Men plötsligt ryckte mjölnaren till och drog sig hastigt bakom dörren. Strax därpå trädde han åter ut och stod där till synes lugn men med så tung och mödosam nästan flämtande andhämtning att det till och med väckte kyrkoherdens uppmärksamhet. Han harsklade sig och började att en smula stammande göra några allmänna betraktelser. Men han hade en stark förnimmelse av att ingen och allra minst Faber lyssnade. Han såg alla blickar riktade åt samma håll och nu upptäckte han i gläntan en kvinna, som vandrade uppför stigen. Han igenkände bondsonen Henriks hustru, Grädel.

Och Grädel, som hade ett ärende till byn ovanför kvarnen, gick stillsamt och tyst förbi kyrkoherden och hans åhörare, oveten om vad som försiggick, förlägen och sorgsen, då hon mötte Hansis blick som oavlåtligt följde henne.

Prosten lyckades emellertid forma sitt tal så, att det varken gav Faber full upprättelse eller helt fördömde honom. Ganska nöjd med sin prästerliga diplomati lämnade han kvarnen, följd av männen. När Hansi sett Grädel försvinna, steg han in och reglade dörren bakom sig. Då begåvo sig även kvinnorna ned mot byn. De

gingo tysta och stillsamma som Grädel.

Mötet mellan kyrkoherden och drängen, då Grädel gick förbi, blev en bidragande orsak till de följande olyckorna, mordet på herr Gruber, den stora processen, Fabers dom. Redan några dagar efter mötet hettes det i byn, att prästen dragit ut för att omvända Faber, men att han själv i dess ställe blivit omvänd. Ännu några dagar senare visste man berätta, att den gamle prästen fallit till drängens fötter, kysst hans händer och gråtande bett om hans välsignelse. Frågade man ryktesspridarna, till vilken ny eller gammal lära Faber skulle ha omvänt prästen, kunde de visserligen ej giva besked men läto sig ej heller förbluffas utan svarade: Skulle prästen ha fallit på knä om han icke blivit omvänd? Tog man åter frågorna i en annan ordning och sporde, om det verkligen var troligt att den vördnadsvärde prästen knäböjt inför drängen, svarades med ännu större trosvisshet: Icke inför Faber knäböjde han utan inför den gudomliga sanningen.

De äldste, som bevittnat mötet, gåvo knappast klarare besked. Ingen hade sett något knäfall, men prästen hade varit upprörd och förvirrad och hade snarare prisat än klandrat Faber. Därtill kom, att den lilla episoden med Grädel, den plötsliga, förväntansfulla tystnaden, Fabers beteende och utseende snart blev märkligare i deras minnen än i verkligheten. De tyckte sig förstå att någonting egendomligt just då inträffat, men för dess art och väsen kunde de ej redogöra. Kyrkoherden själv var väl den ende, som kunnat giva klart besked, men den gamle herrn hade fått mer än nog av hela saken. Han gick åter till sängs, fast besluten att ej visa sig förrän historien råkat i glömska.

Kvinnornas och deras medlöpares vittnesbörd fick därför stå tämligen oemotsagt, och härav begagnade sig fru Maturin för att förmå Faber att framträda som Ordets förkunnare och Guds man. Det är möjligt att hon verkligen hade en dunkel tro och ännu dunklare föreställningar om hans mission, men dessutom ägde hon ett alldeles särskilt skäl att omgiva honom med en mystisk gloria. Hon var sedan någon tid förlovad med bonden Brut, Grädels svärfar, och man visste, att det brådskade med bröllopet. Man visste också eller trodde sig veta, att upphovet till denna brådska ej var den blivande brudgummen utan just Hansi Hinz. Och denna slutsats drog man av fru Maturins täta besök i kvarnen. För henne blev det således angeläget att giva dessa besök en förklaring: hon hade suttit vid den nye mästarens fötter, hon var hans första lärjunge.

Detta ståtliga bedrägeri eller självbedrägeri stötte emellertid på ett obevekligt hinder: »mästaren» vägrade bestämt att vidkännas några andliga gåvor av denna utomordentliga art. Han ville inte höra talas om slika dumheter; han var en olärd dräng och visste litet om de heliga tingen. Den listiga fru Maturin vek för detta hinder och slog in på en annan väg. Hon skulle göra honom till »mästare» mot hans vilja. Hans beundrare och anhängare, bland vilka numera räknades ej så få män, voro tillräckligt talrika för att bilda en liten menighet. Fru Maturin skulle på lämplig dag föra dem till kvarnen, och då Faber plötsligt stod ansikte mot ansikte med så många troende, skulle han väl kunna förmås att yttra några uppbyggliga ord. Och därmed vore en god början gjord.

Hansi Hinz visste alltså ingenting om fru Maturins förberedelser, men hur hemligt hon än bedrev dem, nådde dock ryktet därom herr Grubers öron. Gubben greps av en utomordentlig förskräckelse. Skulle hans dräng bli predikant? Med andra ord lämna honom och kvarnen i sticket! Det gamla människovraket hade alltför länge levat av den unge mannens krafter för att icke uppfatta en sådan förändring som en grov kränkning av hans egen rätt. Han linkade och skuttade i en sorts haltande trav upp till kvarnen och började på äkta skolfuxmaner överösa drängen med förebråelser för otacksamhet, lättja, slarv. Slutligen förbjöd han honom utan vidare att uppträda som predikant. Faber begrep ingenting men gubben skrek:

Hycklare! Du vet mycket väl, vad jag syftar på. Men jag skall göra ett slut på det här alldeles som jag gjorde slut på den dumma historien med skogsfogdens dotter.

Faber hade som alltid, då husbonden bannade, stått med mössan i hand, tyst och vördnadsfull. Och varken

hans hållning eller uppsyn förändrades, när han yttrade:

Det var således husbond, som gjorde slut mellan mig och skogsfogdens Grädel?

Herr Gruber hade förrått sin hemlighet. Han blev besinningslöst rädd. I stället för att svara skrek han:

Akta dig! Jag kan riva sönder testamentet när jag behagar!

Faber stod en stund och funderade; därpå tog han ett steg fram mot gubben, stannade och sa:

Hur skulle husbond kunna göra det? Jag har tjänat utan lön. Det vore orätt. Husbond skulle ångra sig.

Hotar du! skrek herr Gruber och plötsligt rusade han fram till drängen och började hamra löst på honom med sina utmärglade, maktlösa nävar. Faber gitte inte värja sig, men gubben, som kände den unges svällande och hårda muskler under den tunna rocken, sprang i full förskräckelse på dörren, svärjande och bedyrande att drängen velat mörda honom. På vägen mötte han Grädels man, Henrik, och skildrade för honom händelsen på sitt sätt utan att likväl vinna vare sig tilltro eller medlidande.

Förberedelserna för mötet, som skulle förvandla mjölnardrängen och kvinnotjusaren till underman och andlig ledare, bedrevos fram på sommaren mera öppet. Utsocknes män och kvinnor kommo till byn och hystes av Fabers anhängare. Fru Maturins plan blev allmänt känd och även herr Gruber fick veta, att man ämnade överraska Faber och locka honom att framträda inför menigheten. Herr Gruber såg sig då ingen annan råd än att trots sin rädsla gå till kvarnen.

Han fann drängen på hans vanliga kvällsplats och som vanligt reste han sig och hälsade husbonden genom att stryka av sig mössan. Gruber framförde genast sitt ärende och sitt förbud. Han svarade fogligt, att han icke skulle låta locka sig till mötet. De stodo en stund tysta bredvid varandra, gubben flåsade ännu efter vandringens mödor och även den unge andades tungt. Gubben steg in i kvarnen och ropade åt drängen att följa efter. Alldeles som vanligt fann han många ting att klandra och skrek sig hes för att överrösta dånet. Hans skrek till svar, att han ingenting kunde höra, och då han hade allvarligare saker att tala med husbond om, föreslog han, att de skulle stiga upp i kvarnkammaren. Gubben samtyckte och de klättrade uppför stegen.

I kammaren, vars fönster endast var en fotshög glugg, var det redan nermörkt. Gubben gick fram till gluggen, Hans stod kvar vid luckan.

Husbond – började han, men rösten stockade sig. Gubben ropade:

Kom hit! Jag hör dig inte.

Långsamt och med sänkt huvud steg Hans fram till honom och utan att höja blicken från golvtiljorna frågade han, om Gruber verkligen stode fast vid, att han när som helst kunde riva sönder testamentet. Gruber jakade.

Då, sade Hans, är det så gott, att jag lämnar kvarnen redan i morgon, eftersom jag inte längre kan tro husbond på hans ord. Jag har tjänat länge nog utan lön.

Gruber svarade:

Bra! Bra! Jag ska riva sönder pappersstrunten den kväll i kväll.

Efter en stund sade Hans med grötig röst, som Gruber till sin förvåning och lättnad trodde vara dov av tårar:

Jag skulle nog inte gå ändå, om jag inte vore tvivlande på att papperet finns. Husbond har nog redan bränt

det.

Gruber svarade:

Fårskalle! Följ mig hem, så ska jag visa dig att det ligger i min kista. Men nu litar jag inte längre på dig ditt otacksamma kräk. Gå din väg! Jag skall nog finna en annan. Och så snart jag kommit hem, ska jag riva sönder eländet och bränna var bit.

De stodo en stund tysta; Gruber vände sig från gluggen. Plötsligt skrek han till:

Vad står du och bligar i golvet? Se på mig!

Hans grep honom i armen, icke särdeles hårt men med ett grepp, som föreföll gubben olösligt. Han sa:

Husbond kommer icke hem.

Åter stod de en stund tysta. Gruber gjorde icke något försök att slippa lös. Hans tankar blevo hastigt klara och besinningsfulla. Han insåg att han med våld eller hot ingenting förmådde. Han började tala med en bildad mans tonfall och ordval, någonting som han eljest för länge sen lagt bort.

Min käre gosse, sade han, du har tydligen missförstått mig grundligt. Du borde ju ändå känna mitt humör och veta, att jag pratar i vädret, då gallan sätter åt mig. Jag har aldrig ett ögonblick tänkt rygga mitt ord. Vad har jag gjort, eftersom du misstror mig? Tänker du kanske på den där historien med Grädel? Jag svär vid allt vad heligt är –

Han tvärtystnade; greppet kring hans arm hade plötsligt hårdnat till och lät honom förstå, att han råkat in på en farlig väg. Efter ett ögonblick fortsatte han, resonerande, lugnt, klart, kallt:

Nå. Låt vara att du misstror mig. Det kan jag förstå. Du misstror mig, jag misstror dig, du misstror mig, det brukar så vara. Och det skadar inte, det är nödvändigt här i livet att gå omkring med en viss portion misstro i västfickan. Men det finns ju lag och rätt. Jag kan låta inregistrera testamentet. Eller ännu bättre! Jag kan i morgon dag sätta upp ett gåvobrev. Jag skall skriva konceptet, så snart jag kommit hem –

Hans upprepade entonigt:

Husbond kommer inte hem.

De tego.

Plötsligt sjönk gubben ihop och Hans måste slå armen kring hans liv. Med huvudet slappt vilande mot drängens bröst, viskade herr Gruber:

Min käre gosse, jag försäkrar dig! Jag talar i ditt eget intresse. Du får i alla händelser ingen glädje av det. Betänk! Så snart man fått veta – du kommer i fängelse –

Han svarade:

Jag har tänkt ut det så, att ingen ska få veta något.

Han bar den halvt medvetslöse gubben bort mot luckan. Ännu engång började herr Gruber viska:

Min käre gosse, jag begriper inte – varför tror du mig inte på mitt ord? Jag förstår alltsammans. Vi måste tro varandra. Det är nödvändigt. Så snart jag kommit hem, ska jag visa dig – hur orätt du har –

Hans upprepade:

Husbond kommer inte hem.

Samma afton var Hans Hinz synlig på en gård söder om byn. Han hade ett obetydligt ärende och avlägsnade sig efter några minuter. Vid elvatiden knackade han på hos den kvinna, vars hönshus han stöttat, och bad att få stanna där över natten. Han berättade varifrån han kom och sade att han redan i gryningen skulle fortsätta upp till kvarnen. Både kvinnan och mannen räknades numera bland hans anhängare. De kunde icke nog fröjda sig åt den ära, han gjorde deras hus, och hustrun ville bädda åt honom i storstugan, men gästen föredrog att ligga hos de andra i köket. I dagbräckningen avlägsnade han sig.

När fru Maturin och hennes vänner, i allo ett sjuttiotal, drogo upp mot skogen, mötte de honom på väg nedåt byn. Han berättade, att han vid sin hemkomst tidigt om morgonen funnit gubben Gruber liggande död vid kvarnkammarstegens fot. Antagligen hade gubben sökt honom i kvarnen, och då han icke funnit honom, klättrat uppför stegen, på återvägen hade han i mörkret trampat fel, störtat ned genom luckan och brutit nacken. Den bestörta skaran följde honom upp till kvarnen, där de funno herr Gruber i det läge och den ställning, drängen beskrivit.

Men redan samma afton häktades mjölnardrängen Hans Hinz Faber som skäligen misstänkt att hava vållat sin husbondes död. Visserligen kunde han prestera ett sorts alibi, men då Gruber bevisligen lämnat byn redan vid sextiden och då Faber anlänt till den omtalade gården först efter klockan tio, syntes detta alibi skäligen svagt. Vem som lett myndigheternas uppmärksamhet på det misstänkta fallet, förblev hemligt, men ryktet utpekade Henrik, Grädels man. Grädel själv skulle ha sänt honom i ett ärende till kvarnen, dit han anlänt vid åttatiden. Han hade funnit dörren reglad, men kvarnverket hade varit i gång. Och då han för att vila och fundera slagit sig ned på bänken hade han satt sig på någonting mjukt, som visade sig vara Hans Hinz' mössa. Eftersom drängen icke hade flera mössor än denna och eftersom han säkerligen ej vandrat barhuvad halvmilen ned till bondgården, hade han sannolikt befunnit sig i kvarnen och sålunda i varje fall träffat sin husbonde före dennes död, ett sakförhållande, som han dock envist förnekade.

Fabers rättegångsbiträde hette Schüler, en kunnig och skicklig jurist men ständigt förföljd av en besynnerlig otur. Ett kvickhuvud hade döpt honom till »den förlorande partens advokat» och tack vare detta bedrövliga renommé fick han vanligen nöja sig med mer eller mindre tvetydiga uppdrag. I fallet Faber tycks han ha vädrat möjligheten till en »stor» rättegång. Saken föreföll visserligen enkel. De för den anklagade graverande omständigheterna voro överväldigande och mot dem kunde han endast uppställa ett mycket svagt alibi. Men herr Schüler hade vid ett besök i byn gjort en bekantskap, som ingivit honom vissa förhoppningar om att kunna slå ett stort slag – han hade lärt känna fru Maturin.

Herr Schülers taktik gick ut på att framställa Faber som en folkledare och ett offer för kyrkliga intriger. Tyvärr stämde den anklagades uppträdande inför rätten illa överens med denna bild. Faber hyste en fast förtröstan till sitt alibi. Indicierna hopade sig, men han trodde sig kunna parera dem med de lättsinnigaste lögner. Han tycktes uppfatta förhören som ett spännande spel och var tydligen stolt över att sitta inne med den avgörande trumfen: sanningen. Han bemötte åklagare och vittnen medlidsamt, ironiskt, överlägset. Och han som tillförne sällan eller aldrig skrattat eller ens smålett, kunde nu brista i gapskratt vid någon fråga, som syntes honom särskilt dum och meningslös.

Ni tro mig ju inte i alla fall! skrek han. Men det är nödvändigt att vi människor tro varandra. Det är det enda nödvändiga. Ni pratar alldeles för mycket! Man fångar inte sanningen som man fångar en ekorre genom att ställa sig under trädet och smacka!

Trots domarens tillrättavisningar upprepade han gång på gång dylika fraser med ohöljd ironi i min och tonfall. Åhörarna voro därför till en början ganska ense i sina omdömen om den anklagade: han var en typisk förbrytarnatur och en lögnare av födseln. Sanningen att säga gjorde han ett allt annat än angenämt

intryck. Den vackre bypojken hade i fängelset hastigt förändrats och ingalunda till sin fördel. Den rikliga fängelsekosten i förening med det ovana stillasittandet hade kommit både kropp och ansikte att svälla upp till blekfet pussighet. De förut väderbrynta kinderna voro nu mjölvita och mot denna sjukliga blekhet stack ögonbrynens breda, svarta rand av på ett sätt, som gjorde ett hotfullt, brutalt, obehagligt intryck. Därtill kom att hans uppträdande för varje ny rättegångsdag blev alltmera egenkärt och övermodigt. Den ståtliga och praktfulla domsalen med dess ständigt tätt besatta åhörarbänkar gav honom en högst överdriven föreställning om hans egen betydelse. Särskilt roade det honom att vara föremål för så många rikt utstyrda damers uppmärksamhet. Kvinnorna äro sig överallt lika, tänkte han. Hade jag varit mjölnare i staden, så skulle de där fina damerna ha suttit uppradade på mina mjölsäckar.

Första rättegångsdagen inträffade ingenting anmärkningsvärt undantagandes att herr Schüler sökte jäva åklagarens huvudvittne, bonden Henrik, Grädels man. Vittnet hade länge visat den anklagade uppenbar ovänskap, förorsakad av svartsjuka. Då han emellertid ej mäktade styrka sitt påstående – den anklagade själv utbrast i förargad och myndig ton: Det är lögn! Henrik har aldrig haft orsak till svartsjuka – avslog rätten hans begäran. Åklagarens seger visade sig dock följande rättegångsdag som ett nederlag. Vittnet Henrik svävade betänkligt på målet. Då utropade herr Schüler:

Unge man, inför rätten kan ni tala tryggt. Hit sträcker sig inte svartrockarnas inflytande.

Högeligen förargad genmälte åklagaren att han icke ämnade tåla, att försvarsadvokaten framställde alla misshagliga vittnen såsom varande tubbade och skrämda av prästerna. För att mota denna tadelvärda taktik skulle han inkalla byns kyrkoherde som vittne. Herr Schüler svarade patetiskt:

Jag skulle ha kommit min ärade kollega i förväg härutinnan, ifall jag icke nyligen underrättats om att kyrkoherden för en vecka sedan slutade sin jordiska vandring. Han står nu inför en domare, som ser klarare än vi i denna sak.

Den oväntade nyheten från byn och advokatens patetiska tonfall rörde Hansi; hans ögon tårades och några sparsamma droppar runno utför kinderna. Den påpasslige herr Schüler vände sig till sin klient och yttrade högt:

Jag har hållit det hemligt för er, min käre vän. Han var er fiende men jag visste, att ni skulle bli bedrövad.

Den lilla episoden och advokatens medlidsamma ord verkade på åhörarna till den anklagades förmån. Och det därefter följande korsförhöret med vittnet Henrik gav dem en alldeles ny syn på saken. Henrik förnekade, att kvarnen varit i gång den ödesdigra aftonen, och vad mössan på bänken beträffade, så kunde den likaväl ha tillhört herr Gruber som Faber. Vidare sade han sig icke känna till någon oenighet mellan husbonde och dräng; tvärtom hade han hört herr Gruber lovorda Faber.

Förbryllad av sitt huvudvittnes beteende vände sig åklagaren till rätten med anhållan om att vittnet måtte hänvisas till sin själasörjare i och för en tydligen nödvändig undervisning om vittnesedens betydelse. Herr Schüler insköt:

Åklagaren vill kanske jäva sitt eget vittne? Gärna för mig om han blott vidgår, att det är just på detta vittnes utsago, han byggt sin anklagelse. Personligen har jag efter detta fått en vida högre tanke om vittnets karaktär och sanningskärlek. Han står för mig som en man, hos vilken sanningskärleken segrat över futtiga hänsyn –

Denna vackra harang avbröts av ett skallande skratt. Hela församlingen ryckte till och vände sig mot den anklagade. Det var verkligen han, som skrattade och skrattade för full hals. Bestörtningen blev stor, förargelsen större. Herr Schüler motade båda med ett raskt ingripande. Han sa:

Jag har redan förut velat påpeka en omständighet, som vållat mig stora bekymmer. Min klients fysiska och

framför allt psykiska hälsa har den sista tiden betänkligt försvagats. Fängelseluftens deprimerande inverkan har ruinerat även dessa robusta nerver –

Förhandlingarna avbrötos, den anklagade återfördes till sin cell, fängelseläkaren tillkallades. Han fann inga som helst symtom av någon nervsjukdom. Tillfrågad varför han brustit i skratt svarade Faber:

Kan man göra annat? Jag vet inte, vem som ljuger värst min advokat eller den andre!

Minnet av advokaternas ordstrid kom honom åter att brista i skratt, men denna gång kulminerade skrattet i ett våldsamt hostanfall. Han strök sig med handen över mun och visade läkaren en blodblandad upphostning. En undersökning med stetoskopet gav vid handen, att den ena lungan var rätt hårt angripen. Mikroskopet visade närvaron av tuberkler i upphostningen. Faber överfördes till fängelsets sjukavdelning. Hans tillstånd var dock icke sådant att man behövde göra något uppskov i förhandlingarna.

Så stod saken, då herr Schüler förde bykvinnorna i elden. I trots av att de gåvo sina uppgifter i så likalydande vändningar, att åklagaren föraktfullt talade om »herr Schülers formulär», blevo dessa förhör ej enformiga. Var och en gav sin berättelse ett särdrag, betecknande för vittnets karaktär, omständigheter och behov. En kvinna hade hoppats, att Faber skulle utrota superiet i byn; en annan att han skulle taga sig an de misshandlade kvinnornas sak; en tredje hade hoppats bli botad för ett årslångt lidande; en fjärde hade sökt och vördat honom på grund av hans djupa insikter i naturens skilda riken. De flesta sade sig dock av Faber vänta ett klarare gudsord än vad kyrkan skänkte. Så hade var och en hängt sina särskilda önskningar på honom och smyckat honom med egenskaper och förmågor alltefter eget behov. Hans Hinz lyssnade till lovsången med synbart behag.

Och än engång brast han i skratt, men nu drunknade hans skratt i hela församlingens. En flicka, vars förstånd tydligen ej hörde till de skarpaste, hade i svärmiska ordalag prisat Hansi såsom den, vilken kunde göra envar lycklig och i all synnerhet kvinnorna. För att göra slut på hennes tvetydiga svammel, frågade herr Schüler kort och torrt, om hon trodde Faber vara i stånd att slå ihjäl en människa, vartill flickan i förnärmad ton genmälte:

Å bevars! Ett dussin om det kniper!

Hennes stolthet över hjältens kroppskrafter och hennes okänslighet för frågans moraliska betydelse framkallade en stormande munterhet. Domaren hotade att låta utrymma salen och då lugnet återställts, kallade herr Schüler fram sitt huvudvittne: fru Maturin.

Hon stod vid vittnesskranket och höll sig krampaktigt fast vid dess spjälor. Redan hennes röst och tonfall, då hon avlade eden, lät församlingen ana att det här var fråga om ett viktigt vittnesmål. Domaren gjorde några inledande frågor, som fingo knappt hörbara svar. Vänd till honom yttrade nu herr Schüler:

Jag önskar veta, var vittnet uppehöll sig den ödesdigra dagen mellan klockan fem och halv tio eftermiddagen.

Domaren upprepade frågan, fru Maturin svarade lågmält men fullt tydligt: I mitt hem.

Var ni ensam? frågade herr Schüler. Fru Maturin kröp ihop och drog schalen tätare omkring sig. Domaren upprepade frågan; hon svarade:

Min man hade farit till staden.

Herr Schüler visade tydligt att han icke var nöjd med svaret och lika tydligt, att han själv kände sig brydd. Han strök sig med handen upprepade gånger över ansiktet. Plötsligt gick han på tåspetsarna bort till

domaren och viskade honom något i örat. Domaren spratt till och blickade häpen upp på herr Schüler. Därpå nickade han och sade, i det han åter vände sig mot vittnet:

Ni ska inte kringgå frågan! Var ni ensam i ert hem?

Fru Maturin svarade hastigt och en smula sluddrande:

Hansi Hinz var hos mig.

Den anklagade smålog halvt förbluffad, halvt medlidsam. Det föreföll honom som om orden fladdrat fram genom tystnaden likt ostadigt vinglande, svarta små fjärilar.

Herr Schüler fortsatte:

Kan ni erinra er, vid vilken tid er man lämnade gården?

Fru Maturin hade emellertid återfått sitt lugn och svarade alltjämt vänd mot domaren, högt och tydligt:

Han for med femtåget.

Och när infann sig den anklagade?

Strax efteråt. En kvart kanske.

Visste han på förhand, att er man skulle lämna gården?

Ja.

Herr Schüler gav svaret tid att verka; därpå vände han sig till domaren och yttrade:

Först för tre dagar sedan infann sig vittnet i min bostad och avlade denna bekännelse. Då jag förebrådde henne, att hon så länge förtegat en omständighet av avgörande betydelse, svarade hon att hon i det längsta velat skona sin man. Jag önskar nu få bekräftat, att det var denna finkänslighet eller fruktan, som vållade hennes förtegenhet.

Domaren behövde några minuter för att formulera den kinkiga frågan. Redan innan den framställts fick den ett slags svar: en ljudlig, stönande suck. Domaren vände sig förargad mot åhörarna, men den tillämnade förebråelsen stannade på tungan. Fridstöraren, som satt på främsta åhörarbänken, var en stor, kutryggig gammal bonde med slätrakat rödlätt ansikte, fru Maturins man. Han höll de knutna nävarna hårt pressade mot munnen, som om han velat hejda än flera suckar. Domaren vände sig åter till vittnet.

Hade ni någon giltig orsak förmoda, att den anklagades besök i ert hem skulle vålla er man vrede eller sorg?

Fru Maturin svarade med naiv uppriktighet:

Det är klart; det förstår man.

En spjuver bland åhörarna ropade: Tacka tusan för det! Han fördes genast ut ur salen men hans dumma skämt väckte varken löje eller ens någon uppmärksamhet. Spänningen var alltför stark. Domaren fortfor:

Hur länge uppehöll sig den anklagade i ert hem?

Han gick en kvart över nio.

Hur kan ni så precis erinra er klockslaget?

Jag såg flera gånger på klockan. Hansi hade ärende till en gård söder om byn och han kunde inte komma dit senare än tio.

Vet ni, om den anklagade gick direkt till den där gården, sen han lämnat ert hem?

Jag följde honom en bit på väg.

Mötte ni någon under vägen?

Fru Maturin tycktes rannsaka sitt minne; slutligen jakade hon och namngav tvenne kvinnor.

Kunde den anklagade uppehålla sig så länge i ert hem utan att någon av ert husfolk varsnade honom?

Fru Maturin svarade raskt:

En av pigorna såg honom, då han kom; men jag har bett henne tiga.

Under det att vittnesmålet avgavs hade åklagaren haft sin uppmärksamhet huvudsakligast fästad vid den anklagade. Fabers förbluffade och medlidsamma löje hade icke undgått honom; efter hand som vittnesmålet framskred blev den anklagades ansiktsuttryck och hållning alltmera tryggt överlägset och föraktfullt. På grund av sjukdomen tillät man honom att sitta och denna tilllåtelse utnyttjade han nu på ett nästan väl oförskämt sätt. Makligt tillbakalutad mot skranket med armarna korsade över bröstet, det ena benet kastat över det andra tycktes han följa förhandlingarna, halvt road, halvt uttråkad. Tydligen betraktade han saken som redan avgjord till sin förmån. Åklagaren ingrep.

Det kan ju vara möjligt, sade han, att vittnet av hänsyn till sin man och sitt rykte hållit en så viktig omständighet hemlig. Däremot förefaller det mig alldeles otroligt, att den anklagade, som gjort ett så stort nummer av sitt ytterst svaga alibi, ej med ett ord berört sitt besök hos vittnet. Låt oss visa en liten smula aktning om icke för sanningen så åtminstone för det sannolika.

Herr Schüler stod just i begrepp att parera det skarpa utfallet, då hans klient plötsligt sprang upp från bänken och utropade:

Sanningen är att jag aldrig sprungit efter kvinnor, men väl ha de sprungit efter mig. Det är sanningen. Och kom inte och tala om sanning i den här lögnhålan! Det är kvinnorna, som ljugit mig hit och nu får de väl se till, hur de ska kunna släpa mig härifrån.

Domaren gav honom en sträng tillrättavisning, varvid den anklagade bugade sig och tog med handen åt huvudet som för att stryka av mössan. Han mumlade halvt för sig själv:

Folk håller styvt på sanningen, när den gagnar dem själva eller skadar andra. Eljest är det inte så kinkigt. Men man kan bli led vid alla lögner också.

Tidigt på morgonen den sista rättegångsdagen trädde herr Schüler in i sin klients cell. Han var tankfull och bekymrad; segern tycktes honom alls icke säkrad. Åklagaren hade ännu tre vittnen ohörda. Två av dem voro män: byns skolmästare och skogsfogden. Deras utsago skulle, antog herr Schüler, gå ut på att ställa Fabers förhållande till kvinnorna i sådan dager, att värdet av deras vittnesbörd förringades. Det tredje vittnet var en kvinna, skogsfogdens dotter, Grädel. Om henne visste herr Schüler ingenting annat än att hon var Henriks hustru och denna okunnighet oroade den försiktige advokaten.

Hans Hinz satt vid en ganska riklig och smaklig frukost och befann sig i det yppersta lynne. God morgon, husbond! ropade han åt herr Schüler och grinade själv åt sin skämtsamma hälsning. Mellan honom och herr Schüler rådde ganska stor förtrolighet och då de voro på tu man hand brukade advokaten dua sin klient.

Försänkt i sina funderingar besvarade Schüler icke hans hälsning utan satte sig på bänken och började ivrigt bläddra bland papperna i sin portfölj.

Slutligen såg herr Schüler upp från sina papper och yttrade i betänksam ton:

Ja, min kära vän, jag har gjort mitt bästa och jag hoppas att vi skola lyckas. Men människan spår och Gud rår, som man plär säga. Åklagaren har ännu tre vittnen ohörda. De två bekymra mig inte stort. Den tredje är den där bonden Henriks hustru Grädel. Måtte hon inte ställa till med någon olycka.

Grädel! utbrast Hans Hinz och höjde ögonbrynen ända till hårfästet. Efter en stund sade han, lugnt och trohjärtat:

Hon blir inte farlig. Hon vet ingenting.

Nej, vad skulle hon också veta? mumlade herr Schüler, en smula förlägen. Och han fortsatte:

Men kvinnor äro i vissa fall mycket dåliga och opålitliga vittnen. De veta vad de önskar veta. De veta med hjärtat så att säga. Frågan är nu, om hennes hjärta är stämt till din fördel eller motsatsen. På det kan mycket bero.

Faber vände honom ovilligt ryggen, och då herr Schüler fullföljde sina bekymmersamma funderingar, avbröt han honom barskt.

Prata inga dumheter! Grädel! Det är någonting helt annat. För resten vet hon ingenting. Tig med sånt där!

Införd i rättegångssalen bugade han först som vanligt för domaren men vände sig därpå mot de till trängsel fyllda åhörarbänkarna och hälsade helt sirligt med upprepade bugningar. Då började några damer vifta med sina näsdukar, andra kastade slängkyssar och åter andra klappade i händerna. Den förgrymmade domaren hotade att låta utrymma salen, varvid Faber förebrående utbrast:

Herr domare! Det är ju sista gången!

Som straff för sitt oskickliga uppträdande fråntogs han rätten att sitta under förhandlingarna. Faber bugade och sade allvarligt:

Alldeles riktigt, i dag bör jag stå.

Förhandlingarna började. Skogsfogdens och skolmästarens vittnesbörd gingo, som herr Schüler förmodat, ut på att visa, vilket inflytande den anklagade haft över kvinnorna. Men till åklagarens förargelse svävade de på målet alldeles som Henrik, och skogsfogden förklarade till slut helt bestämt att hans samvete förbjöd honom att inför rätten upprepa en massa dumt byskvaller.

Nu blev det Grädels tur. Hon hade framsagt den förestavade eden med tydlig och stark röst men besvarade nu frågorna lågmält och ängsligt. Herr Schüler satt i stark spänning. Emellertid ställde åklagaren blott ett par tämligen betydelselösa frågor till vittnet. Hon hade den ödesdigra dagens morgon mött sin mans styvmor och av henne fått veta, att svärfadern skulle resa till staden. Vidare hade fru Maturin yttrat att hon ämnade använda tiden väl under mannens frånvaro. Tillfrågad vad hon ansåg att svärmodern menat med detta yttrande, svarade hon, att hon trott att svärmodern ämnade vidtaga förberedelser för det beramade skogsmötet. Sedan han nått detta skäligen magra resultat förklarade sig åklagaren ej ha flera frågor att göra. Då reste sig herr Schüler och framställde samma fråga som han regelbundet ställt till föregående vittnen: Trodde hon den anklagade vara i stånd att begå en sådan ogärning som den, för vilken han beskylldes. Med en trotsig styrka och skärpa i rösten, som man knappt skulle ha tilltrott henne, svarade Grädel:

Nej. Aldrig i livet! Jag känner honom, sen vi voro barn. Jag vet, att han inte har gjort det.

Herr Schüler spratt till och sken upp. Slumpen hade tydligen smusslat till honom ännu en trumf. Det var sannerligen icke illa att avsluta den långa raden vittnesmål med ett åklagarevittne, som uttalade sin bergfasta tro på den anklagades oskuld. Han beslöt att utnyttja trumfen, han uppmanade Grädel att utförligt berätta, vad hon hade sig bekant om den anklagade.

Olyckligtvis fattade Grädel denna uppmaning alltför bokstavligt. Det edliga löftet att ingenting förtiga skrämde henne till onödig utförlighet. Hon skildrade rätt omständligt den föräldralöse pojkens uppväxtår, som till största delen förflutit i skogsfogdens gård. Både domare och åklagare och slutligen även herr Schüler sökte då och då dämpa hennes berättariver, men hon stötte ständigt på nya enskildheter, som hon fann mycket betydelsefulla. Och hon berättade så troskyldigt och med så barnslig övertygelse om berättelsens vikt, att de knappt hade hjärta att avbryta henne. Sålunda fingo åhörarna en frisk och ganska tydlig bild av vallarepojken. De fingo bland annat några tämligen oskyldiga tjuvpojksstreck till livs, vilka verkade desto mer roande som berätterskan tydligen framställde dem med djupt och allvarligt ogillande. Helhetsintrycket blev i alla händelser gynnsamt: en präktig och godhjärtad pojke, stark, flitig, samvetsgrann, hjälpsam.

Dessa små berättelser om lantlig och barnslig oskuld tjusade stadsdamerna och väckte hos bykvinnorna blida och vemodiga minnen. Stämningen i den pompösa och dystra rättegångssalen förändrades, som om man plötsligt öppnat alla dess fönster för vårsol och vårvind, barrdoft och bybäckens sorl. Allas blickar voro oavlåtligt fästade vid berätterskan.

Ledd av herr Schülers försiktiga frågor fördes hon nu fram till senare tider. Hon blev mindre meddelsam. Sedan Faber gått i tjänst hos herr Gruber hade de sällan mötts. Kvinnosladdret om drängens hemlighetsfulla förmågor och underkurer hade hon aldrig fäst sig särdeles vid. Lockad av sin nyfikenhet hade hon dock engång sökt hans hjälp, men då han öppet tillstått, att han icke ens kunde trolla bort vårtor, hade hon förstått att det inte var det ringaste bevänt med hans kunskaper.

Denna i en viss ömkande och föraktfull ton framsagda dom alstrade en skrattlust, som smittade själve domaren. Mitt i den rungande skrattsalvan ropade Hansi Hinz ivrig och halvt förargad:

Du glömmer, att jag gav dig körsbär i stället!

Grädel ropade tillbaka:

Det glömmer jag visst inte. Sex åt du och sex åt jag och det trettonde delade vi.

Domaren fann nu rådligt att dölja munterheten bakom sin allra strängaste ämbetsmin.

Såväl åklagare som försvarare förklarade sig beredda att överlämna målet. Åklagaren fattade sig helt kort, påpekade att alla indicier gingo i samma för den anklagade ogynnsamma riktning, underströk svagheterna i det presterade alibit och yttrade till sist med skärpa, att om några vittnen blivit obehörigt påverkade, så var det sannerligen icke åklagarens.

Även herr Schüler ålade sig en viss måtta. Han framställde på sitt sätt vittnesmålens resultat och yrkade på den anklagades frikännande. Likväl kunde han icke helt avstå från att söka giva rättegången en mer allmännelig betydelse. Han yttrade:

Det här är ej blott fråga om ett människoöde utan jämväl om vissa principer, som för mig alltid varit heliga. Om den anklagade icke förvärvat sig annat än sina medborgares blotta aktning, skulle han sannolikt ej ha stått, där han nu står. Det jämnstrukna blir ej föremål för tadel, avund och intriger. Faber är eller har varit en

folkledare. Åklagaren har vid flera tillfällen med tydligt förakt gjort gällande, att hans anhängare huvudsakligast utgjorts av kvinnor. Jag vill göra min kollega en kanske något närgången fråga. Anser han verkligen kvinnors hängivenhet och beundran så mycket mindre värda än männens? Må vara att de i högre grad än vi låta leda sig av sina känslor. Måste dessa känslor ovillkorligen leda dem vilse? Styras de verkligen av en pervers böjelse för allt som är oäkta, falskt, lögnaktigt? Ja, i så fall måste jag medge att dessa kvinnors hängivenhet a priori stämplar min klient som en svår brottsling. Men jag dristar förmoda att icke ens min ärade motståndare ser så mörkt på våra mödrar, hustrur, döttrar. Det må för resten bliva hans ensak. För mig och för många med mig väger det kvinnliga förtroendet snarare tyngre än det manliga. En ärlig sanningssökare skall – det är min fasta övertygelse – vinna sina första proselyter bland kvinnorna. Och om han blott vunne en enda anhängare och denna enda vore en kvinna, skulle jag säga: Han har kanske icke funnit sanningen, men jag vet, att han har sökt den. En sådan sanningssökare är min klient. Kvinnor ha i honom sett sin ledare; män ha pådiktat honom ett brott. Jag överlämnar honom med lugn åt hans insiktsfulla och samvetsgranna domare. Ur materiell synpunkt sett kan han icke vara brottslig; ur ideell synpunkt sett får han icke vara det.

Herr Schülers tal mottogs med stillatigande men tydligt bifall. Domaren ställde nu till den anklagade den obligatoriska frågan, om han hade något att tillägga, innan rätten började sin överläggning.

Faber svarade:

Jag vill tala om, hur det gick till.

Hans röst var emellertid så grumlig att domaren ej uppfattade svaret. Hansi Hinz stod en stund tyst och stirrade framför sig. Hans ögonbryn voro högt uppdragna i pannan alldeles som då han, sittande på bänken vid kvarnen, grubblade över kvinnornas mångahanda spörsmål.

Slutligen började han tala med tydlig röst men i avhuggna och ibland svårförståeliga satser. Han sade:

Så här var det. Husbond lovade att tala med skogsfogden om Grädel. Jag litade på löftet, men han svek. Då visade han mig testamentet, att kvarnen och skogen skulle bli mina. Det tyckte jag var rätt. Men vad det led blev han ond på mig. Han sa, att han kunde riva sönder testamentet som om det ingenting varit. Då kunde jag inte lita på det heller. Vad skulle jag lita på? Allting var lögn tyckte jag. Och jag tyckte det var orätt.

Och den där dagen kom husbond till mig och jag hade väntat på honom länge och tänkt över saken. Då tog jag honom med mig upp på kammaren och frågade om han redan rivit sönder papperet. Nej, sa han, men han skulle göra det samma afton. Då tänkte jag: Han ska ljuga så länge han lever, men om han dör nu, ljuger han inte mer. Och han förstod, vad jag tänkte. Han blev så rädd, att jag måste hålla honom uppe. Han la huvut här på bröstet och bedyrade att han inte skulle ljuga. Men det var för sent. Du ska tro mig, sa han, det är nödvändigt att vi människor tro varann. Det kan hända. Men han hade själv handlat så, att jag inte kunde tro honom. Då bar jag honom bort till luckan och lät honom falla ned i kvarnen. Jag sprang genast ned och kände på honom att han redan var död. Då blev jag förskräckt och gav mig ut i skogen, men när jag lugnat mig gick jag till bekanta för att de skulle tro, att jag varit borta från kvarnen. Det är sanningen.

Fabers bekännelse följdes av en fullständig och rätt långvarig tystnad. Icke ens den bestörte herr Schüler förmådde få fram ett ord. Domaren vred och vände häftigt på sina papper och det lätta prasslet var det enda ljud som förnams. Slutligen yttrade domaren:

Hur kommer det sig, att Faber, som hitintills halsstarrigt förnekat all skuld, nu helt plötsligt avlägger bekännelse?

Hansi Hinz höjde eftersinnande de tjocka ögonbrynen. Därpå vände han sig långsamt om och sökte med

blicken Grädel, som tagit plats bland åhörarna. Han pekade på henne. Han sade:

Om hon där ljugit som de andra, så skulle jag inte ha sagt ett ord, utan herrarna hade fått leta sig hit eller dit. Men det var sant allt vad hon sa. Ända från det vi var små, det var sant alltsammans. Allt, vad de andra sa, var lögn, men allt vad Grädel sa var sant. Varför skulle jag då ljuga? Inte vinner man någonting med lögn, nej, ingenting.

Den anklagade, som hela tiden förblivit stående, visade nu oroande tecken till svaghet och begynnande vanmakt, varför sessionen avbröts. Vid följande session dömdes mjölnardrängen Hans Hinz Faber – trots herr Schülers ansträngningar att få honom ställd under läkareobservation – till livstids straffarbete. Faber förklarade sig nöjd med domen. Herr Schülers nederlag blev således fullständigt och hans hopp att med fallet Faber som språngbräda nå en bättre ställning krossat. Flera vittnen ställdes till ansvar för mened, men endast fru Maturin kunde överbevisas. Eftersom hon befann sig i välsignat tillstånd ansåg sig emellertid vederbörande läkare kunna intyga att hon vid ifrågavarande tillfälle ej ägt sina sinnens fulla bruk.

I byn talades det givetvis länge om denna rättegång och om Hansi Hinz. Även som tukthusfånge sysselsatte han kvinnornas fantasi och var föremål för deras ömmaste medlidande. Mot Grädel visade de en tyst avoghet, vars oförnuftiga orsak var den, att de i henne sågo upphovet till Hansis olycka. Hon levde nästan lika ensamt och stillsamt som fången själv.

Vad Hansi Hinz beträffar, tycktes han icke vantrivas i sin sjukcell. Visserligen satt han för det mesta tyst och orörlig på bänken vid väggen och sökte allahanda förevändningar för att slippa ifrån de föreskrivna promenaderna. Men han såg helt förnöjd ut, där han satt lugn med sina tankar, bakom höjda ögonbryn funderande över ett och annat.

Hans straff blev kort; halvtannat år efter domen dog han.

Då Casimir Brut slutade, var prästen alltjämt späckad med frågor, men förvaltaren ursäktade sig som hastigast och återvände till sina räkenskaper. Prästen gick nu lös på den stackars Faber, lämnade ingenting hederligt kvar hos honom utan menade, att han varit en uräkta spetsbov och väl värd sitt öde. Damerna Willman togo honom däremot ganska varmt i försvar, så att det ville synas som om den stackaren ännu efter döden behållit något av sitt kvinnotycke. Lotten beundrade hans ståndaktiga kärlek till en enda kvinna, doktor Karolina prisade hans hjälpsamhet och ridderlighet mot kvinnor i trångmål, Betty förvånade sig över hans förmåga att på ett stillsamt sätt klara sig bland så många fruntimmer, och Lizzy sa:

Jag fick det intrycket att han måste ha varit en ståtlig och bra pojke och inte så olik herr Brut själv. Jag är verkligen ledsen, att han inte kan tåla mig.

Ledsamma erfarenheter ha gjort honom till kvinnohatare, förklarade Betty.

Det ser nästan så ut, inföll doktor Karolina med betydelsefull skärpa.

Och under dessa repliker betraktade damerna oavvänt fru Olga, som satt där i sin vita klänning och såg ut som om hon måste svälja någonting bittert.

Fröken Alexander viskade till generalagenten:

Om jag inte misstar mig, är lilla hennes nåd nära gråten. Jag vågar förutspå, att saken blir ännu sorgligare än jag först tänkt mig.

Spå vad ni vill, kära människa, mumlade generalagenten och drog sig skyggt åt sidan. Men lämna mig i fred; jag har haft nog av olyckor.

Mina damer, fortsatte han vändande sig till de övriga. Här har talats mycket om kärlek och förvisso förljuvar den livet och gör det värt att leva, på samma gång som den trasslar till det och åstadkommer många obehag och onödiga utgifter. Men det finns också utgifter som man aldrig behöver ångra. Det kommer en tid, mina damer, då kärleken inte längre har någonting att säga. Vänskapen inte heller. De stora, vittfamnande intressena falla från själen, som grenarna från en gammal tall. Trohet blir ett tomt ord, framgång meningslös, glädje hån. Livet blir grått som dimma. Minnena plåga. Kroppen njuter av intet; själen slutes långsamt i mörker. All visdom förlorar sin sälta. Och tiden blir lång. Men har man då, mina damer – och även herr kyrkoherden kan tänka på saken, ty det finns många olika prislägen – har man då en liten konstgjord, sjungande fågel –

Här avbröts herr generalagenten av ljudet från en dörr, som vräktes upp, tummel i trappan, snubbel över tröskeln. Prästens son stod i dörröppningen, flämtande men trots språnget blek. Strax efter honom kom Ludwig, knuffade den andre åt sidan och kastade sig på en stol. Bordet med kaffekoppar och likörflaskor var nära att stjälpa, då damerna alla på engång störtade upp.

Lugna er! flämtade Ludwig. Jag har bara slagits.

Och de kunde tryggt tro honom på hans ord, ty blod flöt ymnigt från näsa och mun. Brita sprang efter vatten och handdukar. Ludwig blödde och sa:

Jag har slagits med drevkarlarna.

Med hela hopen? frågade Brita.

Idiot! Men jag slogs med den värste av dem, det kan herrn där intyga. Det var Bollans fästman och han slogs för tösens skull, så det är ingenting att säga om det. Jag slogs, därför att han påstod att Casimir tagit livet av henne. Och det finns inte heller någonting att säga om det. Den ena människan kan komma att slå ihjäl den andra och vara renhårig ändå. Men han påstod, att Casimir ville skjuta skulden på någon bland karlarna och själv smita. Då slogs jag.

Han fick mycket smörj, fortsatte prästens son med en viss tillfredsställelse. Och nu gäller det herr Brut själv. Hela skocken kommer hitåt.

Spring ned i flygeln, befallde prästen sin son, och säg åt förvaltaren att han genast kommer hit.

Ludwig, sa doktor Karolina, som i egenskap av äldsta flicka Willman gärna tog ledningen vid allvarliga tillfällen. Ludwig, du har anseende för att vara en sanningsenlig gosse. Säg oss, vad du vet!

Jag vet ingenting annat än vad karlarna berätta, muttrade Ludwig motvilligt. Men så här ska det ha gått till. Flickan gick ut i morse för att hämta grodspott åt Olle, som har en revorm bakom örat. Då mötte hon sin fästman, som är torvupptagare och jag känner mycket väl igen honom nu, sen jag har slagits med honom. Nåja, de gick och gick och kommo allt längre bort utan att finna någon grodspott. Om de funno något annat, det vet jag inte, men rätt vad det var, kom Casimir över dem i skogen. Han hade kommit över dem engång förut på morgonkröken och skickat hem flickan, så nu tyckte han, att måttet var rågat. Han mätte dem skäppan full båda två, och han sa, att hennes nåd hade strängt förbjudit sånt där. Torvupptagaren insåg det orätta i sitt handlingssätt och hade just börjat lomma i väg, då den ettriga flickan ropade något som gjorde Casimir ursinnig.

Vad ropade hon? frågade doktor Karolina.

Men Ludwig fortsatte:

Han tog tag i henne och sa, att nu skulle hon genast följa honom till länsman och sättas i häkte för sin onda tungas skull. Men flickan blev från vettet och skrek, att hon hellre skulle ta livet av sig än komma i häkte. Hon slet sig lös och sprang och Casimir satte efter henne. Sen dess har hon inte varit sedd; men fram på dan kom Casimir och lät genomleta arbetarebarackerna och Spilleboda och ställde till med skallgång. Och nu tro de, att han gjort det för att vilseleda och kasta misstankarna på torvupptagarna. Dessutom ha prästens förfärliga barn sprungit omkring och bedyrat att de sett mordet begås. Och ett äldre stadsfruntimmer ska ha varit hos statarna och sagt, att förvaltaren kommer att bekänna innan kvällen.

Det äldre stadsfruntimret, inföll fröken Alexander, är nog ingen annan än jag. Och jag tror fortfarande, att bekännelsen inte ska låta vänta på sig. Sådant har jag på känn. För resten få vi inte döma herr Brut för hårt. Vad flickan ropade till honom var verkligen oanständigt, och en man med hans temperament blir lätt offer för sin vrede.

Kors i jissi namn! ropade Ludwig och stirrade förskräckt på den dystert leende fröken Alexander. Hur kan damen veta, vad som sas i skogen?

Känner man människorna, svarade fröken Alexander, så vet man nästan alltid på ett ungefär, vad de ha sagt eller kommer att säga vid det och det tillfället. Man kan ta fel på ordalydelsen men inte på innehållet.

Ludwig! manade doktor Karolina. Det är av vikt att få veta vad flickan sa, som kunde till den grad uppröra herr Brut. Jag kan inte tänka att du ämnar undanhålla oss sanningen.

Jo, det gör jag, sa Ludwig som satt med huvudet tillbakaböjt för att få blodet att stanna. Och han tillade:

I det här fallet kan inte fan själv tala sanning. Då är det bättre att slåss.

Jaså, sa prästen. Då tör hon ha beskyllt honom för stöld eller andra oegentligheter, och det kan stämma med det oväntade avskedet.

Där högg kyrkoherden i sten! skrek Ludwig förargad. Och plötsligt givande efter för sin pinsamma och tyranniska sanningskärlek fortsatte han buttert:

Flickan sa, att hennes nåd kunde vara lagom sträng om dagarna, när hon själv gick till förvaltaren om nätterna. Undra sen på om att han blev arg, helst drängen hörde på –

Det är möjligt att en viss anständighetskänsla parad med ömkan skulle ha avhållit damerna Willman från att kommentera det sensationella avslöjandet, ifall den första djupa tystnaden brutits på ett värdigt och avledande sätt. Olyckligtvis blev det herr generalagenten för konstgjorda fåglar, som först tog till ordet. Han var inte situationen vuxen, eller rättare sagt: han var alldeles bakom flötet. Hans älsklingsfågel var krossad och trots den sena timmen hade han icke fått upptaga en enda order. Han var själv sorgsen och orolig, och som alla sorgsna och oroliga trodde han sig omgiven av idel glada, lyckliga och skämtsamma varelser. Därtill kom, att de för honom ovanliga vinerna och likörerna avtrubbat hans eljest skarpa omdöme. Han brast i ett spasmodiskt fnitter och utropade:

Ack, lilla hennes nåd, nu är rätta stunden att köpa två små fåglar: en för er själv och en för er vän. Minns ni inte, hur jag och min älskade Judit signalerade till varandra? Det är praktiskt! Det är poetiskt. I längden också billigt på grund av spelverkets outslitlighet. Och det blir ett minne! Då hösten kommer och åldern, och vintern och den stora tystnaden – tryck på knappen och vår och ungdom äro åter där! Då näktergalen tiger, hennes nåd, då sjunga mina fåglar!

Ludwig tog honom i armen och viskade vänligt: Om herr generalagenten tiger, lovar jag att köpa ett halvt dussin! Generalagenten teg och antecknade ordern. Men damerna Willman gingo till attack:

Besynnerligt! sa doktor Karolina. Besynnerligt att detta skulle hända dig, kära Olga, som av vår mor alltid framhölls som ett exempel på självbehärskning. Besynnerligt ehuru icke alldeles oväntat. I alla händelser katastrofalt! Herr Brut är dock en tjänare. Han hör inte till vår sfär. Det kan bli en obehaglig historia.

Obehaglig eller ej, genmälte Betty, så är den psykologiskt intressant. Bort från erotiken kommer i ett nytt ljus. Rörelsen blir mig mera sympatisk, ty det ligger ett verkligt patos bakom och ett stort moraliskt fallissemang.

Menar ni verkligen, att hon är kär i honom? undrade Lizzy. I så fall blir hans avsked en gåta.

Eller en bluff! återtog doktor Karolina. Det oroar mig mer än något annat, ty det kan tyda på framtidsplaner. Hur långt har du egentligen tänkt gå, min snälla vän? Jag hoppas, att du inte i din yra glömt Jan-Petters testamente? Ett nytt äktenskap betyder Larsbos förlust. Tänk om du skulle vilja förklara dig! Vi äro här bland vänner, situationen är kritisk och en falsk blygsamhet obehövlig.

Nu begriper jag, inföll Betty, varför just Olle skulle upptäcka sambandet mellan sedlighet och ekonomi. Men jag förstår inte, hur hon tänker lösa problemet för sitt eget vidkommande.

I alla händelser, sa Lizzy, är det tydligt, att hon har exprimenterat.

Hur i all sin dar har hon sluppit ut om nätterna? undrade Brita, som alla ungdomar mera intresserad av det rent tekniska. Bollan ligger ju i ytterrummet och hon sover som en fågel.

Lotten sa:

Ni ska få se, att hon gått genom Jan-Petters rum!

Dörren är igenspikad, invände doktor Karolina.

Spikar kan dras ut!

Stora vasen står framför dörren, invände Lizzy.

Stora vaser kan flyttas!

Damerna Willman tystnade till begrundan. Egendomligt nog tycktes intresset för fru Olgas sätt att praktisera sig in och ut undertrycka alla andra intressen. De gjorde emellertid icke några frågor, kanske övertygade om att ej erhålla några svar.

Ty föremålet för deras ogillande och harmsna förundran föreföll att vara alldeles känslolöst och omedvetet om vad som yttrades. Hon hade gått fram till det öppna fönstret och stod och såg ut över gårdsplanen och parken. Ansiktet var vaxgult, ögonen omgivna av vida, blå ringar. Den finsvarvade lilla kroppen försattes stötvis i dallringar, som om den utsatts för elektriska strömmar. Det kan inte förnekas, att hennes utseende på den sista kvarten betänkligt deklinerat. Hon såg inte gammal ut; hon såg ut som en sjuk flicka, en konvalescent. Utsmyckningen hade falnat.

Hennes tankeverksamhet var lyckligtvis bedövad, hennes känslor olyckligtvis icke. Alldeles som på morgonen hade hon en dunkel känsla av att någonting krossats – en hel liten leksaksvärld. Hon liknade en barnunge som rett sig en trädgårdstäppa, förnumstigt arbetat, petat och plockat på flickmaner, ansat var blomma, ordnat vart strå och fått det hela till förundran prydligt, prudentligt och nätt. Mitt i hagen, bland snår och klängen, vildros, maskros och tistel. Och klokt folk hade sagt: Nå, nå, lilla barn, du arbetar ju bara för bocken! Det var inte sant; men nu var det sant. Olyckan och skammen låg mindre däri, att bocken skövlat hennes täppa; snarare däri att hon gjort den så fin, prudentlig och nätt. Ty bocken! Vem var bocken?

Casimir Brut? Nej. Jan-Petter och ingen annan. Och hon visste utan att tänka det i ord att en lång strid slutat med nederlag. Jan-Petter triumferade! Hon förnam hans röst i flickorna Willmans; hon brydde sig inte om orden, rösten var henne alldeles nog.

Som hon nu stod där, tom i hjärnan men med grubbel i hjärtat, började hon halvt frånvarande lyssna till ett ljud, som under de sista minuterna oavlåtligt växt och kommit närmre. Ett mångstämmigt sorl från parken, som då och då tystnade för att giva fri rymd åt en ensam röst. Klockan var vid pass nio, solen hade gått ned, dagern över gårdsplanens grå grus var ännu tämligen stark, men i dunklet under trädens mörka grönska kunde hon ingenting urskilja.

Nu vände prästens son tillbaka och förkunnade att Brut ej fanns i förvaltareflygeln. Ludwig rusade fram till fönstret och knuffade undan fru Olga. Flickorna Willman trängdes omkring henne, lyfte sig på tå, sträckte halsarna, lyssnade. Ludwig, som hävt sig ut genom fönstret, vände sig åter in mot salen. Blodet flöt på nytt ned över mun och haka, men han märkte det inte.

Kors i jissi namn! viskade han. Casimir har gått ut till dem. Vad ska det nu bli? Han slår strax och de äro minst femtio stycken.

Plötsligt hörde de Bruts röst, urskilde den i trots av att sorlet ej längre tystnade. Hans stämma mullrade som åskan, sorlet som dess eko med nyckfullt stigande och fallande rytm. Fru Olga vände sig om och gick mot dörren. Där stod prästen. Han tog henne kring handloven. Han frågade: Varthän? Hon svarade med gråt i rösten och ett uttryck, som om hon försatts tjugu år tillbaka i tiden:

Jag ska gå och be dem vara snälla.

Jaså, be dem vara snälla, upprepade prästen. Och han sa: Da, da, da! Och sköt henne tillbaka till damerna Willman.

Jag ska gå och tala med dem, sa han, Det är inte nödigt att någon följer mig, för jag går som präst och inte som slagskämpe.

Han gick. Men vid foten av trappan möttes han av en liten grå gubbe med krokiga knän och långa armar, som oroligt svängde fram och tillbaka. Bredvid gubben stod en ovanligt stor och tjock käring, och mellan dem trängde sig en tredje, som såg ut som en gänglig femton års pojke men med gubbansikte. Hans hår var rött och hans ögon röda, glänsande, tåriga; han gnydde sakta som en sjuk valp. Alla tre sågo i skumrasket ut som en trollfamilj på aftonpromenad; deras blickar kilade kors och tvärs över herrgårdsfasaden, snokande som möss. Och prästen sa:

Jaså, Spillebodaren är ute och går. Kunde väl tro, att fan inte kom utan följe.

Då upplät kvinnan sin mun till anklagelser och förbannelser. Vad vreden gällde förblev oklart; men orsaken var förvaltarens besök på Spilleboda, då han sökte den försvunna flickan. Prästen lät emellertid inte bjuda sig ovett utan röt:

Tig satkäring! Ska någon tala, så är det väl gubben själv.

Det är rätt, sa torparen. Tig käring!

Strax teg gumman och prästen sporde om anledningen till besöket. Torparens armar kommo i än livligare rörelse; han såg mäkta förlägen ut men mumlade till sist, att han kommit för att träffa Jan-Petters änka. Vad vill du henne? frågade prästen. Torparen svarade:

Jag har väl ett ord och hälsning till henne från honom själv.

Vilken honom? sporde prästen.

Jan-Petter!

Det var värstens! utbrast prästen. Kommer du så långväga ifrån?

Torparen flinade till men blev genast åter allvarlig och svarade:

Det är ett ord, som Jan-Petter sa mig, då jag satt vid hans yttersta. Att jag skulle föra det till änkan i sinom tid.

Vad säger du! förvånade sig prästen. Satt du också vid dödsbädden?

Jag satt väl om natten och kyrkherrn om dagen, förklarade Spillebodaren, tillade: Och när varken kyrkherrn eller jag satt, då satt den tredje och han satt längst.

Det menar jag med, sa prästen. Men nu ska du vara liker kar Spillebodare och visa att du är förmer än syndarenom! Du ska laga att gårdsfolket kommer till ro och det andra byket tillbaka till barackerna. Vad gör de med förvaltaren?

Från trappan och gårdsplanen kunde man svårligen se, vad som tilldrog sig i parken. De ropande rösterna hade tystnat; dock hördes dova ljud som från ett slagsmål eller snarare från en folkmassa, som vältrar av och an. Torparen svarade:

De hålla honom till länsman kommer. Jag har ingenting med honom att skaffa. Jag har kommit för änkans skull, att hon må stiga här ut.

Vad skulle det vara bra för? undrade prästen.

Torparen svarade:

Det står skrivet: Synderskan skall ha sin smälek.

Synderskan hade emellertid smugit sig efter prästen och redan hunnit ut i förstugan, då damerna Willman upptäckte hennes flykt. De skyndade efter och omringade henne.

Vad tänker du nu göra? frågade de. Tänker du ställa till med någon ny skandal?

Vad som upprör mig mest, utbrast doktor Karolina, är din brist på förtroende mot oss, din syster, din släkt, dina vänner! Jag skulle förstå dig, om vi vore några trångbröstade varelser, men du vet lika väl som jag, att du hos oss kunnat påräkna förståelse.

Just därför! mumlade synderskan. Doktor Karolina hörde henne icke utan fortfor:

Du begriper väl för guds skull barn, att det inte är din lilla svaghet, vi klandra! Envar har sin och på din ha vi så att säga väntat både länge och förgäves. Men det är sättet, barn! Som du inte tycks ha någon aning om! Endera trampar man den konventionella moralen under sina fötter, dristigt och med högburet huvud. Man gör det med patos!

Och med stil! inföll Lizzy.

Och helst med reklam, tillfogade Betty.

Ty därigenom, fortsatte doktor Karolina, höjer man sig över moralen och blir så att säga portalfigur till den nya etikens tempel. Man blir klandrad men också beundrad. I alla händelser kommer det någonting stort

över det hela. Eller om man inte har mod, kraft, intelligens nog att våga sig på någonting dylikt, arrangerar man sig inom övliga gränser och gängse former. Den som inte kan vara stor, bör åtminstone kunna vara elegant och taktfull. Du har burit dig åt som en lantlolla!

Som en gammaldags mamsell! högg Lizzy i med stigande hetta. Vi skäms för dig. Du har vanhelgat dig själv, din släkt och ditt kön genom att smyga omkring som en brottslig piga. Du har känt dig brottslig, det är ditt stora fel. Ty ingenting kan vara osundare!

Nej, ingenting kan vara osundare! upprepade doktor Karolina. Och nu befinner du dig i en situation, som förefaller hopplös. Du har gjort dig löjlig genom ditt allmogeaktigt torftiga uppträdande. Du kan helt enkelt inte stanna på Larsbo med mindre du gifter dig med den där trevlige herrn. Och gifter du dig, får du inte stanna. Hur vill du klara den saken? Kände jag Jan-Petter rätt, så har han anat det här och lagt ut en snara för dig. Tyvärr har han nu som alltid fått skrattarna på sin sida! Ditt fall är hopplöst.

Jag tror, genmälte Betty, att Olle även i detta postuma fall blir en desillusion för stackars Jan- Petter. Jag tror, att hon har drabbats av den stora kärleken och det kan aldrig ha varit den retsamma men hjärtegoda apans avsikt.

Prästen sa:

Där står du och grinar invärtes, Spillebodare, och det förvånar mig icke. Ty då ett världens barn faller i gropen, fröjdar sig fan och de fromma. Men vad har du för kännedom om saken och hur har du fått den?

Håhå! skrek plötsligt käringen. Vi ha haft ögonen hitåt alltsen Jan-Petter dog och länge dessförinnan. Håhå! En känner väl, var det osar bränt! Pojkstackarn har ögon som en katt och larvar omkring utan att någon ser honom. Ty vem aktar masken som ödmjukt kryper? Håhå! Eller ugglan på trädets gren? Vi vet nog vad styggelse är i socken. Håhå! Gör sig inte för bred, kyrkherrn! Eller flädermusen i skymningen; vem ser honom? Men han ser om det så ska vara tvärsgenom prästgårdsväggar! Och vad han inte ser, det förstår han med förståndet –

Tig käring! sa torparen; och till prästen:

Pojken har gått omkring och tittat. Alldeles som kyrkherrns ungar för den delen.

På det sättet! sa prästen. Då veta vi att saken är allmänligen bekant; och känd sak är så god som vittnad. Men du ska inte neka till, att det är du som uppviglat folket med dina lögnhistorier om mördade flickor och annan styggelse. Du har ställt till med spektakel förr och kämpat med synden och djävulen inför allt folket. Men när du fick dig en kanna brännvin och några riksdaler, så gick du hem till ditt. Och vad är det nu du vill Jan-Petters änka?

Hon är högfärdig, sa torparen. Och ett är Herren en styggelse: högfärdiga ögon!

Prästen genmälte:

Är det sant som sägs, att hon går i par med en fattig förvaltare, så kan du inte skylla henne för högfärd! Och lämna du mans hennes ögon i fred. Eller har du förtagit dig på hennes ögonvarv och låtit hennes dejelighet göra dig lusta?

Då torparen förnam bibliska ord blev han eftersinnande och sökte i sitt eget förråd; men käringen ropade:

Håhå! Är hon inte högfärdig! Då gubben satt hos Jan-Petter på hans yttersta, ville hon inte sitta när honom och deltaga i bönen för den döendes själafrid. Håhå! Är hon inte högfärdig! Och var helst gubbstackarn här gick i hennes hus, var hon efter honom med luktvatten och stänkte omkring honom och hävde det över

honom. Och till sist lät hon tjänarna vräka ut honom.

Jaså, det är där skon klämmer, sa prästen.

Håhå! fortfor käringen. Honom klämmer ingen sko, utan den som klämd bliver är härskarornas Herre, då han ser en synderska högfärdas inför de heliga! Men Jan-Petter i sin stora syndaktighet såg sig inte för god att hålla gubbstackarn i hand och taga välsignelse och bön av honom. Och han skämdes för kvinnans högfärd och sa: Liksom hon häller luktvatten över dig så har hon bespottat mig för min svaghets och min synds skull och hon är som de fariséer: utantill vitmenad men fylld av de dödas ben.

Jaså han sa det, Jan-Petter, sa prästen. Till mig sa han annorless, men han tör ha varit tvåfaldig in i det sista. Och nu har du kommit hit, Spillebodare, och bådat upp allt gårdens folk för att taga hämnd för luktvattnet?

Torparen svarade lågmält:

Jag lovade Jan-Petter att jag skulle vakta hennes vägar. Och då jag såg henne falla, skulle jag stiga fram och upprätta henne. Ty han förgat icke i sin själanöd, att han släpat en kvinna med sig genom synden och han våndades mera för hennes själ än för sin egen.

Han var en omtänksam man, medgav prästen, och han visste precis, hur han skulle ställa det för att bereda sin omgivning trevnad. Men kläm nu ur dig vad du ska ha för att maka dig undan och få det andra byket att göra sammaledes!

Spillebodaren upprepade truligt och trilskt:

Jan-Petters änka ska komma hitut.

Varför det då? frågade prästen än engång och än engång svarade torparen:

Hon ska ha sin smälek.

Jaså, du upprättar de fallna med smälek, du? sporde prästen.

Icke jag, svarade torparen, utan Herren!

Då rann sinnet på prästen och han utropade:

Den herren, som du och dina gelikar tjänar, är ingen annan än djävulen! Det märker man däruppå, att synden är er en söt lukt, så att ni gärna springa milen fram och tillbaka i ur och skur om ni blott kan få lukta på en om än aldrig så liten synd. Drevhundar är ni i det stora tjuvskyttet på Guds villebråd. Och liksom hundar har ni inte större lust än den att få hetsa och jaga och därför står fradgan kring munnen på er och tungan hänger ur käften. Men en Herrens tjänare talar i saktmod som jag.

Håhå! pep käringen. Talar du i saktmod, du?

Det gör jag! svarade prästen. Ty talade jag i vrede skulle du rämna. Men fall du mig inte i mitt ämbete, torpare, så ska jag inte falla dig i ditt! Tror du inte, att jag som förvaltat predikoämbetet i förtio år, därtill fostrad och invigd, tror du inte att jag kan tala förstånd med ett litet fruntimmer, som råkat hoppa över gärsgårn? Tror du inte att jag kan visa henne grinden och den rätta vägen? Vem är du din krake att du vill sätta dig till doms över andra och till på köpet över gårdens fru? Vad lockar dig hit och vad gör du på hennes vägar? Att Jan-Petter sänt dig, det håller jag för troligt. Och hur ledsamt han än kan ha det, där han vistas, så tör han vid det här laget sitta och grina åt dig, din stolle. Ty den som sätter sig till doms i kättjemål, han gör sig själv saker i hjärtat. Eller lever du inte i synd du med? Vad skulle det bliva av dig, om

jag toge till ämbetet och läte dig skrifta? Men jag har haft överseende med dig som med andra lurkar i min hjord, därför att jag vet, att Herren leder oss fram fjät för fjät efter sitt sinne och inte efter vårt. Fram ska vi, din tossing, fram ska vi! Ty Jerusalems portar stå öppna!

Ja, Jerusalems portar stå öppna! upprepade torparen halvt förvirrad och gumman ropade: Håhå! Håhå! Prästen såg god verkan av ordet, eldades därav och fortsatte:

Backe upp och backe ned, gubbe och käring, bär det! Samma väg ha vi alla, samma vånda och leda, suck och gruvan, gråt och sorg, synd och skam, sår och sveda. Men fördömd och evigt dömd är den, som stöter sin felande broder från vägen. Ty skall du icke stå här och ropa smälek över din gårds fru! Utan gå i frid och tag käringen och bytingen med dig. Vad är du för en, som gör natten till dag och står här och skräpar klockan tio på kvällen? Man kan sannerligen tro dig om lite av varje. Ge dig i väg!

Men Spillebodaren stod där han stod och mumlade:

Hon ska ha sin smälek.

Och prästen fick annat att tänka på, ty det såg ut, som om parken skulle tömma sitt mörker över gårdsplanen. Folkhopen vältrade fram och stannade vid soluret. Den mörka, rörliga massan hade en fast kärna: Casimir Brut och de män som höllo honom. Vad som var att säga hade sagts och människorna höllo sig tysta. Men gruset rasslade och gnisslade som strandgrus under vågglid, då hopen i långsamma svängningar sakta rörde sig av och an. Casimir Brut kämpade fortfarande för att komma loss.

En man gick över gårdsplanen och steg tveksam uppför trappan; han strök hövligt av sig mössan och frågade efter fru Janselius.

Vad vill ni henne? sporde prästen.

Karlen, som var arbetsförman vid torvupptaget, funderade en stund och svarade förläget:

Vi vill egentligen bara ha bud efter länsman.

Och han tillade halvhögt:

Det vore bäst, om han komme så fort som möjligt. Fan har flugit i dem och jag har ingen ressel med dem. De säger, att förvaltaren slagit ihjäl flickan, därför att hon överraskat honom och frun. Inte vet jag, men det är bäst att länsman kommer.

Prästen betänkte sig ett ögonblick.

Nåja, inte mig emot, sa han, jag ska laga att han kommer.

Han vände sig om för att gå in, men i porten, som öppnats bakom honom, försiggick en hastig brottning, varpå fru Olga trädde ut på trappan och porten åter stängdes. Hennes vita dräkt lyste i halvdunklet vid sidan om prästens svarta långrock.

När Casimir Brut fick se henne, gjorde han ånyo ett försök att komma loss. Hela hopen, som nu fyllde bakre delen av gårdsplanen, försattes åter i en vågrörelse, som så småningom förde de främsta fram till trappan. Fru Olga sa:

Här är jag, om det är mig ni söker.

Spillebodaren på krokiga knän slank hastigt och tyst som en skugga uppför trappan.

Är du Jan-Petters änka du? gnällde han. Jag känner inte igen dig för den vita klänningens skull.

Han stack två fingrar inom svångremmen och tog fram en papperslapp, som han räckte henne sägande:

Här har du ett ord och en hälsning från honom själv. Från Jan-Petter, då han låg på sitt yttersta.

Fru Olga tog lappen och stirrade frånvarande på den. Det var helt enkelt ett gulnat visitkort: Jan-Petter Janselius. Utan att veta vad hon gjorde, stoppade hon kortet i skärpet. I detsamma steg förmannen fram till henne och yttrade i snäv och befallande ton:

Vi vill, att det ska gå skjuts efter länsman.

Hon svarade:

Nej!

Och det blev ett ögonblick fullständigt tyst. Endast prästen mumlade en varning. Han tog henne sakta i armen. Men hon gjorde sig lös, steg längre fram på trappan och ropade:

Nej! Det ska inte gå något bud till länsman. Och ni ska ögonblickligen släppa herr Brut. Han har inte gjort något ont.

Nu fick hon svar i ett sorl, som var alltför mångstämmigt för att kunna tydas. Folkhopen på gårdsplanen uppgick nu till halvtannat hundratal, män och kvinnor. Arbetarbarackerna på myren och de små stugorna runtom på Larsbos ägor stodo tomma. Förhållandet mellan fru Janselius och förvaltaren, som till denna dag förblivit hennes anförvanter obekant, hade sedan ett par veckor tillbaka samlat det allmänna intresset på Larsbo. Det var en kärleksroman och den eldade alla sinnen. Åttioåriga gubbar följde den med samma spänning som sjuttonåriga ungmör. Socialt intresserade torvupptagare funno i historien belägg för vissa teorier beträffande överklassens hemliga laster. Spillebodaren och hans anhängare behandlade den efter sina metoder utan att historien därigenom förlorade i saft och pikanteri. Det tomma begreppet hennes nåd eller gårdens fru hade blivit en liten kvinna som envar kunde släppa in i sin hjärtekammare och behandla efter sin smak. Och plötsligt hade historien kryddats med en kraftig dos tragik. En fattig flickstackare hade upptäckt det brottsliga förhållandet och upptäckten hade kostat henne livet. På ett eller annat sätt. Endera hade Brut skrämt henne till att begå självmord. Det var fröken Alexanders version och den delades av hennes bekanta bland gårdsfolket. Eller också hade han rent av röjt henne ur vägen. Torvupptagarna, som haft tillfälle att beundra förvaltarens ovanliga styrka, voro böjda för denna åsikt. De visste av egen erfarenhet, att han hade ett uppbrusande lynne. De hade sett honom orolig och mot vanan försagd. Skallgången och husundersökningen på Spilleboda och i barackerna togo de för en fint. Själva skallgången med dess fruktlösa spänning hade hetsat upp dem. Männen, som höllo honom mellan sina händer, kände den starka kroppen skälva. Det retade dem och ingenting retar män så som mäns fruktan. I flock är svaghet en dödssynd. Trängseln hettade, knuffarna eggade. De främsta i hopen voro tätt intill trappan och Brut och hans väktare knappt tio steg därifrån. De kunde inte längre fördraga att känna hans kropp oskadd. De ville slå honom inför hans medbrottsling; däri låg rättvisa och dessutom en särskild njutning. Ett slag föll och ännu ett. Vid det första rådde tystnad, vid det andra gav hopen till ett tjut, som om var och en träffats av slaget. Men nu sprängdes leden, som skilde fången från trappan, av förmannens spadstora nävar. I en handvändning hade han ryckt lös förvaltaren och dragit honom med sig upp på trappan.

Vad är det för djävla dumheter! röt han. Är ni folk eller fä? Ska ni slå ihjäl karn, innan ni vet, om flickan är död? Hon sitter kanske på skorsten, och skrattar åt oss. När det är kvinnfolk med i spelet kan man vara säker på en sak: att bli lurad!

I förstugan bakom porten stodo flickorna Willman, lyssnade huttrande och skälvande, ur stånd att längre

diskutera de olika sätt, på vilka en liten kärlekshistoria kan avvecklas med grace eller med storhet. I salen satt generalagenten med tante Sara i famn, tilltäppande hennes öron med händerna. Fröken Alexander lyssnade vid ett fönster, triumferande och olycksbådande men själv lyckligare än om hon bevistat en begravning. I ett annat fönster hängde Brita och Ludwig. Och Brita viskade mellan klapprande tänder:

De kommer att slå ihjäl dem båda två! Gode Gud, om det går bra ska jag aldrig kyssas mer!

Plötsligt utbrast Ludwig:

Kors i jissi namn!

Och drog sig tillbaka in i rummet. Han stirrade på Brita med vitt uppspärrade ögon, han mumlade:

Hundra mot ett! Kom ihåg! Jag håller hundra mot ett!

Därmed försvann han, springande men på tå.

Men Casimir Brut, som fått ett ögonblicks frist, andades ut, tog luft i lungorna och ropade med stark röst:

Jag säger er, att jag inte gjort flickan någonting! Så pass borde ni känna mig, att ni vet, att jag inte ljuger.

Då stod Spillebodaren framför honom och skrek med sin gälla röst, sin snubblande, snabba predikotunga:

Låter oss pröva, om du är av sanningen eller av lögnens ande! Är det sanning eller lögn att du brutit mot sjätte budet med din egen matmor och din husbondes änka?

I stället för att svara gick Brut emot honom, men de närmast stående rusade upp på trappan för att skydda torparen. De åter, som stodo längre bort på planen, ropade:

Gå ur vägen! Vi vill se dem! Knuffa ihop dem! Låt dem pussas!

Karlarna drogo sig tillbaka och Casimir Brut och fru Olga stodo allena, sida vid sida framför den svarta porten. Smäleken var stor och fullkomnad. Och Spillebodaren pekade på den vita lilla frun och utropade:

Si där står hon i skökoklädnad, listig.

Vildsinnad och ostyrig, så att hennes fötter ej kunna bliva i hennes hus.

Nu är hon ute, nu på gatan och vaktar vid alla hörn. I skymningen om aftonen då det mörkt vart.

Och jag såg bland de fåkunnige en galning, som trädde in på vägen till hennes hus.

Hon tog honom fatt och kysste honom utan skam och sade till honom:

Därföre är jag utgången till att möta dig, till att söka ditt ansikte bittida, och haver funnit dig.

Jag haver skönligen tillpyntat min säng med täcken utur Egypten och jag haver bestänkt min sängkammare med mirrham, aloe och kanel. Kom låt oss bola allt till morgonen och älskog sköta.

Så långt hade han hunnit ostörd, ty en del av folket funno uppbyggelse i orden och en annan del väntade, att de skulle bliva saftigare och lättare att fatta. Prästen och förmannen gjorde sig all möda att hålla tillbaka Casimir Brut. Och fru Olga stod stilla och undergiven vid skampålen. Den kloka Lizzy hade förstått henne: hon kände sig verkligen brottslig. Denna hemska och osunda känsla, som tidigare på dagen förmått henne att söka dölja ett litet moraliskt fallissemang bakom en stor rörelse och en kraftig uppryckning av mänskligheten i sin helhet, denna känsla tog sig nu uttryck i en slö förkrosselse. Hon hörde Spillebodarens

röst, men uppfattade till en början ej orden. Det susade för hennes öron och hon hade en välgrundad övertygelse att Yttersta domens basuner lyftats och att Jan-Petter skrattade. Hon lyssnade emellertid så gott hon kunde till Spillebodarens tal och hon lyssnade med ödmjukt sinne, skuldmedveten och krossad.

Men plötsligt ryckte hon till och spratt fram som en vit stråle ur portens mörker; och överröstande Spillebodaren utbrast hon:

Herregud, vad är det ni säger karl? Är det mig ni talar om på det där rysliga sättet?

Visst är det du, Jan-Petters änka! skrek torparen ursinnig men tämligen förbluffad över avbrottet.

Är det jag, som stänker kanel i min sängkammare och allt det där andra? fortsatte fru Olga, vit i ansiktet och med vidgade svarta ögon. Är det mig ni kallar så där?

Är du inte en sköka? skrek Spillebodaren.

Nej nu går det för långt! mumlade fru Olga.

Och professorskan Anna-Lisas starka ande vaknade plötsligt inom henne. Hon gick spänstig och snabb fram emot Spillebodaren och ropade:

Vet du inte hut, din drummel? Jag ska lära dig att tala som en anständig människa!

En örfil brann av: Spillebodaren tumlade nedför trappan och föll i famnen på den tjocka käringen. Hur det gick till förblev outrett. Några höllo före, att prästen, som stod i närheten, passat på och utdelat slaget. Och som prästen var illa sedd, skreko de upp i vrede. Flertalet menade däremot, att den lilla frun själv givit torparen hans lön, och deras tillfredsställelse och beundran kände inga gränser. Mellan dessa båda åsikter och partier uppstod nu häftiga tvister, som måhända övergått till handgemäng, om icke Spillebodarens parti nästan uteslutande bestått av kvinnor, fru Olgas av män. Dessutom inträffade strax därpå en avgörande händelse, som blev vändpunkten i detta lilla sedligt- religiösa upplopp.

Den gnällande svarta porten läts upp och Ludwig von Battwyhl trädde ut, baklänges och böjd, släpande efter sig en kvinnlig varelse som stretade emot av alla krafter. Porten stängdes åter bakom paret. Utan att släppa sitt tag vände sig Ludwig mot menigheten och yttrade högt och klart, kallt och föraktfullt:

Ja, här har ni henne nu i alla fall! Dumjockar!

Bollan! svarade menigheten i dov kör, blandad med några gälla skratt och utrop. Bollan!

Jaha! ropade flickan förargad. Och skrik lagom! Det kunde just ha passat er, era fulingar, om jag legat död någonstans, men det gör jag inte.

Vänd mot fru Olga snyftade hon:

Stackare oss båda två, hennes nåd! Det här ante vi inte i morse, när solen sken så klart!

Var har du hållit hus? frågade fru Olga lågmält, mindre angelägen att leda förhöret inför offentligheten. Bollan åter hyste därvidlag inga betänkligheter utan ropade:

Var jag har hållit hus? Halva dagen har jag suttit i en torkria ute på myren och svettat mig lungsur. Jag tänkte göra slut på mig, för jag visste inte annat än att förvaltaren farit efter länsman. Jag tyckte att det var bättre att jag stackare dog, än att hennes nåd skulle bli generad med tråkigheter. Men när jag suttit ett par timmar, kom Axel in till mig och sa: Här kan du inte sitta längre, för nu har förvaltaren börjat skallgång efter dig. Men jag ska leda dem bort mot sandgröpperna, och då kan du smyga dig upp till herrgårn och be

hennes nåd om förlåtelse innan länsman kommer. Jag stannade, tills jag hörde, att de la i väg bortåt sandgröpperna. Då gick jag varligt framåt herrgårn och när jag kom till stallbacken, såg jag Ludwig och prästpojken slåss. Jag tyckte att Ludwig kunde fälla ett gott ord för mig hos hennes nåd, så jag ställde mig vid lagårdsknuten och blinka och vinka åt honom. Men var det likt något att en sån där pojkstolle skulle vara klok och observersam när han slåss. Utan jag fick gå ensam och jag var så rädd, att jag skalv. Och värre blev det, för i allén mötte jag fröken Alexander och hon frågade, om jag hört, att förvaltaren slagit ihjäl hennes nåds kammarjungfru, därför att hon röjt en hemlighet. Då förstod jag precis, hur illa jag burit mig åt och jag gick raka vägen upp på vind för att hänga mig. Men inte att där fanns så mycket som en snörstump. Utan det var bara att gråta, hennes nåd! Och nu har jag suttit på en lår i sju timmar och bara gråtit –

Det har hon visst inte! inföll Ludwig. Hon har suttit inne på vindskammaren och tittat på Jan-Petters gubbar och haft riktigt trevligt. När jag kom, låg hon på golvet och snarkade som en korpral. Och jag skulle aldrig ha funnit på att söka henne där, om inte förman sagt, att hon kanske satt på skorsten och skrattade åt oss. Då sa jag: Hundra mot ett att hon finns i vindskammaren. Och jag vann! Men jag fick ta henne med våld och släpa henne utför trapporna. Hon är det gemenaste stycke som finns, och om ingen har någonting att invända, ska vi hänga henne i ett träd, på det att hennes vackra föresats måtte gå i uppfyllelse.

Ludwig! Du går in! befallde fru Olga. Men Ludwig svarade:

Inte förrän hon har erkänt, att hon har ljugit.

Ljugit! upprepade flickan förtörnad. Vad har jag ljugit?

Det vet du bäst själv! genmälte Ludwig. Du är ett lögnaktigt och trolöst kräk och hemfallen åt helvetets pina, men om du nu inte erkänner, så får du dessutom flytta.

Jaså, låter det på det sättet! sa flickan och torkade sig med kraft om näsan. Då vill jag bara säga, att jag inte ljugit ett ord. Jag har sagt att hennes nåd var ute i natt, och det är sant. För jag vaknade vid att porten gnällde och då gick jag in i hennes nåds rum och det var tomt. Jag kunde inte begripa, hur hennes nåd kommit ut, eftersom jag ligger i rummet utanför hennes. Men så gick jag in i skrivkabinettet och såg, att hennes nåd tagit upp dörren, som brukar vara stängd och förspikad. Och då förstod jag, att hennes nåd gått den vägen, fast jag inte kunde begripa, varför hon inte gått genom mitt rum och sagt åt mig att följa med.

Här avbröts flickan av ett ljudligt håhå! Håhå! Och Spillebodakäringen, mån om sin hämnd, skrek:

Ja, se det är svårt att begripa! Att hon inte ville ha följe! Ja se det är obegripligt! Håhå! När man går ut om natten! Håhå! Om natten.

Då fnös karlarna till och kvinnorna fnittrade. Den uppbragta flickan ropade:

Vad går åt er, grinollar? Kan inte hennes nåd bli nödd att gå ut mitt i natten? Det kan hända vem som helst, nu till mitt i bärtiden!

Men karlarna och kvinnorna, gubbarna och gummorna, pojkarna och flickorna, som samlats uppretade, allvarliga, tungsinta, togo plötsligt sin skada igen och gåvo obarmhärtigt vika för en förskräcklig skrattlust. De vredo sig, de vände sig, de slogo sig på låren och stötte varandra i sidorna. Hur allvarlig saken än kunde vara för dem den närmast angick skrattade de hejdlöst och muntert och så som det alltid har skrattats åt dessa i och för sig allvarliga ting. Fru Olga, som stått ödmjuk och ångerfull inför följderna av en dåraktig handling, stark och modig inför skamlösa beskyllningar, tappade i skrattvirveln sans och besinning, drog åt sig kjolarna och störtade blint på porten, som lyckligtvis öppnades inifrån. Efter henne följde Ludwig och Bollan, prästen och Brut.

Likväl tystnade varken skrattet eller de skämtsamma utropen och anspelningarna. Visserligen avtog själva virveln på gårdsplanen snart i styrka, men den föll sönder i små vindilar och fläktar av skratt och fnitter, vilka i sommarnattsdunklet drogo ut över det lummiga Larsbo, väckte fåglarna i parken, skrämde mössen på åkern och fladdrade med läderlapparna över den ödsliga myren.

I stora salen på Larsbo fick Saradagens festligheter snart sitt slut. Församlade voro ställets värdinna, hennes släktingar och vänner, Karolina och Lotten, Betty och Lizzy, Ludwig och Brita, generalagenten och fröken Alexander, tante Sara och prästen samt förvaltaren Casimir Brut. Prästens son hade redan dragit sig tillbaka till sitt och faderns sovrum. De församlade tego och frågan var, vem som skulle bryta den tyngande tystnaden. Doktor Karolina tänkte säga: Vi äro ju alla förnuftiga människor; jag tror att vi ska slå våra kloka huvuden samman och ge Olle ett gott råd. Ty situationen har blivit ohållbar.

Lizzy tungade satsen: Tel bruit pour une omelette!

Betty: Eros föll segrande!

Lotten: På farfars tid hade de där människorna varit hövligare; men de hade inte haft roligare för det. Och inte vi heller.

Prästen slutligen: Kan en stackars prästman, som stått i hela dagen, få låna en nattskjorta?

De övriga tänkte inte säga någonting, ty generalagenten hade låtit hoppet fara, fröken Alexander kände en djup missräkning och ett stort förakt, tante Sara var inte van att säga någonting och Ludwig och Brita sutto redan i ett hörn och tisslade för sig själva.

Fru Olga själv bröt tystnaden, hon sa:

Om mina gäster ursäkta, så går jag och lägger mig. Jag var uppe så tidigt i morse.

Hon tog artigt godnatt av prästen, generalagenten och fröken Alexander; hon sa till Ludwig och Brita: Ska ni inte gå och lägga er, barn? Hon nickade vänligt ehuru med ett visst allvar åt Lotten Brenner och flickorna Willman. Hon sa till tante Sara: Följ mig!

Slutligen gick hon bort till Casimir Brut, som stod något avsides; hon lade händerna på hans skuldror och sa:

God natt, Casimir.

Och hon böjde sig fram och gav honom en lätt kyss.

Så hälsade hon med en liten bugning hela församlingen och försvann.

Uppkommen på sitt rum, avskedade hon genast den alltjämt snyftande Bollan, placerade tante Sara i en lämplig stol och brast i tårar. Men hon grät inte mycket och på intet sätt i proportion till dagens händelser. Under tiden klädde hon av sig spritt naken och började som vanligt att med flit och nit ansa och tvaga sin kropp. Och hon sa till tante Sara:

På det hela taget är jag nöjd. Casimir har aldrig kunnat med, att jag skulle gifta mig med honom och förlora Larsbo. Och det är ju en förlust, helst jag trivs här. Men nu har jag funnit en medelväg. Casimir stannar som förvaltare och jag blir förvaltarhustru i stället för hennes nåd. Naturligtvis är det en vådlig degradering. Men i våra tider! Mig gör det ingenting och flickorna Willman får väl finna sig!

De får väl det, sa tante Sara. Hon satt i en skuggad vrå, men det förenade ljuset från de gröna gardinerna, redan skimrande av en begynnande sommarmorgon, och de röda ljuslågorna på toalettbordet lekte på

hennes stora, vårtiga nästipp.

Fru Olga däremot stod mitt i ljusfloden framför spegeln och skötte sin svamp i det hon behagfullt lyfte än en arm, än ett ben, än vred sig runt för att komma åt ryggen.

I morse, sa hon och andades tungt och stötvis på grund av ansträngningen, då jag satt här och Bollan kammade mig, upptäckte jag plötsligt i spegeln, att jag glömt stänga dörren därinne och dra för draperiet och ställa tillbaka vasen. Jag blev riktigt het om huvudet. Ty naturligtvis skulle den där nyfikna skatan göra frågor och utläggningar. Så att jag skickade bort henne, för att i smyg ställa allting i ordning. Men när jag sedan såg, hur den slarvan stod och kurtiserade med sin vedervärdige fästman, föll jag i tankar och glömde alltsammans. Ända till dess att jag råkade stöta omkull vasen. Det var en trevlig historia, må du tro!

Må jag tro, ekade tante Sara.

Inte för vasens skull; den har jag alltid hatat. Men för att Bollan skulle sätta näsan i vädret. Sen kom Ludwig och sen kom Casimir. Då blev jag ännu mer altererad. Casimir kan inte fördraga att jag har Ludwig inne hos mig, när jag klär mig. Är det inte löjligt?

Visst är det löjligt, sa tante Sara.

Lyckligtvis stod ju dörren öppen, så att jag fick ut Ludwig. Men så kom dunderslaget. Casimir berättade, att han fått fatt på Bollan och att hon sagt det där, som du vet att hon sa.

Och då tappade du huvudet! suckade tante Sara.

Jag! fnös fru Olga. Sällan! Men Casimir tappade huvudet. Han påstod, att endera skulle vi genast eklatera eller också måste han bums flytta för att tysta pratet. Kan man tänka sig något dummare?

Nej, sa tante Sara.

Alldeles som om man inte skulle kunna lotsa sig fram en smula. Men jag blev ond och sa, att han kunde flytta. Gärna för mig! Och det var han med på! Med glädje! sa han. Kan du tänka dig?

Ja, mumlade tante Sara sömnigt men vaknade och ändrade sig.

Nåja, fortfor fru Olga, jag tog det ju inte på allvar, förrän jag träffade honom i lusthuset och fick veta, att han redan börjat packa. Då förstod jag, att han var galen. Och det var han också, fast jag inte visste orsaken. Han trodde på rena rama allvaret, att flickan gått och tagit livet av sig i ånger och förskräckelse. Kan du begripa, varför de bästa männen och just dem man råkar tycka om, alltid ska vara idioter?

Nej, sa tante Sara.

Jag blev ond över alla gränser, men det föll mig naturligtvis inte in att be honom stanna. Emellertid måste jag i en hast hitta på ett svepskäl för avskedet och då kom jag på att göra Larsbo till en mönstergård och grunda en rörelse. Det var inte alls någon dum idé. Och det är inte lönt, att flickorna Willman skratta åt mig. Det är ofta just på det sättet och genom en tillfällighet, som stora tankar och idéer och rörelser födas. Jag skulle säkerligen vara mycket mer på min plats i en sån där rörelse än som hennes nåd på ett gods. Det kan jag försäkra dem! Eller vad tror du?

Det tror jag visst, bedyrade tante Sara.

Men ödet ville annorlunda, sa fru Olga, satte högra foten på bordet och ansade med omsorg dess tår. Hon bytte fot och frågade:

Har du aldrig haft något kärleksäventyr? Berätta!

Nej, svarade tante Sara efter något betänkande. Bara engång i min ungdom, då jag och mina föräldrar en sommar voro i Wiesbaden. Jag satt en kväll på en bänk i parken och en herre kom och satte sig bredvid mig och började prata. Han var både bildad och berest, så att jag lyssnade verkligen med nöje. Han sa mig många vackra saker, det gjorde han, men slutligen bad han att få låna en thaler, eftersom han befann sig i förlägenhet. Jag försäkrade, att jag inte hade någon thaler och då sa han: Inte blott ful utan även fattig! Och så gick han.

En sån drulle, mumlade fru Olga tankspritt.

Hon ställde sig framför tante Sara, sträckte på sig, satte handen i sidan. Hon sa:

Min karaktär är väldigt allvarlig. Tycker du inte det? Ibland förefaller jag mig som en gammal nucka. Och jag har aldrig kunnat tåla flarns. Men vad som retar mig mest är Jan-Petter och vad som gläder mig mest är, att jag vänt honom mot väggen.

Vänt honom mot väggen? upprepade tante Sara förbryllad.

Ja, där nere i kabinettet. Han satt och grinade åt mig. Och jag vet nog, varför han grinar. När vi hade varit gifta en vecka, lät jag spika igen dörren mellan våra rum och ställde vasen framför. Jag lät kammarjungfrun sova i ytterrummet. Det hade han ingenting emot, sa han. Men sin vana trogen kunde han inte låta bli att komma med alla möjliga cyniska anspelningar. Han sa: Du kan vara lugn, lilla vän! Jag kommer inte att dra ut spikarna och flytta vasen och öppna dörren! Men du kommer att göra det! Sa han. Förstår du, vad han menade?

Nej, erkände tante Sara.

Nåja, det gör detsamma. Du kände honom inte så väl som jag. Han menade emellertid, att han inte trodde på min karaktärsstyrka. Och inte på någon annans heller. Men vad som retar mig, det är, att han på sätt och vis och rent ytligt sett fick rätt.

Hon ryckte till sig nattlinnet, och kröp i det med sådan häftighet att det knastrade i sömmarna. Hon ropade på Bollan, kysste tante Sara till godnatt och hoppade upp i sängen.

Här ligger en papperslapp på golvet, sa kammarjungfrun, som stökade omkring i rummet. Hon räckte pappersbiten åt fru Olga. Det var Jan- Petters visitkort, gulnat och fläckat av Spillebodarens smutsiga fingrar. Fru Olga vände förundrad på kortet. Plötsligt frågade hon kammarjungfrun, om hon hade en bibel. Flickan gick in i sitt rum och återvände med den heliga boken. Fru Olga sa: Gå nu och lägg dig!

Så snart flickan försvunnit, såg hon återigen på kortets baksida. Där stod skrivet med ojämna bokstäver: Till min kära hustru en hälsning och ett ord att begrunda! Salomos Höga Visa 3, 5, 4; 12, 16. Hon började bläddra i bibeln med skälvande fingrar. Blodet steg henne åt huvudet, ögonen tårades, öronen fylldes med sus och genom suset hörde hon Jan-Petters skratt.

Hon tänkte:

Det är säkert någonting rysligt, han vill säga mig, någonting som jag inte kan stå ut med och inte komma över.

Hennes finger gled med en viss skälva från vers till vers och stannade vid dessa:

Jag besvär eder, Jerusalems döttrar, vid rår och hindar på marken, att I icke uppväcken min kära eller

omaken henne, till dess henne själv lyster.

Min syster, kära brud, du är en tillsluten örtagård, en stängd källa, en förseglad brunn.

Statt upp nordanväder och kom sunnanväder och blås igenom min örtagård att dess örter måga drypa. Min vän komme uti sin örtagård och äte sina ädla frukter.

När hon läst detta, suckade hon lättad; och hon sa till sig själv:

Nåja! För att vara en hälsning från Jan-Petter! I grund och botten var han inte elak och jag förlåter honom av hela mitt hjärta. I morgon ska jag vända honom rätt igen.

Hon släckte ljuset och lade sig ned. Men i nästa ögonblick satt hon åter kapprak i sängen, lyssnade.

Från gårdsplanen eller parken hördes röster, dämpat men tydligt nog för att hon skulle igenkänna deras ägare: Ludwig och Brita!

Hon såg på klockan. Den stod visserligen men lät henne på något hemlighetsfullt sätt förstå, att timmen var opassande.

Vad skulle hon göra?

Ge dem en uppsträckning, ropa in dem. Det var hennes tydliga plikt. Men den var obehaglig. Ty –

Hur var det egentligen ställt med hennes moraliska auktoritet? Efter dagens händelser. Vad riskerade hon? Vilket svar kunde hon vänta av den hänsynslöst uppriktige Ludwig och den impertinenta Brita?

Hon rodnade åter, kinderna brände, ögonen tårades, öronen fylldes med sus. Och genom suset hörde hon Jan-Petters skratt.

Det bestämde henne. Skratta du! tänkte hon. Det är två barnungar och jag ämnar göra min plikt vare sig jag är en sluten örtagård eller ej.

Hon sprang raskt men huttrande ur sängen, rätade upp sig till en kavat hållning för att ingiva sig själv ett allvarligt mod. Hon skred fram till fönstret, sköt undan gardinerna. Hon varsnade genast de båda gestalterna som sutto på en bänk under ett jasminsnår. Hon klarade strupen och ropade: Ludwig! Brita! De båda gestalterna hukade ned och kröpo samman men svarade icke. Då tog hon fram sina djupaste brösttoner.

Försök inte! Jag både ser och hör er. Vad ska det här betyda? Varför ligger ni inte? Hela huset sover, men ni är ute och drar! Tycker ni att det är passande? Och vad gör ni egentligen?

Efter några hastiga viskningar förnams äntligen Ludwigs röst. Fru Olga, som stått i stor spänning, andades ut och tillät sin trötta kropp att sjunka hop en smula i behaglig slapphet. Ty rösten hade en visserligen uppriktig men allt annat än impertinent klang. Den sa:

Nu ska du inte vara ond, Olle! Vi har bara begravt Eros.

Och Brita ropade:

Vi har begravt honom under högtidliga former och stor tillslutning av sörjande!

Vad pratar ni för dumheter? utbrast fru Olga och rätade på sig. Men Ludwig gav genast förklaring.

Jag har grävt ned skärvorna efter vasen. Du bad mig ju själv i morse, att jag skulle göra det.

Gott, svarade fru Olga, men nu går ni genast in och lägger er.

Lydig och sedig sprang Brita över planen och efter henne slank Ludwig med långa steg.

Fru Olga sköt åter för sin gardin.

De tokiga ungarna! mumlade hon. Ja, det är litet, som roar barn.

Den lilla episoden verkade besynnerligt lugnande. Hon kände sig trygg och behagligt sömnig; hon hoppades på en djup och drömlös sömn. Det är också sannolikt att hennes hopp gick i uppfyllelse.

Men vad den krossade Eros beträffar, så lågo dess skärvor alltjämt orörda i den låda, där fru Olga gömt dem.

Ludwig den sanningsenlige hade ljugit!

* * *